

วารสาร
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
 JOURNAL OF GRADUATE STUDIES REVIEW
 ISSN : 2286-9301 **Nakhonsawan Buddhist College**

ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙

Vol.4 No.2 May-August 2016

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ ๓ ฉบับ

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดี
พระราชวรเมธี, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระสุวรมณเฑาะภรณ์, ผศ.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
พระราชวรมนี, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
พระเมธีธรรมจารย์	รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่
พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
พระสิทธินิติธาดา, ดร.	คณะสังคมศาสตร์
ผศ.(พิเศษ) ร.อ.ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกฎหมาย

บรรณาธิการ : พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	หน่วยงานภายนอก	
พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.	ศ.ดร.รัตนะ บัวสนธ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ศ.ดร.กาญจนา เจริญชัย	รศ.ดร.ธานี เกสทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม	รศ.ดร.นันทิยา น้อยจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง	รศ.ดร.วราภรณ์ รุ่งเรืองกลกิจ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา
ดร.อัครเดช พรหมกัลป์	ผศ.ดร.สำราญ บุญเจริญ	วิทยาลัยนครราชสีมา
	ดร.วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
	ดร.ทงศ์ศักดิ์ เหมือนเตย	มหาวิทยาลัยภาคกลาง

เลขานุการ : พระมหาไฉ้ ธมมเมธี

ผู้ช่วยเลขานุการ : พระมหานคร วชิรเมธี, พระเอกจิตต์ อธิปณโณ, นายดิเรก ดั่งลอย, นายจักรี บัวยา

ศิลปะกรรม/เว็บไซต์ : พระมหาไฉ้ ธมมเมธี, นายณัฐพัชร แนมบัว, นายชาคริต เกื้อนนก

สำนักงาน : สำนักงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
 ๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

จัดพิมพ์โดย : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แขวงบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒๒ ๒๑๘๘๘๒, ๐๒๒ ๒๓๕๖๒๓ โทรสาร ๐๒๒ ๒๓๕๖๒๓

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

๑. พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศาสตราจารย์ ดร.
๒. พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.
๓. พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.
๔. ศ.ดร.กาญจนา เเงรัมย์
๕. รศ.ดร.สุพล สุยะพรหม
๖. รศ.ดร.ประเทือง ภูมิภัทราคม
๗. รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนข้าง
๘. ผศ.ดร.วิรัช จงอยู่สุข
๙. ผศ.ดร.สุพรต บุญอ่อน
๑๐. ดร.อัครเดช พรหมกัลป์

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

๑. รศ.ดร.ธานี เกสทอง
๒. รศ.ดร.นันทิยา น้อยจันทร์
๓. รศ.ดร.สัญญา เคณาภูมิ
๔. ผศ.ดร.ไพศาล สรรสวัสดิสุทธิ์
๕. ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง
๖. ผศ.ดร.สำราญ บุญเจริญ
๗. ดร.ฟิลิฐ จอมบุญเรือง
๘. ดร.วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง
๙. ดร.ทนงค์ศักดิ์ เหมือนเตย
๑๐. ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ
๑๑. ผศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา
๑๒. ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร

- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
 วิทยาลัยนครราชสีมา
 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
 มหาวิทยาลัยภาคกลาง
 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี
 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรณาธิการ

ด้วยวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ฉบับนี้เป็นปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ มีคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยจากสถาบันภายนอกได้นำเสนอผลงานทางวิชาการที่หลากหลายหัวข้อ หลากหลายสาขาวิชา ทั้งนี้กองบรรณาธิการได้ส่งผลงานทางวิชาการเหล่านี้ไปให้กรรมการกลั่นกรอง บทความทางวิชาการของแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้อ่าน และมอบให้เจ้าของบทความนำไปปรับปรุงแก้ไข ก่อนการตีพิมพ์แล้ว และด้วยความตั้งใจของคณะกรรมการที่มีความประสงค์จะทำวารสาร เล่มนี้ให้สมบูรณ์ตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) ฉะนั้น โดยฉบับนี้เน้นการนำเสนอบทความอันประกอบด้วยบทความวิจัย ๗ เรื่อง และ บทความวิชาการ ๘ เรื่อง ซึ่งมีเนื้อหาสาระในเล่มประกอบด้วยนักวิชาการ และเรื่องดังต่อไปนี้

คณะกรรมการขอขอบคุณเจ้าของผลงานบทความทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่สาธารณะ ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการ กลั่นกรองทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะ แนะนำให้มีการปรับปรุงแก้ไขผลงานของแต่ละ ท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้อง น่าอ่านและเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายที่สุดขอ อนุโมทนาขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้จัดทำให้มีวารสารฉบับนี้และโปรดติดตามฉบับ ต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย :

ขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างหอโทรศัพท์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคภายใน
เขตภาคเหนือ ๓ ๑

: ปัทม์ ยันยงค์

หลักพุทธธรรมกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ ๑๑

: พระวรเศรษฐ์ ฐมมวิริโย

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหาร
ส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร ๒๕

: ฤทธิชัย คชฤทธิ

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่อำเภอ
ห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ๓๕

: พระอธิการเชื่อน เขมธมโม

การบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน
มัธยมศึกษา ๔๙

: พระมหาสงกรานต์ เทวนนโท

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาเยาวชน : ศึกษาเฉพาะกรณี
พระราชวชิรเมธี, ดร. (วีระ วรปญโญ) ๕๗

: พระโกมินทร์ สุนติกโร (พัฒนศิริ)

การศึกษาบทบาทของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ๖๗

: พระครูวิลาสรัตนรังสี

บทความวิชาการ:

ภาวนา ๔: เพื่อการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาด้วยทฤษฎีระบบเชิงพุทธ ๗๗

: พระครูปลัดไกรสอน ฐมมวีสี

แนวคิดและวิธีการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา ๙๕

: ศรีพนา ศรีเชื้อ

โรงเรียนวิถีพุทธในประชาคมอาเซียน ๑๐๕

: ภูเวียง วงศ์แสงเดือน

การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย	๑๑๗
: พระครูอุเทศสุตตากรณี	
หลักธรรมมาภิบาลในพระไตรปิฎก	๑๓๕
: พระสำราญ ปภสฺสโร	
ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการบริหารองค์กร	๑๔๗
: สุวิภู สอนจันทร์	
พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน	๑๕๕
: อำพล ปุญญา	
พุทธการบูรณาการพัฒนาจรรยาบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อในสังคมไทย	๑๖๕
: ณีภูษพงศ์ จันทราทิพย์	
ภาคผนวก	๑๗๓
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์	๑๗๔
วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	
คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ	๑๗๕
หนังสือส่งบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่	๑๘๐
ใบตอบรับเป็นสมาชิก	๑๘๑

**ขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
ภายในเขตภาคเหนือ ๓**

The Morale of The Employees So Hotline Pea North 3

ปัทม์ ยันยงค์*

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษาระดับขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และเพื่อเปรียบเทียบระดับขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมื่อจำแนกตาม อายุ ระดับตำแหน่งงาน ระดับการศึกษา ระดับเงินเดือน และประสบการณ์การในการปฏิบัติงาน เพื่อค้นหาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จำนวน ๖๕ คน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยเทียบเคียงกับตารางเครซีและมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับเรื่องขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค มี ๓ ตอน ที่มีค่าความเที่ยงระหว่าง ๐.๖๗- ๑.๐๐ สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา/จุดประสงค์ และสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัท สถิติที่ใช้ในการวิจัย สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยทางเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยข้อมูลส่วนบุคคลด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ความแตกต่างของขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ในกรณีที่ตัวแปรอิสระ และตัวแปรตามเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย ตัวแปร อายุ เงินเดือน ประสบการณ์การในการปฏิบัติงาน และของขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ด้วย การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน คือ พนักงานช่างฮอตไลน์อยู่ในระเบียบวินัย ให้ความร่วมมือในการทำงาน มีความเชื่อมั่นในองค์กรของตนเอง พนักงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ช่วยลดการเกิดอุบัติเหตุในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน และมีความกระตือรือร้นในการทำงาน

๒. ผลการเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมื่อจำแนกตาม อายุ พบว่าพนักงานช่างฮอตไลน์ที่มีอายุมากจะมีขวัญและกำลังใจต่ำกว่าพนักงานช่างฮอตไลน์ที่มีอายุน้อยกว่า

* สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

๓. ผลการเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ภูมิภาคเมื่อจำแนกตาม ระดับตำแหน่ง พบว่าพนักงานช่างฮอตไลน์ที่มีระดับตำแหน่งสูงจะมีขวัญ และกำลังใจต่ำกว่าพนักงานช่างฮอตไลน์ที่มีระดับตำแหน่งต่ำกว่า

๔. ผลการเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์ เมื่อจำแนก ตามระดับการศึกษา ระดับเงินเดือน และประสบการณ์การในการปฏิบัติงาน พบว่าไม่มีผลต่อขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคภายในเขตภาคเหนือ ๓

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า พนักงานช่างฮอตไลน์ที่มีอายุมาก และมีระดับตำแหน่งอยู่ในระดับสูง มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานน้อยที่สุด จึงควรจัดให้มีกิจกรรมสันทนาการในหน่วยงาน และจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อให้มีส่วนร่วมมากขึ้น ควรสนับสนุนให้พนักงานมีความกระตือรือร้นในการทำงาน และสนับสนุนด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

คำสำคัญ: ขวัญและกำลังใจ, ของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

ABSTRACT

The research was to study the morale of staff, technician hotlines PEA. And to compare the morale of the staff's hotline on the PEA by age level jobs. Education Salary levels And experience in the operation. To find barriers in the performance of the employee's hotline PEA of ๖๕ people who were given sample. By comparison table and Crazy Morgan. The tools used in this research. The study questionnaire on the morale of staff, technician hotlines PEA has 3 Episode 0.67-1.00, the reliability of the statistics used to determine the quality of the research. IOC between questions on the content / purpose. And alpha coefficients of Akron baths. Statistics based on research statistics were frequency, percentage, arithmetic mean. Standard Deviation The statistics used to analyze data. Analysis of the differences of the personal data by a one-way analysis of variance. And an analysis of the different gifts and employee morale technician hotlines PEA. In the case of independent variables And the dependent variable is quantitative variables include age, salary, experience in practice. And gifts, and employee morale technician hotlines PEA analysis Pearson correlation.

The results showed that

1. morale of staff technician hotlines PEA in the most technical aspects of employee hotlines in the discipline. To cooperate in the work Confidence in their

own organizations. Employees with initiative Reduce accidents in the workplace. Attitude towards colleagues. And are eager to work.

2. Compare the morale of the employees so hotlines PEA. When classified by age, region, found the staff hotlines, which will have a very low staff morale technician hotlines younger.

3. Compare the morale of the employees so hotlines PEA. BY POSITION region when I found the staff hotlines, a high-level position to lower employee morale technician hotlines that rank lower.

4. Compare the morale of the staff's hotlines are classified by level of education. Salary levels And experience in the operation. There was no effect on the morale of staff, technician hotlines PEA. Within the Northern District 3

Feedback obtained from this research. The study researchers found. Technical staff hotlines older. And the level is high. A morale operational minimum. It should provide recreation departments. And allocates responsibilities to contribute more. Encourage employees are eager to work. And support the initiative.

Keywords: Morale of The Employees, So Hotline Pea

๑. บทนำ

พลังงานไฟฟ้าเป็นสิ่งจำเป็นในการใช้ชีวิตประจำวันทั้งในภาคครัวเรือน และภาคธุรกิจ การจัดสรรไฟฟ้าให้ทั่วถึงในภูมิภาคต่างๆ เป็นเรื่องสำคัญจึงมีการก่อตั้งการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) ซึ่งได้รับการก่อตั้งขึ้นเป็นองค์การเอกเทศตามพระราชกฤษฎีกา ซึ่งให้ไว้เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ จากนั้นการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้รับการสถาปนาตามพระราชบัญญัติการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค พุทธศักราช ๒๕๐๓ วันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยรับช่วงภารกิจต่อจาก องค์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคมาดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีภารกิจในการจัดหาให้บริการพลังงานไฟฟ้าและดำเนินธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจทั้งด้านคุณภาพ และบริการโดยการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ส่วนภูมิภาคประกอบด้วย ๑๒ เขต แบ่งการบริหารงานออกเป็น ๔ ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ แต่ละภาคประกอบด้วย ๓ การไฟฟ้าเขต (เทียบเท่าระดับผู้ช่วยผู้ว่าการ) รวมเป็น ๑๒ การไฟฟ้าเขตมีหน้าที่ควบคุมและให้คำแนะนำแก่สำนักงานการไฟฟ้าต่างๆ ในสังกัดในความรับผิดชอบ ๗๔ จังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งได้แก่ การ

ไฟฟ้าจตุรรวมงาน ๑๘๖ แห่ง การไฟฟ้าสาขา ๒๘๘ แห่ง การไฟฟ้าสาขาย่อย ๔๕๙ แห่ง และสำนักงานใหญ่ ๑ แห่ง ทั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๕๑๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๙ ของพื้นที่ทั่วประเทศ (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค, ๒๕๕๘ก, น. ๓-๖)

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้ดำเนินการก่อสร้างขยายเขตเชื่อมโยงระบบจำหน่ายต่างๆ และมีโครงการอีกมากมายเนื่องมาจากการที่เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็วมีโรงงานอุตสาหกรรมในเขตรับผิดชอบของ กฟภ. เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก กฟภ. ได้วางแผนในการซ่อมแซมบำรุงรักษาระบบจำหน่ายทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาวตลอดจนมีเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายในการดำเนินการทางด้านเทคนิคไว้อย่างชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะข่าวเกี่ยวกับการดับกระแสไฟฟ้าทำให้จากผู้ใช้ไฟที่สอบถามมายัง กฟภ. โดยตรงบ่อยครั้งมากขึ้น เพราะถ้าไฟดับบ่อยๆ จะส่งผลกระทบต่อต้นทุนในการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม และผลผลิตไม่เป็นไปตามเป้าหมาย (แผนวิชาการด้านฮอตไลน์, ๒๕๕๘, ออนไลน์) กฟภ. ก็ไม่ได้นิ่งนอนใจ ได้พยายามแก้ไขอยู่ตลอดเวลา แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการดับกระแสไฟฟ้าในการปฏิบัติงานปกเสาพาดสาย ติดตั้งอุปกรณ์ และเปลี่ยนอุปกรณ์ที่ชำรุดในระบบจำหน่ายอยู่เป็นประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๕ กฟภ. ได้จัดซื้อเครื่องมือฮอตไลน์ และได้อนุมัติให้ตั้งหน่วยฮอตไลน์ของ กฟภ. ขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยให้อยู่ในแผนกปลอดภัยและมาตรฐานการก่อสร้าง กองวิศวกรรม นับตั้งแต่นั้นมา

การปฏิบัติงานฮอตไลน์ คือ หน่วยงานที่มีการปฏิบัติงานกับสายไฟหรืออุปกรณ์ไฟฟ้าที่มีแรงดันไฟฟ้าสูงกว่า ๕,๐๐๐ โวลต์ โดยวิธีไม่ดับไฟจากสถิติการเกิดอุบัติเหตุกับพนักงานฮอตไลน์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๔๖ มากกว่า ๑๐๐ ครั้ง ซึ่งเป็นอุบัติเหตุขณะปฏิบัติงาน (แผนวิชาการด้านฮอตไลน์, ๒๕๕๘, ออนไลน์) ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจในการปฏิบัติงานของพนักงานช่างฮอตไลน์ที่ต้องทำงานที่มีความเสี่ยงสูงแม้ทาง กฟภ. จึงมีมีแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับการเคารพสิทธิและการปฏิบัติต่อพนักงานช่างฮอตไลน์ เช่น การสนับสนุนกองทุนฮอตไลน์ โดยจัดกองทุนช่วยเหลือพนักงานฮอตไลน์ที่ได้รับอุบัติเหตุจากการทำงาน การให้การรักษาพยาบาลแก่พนักงานและครอบครัวพนักงาน เป็นต้น เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งเน้นให้อุบัติเหตุต้องเป็นศูนย์ (Zero Accident) โดยมอบรางวัลประกาศเกียรติคุณแก่การไฟฟ้าเขต และการไฟฟ้าจตุรรวมงานที่ปฏิบัติงานโดยไม่เกิดอุบัติเหตุ (ฝ่ายสังคมและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘, น.๒๒-๒๖) แต่อุบัติเหตุจากการปฏิบัติงานก็เป็นสิ่งที่ไม่อาจคาดเดาได้ในงานที่มีความเสี่ยงเช่นนี้

ขวัญได้ถูกนำมาใช้อธิบายสภาวะจิตใจของบุคคลในการทำงานเช่นเดียวกับความพึงพอใจและความสุขขวัญอาจเกี่ยวข้องกับความสุขได้เหมือนกันหากพนักงานมีขวัญดีพร้อมที่จะทำงานผลงานก็ออกมาดี ดังนั้นขวัญจึงเกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคล (ธร สุนทรายุทธ, ๒๕๕๓, น. ๑๖๗) และขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน คือสภาพจิตใจของบุคคลในกลุ่มหรือองค์กรที่ก่อให้เกิดกำลังใจทัศนคติ และความพอใจในงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานในความรับผิดชอบของคนเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มที่วางไว้ (กานดา จันทรย์แย้ม, ๒๕๔๖, น.๙๔) จากสถิติอุบัติเหตุ ความเสี่ยง ความยากของงาน และเวลาในการปฏิบัติงานที่ไม่แน่นอน จึงอาจ

กระทบต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานช่างฮอตไลน์ขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ

จากความจำเป็นของขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และความเสียด่างๆ ที่พนักงานช่างฮอตไลน์ต้องเผชิญ ผู้วิจัยจึงกำหนดหัวข้อในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับผู้บริหารการไฟฟ้าเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคปรับปรุงแก้ไขการบริหารงานบุคลากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคภายในเขตภาคเหนือ ๓
๒. เพื่อเปรียบเทียบระดับขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ภายในเขตภาคเหนือ ๓ เมื่อจำแนกตาม อายุ ระดับตำแหน่งงาน ระดับการศึกษา ระดับเงินเดือน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย ประชากร และกลุ่มตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้คือพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขตภาคเหนือ ๓ รวมทั้งสิ้น ๖๕ คน (แผนกวิชาการงานฮอตไลน์, ๒๕๕๘, www.occities.org/vichakan_hl)

๒. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ พนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ภายในเขตภาคเหนือ ๓ จำนวน ๕๖ คน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยเทียบเคียงกับตารางเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, ๑๙๗๐: ๖๐๗-๖๑๐) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความมั่นใจ ๙๕ เปอร์เซ็นต์ ประชากร ๖๕ คน ได้กลุ่มตัวอย่าง ๕๖ คน

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับเรื่องขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้แบบสอบถามเรื่องขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามด้านข้อมูลส่วนบุคคล โดยใช้ระดับการวัดของตัวแปรในแบบกลุ่ม (nominal scale) เป็นคำถามประเภทเติมคำตอบ ซึ่งถามเกี่ยวกับอายุ ระดับตำแหน่งงาน ระดับการศึกษา ระดับเงินเดือน และประสบการณ์การในการปฏิบัติงาน

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ซึ่งถามความคิดเห็นเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจ ๗ ด้าน ประกอบด้วย มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ความกระตือรือร้นในการทำงาน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในระเบียบวินัยเชื่อในองค์กรของตนเอง ความร่วมมือในการทำงาน และอุบัติเหตุในการทำงานลักษณะแบบสอบถามเป็นการให้ตอบเป็นน้ำหนักคะแนนความคิดเห็นโดยใช้ข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ซึ่งเป็นแบบมาตรวัดแบบตัวเลข ๑-๕ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, ๒๕๕๕, น. ๗๕) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดค่าช่วงคะแนนของระดับขวัญและกำลังใจไว้ ๕ ระดับ

ตอนที่ ๓ ให้พนักงานช่างฮอตไลน์แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ตามขั้นตอนดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้แล้วเก็บคืนรวมจำนวนทั้งสิ้น ๕๖ ชุด โดยมีบุคลากรของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในสำนักงานนั้นๆ ช่วยในการเก็บแบบสอบถาม

๔.๒ นำแบบสอบถามที่ได้ไปตรวจสอบความถูกต้องและนำไปแจกแจงความถี่เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๕. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปมาดำเนินการดังต่อไปนี้

๕.๑ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลโดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการพรรณนาข้อมูล

๕.๒ การวิเคราะห์ระดับขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอตไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๕.๓ การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมุติฐานการวิจัย ผู้วิจัยใช้ค่าสถิติ F-test ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) และเมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Multiple Comparison) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔. ผลการวิจัย

๑. ขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอทไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน คือ พนักงานช่างฮอทไลน์อยู่ในระเบียบวินัย ให้ความร่วมมือในการทำงาน มีความเชื่อมั่นในองค์กรของตนเอง พนักงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ช่วยลดการเกิดอุบัติเหตุในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน และมีความกระตือรือร้นในการทำงาน

๒. ผลการเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอทไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคภูมิภาคเมื่อจำแนกตาม อายุ พบว่าพนักงานช่างฮอทไลน์ที่มีอายุมากจะมีขวัญและกำลังใจต่ำกว่าพนักงานช่างฮอทไลน์ที่มีอายุน้อยกว่า

๓. ผลการเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอทไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคภูมิภาคเมื่อจำแนกตาม ระดับตำแหน่ง พบว่าพนักงานช่างฮอทไลน์ที่มีระดับตำแหน่งสูงจะมีขวัญและกำลังใจต่ำกว่าพนักงานช่างฮอทไลน์ที่มีระดับตำแหน่งต่ำกว่า

๔. ผลการเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอทไลน์ เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา ระดับเงินเดือน และประสบการณ์การในการปฏิบัติงาน พบว่าไม่มีผลต่อขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอทไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคภายในเขตภาคเหนือ ๓

๕. อภิปรายผล

จากการศึกษาขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอทไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอทไลน์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพนักงานช่างฮอทไลน์มีค่าตอบแทนในการทำงานสูง ดังบทความของพรนพ พุกกะพันธ์ (๒๕๔๕, น.๒๓๕) ระบบการวัดผลความสำเร็จในการทางานระบบการเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน การโยกย้าย สิ่งเหล่านี้ถ้าปฏิบัติอย่างไม่มีกฎเกณฑ์จะมีผลกระทบกระเทือนขวัญมากที่สุด การให้โอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การทำงานหมายถึง ขวัญกำลังใจที่เกิดจากการได้อัตราเงินเดือน การเลื่อนขั้น การขึ้นค่าตอบแทน และการโยกย้ายภายในองค์กรที่เหมาะสมแก่พนักงานช่างฮอทไลน์

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างฮอทไลน์ที่มีอายุแตกต่างกันจะมีระดับขวัญและกำลังใจแตกต่างกัน สาเหตุอาจเป็นเพราะพนักงานช่างฮอทไลน์ที่มีอายุมากทำงานในสายงานช่างมาเป็นเวลานานทำให้หมดความกระตือรือร้นในการทำงาน ดังงานวิจัยของปนัดดา อุปะละ (๒๕๔๘) ได้ศึกษาเรื่อง ขวัญในการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการในกรุงเทพมหานคร พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อขวัญในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ได้แก่ ปัจจัยด้านเพศ อายุเงินเดือน หน่วยงานที่สังกัดและลักษณะงาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานที่มีผลต่อขวัญในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างหอโหล่นที่มีระดับตำแหน่งต่างกันจะมีระดับขวัญและกำลังใจแตกต่างกัน อาจเกิดจากพนักงานช่างหอโหล่นที่มีระดับตำแหน่งสูง ทำงานในสายงานช่างมาเป็นเวลานานทำให้หมดความกระตือรือร้นในการทำงาน เช่นเดียวกับพนักงานช่างหอโหล่นที่มีอายุมาก ดังงานวิจัยของ สิริรัตน์ สุรพิพิธ (๒๕๕๑) ศึกษาเรื่องขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนท้องถิ่นและลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่อำเภอแกลง จังหวัดระยอง พบว่า พนักงานส่วนท้องถิ่นและลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีระดับการศึกษา ระดับตำแหน่งและระยะเวลาที่ปฏิบัติงานต่างกันมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างหอโหล่น เมื่อจำแนกตาม ระดับการศึกษา ระดับเงินเดือน และประสบการณ์การในการปฏิบัติงาน พบว่าไม่มีผลต่อขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างหอโหล่นการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคการพบว่าความแตกต่างของระดับการศึกษา ระดับเงินเดือน และประสบการณ์การในการปฏิบัติงานไม่มีผลต่อขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างหอโหล่นการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อาจมีผลเนื่องมาจากพนักงานช่างหอโหล่นจบมาจากสถาบันเดียวกันทุกคน คือจบจากโรงเรียนการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ทำให้รุ่นพี่รุ่นน้องรู้จักกันเป็นอย่างดีจึงมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามประสาพี่น้อง และรักใคร่กลมเกลียวกันเป็นอย่างดี และรุ่นพี่มีการแนะนำสอนงานให้รุ่นน้องรุ่นใหม่ๆ ด้วยความเต็มใจอยู่เสมอ และองค์กรการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเป็นองค์กรรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่จึงมีสวัสดิการดูแลพนักงานช่างหอโหล่นเป็นอย่างดี มีค่าวิชาชีพหอโหล่น (ค่าเสี่ยงภัย) เพื่อเพิ่มขวัญและกำลังใจในการทำงาน และอัตราเงินเดือนของพนักงานช่างหอโหล่นมีการปรับขึ้นทุกปี ต่ำสุดร้อยละ ๗.๕ ถึงมากที่สุดร้อยละ ๑๐ ต่อปี ด้วยปัจจัยหลายอย่างเหล่านี้ทำให้พนักงานเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ดังคำกล่าวของ พูลสุขสังข์รุ่ง (๒๕๔๗, น.๑๔๕) ได้ให้ความหมายของความพอใจในหน้าที่การงานที่ปฏิบัติ หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้พนักงานเกิดความพอใจในงานที่ปฏิบัติสามารถแยกออกจากปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่พอใจในงาน เช่น การเสนอเพิ่มเงินให้แก่พนักงานสามารถนำไปสู่การไม่พอใจได้ แต่ไม่จริงเสมอไปสำหรับความไม่พอใจแท้จริงต่องาน พนักงานที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานน้อยทำให้มีความพอใจน้อยไปด้วย การเสนอให้เงินเพิ่มขึ้นไม่สามารถแทนที่การมีโอกาสที่ได้ปฏิบัติงานเต็มความสามารถและความพอใจโดยปกติพนักงานจะอยู่ในสภาวะกลางๆ ของความรู้สึกเป็นสุขและความเป็นทุกข์แต่ก็ปฏิบัติงานไปตามปกติ ปัจจัยทางลบเกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติซึ่งทำให้พนักงานลดความพึงพอใจและการปฏิบัติงานลง ไม่สามารถทำให้พนักงานกลับสู่สภาวะที่เป็นกลางได้ ปัจจัยทางบวกได้พนักงานเกิดความพึงพอใจในงานและถ้าพนักงานไม่มีความพอใจในงาน ก็จะทำให้พนักงานกลับสู่สภาวะเป็นกลางอีก ดังนั้นความแตกต่างของระดับการศึกษา ระดับเงินเดือน และประสบการณ์การในการปฏิบัติงาน ไม่มีผลต่อขวัญและกำลังใจของพนักงานช่างหอโหล่นการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

๖. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า พนักงานช่างฮอตไลน์ที่มีอายุมาก และมีระดับตำแหน่งอยู่ในระดับสูง มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานน้อยที่สุด จึงควรจัดให้มีกิจกรรมสนทนาภายในหน่วยงาน และจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อให้มีส่วนร่วมมากขึ้น ควรสนับสนุนให้พนักงานมีความกระตือรือร้นในการทำงาน และสนับสนุนด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๑. ควรศึกษาขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานในแผนกต่างๆ ของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

๒. ควรศึกษาขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน ในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดนครสวรรค์

บรรณานุกรม

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. กรุงเทพมหานคร: วี.

อินเตอร์ พรินท์, ๒๕๔๘.

พรเทพ พุกกะพันธ์. ภาวะผู้นำและการจูงใจ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จามจุรีโปรดักส์, ๒๕๔๔.

ภิญโญ สาร. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.

หลักพุทธธรรมกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนที่เกี่ยวข้อง กับประเพณีสงกรานต์

Related to Songkran (Thai New Year) Festival at Khao Thong
Community, Phayuha Khiri District, Nakhon Sawan Province

พระวรเศรษฐ์ ธมมวิริโย*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ และ ๓) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และลงสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับผู้เกี่ยวข้องในชุมชนเขาทอง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ คือ การแสดงออกของกลุ่มชนที่มาอยู่ร่วมกันในบริบทของสังคมเดียวกัน จนเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตน หรือเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนนั้นๆ มี ๕ วิธี คือ ๑) การแต่งกาย ๒) วัฒนธรรมความเชื่อ ๓) อาหารการกิน ๔) ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ๕) ประเพณีในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีที่ปรากฏชัดมีหลายประเพณี เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีสารท เป็นต้น

๒) หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ มี ๓ ระดับ คือ ๑) ขนาดเล็กคือ สถาบันครอบครัว ใช้หลักศีลธรรมพื้นฐาน ๒) ขนาดกลางคือสังคมชุมชนขนาดหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ใช้หลักความกตัญญู กตเวทิตะและหลักสามัคคี เป็นต้น และ ๓) ขนาดใหญ่คือสังคมระดับประเทศ ใช้หลักการวตา และหลักสามัคคี

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

๓) หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ในการวิจัยนี้มีพื้นที่วิจัยอยู่ที่ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่นในด้านประเพณีที่เด่นชัดที่สุด คือ ประเพณีสงกรานต์พบหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนตำบลเขาทอง คือ หลักการวตูปราภอยู่ในการละเล่นจับข้อมือสาว หลักสารณียธรรมปรากฏอยู่ในการรดน้ำดำหัวขอพรผู้สูงอายุ หลักตัญญูทเวที่ปรากฏอยู่ในการทำบุญอุทิศให้กับปิตุชน การสรงน้ำพระและรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ หลักสามัคคีปรากฏอยู่ในทุกกิจกรรมมาเป็นเวลานาน หากแต่ในปัจจุบันกระแสความเจริญทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีกำลังเข้ามามีผลกระทบต่อ การส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนดังกล่าว และชุมชนกำลังต้องการการปกป้องอนุรักษ์สืบสานประเพณีอันงดงามและทรงคุณค่าให้สืบทอดต่อไป

ABSTRACT

The research on “Buddhist Principles and Community Identity Promotion related to Songkran (Thai New Year) Festival” at Khao Thong Community, PhayuhaKhiri District, Nakhon Sawan Province had three objectives: 1) to study the identity promotion of the community related to the festival at Khao Thong Community, PhayuhaKhiri District, Nakhon Sawan Province, 2) to study the Buddhist principles and the community identity promotion at Khao Thong Community, PhayuhaKhiri District, NakhonSawan Province, and 3) to analyze the Buddhist principles and the community identity promotion relating to Songkran (Thai New Year) Festival at Khao Thong Community, PhayuhaKhiri District, Nakhon Sawan Province. This research applied the documentary research with collecting data from Tipitaka, academic textbooks, related documents and researches. Analysis of the data used the analysis of the content and the summary of the research used presenting the descriptive results of the research.

Results of the Research

1) The community identity promotion at Khao Thong Community, PhayuhaKhiri District, Nakhon Sawan Province was the expression of the people in the community living in the same society. These expressions were self-confident or local identity of the community. The community identity promotion had 5 ways: dressing, culture and belief, food, intelligence of locality, and tradition. The community identity promotion relating to **the** festival appeared in many festivals such as Loy Kratong Festival, Songkran (Thai New Year) Festival, and Ghost Festival.

2) The Buddhist principles and the community identity promotion at Khao Thong Community, PhayuhaKhiri District, Nakhon Sawan Province had 3 levels: 1) the small group or the **family** applying the basic morality, 2) the middle group or the community applying the principle of the gratefulness and the unity, and 3) the big group or the country applying the reverence and the unity.

3) The Buddhist principles and the community identity promotion relating to Songkran (Thai New Year) Festival at Khao Thong Community, PhayuhaKhiri District, Nakhon Sawan Province that was the Mon people were the Gāravatā (the reverence) appeared in the play of holding the women's wrists, the Sāranīyadhamma (states of conciliation) appeared in pouring water on the hands of revered elders and asking for blessing, the Kataññukatavedī (gratefulness) appeared in the making of merits for the dead people, sprinkling water onto a Buddha image, and pouring water on the hands of revered elders and asking for blessing, and the unity appeared in all the activities. Now, the current of material and technological progress would affect the community identity promotion. Moreover, the community wanted to protect, conserve and inherit these valuable festivals continually.

๑. บทนำ

“สงกรานต์” ถ้าจะแปลความหมายโดยศัพท์แล้ว ก็ได้ใจความว่า “การย้ายที่” หรือ “การเคลื่อนที่”^๑ คือ เป็นวันที่พระอาทิตย์ได้โคจรย้ายจากที่เดิมอย่างเข้าสู่ราศีเมษ ซึ่งเป็นวันที่ชาวไทยเรากลือกันมาแต่โบราณว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งมีอยู่ ๓ วันด้วยกัน คือ ๑. วันที่พระอาทิตย์โคจรขึ้นสู่ราศีเมษ ๒. วันเนา ๓. วันเถลิงศก ใน ๓ วันนี้ มักจะอยู่ในระหว่างวันที่ ๑๓-๑๔-๑๕ ของเดือนเมษายนของแทบทุกๆ ปี วันที่ ๑๓ เป็นวันมหาสงกรานต์ เรื่องราวของสงกรานต์นี้ ได้มีปรากฏเป็นศิลาจารึกอยู่ที่วัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์ท่าเตียน) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ กรุงรัตนโกสินทร์ กำหนดให้วันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปีเป็นวันสงกรานต์เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๒ โดยทั่วไปแล้วถือให้เป็นงานเฉลิมฉลองเป็นงานที่บ่งบอกถึงเทศกาลแห่งความสุข เทศกาลแห่งความสนุกสนานสามัคคี สังเกตที่ใบหน้าจะเต็มไปด้วยคราบรอยยิ้มจนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั่วประเทศว่า “ปีใหม่ไทย” ในวันปีใหม่ของไทยนั้นตั้งแต่อดีตได้สอดแทรกขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีด้วย การเฉลิมฉลองปีใหม่หรือสงกรานต์นั้นบรรพบุรุษของเราได้สอดแทรกหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้อย่างลงตัว ทำให้เกิดความ

^๑รศ. สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๔.

สามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะแห่งสังคมนั้น มีความสงบเรียบร้อยเป็นที่เจริญตาแก่ผู้พบเห็นในงาน ประเพณีมีงานปิดทองไหว้พระ สรงน้ำพระพุทธรูปและพระภิกษุ สามเณร การทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษ ตลอดจนพิธีรดน้ำดำหัวเพื่อขอพรจากผู้ใหญ่ และยังมีการเล่นต่าง ๆ เช่นการเล่นสะบ้า ลูกช่วง มอญซ่อนผ้า ประเพณีแข่งเรือ ซึ่งประเพณีเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ดำรงมาหากเกิดขึ้นอยู่ในที่ใด ๆ แล้วความสงบสุขและความสงบเรียบร้อยก็จะปรากฏชัดกับสังคมนั้น ๆ และในประเพณี สงกรานต์นี้จะมีอีกพิธีหนึ่งที่มีความผสมผสานสอดคล้องเชื่อมโยงกัน ประเพณีนี้เรียกประเพณี “ตรุษ”

“ตรุษ” เดิมทีเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของชาวอินเดียฝ่ายใต้ กล่าวคือ เมื่อพวกทมิฬได้เข้ามาครอบครองและมีอำนาจอยู่ในลังกาแล้ว พวกทมิฬก็ได้นำเอาพิธี “ตรุษ” ซึ่งเป็นลัทธิศาสนาเข้าไปเผยแพร่ จึงกลายเป็นประเพณีของชาวลังกา ด้วยเหตุนี้พิธี “ตรุษ” จึงมีปรากฏขึ้นในลังกาทวีปตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ต่อมาชาวลังกาที่นับถือพระพุทธศาสนาได้มีอำนาจขึ้นในลังกาทวีปแล้ว จึงได้คิดดัดแปลงพิธี “ตรุษ” มาเป็นพิธีทำบุญในพระพุทธศาสนา ได้พากันจัดเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย ได้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ถึง ๓ วัน คือ ในวันแรม ๑๔ ค่ำ วันแรม ๑๕ ค่ำ ของเดือน ๔ และในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองที่พวกตนได้อาศัยอยู่^๒ พิธี “ตรุษ” เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “พิธีสัมพัจฉรฉินท์”

พิธีสัมพัจฉรฉินท์ คือพิธีตัดปีหรือพิธีส่งท้ายปีเก่า ซึ่งจะสืบต่อเนื่องกับพิธีรับปีใหม่หรือพิธีสงกรานต์ พิธีสัมพัจฉรฉินท์ เป็นวิธีการบูชาทำบุญขึ้นปีใหม่ของชาวลังกา ชาวเมืองนครศรีธรรมราชรับมาจากลังกา และชาวกรุงศรีอยุธยารับทอดมาอีกต่อหนึ่ง พิธีนี้มีการสักการบูชาพระรัตนตรัยเป็นนักขัตฤกษ์ใหญ่มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดสามวัน วันที่สามมีการประกาศเทวดา แบ่งส่วนบุญให้แก่ เทพยดา ยักษ์ นาค กุมภัณฑ์ บรรดาอมนุษย์ทั้งปวงตลอดถึงสัตว์เดรัจฉาน เพื่อขอพรให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข และเป็นสิริมงคลแก่พระนคร^๓ เมื่อวันพระมหาเอระเจ้าจำเรญอฏานาฎิยสูตรในราตรีหมู่ทหารยิงปืนใหญ่รอบพระนคร ฝ่ายพราหมณาจารย์ประชุมกันผูกพรตกระทำการพระราชพิธีในเทวสถานหลวง ครั้นเสร็จจึงอาราธนาพระมหาเอระเจ้าทั้งหลายขึ้นสถิตยานราชรถแลประเทียบเรียงกระบวนแห่เป็น ๕ กระบวน ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ แลโรยทรายรอบพระราชนิเวศน์นั้นกระบวนหนึ่งรอบพระนครตามท้องสถลมารคนั้น ๔ กระบวน ดูเป็นสง่างามยิ่งนัก^๔

ในปัจจุบันในยุคสมัยที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมีความเจริญทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว ผู้คนเริ่มมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้นมีความเสียสละที่จะทำงานช่วยเหลือสังคมน้อยลง ประชาชนเริ่มห่างหายออกจากวัด ความแนบชิดระหว่างบ้าน-วัด-โรงเรียนเริ่มห่างหายจนเริ่มไม่มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ จะเห็นได้จากการเฉลิมฉลองสงกรานต์กันอย่างเกินเลยผิดเพี้ยนไปจากโบราณมาก มีการ

^๒ สุรพันธ์ พ่วงภักดี, ประเพณีไทยฉบับพระมหาราชครูฯ, (กรุงเทพมหานคร : ลูก ส. ธรรมภักดี ถนนข้าวสารฯ, ๒๕๑๑), หน้า ๓๖๖.

^๓ สมปราษฎย์ อัมมะพันธ์, ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย, หน้า ๓๐๔.

^๔ เสถียรโกเศศ, นางนพมาศหรือตำหรับ้ำท้าวศรีจุฬาลักษณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, ๒๕๓๐), หน้า ๑๓๔.

แสดงที่ไม่สุภาพ นุ่งน้อยห่มน้อยแสดงอยู่ในวัด มีการสัมผัสร่างกายโดยไม่สุภาพ การเล่นสาดน้ำกันอย่างรุนแรง การดื่มสุราละสารเสพติด เล่นการพนัน เกิดการทะเลาะวิวาท จากข่าวสถิติการเกิดอุบัติเหตุในช่วงสงกรานต์ปี ๒๕๕๖ มีผู้เสียชีวิตถึง ๒๘๕ คนซึ่งมากกว่าปีที่แล้ว ๓ คน ส่วนบาดเจ็บ ๒,๗๘๓ คน รวมอุบัติเหตุทั้งหมดที่เกิดขึ้น ๒,๕๘๑ ครั้ง^๕ ซึ่งสาเหตุหลักยังคงเป็นเรื่องของเมาแล้วขับ การขับรถด้วยความประมาทจนเกิดอุบัติเหตุ นอกจากนี้การดื่มสุรายังนำมาซึ่งความขาดสติ ทำให้เกิดการทะเลาะกันหากกรุกรามรุนแรงก็อาจนำมาซึ่งการก่อให้เกิดอาชญากรรม และเมื่อเห็นผู้หญิงนุ่งน้อยห่มน้อยอาจแสดงกิริยาทางสลาม ล้วงกิน หรืออาจนำไปสู่การทำอนาจารได้

จังหวัดนครสวรรค์ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งของประเทศไทยที่ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ได้จัดกิจกรรมอนุรักษ์สืบทอดประเพณีสงกรานต์ มาโดยตลอด ประเพณีสงกรานต์ที่โดดเด่นในจังหวัดนครสวรรค์ คือ ต้าบเลขาทอง ส่วนใหญ่จะมีชุมชนเชื้อสายมอญอาศัยอยู่ มีการปิดทองไหว้พระ การละเล่นต่าง ๆ และในงานประเพณีสงกรานต์ยังมี พิธีรดน้ำดำหัวเพื่อขอพรจากผู้ใหญ่ สรงน้ำพระพุทธรูปและพระภิกษุ สามเณร โดยเฉพาะที่ต้าบเลขาทองได้มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวเขาทองสำคัญ เช่น ประเพณีจับข้อมือสาว

ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์นี้ มีอัตลักษณ์ที่เด่นชัดก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีและความเรียบร้อยดีงาม สะท้อนให้เห็นหลักพุทธธรรมที่เป็นปัจจัยที่สำคัญในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จำทำการศึกษาในเรื่องนี้เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่น ๆ อีกต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

๒.๓ เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

^๕สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “เช่นสงกรานต์ ๒๘๕ ศพ” [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.its.in.th/index.php/thenews/๑๑๑๙๒--๒๘๕-๒>, (๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖)

๓.๑ ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก และอรรถกถา โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนเขาทอง ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

๓.๒ ชั้นทุติยภูมิโดยศึกษาจากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ประเพณีสงกรานต์

๓.๓ ศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเขาทอง ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

๓.๔ จัดลำดับข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปข้อมูล เพื่อให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ และทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) การตีความหมาย (Interpretation) และการสังเคราะห์ (Synthesis) นำเสนอข้อมูลฉบับสมบูรณ์

๔. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชน เขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อ ศึกษาการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัด นครสวรรค์ ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ และ ๓) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริม อัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เน้นการศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก อรรถกถา จากข้อมูลปฐม ภูมิ เอกสารตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากชั้นทุติยภูมิ และลงสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับ ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนเขาทอง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา การตีความหมาย และการสังเคราะห์ ซึ่งเนื้อหาสาระพอสรุปได้ดังนี้

๑. การส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

การส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน คือ กระบวนการสร้างความหมายเสริมสร้าง หรือ วิธีการที่นำมาการอยู่ร่วมกันของชุมชนหมู่คณะ และมีการกระทำร่วมกันเหมือนๆ กันในลักษณะ แนวทางเดียวกันในการกระทำนี้นำมาซึ่งประโยชน์ต่อหมู่คณะ การแสดงออกของกลุ่มชนที่มาอยู่ ร่วมกันในบริบทของสังคมเดียวกัน จนเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตน หรือเป็นอัตลักษณ์ เฉพาะถิ่นของชุมชนนั้นๆ มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวตนบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชนได้ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เป็นต้น อัตลักษณ์ไม่ได้หมายเอาแต่สิ่งที่ ผ่านมาแล้วเท่านั้น มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสถานการณ์ทางสังคมโดยเฉพาะในสังคมไทย ที่มีการปรับเปลี่ยนทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา เป็นการแสดงให้เห็นคุณค่า ของชุมชนในการจัดการด้านต่างๆ ของชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน หรืออีกนัยหนึ่งคือ

ชุมชนมีขีดความสามารถหรือมีศักยภาพของตนเอง ซึ่งศักยภาพดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการของชุมชนในการสร้างขึ้น และมีกระบวนการในการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามให้คนรุ่นหลัง ผู้วิจัยพบว่าวิธีการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนมี ๕ วิธีคือ

การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้การแต่งกาย

การแต่งกายที่แสดงออกถึงความเป็นมอญอย่างชัดเจนและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มของบุคคลทั่วไปคือ การพาดสไบ ซึ่งจะมีทุกเพศและทุกวัย ทั้งนี้ในการพาดสไบนั้นในปัจจุบันนี้ได้เรื้อนลงไปแล้วในชุมชนชาวเขาทอง แต่ชุมชนชาวเขาทองบางส่วนยังมีบางส่วนที่พยายามจะส่งเสริมรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมรวมถึงวัฒนธรรมการแต่งกาย สิ่งที่พบในงานวิจัยนี้ทำให้เห็นได้ว่าการพาดผ้าสไบของชุมชนชาวเขาทองยังคงปรากฏมีอยู่โดยจะพาดผ้าที่ไหล่ซ้ายไปทางด้านหลังแล้วอ้อมใต้รักแร้ขวา แล้วพาดขึ้นไปทบบนไหล่ซ้าย แบบที่เรียกว่าสไบเฉียง ซึ่งแบบนี้จะใช้ในงานพิธีการหรือการทำบุญอันเป็นการแสดงความสุภาพและความเคารพต่อพระภิกษุ ทั้งยังใช้ชายผ้าสไบเป็นผ้ารองเวลากราบพระอีกด้วย แต่ส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันจะแต่งกายใส่เสื้อลายดอกไม้

การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้วัฒนธรรมความเชื่อ

การนับถือผีหม้อตาย่า ตายาย คือ การนับถือเคารพผีบรรพบุรุษของคนไทยซึ่งมีมาก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามา เมื่อมีการตั้งครอบครัวใหม่ทางฝ่ายหญิงแยกครัวออกไปจากพ่อแม่จะต้องมีการตั้งหม้อตาย่า ตายายใหม่ขึ้น เพื่อสำหรับได้เคารพบูชาคุ้มครองป้องกันความอยู่ดีมีสุขให้แก่ครอบครัว วิธีการเชิญหม้อหรือตั้งหม้อใหม่ คือมีหม้อดินเล็ก สายสาแหกรแขวนหม้อ ในแต่ละหม้อจะใส่ก้อนขี้ผึ้งซึ่งมีเบี้ยจันประกบติดอยู่ก่อนละ ๓ ตัว เมื่อถึงปีที่มีเดือนแปดสองครั้งจะจัดประกอบพิธีกรรมครั้งหนึ่ง ความจริงงานนี้ คือ งานเซ่นไหว้ผี ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นการไหว้ผีโรง ซึ่งแต่เดิมนั้นชื่อเต็มว่า “ผีโรงเรือน” หรือ ผี ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่ง คือ ต้นตระกูลของชาวเขาทองน่าจะเป็นคนมอญเนื่องจาก การหันหน้าไปทางทิศตรงข้ามกับโบสถ์ไทย และประเพณีการไหว้ผีก็คล้ายมอญ งานปีงานไหว้ผีโรงผีเรือน หรือผี ปู่ ย่า ตา ยาย ที่กล่าวมานั้นนับว่าเป็นมรดกชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งของบรรพบุรุษชาวเขาทองที่ตกทอดมาสู่ลูกหลาน ผู้รับมรดกจะต้องแขวนผีเรือนไว้ที่บ้านเรือนของตน ต้องดูแลรักษาอย่างดี เมื่อบุตรธิดามีเหย้าเรือนจะมอบหมายกันต่อ ๆ ไป

การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้วัฒนธรรมอาหารการกิน

สำหรับอาหารการกินของชาวมอญนั้นจะไม่แตกต่างจากชาวไทยมากนัก ชาวมอญจะกินอยู่ง่ายและจะใช้พืชผักที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาประกอบอาหาร เช่น กระจี้บ บอน ลักษณะการปรุงแต่งจะคล้าย ๆ กัน แต่จะมีแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียดของแต่ละชุมชน อาหารที่เรียกได้ว่าเป็นอาหารมอญที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในหมู่คนไทย ซึ่งเป็นอาหารที่ชาวมอญนิยมทำในงานบุญหรืองานประเพณีต่าง ๆ เช่น ขนมจิ้น ข้างแซ่ กาละแม ชาวชุมชนเขาทองก็เช่นกัน มีการใช้พืชผักที่มีอยู่ในท้องถิ่นตามฤดูกาลเพื่อนำมาประกอบอาหารต่าง ๆ เช่น ต้มปลาร้าหน่อไม้เลียงเหียง ยำมะเดื่อ ยำมะเฟืองปูเค็ม แกงไก่หน่อไม้ และข้าวหลาม เป็นต้น โดยเฉพาะแกงไก่

หน่อไม้เป็นที่ยืนยันทากันในช่วงเทศกาลสงกรานต์จนเป็นที่เรียกกันติดปากว่าประเพณีกินเหล้าแกงไก่ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวเขาทอง

การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตำบลเขาทองเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งของจังหวัดนครสวรรค์ และเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่น โดยมีวัดเขาทอง เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านชาวเขาทองมักนิยมปลูกเรือนใต้ถุนสูงชั้นเดียว ปลูกให้ชนอกชนหรือชนเรือนติดต่อกันเป็นแพยาวเรียกว่า เรือนแถวบางหลังยาวหลายสิบเมตรโดยมีคำกล่าวกันว่า “ไก่อินไม่พันหลังคา หรือขาไม่ตกพื้น” โดยที่เรือนของพ่อแม่จะอยู่ตรงกลาง และปึกชายขวาจะเป็นที่อยู่ของลูก ๆ

การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้ประเพณี

ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีที่ปรากฏชัดมีหลายประเพณี เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีสารท เป็นต้น ชาวตำบลเขาทอง จะเริ่มงานประเพณีสงกรานต์ ควบคู่ไปกับประเพณีตรุษ หรือเรียกรวม ๆ ว่าประเพณีตรุษสงกรานต์ ตั้งแต่วันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๔ เรียกกันว่า “ตรุษห้า สงกรานต์หก” โดยเริ่มนับตั้งแต่วันที่ ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันที่ ๑ จนครบ ห้าวัน (ตรุษห้า) จะเริ่มเข้ามีดวันแรก (แรม ๑๕ ค่ำ) ประมาณตีสี่ ตีห้า ชาวบ้านจะยิงปืนขึ้นฟ้า เสียงดังสนั่นหวั่นไหว เพื่อเป็นการปล่อยผี ชาวบ้านจะลุกขึ้นทำอาหารคาวหวานพากันไปทำบุญที่วัด วันนี้จะไม่มีการเล่นอะไรจะทำบุญอย่างเดียว เพราะถือให้ผีเล่นกันหนึ่งวันก่อน แล้ววันที่สองจึงเริ่มการเล่นต่าง ๆ เช่น เพลงซำ เจ้ามะโถม, เพลงพิชฐาน, ประเพณีจับข้อมือสาว การเล่นเข้าผี ฯลฯ วันสุดท้ายเรียกว่า ส่งซัง วันที่ ๑๕ เมษายน ของทุกปี จะเริ่มนับเป็นวันที่ ๑ ไปจนครบ ๖ วัน (สงกรานต์หก) มีการเล่นเหมือนกับวันตรุษ แต่ไม่มีการปล่อยผี เล่นตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายมีการส่งซังเหมือนกันในระหว่างที่ชาวบ้านเรียกว่า “ตรุษห้าสงกรานต์หก” นี้ ชาวบ้านเขาทองจะร่วมจัดงานประเพณีสงกรานต์ ในช่วงที่นับตรุษห้าสงกรานต์หกนี้ ชาวบ้านเขาทองจะไปทำบุญที่วัด ทุกวันรวมแล้ว ๑๑ วันพร้อมทั้งมีกิจกรรมรื่นเริงหลากหลายกิจกรรมรวมกัน เช่น เพลงซำเจ้าโถม, เพลงพิชฐาน, ประเพณีจับข้อมือสาว การเล่นเข้าผี ฯลฯ

๒. หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชน มี ๓ ระดับ คือ ๑) ขนาดเล็กหรือสถาบันครอบครัว ใช้หลักศีลธรรมพื้นฐาน ๒) ขนาดกลางเป็นสังคมชุมชนขนาดหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ใช้หลักความกตัญญูกตเวทิตะและหลักสามัคคี เป็นต้น และ ๓) ขนาดใหญ่เป็นสังคมระดับประเทศ ใช้หลักคารวตา และหลักสามัคคี

๑) คารวตา ๖ คือ ความเคารพ การถือปฏิบัติสิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อ หรือด้วยความหนักแน่นจริงจัง, การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญและปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้อง ด้วยความจริงใจ ประกอบด้วยหัวข้อธรรม ๖ ส่วนด้วยกัน

๑.๑) สัตถุคารวตา ความเคารพในพระศาสดา หรือพระพุทธเจ้า

- ๑.๒) ฉิมคารวตา ความเคารพในธรรม
- ๑.๓) ส้มคารวตา ความเคารพในสงฆ์
- ๑.๔) ลีขาคารวตา ความเคารพในการศึกษา
- ๑.๕) อัปมาทคารวตา ความเคารพในความไม่ประมาท
- ๑.๖) ปฏิสันถารคารวตา ความเคารพในปฏิสันถาร

๒) **สารณียธรรม ๖** คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี หลักการอยู่ร่วมกัน

๒.๑) เมตตากายกรรม หมายถึง การกระทำโดยทางกาย ที่ประกอบด้วยความเมตตา ต่อผู้อื่นทั้งต่อนานาและลับหลัง

๒.๒) เมตตาวจีกรรม ได้แก่ พุดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เปนประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กลาววาจาสุภาพอ่อนโยน ไม่กลาวร้ายไม่ไหวจาหยาบคาย หรือวาจาที่ประกอบ ด้วยอารมณ์โทสะ แต่ใช้คำพูดที่ประกอบด้วยเมตตา

๒.๓) เมตตามโนกรรม หมายถึง การกระทำทางใจหรือความคิดที่ประกอบด้วย ความเมตตา อันได้แก่การคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่นพ้นจากความเดือดร้อนทั้งปวง ทั้งต่อนานาและลับหลัง การคิดถึงผู้อื่นในทางที่ดี

๒.๔) สาธารณโภคี หมายถึงการรู้จักแบ่งปันทรัพย์สินที่ตนหามาได้ ด้วยความชอบธรรมให้แก่ผู้ต้องการในโอกาสอันสมควร การรู้จักแบ่งปันทรัพย์สินหรือสิ่งของของตนให้กับบุคคลที่ขาดแคลนนั่นเปน

๒.๕) สีสสามัญญตา หมายถึง การรักษาศีลให้สม่ำเสมอหรือเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ การรักษาศีลให้เสมอกับคนอื่น ๆ

๒.๖) ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง การมีความเห็นร่วมกับคนอื่นในทางที่ถูกต้อ ไม่ขัดแย้งกับเพื่อนด้วยมิฉะฉินทิฏฐิของตน รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๓) ความกตัญญูทเวที

ความกตัญญู เปนคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวของสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่นชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่าอื่นอีก เช่น อาศัยปัจจัย ๔ เปนเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ในสวนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรม ลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดา เป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเปนหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูนี้เปนคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีเมตตาต่อสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย พระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุคคลที่มี ความกตัญญู และให้ความสำคัญ

บุคคลผู้มีความกตัญญู วาเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์ตรัสวาบุคคลที่หาได้ยากมี ๒ จำพวก^๒ ได้แก่

๓.๑) บุพพการี ผู้ทำอุปการะกอน

๓.๒) กตัญญูกตเวที ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน

๓. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริม อัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชน เขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

ในการวิจัยนี้มีพื้นที่วิจัยอยู่ที่ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่นในด้านประเพณีที่เด่นชัดที่สุด คือ ประเพณีสงกรานต์ พบหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนตำบลเขาทอง คือ หลักการวตาปรากฏอยู่ในการละเล่นจับข้อมือสาว หลักสารณียธรรมปรากฏอยู่ในการรดน้ำดำหัวขอพรผู้สูงอายุ หลักกตัญญูกตเวทีปรากฏอยู่ในการทำบุญอุทิศให้กับปิยชน การสงฆ์น้ำพระและรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ หลักสามัคคีปรากฏอยู่ในทุกกิจกรรมมาเป็นเวลานาน หากแต่ในปัจจุบันกระแสความเจริญทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีกำลังเข้ามามีผลกระทบต่อ การส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนดังกล่าว และชุมชนกำลังต้องการการปกป้องอนุรักษ์สืบสานประเพณีอันงดงามและทรงคุณค่าให้สืบทอดต่อไป

กระบวนการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนในท้องถิ่น เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อน หลากหลายไม่หยุดนิ่งมาตั้งแต่อดีต กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ณ ช่วงเวลาเดียวกันมีการติดต่อสัมพันธ์กัน ในประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทองนี้เป็นกรณีศึกษา ที่ทำให้ผู้ทำการวิจัยได้สัมผัสและศึกษาในสิ่งที่สอดคล้องกันกับประเพณีนี้และเป็นพื้นฐานแห่งความสวยงาม สิ่งนั้นคือหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่นในทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษ สงฆ์น้ำพระพุทธรูป ทรงน้ำพระภิกษุสงฆ์และสามเณร รดน้ำดำหัวเพื่อขอพรจากผู้มีอายุหรือผู้มีความสำคัญของชุมชนนั้นทำให้เห็นได้ว่าส่วนหนึ่งทำให้เราเห็นความกตัญญู ความเคารพ ในส่วนของการละเล่นจับข้อมือสาว นางสาว นางควาย นางกระดังงตลอดจนมีการเล่นเพลงพิชฐาน เพลงช้าเจ้ามะโลม รำวงแม่บ่ท เต็นกำรำเคียว และรำกองยาวนั้นส่วนใหญ่จะเล่นกันเป็นกลุ่มหรือเป็นหมู่คณะ เมื่อบุคลร่วกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมมีการปฏิสัมพันธ์พูดคุยกันในกลุ่มคณะและจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างถูกต้อง ด้วยความกตัญญู ซึ่งถือวาเป็นการทำประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในฐานะต่าง ๆ มีการให้เกียรติ มีความเคารพ และมีความสามัคคีกลมเกลียวในในทางพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน ได้มีหลักธรรมที่สอดคล้องกับประเพณี ดังนี้ ๑) การวตา ๒) สารณียธรรม ๒, ๓) กตัญญูกตเวที และ ๔) สามัคคี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักพุทธธรรมเท่านั้น

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนพบว่าได้ว่าไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมันเป็นกลาง ๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัส

^๒ ๐.ดิก. (ไทย) ๒๐/๑๒๐/๑๑๔.

รู้คือ ค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้ สารของความจริงนี้ก็คือ ธรรมตาแห่งเหตุปัจจัย พุทธธรรมแบ่งความสุขออกเป็น ๒ ประเภท คือ โลภียสุขและโลกุตตรสุข พุทธธรรมให้ความสำคัญแก่ความสุขทั้งสองประเภท คือ ในด้านโลภียสุขนั้นเห็นความสำคัญและได้แสดงประโยชน์ในปัจจุบันหรือความสุขที่มนุษย์ควรแสวงหา ส่วนโลกุตตรสุข เป็นความสุขที่สูงสุดเหนือกว่าโลภียสุข คือพระนิพพาน ในงานวิจัยเล่มนี้ผู้ศึกษามุ่งเน้นในส่วนของพุทธธรรมที่เป็นส่วนของโลกุตตรสุขเท่านั้นหลักพุทธธรรมที่มีความสำคัญที่เป็นส่วนสำคัญที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนคือ

สามัคคี ถูกทำให้ปรากฏแล้วในประเพณีต่าง ๆ แม้กระทั่งในการจัดกิจกรรมประเพณีนี้ก็เป็นเช่น ความสามัคคีเป็นเครื่องหมายและพลังความเข้มแข็งนำมาซึ่งความสามัคคีปรองดองกัน นำซึ่งประโยชน์มาสู่ชุมชนทำให้เห็นถึงความงดงามของประเพณียิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้การแต่งกาย และการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้ประเพณี

กตัญญูกตเวที เป็นหลักธรรมที่ถูกทำให้เห็นเด่นชัดแล้วในประเพณีสงกรานต์โดยส่งผ่านการทำบุญอุทิศให้แก่ปิตุชนคนอันเป็นที่รักที่เคยมีอุปการคุณแก่ท่าน การกระทำเช่นนี้เปรียบเสมือนท่านทั้งหลายทำความดีให้ปรากฏแล้ว ประเพณีที่เด่นชัดที่สุดของชาวชุมชนเขาทองคือประเพณีนับถือผีหม้อ “ตาย่า ตายาย” (หม้อผีโรง) โดยการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้วัฒนธรรมความเชื่อและการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้ประเพณี

สาราณียธรรม เป็นหลักธรรมที่มีอยู่ในแทบจะทุกประเพณีเพราะเป็นหลักธรรมอันเป็นถึงกันเห็นให้เกิดความระลึกนึก เป็นธรรมให้เป็นเหตุความสามัคคี ในประเพณีศาสนาก็เช่นกันมีการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่ถูกต้องเหมาะสม ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรม โดยการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเห็นชัดจากการปลูกบ้านเรือนในสมัยก่อน การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้วัฒนธรรมอาหารการกิน

คาราวตา เป็นหลักธรรมที่ในการปฏิบัติตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ความเคารพยังรวมถึงการยกย่องให้เกียรติกันด้วย ในประเพณีจับข้อมือสาวได้ปรากฏหลักธรรมในข้อนี้ชัดเจนคือในการจับข้อมือสาวนั้นต้องขออนุญาตจากฝ่ายหญิงก่อน เมื่อฝ่ายหญิงอนุญาตแล้วจะจับได้ไม่เกินข้อศอกและเดินรอบหนองในสายตาของผู้ใหญ่เท่านั้น แสดงให้เห็นถึงหลักการแสดงความเคารพยกย่องให้เกียรติกัน เรียกว่า “คาราวตา ๖ โดยการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้ประเพณี

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าหลักพุทธธรรมปรากฏอยู่ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์หลายประการ ทั้งที่มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ชุมชนที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของหมู่คณะในสังคมหรือชุมชนนั้นสิ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์คือความมีระเบียบวินัย แบบแผนวิธีปฏิบัติตลอดจนความสามัคคีสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียวของหมู่คณะ คุณธรรมอันยิ่งใหญ่ประการหนึ่ง คุณธรรมนั้นคือความกตัญญูกตเวทีสิ่งเหล่านี้ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าหลักพุทธธรรมเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่ประกอบด้วยศรัทธาความเชื่อมั่น

ชุมชนเขาทองนั้นได้มีการส่งเสริมอัตลักษณ์ที่โดดเด่นโดยส่งผ่านในรูปแบบประเพณี สงกรานต์ ประเพณีจับข้อมือสาวถือเป็นประเพณีที่มีความโดดเด่นอาจกล่าวได้ว่าเป็นสถานที่แห่งเดียวที่มีประเพณีนี้จึงนับได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของชาวชุมชนเขาทอง หลักพุทธธรรมปรากฏอยู่ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์หลายประการ ทั้งที่มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ที่เห็นได้เด่นชัดคือ ความกตัญญูกตเวที ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในประเพณีสงกรานต์นี้เกิดขึ้นได้นั้นก็เพราะอาศัยหลักกตัญญู คือรู้จักคุณความดีที่ท่านทั้งหลายได้กระทำไว้แก่เรา เราท่านทั้งหลายจึงได้แสดงความกตเวที หลักพุทธธรรมอีกประการหนึ่งที่ได้แสดงปรากฏชัดแล้วในประเพณีสงกรานต์นี้ อีกประการหนึ่งการแสดงความรักให้เกียรติซึ่งกันและกันเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หลักการระ ๖ หรือในประเพณีจับข้อมือสาวก็ดี ได้แสดงออกถึงความเคารพให้เกียรติกันทั้งต่อหน้าและในที่รับ หลัง การแสดงออกที่ สะท้อนให้เห็นถึงความรักใคร่ ความระลึกรักถึงกันด้วยความรักในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สาราณียธรรม ๖

หลักธรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหา และส่งเสริมบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีความเคารพต่อกันได้นั้น ควรเน้นด้านพัฒนาทางสังคม การส่งเสริมหลักธรรม นอกจากหลักการวตา ๖ แลวตองอาศัยหลักสาราณียธรรม ๖ หลักกตัญญูกตเวที และหลักสามัคคี เป็นหลักธรรมช่วยสนับสนุน ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมีความสำคัญที่จะช่วยทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างมีความเคารพ โดยเฉพาะในชุมชนและสังคมใหญ่จำเป้น อย่างยิ่ง ที่ จะต้องใช้หลักสาราณียธรรม ช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามต่อกัน ความสามัคคีจะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ตัวบุคคลและสังคมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตไปในทางที่จะพัฒนาขึ้นจากเดิมที่เป็นอยู่ เพราะการปฏิบัติตามคุณธรรมที่กล่าวมานี้จะสร้างคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่กันและกัน

๕. ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากทำให้ทราบถึงความเป็นไปของการดำเนินการจัดประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง ในปัจจุบันพบว่าวัฒนธรรมประเพณีที่สวยงามดั้งเดิมนั้นเริ่มเลือนหายไปจากชุมชนเขาทองบ้างในบางส่วน ปัจจุบันได้มีการรณรงค์เพื่อฟื้นฟ้อนวัฒนธรรมที่สวยงามเหล่านั้นไว้โดยพยายามใช้วัดเป็นศูนย์กลางเพื่อที่จะเก็บรักษาวัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้นไว้โดยหน่วยงานสภาวัฒนธรรม ตำบล หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น ประเพณีจับข้อมือสาวซึ่งนับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนเขาทอง จากการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิพบว่าเด็กวัยรุ่นขาดการให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม แสดงให้เห็นว่าความสามัคคีและเสียสละเริ่มลดน้อยลงจากสังคมไทยเมื่อความเจริญทางด้านเทคโนโลยีสูงขึ้น จากการศึกษาทำให้ทราบอีกว่าส่วนหนึ่งเด็กและวัยรุ่นขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงในการจัดกิจกรรมประเพณี ขาดการสืบต่อข้อมูลความเป็นตัวตนที่แท้จริง อีกส่วนเมื่อมีงบประมาณจากหน่วยงานราชการมาเกี่ยวข้องกับรูปแบบประเพณีและ

จุดประสงค์ที่ตั้งของการจัดกิจกรรมจึงเป็นไป ชาวบ้านบ้านจึงให้ความร่วมมือน้อยเพราะไม่มาจากจิตวิญญาณที่แท้จริงของตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะวิธีการแก้ไขไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

- ๑) ภาครัฐควรให้การสนับสนุนกับชุมชนในด้านงบประมาณ
- ๒) องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มาก
- ๓) วัฒนธรรมจังหวัดควรสนับสนุนให้เป็นชุมชนต้นแบบ
- ๔) ควรมีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้เป็นจุดสนใจหรือเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่น

ข. ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ามีความน่าสนใจในการศึกษาเรื่องหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนในแง่อื่น ๆ อีก ที่สมควรทำการศึกษาวิจัยต่อไปดังนี้

- ๑) หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียน
- ๒) การส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนของคณะสงฆ์ จังหวัดนครสวรรค์
- ๓) การส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนของชาวไทยเชื้อสายมอญกับชาวไทยเชื้อสายลาว
- ๔) บทบาทของสงฆ์กับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชน
- ๕) หลักพุทธธรรมกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

บรรณานุกรม

- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, รศ. **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖.
- สุรพันธ์ พ่วงภักดี. **ประเพณีไทยฉบับพระมหाराชาครุฑ**. กรุงเทพมหานคร : ลูก ส. ธรรมภักดี ถนนข้าวสารฯ, ๒๕๑๑.
- เสถียรโกเศศ. **นางนพมาศหรือตำหรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, ๒๕๓๐.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. “**เช่นสงกรานต์๒๕๕ ศพ**”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.its.in.th/index.php/thenews/๑๑๑๙๒-๒๕๕-๒> (๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖)

๒๔ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล
ของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร
Factor Affecting the Operation of the Principles
of Good Governance Tambon Administrative offices
Kamphaeng Phet Province

ฤทธิชัย คชฤทธิ*

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (๑) เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร (๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร (๓) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับธรรมาภิบาล การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมาภิบาล และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ กับ การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร (๔) เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยแต่ละตัวที่มีต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๓๐๖ คนโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า

(๑) ระดับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

(๒) พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล และมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่อยู่ใน ระดับมาก

(๓) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่าปัจจัยทุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดกำแพงเพชรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

(๔) อิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวสามารถพยากรณ์การปฏิบัติงานตาม

* สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

หลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดกำแพงเพชรได้ร้อยละ ๕๓ และเมื่อพิจารณาอิทธิพลของตัวแปรแต่ละตัวผลการศึกษาคือพบว่าความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดกำแพงเพชรมากที่สุด ในขณะที่ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับรองลงมา ส่วนการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลในลำดับถัดมาในระดับที่ใกล้เคียงกัน

คำสำคัญ : ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน,หลักธรรมาภิบาล,พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล

ABSTRACT

The purposes of this study were to study. (1) To study the operational level based on the good governance of subdistrict administrative organization employees, Kamphaeng Phet province. (2) to study the factors that affect task according to the good governance of subdistrict administrative organization employee (3)Kamphaeng Phet province to study the relationship Between enterprise environments.Training knowledge about corporate vernance Understanding about good governance and understanding of roles and responsibilities according to the good governance of subdistrict administrative organization employees, kamphaeng Phet province. (4)In order to study the influence of individual factors that influence the operating principles.Good governance of subdistrict administrative organization in the province of kamphaeng Phet. Samples used in this study include: subdistrict administrative organization employee in Kamphaeng Phet province. The samples were 306 people Questionnaires were used to collect the data and analyzed the data using a computer program. In order of frequency, percentage, mean, standard deviation. Pearson correlation coefficient and multiple regression analysis.

The results of the study showed that

(1) Operational level by good governance. Employees of the Tambon Administrative offense is operating under good governance in all areas at a high level.

(2) Employees Tambon Administrative offense has been the main information relating to good governance. The training provides knowledge about the good governance. There is a better understanding of the good governance. And understand the role and function at a high level.

(3) The results of the analysis of all the factors that have a positive correlation to the operation of the principles of good governance of the Tambon Administrative offense in a statistically significant level.01

(4) The influence of factors that have to work according to the good governance of the Tambon Administrative offense that all independent variables predictive of performance in accordance with good governance, employee organizations. district in the province of Kamphaeng Phet, and 53 percent considering the influence of each variable results showed that cognitive major. Good governance is a factor that affects the performance of the good governance of tambon administrative organization in the offense. While an understanding of the roles and functions that affect the performance of the good governance in the minor grade. The training provides knowledge about good governance and awareness of information about good governance as factors affecting the operation of the principles of good governance of Tambon Administration Organization, in descending order in a similar way.

Keywords : Factors Affecting Performance, Good Governance, Tambon Dministrative Staff

๑. บทนำ

ในปัจจุบันรัฐมีการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นมากขึ้น ประกอบกับพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๕๒ การปกครองตนเองโดยรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น (Local self government) เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาประเทศ และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานพัฒนาชนบทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่นและประเทศชาติโดยรวม โดยองค์การบริหารส่วนตำบลมีความสำคัญต่อชุมชนในลักษณะที่เป็นองค์กรพื้นฐานของท้องถิ่นและเป็นกลไกที่สำคัญต่อการบริหารการพัฒนาในระดับตำบลทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ ในทางทฤษฎีมีความเชื่อว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีแนวโน้มว่าจะมีศักยภาพสูงในการพัฒนาชนบท เป็นองค์กรที่มีพลังของประชาชนในท้องถิ่นอยู่ใกล้ชิดกับประชาชน และทรัพยากรต่างๆ ในชนบทจึงน่าจะรู้ปัญหาความต้องการที่แท้จริงรวมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาคือ เป็นอย่างดี อันจะส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นอิสระจากรัฐบาล และต้องสนองตอบความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งรัฐจะต้องกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยการถ่ายโอนภารกิจ อำนาจหน้าที่ การจัดเก็บภาษีและการหารายได้ ตลอดจนการถ่ายโอนข้าราชการ หรือหน่วยงานราชการจำนวนมาก จากทั้งราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคไปให้แก่ราชการส่วนท้องถิ่น และรัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง รวมทั้งเพื่อพัฒนา

จังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดเป็นหลัก ขณะเดียวกันระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ยังได้กำหนดนโยบายและวางระเบียบปฏิบัติราชการเพื่อให้จัดระบบบริหารกิจการบ้านเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักกฎหมาย และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ให้สังคมสามารถสร้างการมีส่วนร่วม และรับผิดชอบต่อระบบบริการกิจการดังกล่าว

องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอชาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชรมีองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน ๖๕ แห่ง ซึ่งมีหน้าที่ในการรับผิดชอบคุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวน ๑๐๗,๐๔๖ คน จะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอชาณุวรลักษบุรี มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวนมากดีขึ้นปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอชาณุวรลักษบุรีจังหวัดกำแพงเพชร จำเป็นต้องนำหลักการของธรรมาภิบาลมาปฏิบัติงาน ประกอบกับกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั่วประเทศ สนับสนุนและส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งนำหลักการแห่งธรรมาภิบาลมาใช้ในการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าการจัดการตามหลักธรรมาภิบาลในเขตอำเภอชาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชรอยู่ในระดับใดและมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกับระดับธรรมาภิบาลในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อนำผลการศึกษาวินิจฉัยไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมพัฒนาความรู้ความเข้าใจในกระบวนการบริหารงานและพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล ขององค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงนำไปใช้ในการวางแผน และการ ปรับกลยุทธ์ในการดำเนินงานหรือกระบวนการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะให้การสนับสนุน ส่งเสริมความสำเร็จในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงาน องค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร
๒. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงาน องค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับธรรมาภิบาล การฝึกอบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมาภิบาล และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ กับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร
๔. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยแต่ละตัวที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดกำแพงเพชร

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร ได้แก่ พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๑,๔๘๒ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๓๐๖ คน โดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ (๑) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับธรรมาภิบาล (๒) การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล (๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมาภิบาล (๔) ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่

ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับความสำเร็จในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลของแต่ละตำบล ในเขต จังหวัดกำแพงเพชร จากองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ การปฏิบัติงานตามหลักนิติธรรม การปฏิบัติงานตามหลักคุณธรรม การปฏิบัติงานตามหลักความโปร่งใส การปฏิบัติงานตามหลักความรับผิดชอบ การปฏิบัติงานตามหลักการมีส่วนร่วม การปฏิบัติงานตามหลักความคุ้มค่า/มีประสิทธิภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดนครสวรรค์ ตามขั้นตอนดังนี้

๑. จัดเตรียมข้อมูลให้ครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งทำรหัสในแบบสอบถามให้ตรงกับกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มไว้แล้วเพื่อสะดวกในการตรวจสอบ

๒. ผู้วิจัยขอหนังสือบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน ๙๓ ฉบับ

๓. ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตัวเองทั้งหมด โดยใช้แบบสอบถามจำนวน ๙๓ ชุด และรวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างมาทำการตรวจนับ และตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๓๐๖ คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๖๖ และเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๓๔ ด้านอายุส่วนใหญ่มีอายุ ต่ำกว่า ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๖๖ รองลงมาอายุตั้งแต่ ๓๐-๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๙๐ และน้อยที่สุดอายุตั้งแต่ ๔๑-๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๖.๑๐ ในด้านระดับการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๕๐ รองลงมาการศึกษาในระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๙๐ และน้อยที่สุดมีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๗.๖๐ โดยส่วนใหญ่จะศึกษาในสาขาวิชาที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้ เช่นบริหารธุรกิจ การบัญชีฯ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๙๐ รองลงมา

เป็นสาขาวิชารัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์อยู่ในลำดับที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘๐ และน้อยที่สุดเป็นสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ ๖.๖๐ ซึ่งมีอายุการทำงาน ต่ำกว่า ๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๖๖ และลำดับถัดไปคือ อายุการทำงาน ๕-๑๐ คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘๐ จากนั้นเป็นอายุการทำงาน ๑๑-๑๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕.๓๐ สุดท้ายคือ อายุการทำงาน ๑๖ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๐ พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลมีช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับธรรมาภิบาล โดยผ่านช่องทางการรับรู้จากการสัมมนา คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล และความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผลการศึกษาพบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดกำแพงเพชรโดยรวมมีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมาก ตามลำดับค่าเฉลี่ยดังต่อไปนี้คือ หลักความโปร่งใสและหลักความรับผิดชอบอยู่ในระดับที่เท่ากัน ลำดับถัดไปคือ หลักนิติธรรม หลักความมีส่วนร่วม และลำดับสุดท้ายคือหลักความคุ้มค่า

๓. ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ มีดังนี้ ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกัน พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันเองไม่มีความสัมพันธ์กันมากจนเกินไป จนก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Multicollinearity) จึงสรุปได้ว่า ข้อมูลการวิจัยมีความเหมาะสมที่จะใช้วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณต่อไป

๔. ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวสามารถพยากรณ์ตัวแปรตามคือ การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลได้ร้อยละ ๕๓ ($R^2 = .๕๓$) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อพิจารณาอิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวที่มีต่อตัวแปรตามพบว่า ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาลมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุดเป็นอันดับที่ ๑ ($\beta = ๐.๒๖$) ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุดเป็นอันดับที่ ๒ ($\beta = ๐.๒๔$) การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุดเป็นอันดับที่ ๓ ($\beta = ๐.๑๒$) และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับธรรมาภิบาลมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุดเป็นอันดับสุดท้าย ($\beta = ๐.๑๒$)

๔. ผลการวิจัย

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัย โดยสรุปซึ่งหลังจากผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลในบทที่ ๔ มาสรุปผลการวิจัยดังที่ผู้วิจัยจะแยกสรุปผลเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร

พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยรายด้าน ดังนี้

พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมาก

พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมาก

พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมาก

พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ อยู่ในระดับมาก

๒. อิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร

จากผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวสามารถพยากรณ์ตัวแปรที่เป็นปัจจัยกับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลได้ร้อยละ ๕๓ เมื่อพิจารณาอิทธิพลของตัวแปรแต่ละตัว ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับธรรมาภิบาลมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในระดับมาก

๕. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผลในประเด็นดังต่อไปนี้

การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ๖ หลัก พบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก (= ๓.๙๔) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ทำให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม จากการศึกษาพบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการปฏิบัติงานตามหลักนิติธรรมอยู่ในระดับมาก

๒. หลักคุณธรรม จากการศึกษาพบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการปฏิบัติงานตามหลักคุณธรรมอยู่ในระดับมาก

๓. หลักความโปร่งใส จากการศึกษาพบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการปฏิบัติงานตามหลักความโปร่งใสอยู่ในระดับมาก

๔. หลักความมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการปฏิบัติงานตามหลักความมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

๕. หลักความรับผิดชอบ จากการศึกษาพบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการปฏิบัติงานตามหลักความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก

๖. หลักความคุ้มค่า จากการศึกษาพบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการปฏิบัติงานตามหลักความคุ้มค่าอยู่ในระดับมาก

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล

ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรให้ความสำคัญกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล ผ่านสื่อหรือบุคคลโดยตรง ซึ่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลจะส่งผลโดยตรงต่อการนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติเพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ผลที่ได้จากการสื่อสาร นำมาสู่การปรับปรุง พัฒนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของความเป็นปัจจุบันในสังคมและการบริหารท้องถิ่นควบคู่กันไป

ผลการศึกษาพบว่า การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรนำความรู้และประสบการณ์จากการฝึกอบรมดังกล่าวมาใช้ในการปฏิบัติงานโดยตรงต่อการนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติเพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ผลที่ได้จากการสื่อสาร นำมาสู่การปรับปรุง พัฒนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของความเป็นปัจจุบันในสังคมและการบริหารท้องถิ่นควบคู่กันไป

ผลการศึกษาพบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีความสนใจและมีการหาความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของตนเองและมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ ซึ่งจะเห็นได้จากผลการศึกษาของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งส่วนใหญ่ จบการศึกษาในระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๑๐ จึงทำให้พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีความรู้ความเข้าใจในระเบียบ กฎหมายเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

ผลการศึกษาพบว่า พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีความสนใจและมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่และมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่

๓. อิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม

ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้อาจ

เป็นเพราะว่าพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรให้ความสำคัญกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล ผ่านสื่อหรือบุคคลโดยตรง ซึ่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลจะส่งผลโดยตรงต่อการนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติเพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ผลที่ได้จากการสื่อสาร นำมาสู่การปรับปรุง พัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของความเป็นปัจจุบันในสังคม และการบริหารท้องถิ่นควบคู่กันไป

ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีความสนใจและมีการหาความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของตนเองและมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ ซึ่งจะเห็นได้จากผลการศึกษาของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๑๐ จึงทำให้พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีความรู้ความเข้าใจในระเบียบ กฎหมาย เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

ผลการศึกษาพบว่า การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรนำความรู้และประสบการณ์จากการฝึกอบรมดังกล่าวมาใช้ในการปฏิบัติงานโดยตรงต่อการนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติเพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ผลที่ได้จากการสื่อสาร นำมาสู่การปรับปรุง พัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของความเป็นปัจจุบันในสังคมและการบริหารท้องถิ่นควบคู่กัน

๖. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า ในการปฏิบัติงานของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรควรมีการจัดอบรมและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลให้กับพนักงานในองค์กร จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลอย่างถูกต้องแล้วและควรมีการสนับสนุนให้พนักงานได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถในการทำงานทั้งในองค์กรและนอกองค์กร ตลอดจนจนถึงการให้โอกาสแสดงออกทางความคิดเพื่อการปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะและประสบการณ์ที่ดีในการปฏิบัติงาน

เมื่อพิจารณาอิทธิพลของตัวแปร จากผลการศึกษาพบว่า ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล และความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล และการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในเชิงบวก กล่าวคือ เมื่อพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดกำแพงเพชรมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล และมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ อยู่ในระดับสูงจะทำให้มีการปฏิบัติงานให้ถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาลในระดับสูงเช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมทางด้านการศึกษา

ให้แก่บุคลากรในหน่วยงาน และมีการประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารการทำงานของเทศบาล ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พ.ศ.๒๕๔๐ และมีการจัดระบบสารสนเทศให้ประชาชนและพนักงานได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลอย่างทั่วถึง เพราะจะทำให้ทุกคนในองค์กรมีการปฏิบัติงานอย่างถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ:

กลุ่มงานมาตรฐาน สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดกำแพงเพชร อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ณ วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๕๘.

บุญใจ ศรีสถิตนรากร. **ระเบียบวิธีการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

รหัส แสงผ่อง. “กระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลของกรมการบริหารและสมาชิก สภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) จันทบุรี: สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๗.**

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี

The Sangha Role for Quality of Life Development in Community At Huaikhot District, Uthaitanee Provinc

พระอธิการเชื่อน เขมธมโม*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนในอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี จำนวน ๓๓๖ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe)

ผลการวิจัย พบว่า

๑. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนกรณีศึกษาคณะสงฆ์ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ทั้ง ๓ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐, S.D. =0.504) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘, S.D. =0.623) ส่วนในด้านด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์ที่พัฒนาและใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆของวัด อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔, S.D. =0.509) และด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนพบว่าประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘, S.D. =0.564)

๒. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนกรณีศึกษาคณะสงฆ์ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนกรณีศึกษาคณะสงฆ์ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

๓. ปัญหาส่วนใหญ่ของบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนกรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีคือปัญหาการนโยบายการทำงานขาดแผนงานการจัดการที่ดีเหมาะสมกับงานและการกระจายงานการอนุเคราะห์ส่งเสริมในบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนกรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีทั้ง ๓ ด้าน คือด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาและใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆของวัดและด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่างทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันทำให้งานบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนกรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีไม่ก้าวหน้า ตลอดจนขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก

ABSTRACT

The objectives of this study were 1) to study the people's opinion level of the sankha roles for quality of live in community. 2) to compare to study the people's opinion level of the sankha roles for quality of live in community by personnel factor and 3) to suggestion for the sankha roles for quality of live in community. The research used the Survey Research to study samples consisting of 336 persons who lives in Huaykot district , U-thaithanee province. Data was collected using a questionnaire. Data analysis used the following statistics: percentage, average, standard deviation , t-test , One way analysis of variance and Least Significant Difference: LSD.

The research findings were as follows:

1. The sankha roles for quality of live in community : case study the sangha in Huaykot district , U-thaithanee province. All three aspects were in high level ($X = 4.00$, $S.D. = 0.504$). To consider by aspect found that the share knowledge about the living according to Buddhist way and Sufficiency economy were in high level ($X = 3.98$, $S.D. = 0.623$). The role model for the sangha who was a developer that apply Sufficiency economy used for the procedure in the temple were in high level ($X = 4.04$, $S.D. = 0.509$) and the supporter and promoter from government to quality of people life were in high level ($X = 3.98$, $S.D. = 0.564$).

2. The sankha roles for quality of live in community : case study the sangha in Huaykot district , U-thaithanee province. The research result found the people who had differentsex , age , education level , occupation and incomes had different opinion with the sankha roles for quality of live in community : case study the sangha in Huaykot district , U-thaithanee province. The hypothesis were be accepted.

3. The problems of The sankha roles for quality of live in community : case study the sangha in Huaykot district , U-thaithanee province were 1) The policy lacks of good plan and action plan to separate jobs such as knowledge about the living according to Buddhist way and Sufficiency economy, the role model for the sangha who was a developer that apply Sufficiency economy used for the procedure in the temple and the supporter and promoter from government to quality of people life. In the same way , Each temple in Huaykot district , U-thaithanee province did not have the same policy in the same item then all temple lack unity for develop the quality of live in nearby community and lack for the most staffs who had quality and efficiency of future works. Then the suggestions for ehesankha roles for quality of live in community : case study the sangha in Huaykot district , U-thaithanee province should be recruited and selected staffs for support this jobs , should be improved work efficiency and should be set same work process in the nearby temples areas.

๑. บทนำ

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่มีความศรัทธาและนับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานและแก่นสารของขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยที่คนไทยยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางวิถีชีวิตที่กลมกลืนเมื่อคนไทยตั้งถิ่นฐานรวมกลุ่มเป็นชุมชนหมู่บ้านขึ้นที่ใดจะมีวัดปรากฏในชุมชนนั้นเพื่อแสวงหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจเป็นการขัดเกลาจิตใจให้มีความสงบอาศัยพระสงฆ์ให้การแนะนำสั่งสอนโดยนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นที่พึ่งทางจิตใจเพื่อค้นพบความจริงอันเป็นสัจธรรมในชีวิตของตนเองและยกระดับของจิตใจให้สูงขึ้น

หนทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นเป็นภารกิจและกระบวนการอันยาวไกลและทุรกันดาร เต็มไปด้วยอุปสรรคขวากหนาม และหลุมพรางจากปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก แม้จะได้เปรียบในแง่ของฐานทรัพยากร และรากฐานภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า แต่สิ่งเหล่านี้ก็เอื้ออำนวยให้ได้เพียงสำนึกเบื้องต้นในพื้นฐาน และทิศทางที่ก้าวเดินไปเท่านั้น ยังต้องอาศัยอัจฉริยภาพ ปัญญา ความวิริยะอุตสาหะ และระเบียบวินัย ในการเรียนรู้สู่ปฏิบัติ เหนือสิ่งอื่นใดคือเอกภาพในเครือข่ายของชุมชนท้องถิ่น ในความเป็นจริงแล้วกระบวนการยืนหยัดต่อสู้บูรณะฟื้นฟู

ลักษณะ และอิสรภาพของชุมชนท้องถิ่นไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์หรืออุบัติการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะชุมชนหนึ่งชุมชนใดเท่านั้น หากเป็นปรากฏการณ์ในกระแสโลกอันกว้างใหญ่และชุมชนท้องถิ่นไทยก็คือ ส่วนหนึ่งของกระแสโลกที่เวลานี้^๑

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ด้วยชนชาติไทยได้นับถือและสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขของชาติทุกๆ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมาตั้งแต่อดีตอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน^๒ ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสืบทอดต่อกันมา ดังจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสังคมไทยในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปกรรม ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง เมื่อสังคมรวมกันเป็นปึกแผ่นและอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชน ในการปกครองพระพุทธานาย่อมจะนำความผาสุกมาให้ชุมชน ด้านการศึกษา พระพุทธานายังมีการให้การศึกษาต่อบุคคลทุกกลุ่มในสังคม เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพของบุคคล ดังจะเห็นจากกลุ่มพระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธองค์จะมีการเล่าเรียนหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อนำไปปฏิบัติและสอนสาวกให้สืบทอดต่อไป ด้านเศรษฐกิจ พระพุทธศาสนาได้ดูแลทางเศรษฐกิจในลักษณะที่พออยู่พอกิน ไม่ให้เป็นสังคมที่เอารัดเอาเปรียบ การบริโภคแต่พอจำเป็นในการดำรงชีวิต ด้านศิลปกรรม พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของศิลปชุมชน มีประติมากรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ที่เกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนาปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน^๓

วัดในประเทศไทยประมาณ ๓๐,๖๗๘ วัด และพระสงฆ์สามเณรประมาณ ๓ แสนกว่ารูป^๔ ผู้อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน ความศรัทธาในพระสงฆ์ที่ชาวบ้านมอบความไว้วางใจให้ ทำให้พระสงฆ์เข้าใจและรับรู้ปัญหาต่างๆ ของประชาชนได้เป็นอย่างดี ...โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศีลธรรมและพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งทางสังคม

^๑ เสน่ห์ จามริก, “ชุมชนไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์”, ใน ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง, รวบรวมโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓: ๑๒.

^๒ พิฑูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๓๓, หน้า ๑.

^๓ สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ปุณณโก), สมเด็จพระเจ้า คิต-เขียน-พุด-เทศน์, กรุงเทพมหานคร : เจริญรัฐการพิมพ์, ๒๕๒๗, หน้า ๒๗.

^๔ กรมการศาสนา, ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒, หน้า ๗.

วัฒนธรรมและศาสนา วัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำเอาพุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตด้วยความสุขและยุติธรรม^๕

พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนแบบชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนำชุมชนไปสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษจำเพาะคือ พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยความเคารพนับถือและการเชื่อฟังนี้เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาไม่ได้เกิดจากความเกรงกลัวอำนาจ การกระทำจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้ทำงานด้วย^๖

พระสงฆ์ทำหน้าที่บริหารหมู่คณะเป็นหัวหน้าสงฆ์ในวัด ปกครองดูแลและนำเสนอสั่งสอนอบรมพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรืออาศัยอยู่ในวัด และอำนวยความสะดวกทุกอย่างเกี่ยวกับวัดรวมทั้งปริชนรอบวัด ก็คือเจ้าอาวาส^๗ ตามความแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ บัญญัติไว้ว่า วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง ในมาตรา ๓๑ วรรค ๓ บัญญัติไว้ว่า ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป และในมาตรา ๓๗(๓) บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นการขยายความอนุโลมตามพระพุทธดำรัสว่า “จรณภิกขเว จาริกิ์ พุทฺชนฺหิตาย พุทฺชนฺสุขาย โลกานุกมฺปายอตฺถายหิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ”^๘ แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์

ดังนั้น “พระสงฆ์จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นต่อชุมชนและสังคมนอกจากนั้นพระสงฆ์ยังเป็นผู้นำเอาหลักพุทธธรรมคำสั่งสอนมาอบรมประชาชนเพื่อไปสู่การประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข^๙ และพื้นฐานของคนไทยส่วนใหญ่เกิดมาก็นับถือพระพุทธศาสนาโดยกำเนิดให้ท่านแบ่งปันรู้จักพระสงฆ์ในฐานะเป็นบุคคลที่ต้องเคารพเชื่อฟังในชุมชนมีวัดเป็นศูนย์กลางมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตใจและสติปัญญาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

^๕ สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนากรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๓๐, หน้า ๒๘.

^๖ พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๒.

^๗ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๓.

^๘ วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗.

^๙ พิณิจ ลาภธนานนท์, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๒, หน้า ๑๔ - ๑๗

และประชาชน^{๑๐} ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนในชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นและมีการพัฒนาต่อตนเองและผู้อื่นให้มีความเป็นสัสดี^{๑๑} จึงทำให้มีความสุขทั้งกายและจิตใจสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนได้อย่างสงบมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจมีความเอื้ออารีต่อกันและกันให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอหากประชาชนสามารถนำหลักธรรมคำสอนความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพียบพร้อมในการคบคนดีเป็นมิตรตลอดจนกระทั่งทำตนเป็นคนดีเพื่อเป็นมิตรแก่คนอื่นและมีความสุขชีวิตความเป็นอยู่เหมาะสม^{๑๒} ก็จะสามารถนำพาชุมชนและสังคมไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของสังคมได้มีการขยายตัวมากขึ้นบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้างจากที่พระสงฆ์จะเป็นผู้นำในด้านการให้ความรู้ การปฏิบัติและการเป็นผู้ระดมทุนทรัพย์ที่ใช้ในกิจการต่างๆเพื่อการพัฒนาโดยตรงจากประชาชนเปลี่ยนเป็นมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางราชการและทางเอกชนเข้าร่วมดำเนินการด้วยเช่นโรงเรียนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเจ้าหน้าที่ จากพัฒนาชุมชนระดับตำบลอำเภอและจังหวัดหรือหน่วยงานราชการอื่นๆต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนจึงนับว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนได้มีหลายภาคส่วนให้ความสนใจและให้ความสำคัญก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่ชนบทมากขึ้น

นอกจากนี้แล้ว กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑)^{๑๓} ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ข้อ (๕) กำหนด “การ” คือ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนาหรือเกี่ยวกับคณะสงฆ์ มี ๖ ฝ่ายคือ ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงามหรือการปกครองคณะสงฆ์ ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ ๖) การสาธารณสงเคราะห์

การคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนี้ เมื่อพิจารณาลงลึกในรายละเอียดจะเห็นได้ว่าเป็นการขยายความอนุโลมตามพระพุทธดำรัสดังกล่าวข้างต้น ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในปัจจุบัน และมีรายละเอียดครอบคลุมถึงการพัฒนาชุมชนอย่างกว้างๆ ทั้งในด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ การพัฒนาอาชีพของชุมชนรวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอีกด้วย

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับบทบาทต่อชุมชนนั้น บทบาทของพระสงฆ์มีทั้งเป็นทางการ ซึ่งหมายความว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและอีกบทบาท

^{๑๐}ดูรายละเอียดในพระเทพเวที (ประยูรธีรยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔ - ๑๗

^{๑๑}ที. ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๔/๑๒. สัมปทา หมายถึง ความถึงพร้อมแห่งศีล

^{๑๒}อง. อภิลักข. (ไทย) ๒๓ / ๕๔ / ๓๔๒. สมชีวิตา หมายถึง ความเป็นอยู่เหมาะสมกับที่เป็น

^{๑๓}ฝ่ายฝึกอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๙๓.

หนึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์มีต่อชุมชนและดำเนินการไปอย่างอิสระตามแนวคิดและกลยุทธ์ของตนเอง มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาตามวิถีทางสังคมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในท้องถิ่น^{๑๔} แต่ในสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องจากมีสถาบันอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทต่างๆ ทำให้วัดและพระสงฆ์มีส่วนช่วยชุมชนน้อยลง เช่น มีโรงเรียนทำหน้าที่สอนกุลบุตร กุศลินดาแทนวัด มีโรงพยาบาลรักษาคนป่วยแทนวัด มีโรงแรมที่พักให้ความบันเทิงซึ่งไม่จำกัดฤดูแทนวัด และมีเครื่องจักรผ่อนแรงจนเป็นเหตุให้การพึ่งพาอาศัยแรงงานเพื่อนบ้านหมดความจำเป็น สิ่งเหล่านี้เริ่มทำให้คนห่างวัดมากขึ้น^{๑๕}

ปัญหามีเพียงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสถาบันสงฆ์ได้ลดน้อยลงและกำลังจะสูญหายไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะในชุมชนเมืองหลวงนั้นกล่าวได้ว่า ได้สูญหายไปเกือบหมดสิ้น ส่วนในชนบทบางแห่งยังพอรักษาให้อยู่ในสภาพที่น่าพอใจได้บ้าง แต่ถ้าไม่มีการเคลื่อนไหวเลยในการปรับปรุงบทบาทของพระสงฆ์ในชนบท สิ่งเหล่านี้ก็จะเสื่อมลงได้เพราะชุมชนแบบชนบทก็กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามชุมชนแบบเมืองหลวงด้วยเช่นกัน^{๑๖}

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่ง ในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าคนไทยในสมัยก่อนส่วนมากจะนำลูกหลานไปฝากไว้กับวัด เพื่อให้มีโอกาสได้เล่าเรียนหนังสือ ให้มีความรู้ อ่านออก เขียนได้ เมื่ออายุครบบวชก็จะได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ศึกษาเล่าเรียนวิชาการชั้นสูงต่อไป ส่วนสตรีและคนชราจะได้รับความรู้จากการไปสวดฟังพระธรรมเทศนาที่วัด ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่ในสมัยก่อนๆ จึงดำเนินชีวิตโดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแกนนำแทบทั้งสิ้นการดำเนินชีวิตทำนองนั้นคนไทยรุ่นหลังมักจะเรียกขานอย่างชื่นชมว่าวิถีไทยนั่นคือพ่อแม่ปู่ย่าตายายจะให้การฝึกอบรมแก่บุตรหลานของตนให้ครองชีวิตแบบไทยๆ โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของชีวิตสั่งสอนให้อนุชนทุกคนมีศีลสมาธิ ปัญญาทำให้ครองชีพอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข^{๑๗} ดังนั้นรัฐบาลจึงมีนโยบายที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๗๓ ซึ่งมีข้อความระบุว่ารัฐต้องสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตและในวรรคต้นของมาตรา ๘๘ มีข้อความว่ารัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมการปฏิบัติธรรมคือสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน ๔ นี้ เป็นการปฏิบัติที่ทำให้บุคคลมีสติ สัมปชัญญะ มีความระลึกตัวอยู่ตลอดเวลา สามารถกำหนดรู้สภาวะธรรมสิ่งต่างๆ ได้ตามสภาพความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาระจำวันได้ ย่อมเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรมแล้ว ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์แล้ว ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจเกิด

^{๑๔} สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนากรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, หน้า ๓๓.

^{๑๕} สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ของดีวัดมัมขมิมาวาส สงขลา, สงขลา : มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒, หน้า ๗๓.

^{๑๖} พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๗} วรวิทย์ วตินสรการ, การปรับตนตามวิถีพุทธ, กรุงเทพมหานคร : วารสารสาธิตศึกษาศาสตร์, ๒๕๔๗, หน้า ๔๓.

ปีติแล้ว กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้ว ย่อมได้เสวยสุข จิตย่อมตั้งมั่น ซึ่งเป็นเหตุให้จิตของผู้นั้นไม่
ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว พากเพียรพยายามที่จะกำจัดอาสวะให้หลุดพ้นจากจิตใจของ
ตน อาสวะที่ยังไม่สิ้นไป ย่อมถึงความสิ้นไป หรือย่อมบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม

จากที่กล่าวมาในข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตของประชาชน ในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันมีบทบาท
อย่างไรบ้างในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ๓ ตำบลในเขตอำเภอห้วยคต จังหวัด
อุทัยธานีและศึกษาถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนที่
ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากพระสงฆ์ในเขตอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีจำนวน ๓๓๖ คน
ผู้วิจัยมีจุดประสงค์ทำการศึกษาด้านที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเป็นหลัก จึงคัดหัวข้อในการศึกษา
เหลือเพียง ๓ ด้าน คือ

๑) ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมคำสอนในทางพุทธ
ศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเช่นการลดเลิกอบายมุขการดำรงชีวิตด้วยความ
ไม่ประมาทการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

๒) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆของวัดเช่นการจัดกิจกรรมด้านพัฒนา
สภาพแวดล้อมให้สะอาดเรียบร้อยการอบรมส่งเสริมการเรียนรู้การอบรมส่งเสริมสุขภาพการอบรม
ส่งเสริมครอบครัวอบอุ่น เป็นต้น

๓) ด้านการสนับสนุนส่งเสริมประสานงานจากภาคส่วนต่างๆเพื่อช่วยเหลือประชาชนใน
การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนเช่นการส่งเสริมสนับสนุนให้ได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้ที่เป็น
ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการประสานขอสนับสนุนงบประมาณบุคลากรวิทยากรวัสดุ
อุปกรณ์เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

เพื่อทราบข้อเท็จจริงถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนใน
ชุมชนเขตอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีการปฏิบัติงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่างๆ
อย่างตรงจุด อันเป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขต
อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี

๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วน
บุคคล

๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
ประชาชนโดยพระสงฆ์ในชุมชนพื้นที่อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี

๓. ปัญหาที่ต้องการทราบ

๓.๑ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนเขต อำเภอ ห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีนั้นเป็นอย่างไร

๓.๒ ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีว่ามีความแตกต่างอย่างไร

๓.๓ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยพระสงฆ์ในชุมชนอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีเป็นอย่างไร

๔. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดขอบเขตวิจัยไว้ดังนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในภาคสนามที่มุ่งศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีจำนวน ๓ ด้านคือ

๑) ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเช่นการลดเลิกอบายมุขการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นต้น

๒) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆของวัดเช่นการจัดกิจกรรมด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมให้สะอาดเรียบร้อยการอบรมส่งเสริมการเรียนรู้การอบรมส่งเสริมสุขภาพการอบรมส่งเสริมครอบครัวอบอุ่นเป็นต้น

๓) ด้านการสนับสนุนส่งเสริมประสานงานจากภาคส่วนต่างๆเพื่อช่วยเหลือประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนเช่นการส่งเสริมสนับสนุนให้ได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการประสานขอสนับสนุนงบประมาณบุคลากรวิทยากรวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

๒. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการวิจัยได้แก่ประชาชนใน ๓ ตำบลในเขตอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีจำนวน ๒,๑๑๘ คน โดยวิธีการเปิดตารางสุ่มตัวอย่างตารางสุตรยามาเน่ ปรากฏได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๓๖ คนและกลุ่มตัวอย่างสัมภาษณ์เชิงลึกได้แก่พระสงฆ์ ประธานชุมชนและตัวแทนชุมชนรวมทั้งหมดจำนวน๑๔ รูป/คน

๕. ผลการวิจัย

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประชาชนในชุมชนพื้นที่อำเภอห้วยคตจังหวัดอุทัยธานี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๕ รองลงมาคือ เพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ อายุ ๔๐-๔๙ ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๒ รองลงมาคืออายุ ๓๐-๓๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙ อายุ ๕๐-๕๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒ อายุ ๖๐ ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖ และอายุ ๒๐-๒๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐ น้อยที่สุดระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น/ตอนปลายจำนวน ๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๕ มากที่สุดปริญญาตรีจำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๖ ระดับอนุปริญญาจำนวน ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๔ ระดับประถมศึกษาจำนวน ๓๙ คนคิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖ ระดับ ระดับสูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไปจำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๙ น้อยที่สุด ตามลำดับ อาชีพพบว่า เกษตรกรมากที่สุด จำนวน ๑๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๐ รองลงมาคือรับจ้างจำนวน ๑๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔ ข้าราชการน้อยที่สุด จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖

๒. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่อำเภอห้วยคตจังหวัดอุทัยธานี

พบว่าพระสงฆ์และประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าพระสงฆ์และประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี อยู่ในระดับมากทุกด้านเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

๑) ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์และประชาชนในอำเภอห้วยคตมีความคิดเห็นบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาและใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์และประชาชนในอำเภอห้วยคตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓) ด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์และประชาชนในอำเภอห้วยคตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓. ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในชุมชนพื้นที่อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี

โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้พระสงฆ์และประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์และประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาและใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆของวัดและด้านการสนับสนุนส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

๔. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าควรเพิ่มเติมพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการให้ความรู้ควรมีการเสริมความรู้ต่างๆ(ทักษะ) ให้กับพระสงฆ์เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงานพระสงฆ์ควรตัดเนื้อหาที่เข้าใจยากเกินความสามารถของประชาชนออกควรให้ประชาชนฝึกการตั้งคำถาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการนำหลักธรรมมาพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างถ่องแท้ควรปรับปรุงเนื้อหาให้มีความหลากหลายน่าสนใจเหมาะสมกับวัยของประชาชนพระสงฆ์ต้องหาทุนซื้ออุปกรณ์ที่ทันสมัยในการให้ความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพควรมีการประชุมวางแผนงานกันบ่อยๆเพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการบริหารงานที่ดี

๒. ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาและใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆของวัดพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าควรจัดให้มีการอบรมพระสงฆ์ที่ยังขาดการเรียนรู้รูปแบบที่ดี เพื่อให้เกิดเกิดศรัทธาแก่ประชาชน ที่จะนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงควรจัดอบรมประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ จะได้เรียนรู้รูปแบบของพระสงฆ์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ควรจัดให้พระสงฆ์นำรูปแบบที่ดีไปสื่อสารให้กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนนำรูปแบบที่ดีไปประยุกต์ใช้พัฒนาในการดำเนินชีวิตควรจัดให้มีทุนนำประชาชนไปศึกษาดูงานนอกสถานที่บ้าง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้รูปแบบที่ดีควรจัดให้มีกิจกรรมเพื่อพระสงฆ์กับประชาชนมีความสนิทกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้รูปแบบที่ดี

๓. ด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าพระสงฆ์ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิต มี

ประสิทธิภาพพระสงฆ์ต้องหางบประมาณในการดำเนินงานด้านการผลิตและการใช้สื่อ เพื่อทำการประชาสัมพันธ์เอาเอง เน้นถึงความจำเป็นมากๆ ควรจัดให้ทุกภาคส่วนมีการประสานงานและดำเนินนโยบายร่วมกัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นควรให้พระสงฆ์ในเขตอำเภอห้วยคต มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในเขตของแต่ละวัด โดยเน้นการสอนหลักพระพุทธธรรมในการดำรงชีวิต เช่น เว้นจากอบายมุข ประพฤติสุจริต

๕. สรุปผลการสัมภาษณ์บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี

๑. ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ได้จัดอบรมเชิงวิชาการจากหน่วยงานพัฒนาสังคมมาหลายปีได้มีการพัฒนาเน้นที่เนื้อหาสาระธรรมให้เห็นความสำคัญ เพื่อให้บุคคลทั้งหลายนำไปปฏิบัติได้จริง เป็นเหตุให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีมีแต่ความเจริญและก้าวหน้า ต้องการให้พระสงฆ์มีเนื้อหาหมากกว่านี้และการแสดงธรรมควรให้ความรู้ให้ชัดเจนในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเนื้อหานั้น ทางคณะสงฆ์ควรมีการพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความรู้เชี่ยวชาญพร้อมที่จะจัดเนื้อหาหลักสูตรให้กระชับครบตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ได้จัดอบรมเชิงวิชาการจากหน่วยงานพัฒนาสังคมมาหลายปี ได้มีการพัฒนาเน้นที่เนื้อหาสาระธรรมเช่นสังคหวัตถุธรรม ๔ ให้เห็นความสำคัญ เพื่อให้บุคคลทั้งหลายนำไปปฏิบัติได้จริง เป็นเหตุให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนพื้นที่ อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานีมีแต่ความเจริญและก้าวหน้า ให้พระสงฆ์มีการแสดงธรรมควรให้ความรู้ให้ชัดเจนในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๒. ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาและใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

ควรจัดให้มีส่วนร่วมทุกภาคส่วนแสดงความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตของประชาชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเขตอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ควรจัดให้ประชาชนเข้าอบรมปฏิบัติธรรมมาบ่อยๆ เพื่อศึกษาหลักธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ควรจัดให้มีคณะทำงานติดตามประเมินผลในการดำเนินชีวิตของประชาชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเขตอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี เพื่อนำเสนอให้บุคคลอื่นๆ ได้ศึกษาเป็นต้นแบบ ควรจัดให้มีทุนนำพระสงฆ์ไปศึกษาดูงานในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนอกสถานที่บ้าง ควรจัดให้มีกลุ่มอาสาเพื่อให้เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อเป็นการนำประชาชนในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ควรจัดให้มีส่วนร่วมทุกภาคส่วนแสดงความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตของประชาชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเขตอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ควรจัดให้ประชาชนเข้าอบรมปฏิบัติธรรมมาบ่อยๆ เพื่อศึกษา

หลักธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ควรให้มีคณะทำงานติดตามประเมินผลของประชาชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเขตอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี เพื่อนำเสนอให้บุคคลอื่นๆ ได้ศึกษาเป็นต้นแบบ ควรมีทุนนำพระสงฆ์ไปศึกษาดูงานในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนอกสถานที่บ้าง ควรมีกิจกรรมอาสาเพื่อให้เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๓.ด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

ปัจจุบัน สื่อเทคโนโลยีต่างๆ มีความทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ โปรเจคเตอร์ รวมถึงสื่อการสอนมัลติมีเดียต่างๆ ซึ่งพระสงฆ์ในปัจจุบันมีความรู้ สามารถนำสื่อการสอนที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการเผยแผ่ ทำให้ได้รับความสนใจจากประชาชนและบุคคลทั่วไปเป็นอย่างมาก และพระสงฆ์ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนและบุคคลทั่วไปมีส่วนร่วมในการถามตอบปัญหาธรรม จุดความสนใจ ต้องการเรียนรู้ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงควรให้พระสงฆ์ในเขตอำเภอห้วยคต มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในเขตของแต่ละวัด โดยเน้นการสอนหลักพระพุทธธรรมในการดำรงชีวิต เช่น เว้นจากอบายมุข ประพฤติสุจริต อย่างไรก็ตาม ปัญหาในด้านเทคนิคการเผยแผ่ที่ยังคงพบเห็นในปัจจุบันคือ พระสงฆ์ที่สูงอายุบางรูป ใช้รูปแบบการสอนแบบเทศน์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งไม่สามารถสร้างความสนใจแก่ประชาชนได้ นั่นเองพระสงฆ์ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีประสิทธิภาพ การจัดอบรมประชาชน ต้องมีการเสริมสร้างศรัทธา โดยดูจากบุคลิกภาพของพระสงฆ์ มีความมั่นใจในตัวเอง เป็นผู้รู้จริง ปฏิบัติจริง มีความสัมพันธ์กับญาติโยมสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เช่น คอมพิวเตอร์ โปรเจคเตอร์ รวมถึงสื่อการสอนมัลติมีเดียต่างๆ ซึ่งพระสงฆ์ในปัจจุบันมีความรู้ สามารถนำสื่อการสอนที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการเผยแผ่ ทำให้ได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมาก พระสงฆ์เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการถามตอบปัญหาธรรมจุดความสนใจ ต้องการเรียนรู้ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพระสงฆ์ในเขตอำเภอห้วยคต มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในเขตของแต่ละวัด โดยเน้นการสอนหลักพระพุทธธรรมในการดำรงชีวิต เช่น เว้นจากอบายมุข ประพฤติสุจริต อย่างไรก็ตาม ปัญหาในด้านเทคนิคการเผยแผ่ที่ยังคงพบเห็นในปัจจุบันคือ พระสงฆ์ที่สูงอายุบางรูป ใช้รูปแบบการสอนแบบเทศน์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งไม่สามารถสร้างความสนใจแก่ประชาชนได้ นั่นเองพระสงฆ์ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีประสิทธิภาพ การจัดอบรมประชาชน ต้องมีการเสริมสร้างศรัทธา มีความมั่นใจในตัวเอง เป็นผู้รู้จริง ปฏิบัติจริง มีความสัมพันธ์กับญาติโยม

บรรณานุกรม

- เสนห์ จามริก, “ชุมชนไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์”, ใน **ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง**, รวบรวมโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.
- พิฑูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๓๓.
- สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ปุณฺณโก), **สมเด็จพระเจ้า คิต-เขียน-พุทธ-เทศน์**, กรุงเทพมหานคร : เจริญรัฐการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- กรมการศาสนา, **ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- สมบุญรณ์ สุขสำราญ, **การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนากรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๓๐.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖).
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล), **การบริหารวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑).
- พินิจ ลาภธนานนท์, **บทบาทพระสงฆ์ในการในการพัฒนาชนบท**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๒.
- ดูรายละเอียดในพระเทพเวที (ประยุทธ์ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).
- ฝ่ายฝึกอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒).
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, **ของดีวัดมีชัยมาวาส สงขลา**, สงขลา : มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒.
- วรวิทย์ วศินสรการ, **การปรับตนตามวิถีพุทธ**, กรุงเทพมหานคร : วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์, ๒๕๔๗.

การบริหารงานบุคคลตามหลักสัปติธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา
ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

The Personnel Administration According to Sappurisadhamma
Vii of Secondary School Administrators

พระมหาสงกรานต์ เทวนนโท*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลตามหลักสัปติธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (๑) เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปติธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา (๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปติธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล(๓) เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยในหลักสัปติธรรม ๗ กับภาพรวมในการนำหลักสัปติธรรม ๗ มาใช้ในการบริหารงานบุคคล และ (๔) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปติธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. บุคลากรมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปติธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านอัตตัญญูตา ด้านปริสัญญูตา ด้านอตถัญญูตา ด้านบุคคลัญญูตา ด้านกาลัญญูตา ด้านฉัมมัญญูตา และด้านมัตตัญญูตา

๒. บุคลากรที่มีสถานภาพส่วนบุคคลต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปติธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ตัวแปรย่อยในหลักสัปติธรรม ๗ ทุกตัว คือ ด้านอัตตัญญูตา ด้านปริสัญญูตา ด้านอตถัญญูตา ด้านบุคคลัญญูตา ด้านกาลัญญูตา ด้านฉัมมัญญูตา และด้านมัตตัญญูตา มีความสัมพันธ์สูงกับภาพรวมในการนำหลักสัปติธรรม ๗ มาใช้ในการบริหารงานบุคคลอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔. แนวทางในการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปติธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัศึกษามีดังนี้คือ ๑) ด้านฉัมมัญญูตาวางแผนการบริหารงานบุคคลให้เป็นระบบทั้ง

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ด้านการสรรหากำหนดหน้าที่การประเมิงานเป็นต้น ๒) ด้านอัตถัณฺญาที่กำหนดเป้าหมายในการบริหารงานบุคคลให้ชัดเจนส่งเสริมขับเคลื่อนงานและตรวจสอบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ ๓) ด้านอัตถัณฺญาผู้บริหารควรมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือสร้างศรัทธาให้เกิดแก่บุคคลทั่วไปและควรพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ๔) ด้านมัตตัญญตาผู้บริหารควรตั้งมั่นอยู่ในความพอเพียงและความพอดีทั้งการทำงานและการดำเนินชีวิต ๕) ด้านกาลัญญตาผู้บริหารควรตรงต่อเวลาและรู้กาลเทศะจัดสรรเวลาให้เหมาะสมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นและสร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่คนในองค์กร ๖) ด้านปรัสนัญญตาผู้บริหารควรสร้างสัมพันธที่ดีต่อชุมชนให้ความร่วมมือและทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ๗) ด้านบุคคลัญญตาผู้บริหารควรศึกษาและทำความเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคลเพื่อให้การบริหารงานบุคคลมีประสิทธิภาพ

ABSTRACT

The research entitled “Personnel Administration According to Sappurisadhamma^๗ of School Administrations in Secondary Schools”. The objectives of this study were :1) To study Personnel Administration According to Sappurisadhamma of School Administrations in Secondary Schools. 2) To compare the spinions on Personnel Administration According to Sappurisadhamma^๗ of School Administrators in Secondary School. 3) To find the correlation of sub-variables according to Sappurisadhamma^๗ with an overview of the keadingSappurisadhamma used in personal administration. 4) To provide guidelines for the development of Personal Administration According to Sappurisadhamma^๗ of School Administration in Secondary School.

The finding of the study were as follows :

1. The education personnel had the opiniors towards applying Sappurisadhamma^๗ of school administrators in Secondary school by overall at high level. The descending order size Attanute, Parisanuta, Atthanuta, Puggatanuta. Kalannuta, Dhammannuta and Mattannuta.

2. The persons who had different: personal factors were not statistical significant of overall meanicore and each dimension at .05 level. There fore the hypotheses were rejected.

3. The sub-variable of Sappurisadhamma^๗ had highly correlate with overall mean score There fore the hypotheses had been accepted

4. The guileline of best practice in personal administration accordiry to Sappurisadhamma^๗ of School Administrators in Secoundary Schools were as

follows: 1) Attanute knowing the law : knowing the cause. 2) Parisanuta knowing the meaning : knowing the purpose : knowing the consequence. 3) Atthanuta knowing the oneself. 4) Puggatanuta moderation : knowing how to be temperate. 5) Kalannuta knowing the proper time : knowing how to choose and keep time. 6) Dhammannuta knowing the assembly : knowing the society. 7) Mattannuta knowing the individual : knowing the different individual.

๑. บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ไว้ครอบคลุมทั้งมิติด้านความมั่นคง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเสาหลักของประชาคมอาเซียน แม้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จะไม่ได้กำหนด “ยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” ไว้เป็นการเฉพาะก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่อง “แนวทางปฏิรูปประเทศไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง”^๑ เนื่องมาจากความร่วมมือกันระหว่างประเทศของสมาชิกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้การประกอบการ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้การบริหารการศึกษาต้องมีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งการศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่างๆ และสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ จึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้ ทักษะความสามารถและความเป็นผู้นำ ให้เพียบพร้อมทั้งด้าน “คุณธรรม” และ “ความรู้” ซึ่งจะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์ห้อย่าง “มีเหตุผล” รอบคอบและระมัดระวัง ด้วยจิตสำนึกในศีลธรรม และคุณธรรม^๒ ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากในการส่งเสริมและการพัฒนาการศึกษา ก็คือ บุคลากรทางการศึกษาทั้งหลายตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ข้าราชการครู และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การศึกษาในปัจจุบันมีปัญหามากมายโดยเฉพาะการทุจริตในหน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษาหรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครู เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาก็ตาม ดังจะเห็นได้จากบทความตามหนังสือพิมพ์หรือสื่อแขนงอื่นๆ ที่มักจะพบเห็นได้บ่อยครั้งว่าบุคคลเหล่านี้ขาดคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้แก่ ครู ผู้บริหารโรงเรียน

^๑สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ความเห็นและข้อเสนอแนะเรื่อง “แนวทางการปฏิรูปประเทศไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗๑-๒๗๒.

^๒ภัสวรรณปรางค์พันธ์, การพัฒนาคุณธรรมผู้นำเยาวชนตามหลักฆราวาสธรรม๔ : ศึกษากรณีโรงเรียนสามพรานวิทยาลัยอำนวยการสามพรานจังหวัดนครปฐม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๒.๓ เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยในหลักสัปปุริสธรรม ๗ กับภาพรวมในการนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาใช้ในการบริหารงานบุคคล

๒.๔ เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่โรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมืองพิจิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๑ ในปีการศึกษา ๒๕๕๖ เป็นกลุ่มศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของ อาร์ ซี เครจซี และดี ดับเบิลยู มอร์แกน (R.C.Krejcie and D.W.Morgan) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ๑๗๐ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองพิจิตรสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๑ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๗ ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (interview) โดยมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) เท่ากับ ๐.๙๕๘

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองตัว การทดสอบเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามตัวขึ้นไป และเมื่อพบว่ามีผลต่างจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) และหาความสัมพันธ์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตามวิธีของสเปียร์แมน (Spearman rank-order Correlation Coefficient)

สำหรับข้อมูลที่ได้อาจจากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบทและประมวลผลเข้าด้วยกัน และสรุปแนวทางในการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

๔. ผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มากที่สุด เป็นจำนวน ๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘ รองลงมาเป็นอายุระหว่าง ๕๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๒ อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ และอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี น้อยที่สุด จำนวน ๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ ระดับการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาโทมากที่สุด จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๒ รองลงมาเป็นปริญญาตรี จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๘ ไม่มีระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและไม่มีระดับการศึกษาปริญญาเอก ตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นครูสอนในโรงเรียน มากที่สุด เป็นจำนวน ๑๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๕ รองลงมาเป็นนิสิตปฏิบัติการสอน จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๕ และรองผู้อำนวยการโรงเรียน น้อยที่สุด จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙ ประสบการณ์ในการทำงาน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน ๑๕ ปีขึ้นไป มากที่สุด เป็นจำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๗ รองลงมาเป็น ๑-๕ ปี จำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖ ระหว่าง ๖-๑๐ ปี จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓ และ ๑๑-๑๕ ปี น้อยที่สุด จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๔

๒. บุคลากรมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านอัตตัญญา ($\bar{X} = ๔.๐๑$) ด้านปริสัญญญา ($\bar{X} = ๓.๙๒$) ด้านอรรถัญญา ($\bar{X} = ๓.๘๘$) ด้านบุคคลัญญา ($\bar{X} = ๓.๘๕$) ด้านกาลัญญา ($\bar{X} = ๓.๘๑$) ด้านธัมมัญญา ($\bar{X} = ๓.๗๙$) และด้านมัตตัญญา ($\bar{X} = ๓.๗๐$)

๓. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่าบุคลากรที่มีอายุต่างกันมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยภาพรวม ($F=๑.๖๑๗$, $Sig=.๑๘๗$) ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าด้านธัมมัญญา ($F=๓.๓๒๘$, $Sig=.๐๒๑$) มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านอื่นพบว่าไม่แตกต่างกัน

๔. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของสเปียร์แมนระหว่างตัวแปรย่อยในหลักสัปปุริสธรรม ๗ กับภาพรวมในการนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาใช้ในการบริหารงานบุคคล พบว่าองค์ประกอบของธัมมัญญา, อรรถัญญา, อัตตัญญา, มัตตัญญา, กาลัญญา, ปริสัญญญา, และวิมังสามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับภาพรวมอยู่ในระดับสูง ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ Spearman ได้แก่ ($r_s=.๗๕๘$), ($r_s=.๘๑๖$), ($r_s=.๗๗๗$), ($r_s=.๘๒๘$), ($r_s=.๘๐๖$), ($r_s=.๘๑๑$), ($r_s=.๗๘๕$) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อที่ ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐ และ ๑๑ และแสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามที่

ผู้วิจัยได้ทำมานั้น มีความสัมพันธ์ของความเที่ยงตรงภายใน สอดคล้องกับค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค(Cranach) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕. แนวทางการประยุกต์ใช้การบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม๗ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้เสนอแนวทางในการทำงานโยบายการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม๗ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม๗ในการบริหารงานบุคคลเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาและประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม๗ของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งอธิบายในรายละเอียดดังนี้

บูรณาการหลักธรรมสัปปุริสธรรม๗ในการบริหารงานบุคคลมีทั้งหมด๗ด้านคือ ด้านธัมมัญญาตา ด้านอรรถัญญาตา ด้านอัตตัญญาตา ด้านมัตตัญญาตา ด้านกาลัญญาตา ด้านปริสัญญญาตา และด้านบุคคลัญญาตา มากำหนดเป็นนโยบายการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม๗ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา คือ

๑) ด้านธัมมัญญาตา วางแผนการบริหารงานบุคคลให้เป็นระบบทั้งด้านการสรรหาการกำหนดหน้าที่การประเมินงาน เป็นต้น

๒) ด้านอรรถัญญาตา กำหนดเป้าหมายในการบริหารงานบุคคลให้ชัดเจนส่งเสริมขับเคลื่อนงานและตรวจสอบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

๓) ด้านอัตตัญญาตา ผู้บริหารควรมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือสร้างศรัทธาให้เกิดแก่บุคคลทั่วไปและควรพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

๔) ด้านมัตตัญญาตา ผู้บริหารควรตั้งมั่นอยู่ในความพอเพียงและความพอดีทั้งการทำงานและการดำเนินชีวิต

๕) ด้านกาลัญญาตา ผู้บริหารควรตรงต่อเวลาและรู้จักกาลเทศะจัดสรรเวลาให้เหมาะสมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นและสร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่คนในองค์กร

๖) ด้านปริสัญญญาตา ผู้บริหารควรสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนให้ความร่วมมือและทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน

๗) ด้านบุคคลัญญาตา ผู้บริหารควรศึกษาและทำความเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคลเพื่อให้การบริหารงานบุคคลมีประสิทธิภาพ

๕. อภิปรายผล

ความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม๗ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่าบุคลากรมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม๗ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) แสดงว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการนำหลักสัปปุริสธรรม๗ด้านธัมมัญญาตา ด้านอรรถัญญาตา ด้านอัตตัญญาตา ด้านมัตตัญญาตา ด้านกาลัญญาตา ด้านปริสัญญญาตา และด้านบุคคลัญญาตา มาใช้ในการบริหารงานบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวรรณนา มีเดช ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานบุคคลตาม

หลักสี่ปฐิฐฐฐฐฐของผู้บริหารสถานศึกษาอำเภอตากลีจังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสี่ปฐิฐฐฐฐฐของผู้บริหารสถานศึกษาอำเภอตากลีจังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวมมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$) เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่ามีความเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน และยังสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ **พระเมธีธรรมประนาท** ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า การนำหลักธรรม ๗ ประการนี้มาใช้ในการบริหารก่อให้เกิดผลดีต่อองค์กร เพราะยึดหลักความถูกต้อง ยุติธรรม ร่วมคิดร่วมทำ ทำให้องค์กรมีความเจริญก้าวหน้า “คนก็สำราญ งานก็สำเร็จ” ผู้ร่วมงานก็มีความสุขในการทำงาน มีความเป็นระบบ ทำให้องค์กรมีความยั่งยืน ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวมการบริหารทั้งสองประการนั้นมีแนวทางและเป้าหมายเหมือนกัน แต่หลักธรรม ๗ ประการ เน้นการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม มีการทุกฝ่ายด้วยหลักความยั่งยืน มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ สามารถปรับได้ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อความเป็นเลิศขององค์กรโดยทั่วไปแล้วการบริหารงานโดยหลักธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ มีความเหมาะสมกับทุกองคค์กร ทุกเวลา ทุกสถานที่ แต่บางท่านอาจจะไม่มีความเข้าใจอย่างทอ่งแท้ อาจจะทำให้เกิดปัญหาในการนำไปใช้ได้ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างถุกวิธี ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ปราศจากอคติ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่องคค์กร การบริหารแบบองคค์รวม ไม่แยกส่วนแนวโนม้การบริหารตามหลักสี่ปฐิฐฐฐฐ ๗ ประการนั้น สามารถนำมาเป็นหลักในการบริหารได้เลย เพราะมีความเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน ดังนั้น การบริหารงานโดยยึดหลักธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

- สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ความเห็นและข้อเสนอแนะเรื่อง “แนวทางการปฏิรูปประเทศไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง”**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.
- พระมหารุ่งโรจน์ ธมมฐฐฐฐฐเมธี (ศิริพันธ์). การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ภัสวรรษณ ประรงค์พันธุ์.การพัฒนาคุณธรรมผู้นำเยาวชนตามหลักขรวาธรรม๔ : ศึกษากรณีโรงเรียนสามพรานวิทยาอำเภอสามพรานจังหวัดนครปฐม. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- วรภาส ประสมสุข. **หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม**.วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาเยาวชน
: ศึกษาเฉพาะกรณีพระราชวชิรเมธี, ดร. (วีระ วรปณฺโญ)
An Integration. Buddhhadhamma for Improviny The Youth
: A Case Study of Phrarajwachiramethee (Weeravarapanno)

พระโกมินทร์ สุนติกโร (พัฒน์ศิริ)*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการพัฒนาเยาวชน ๒) เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาเยาวชน และ ๓) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาเยาวชน ซึ่งเป็นการเฉพาะกรณีของพระราชวชิรเมธี, ดร. (วีระ วรปณฺโญ)

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปข้อมูลในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่าในพื้นที่ๆ ได้ศึกษา พบว่าเยาวชนมีความประพฤติและพฤติกรรมที่ดีงาม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่สังคมและชุมชน การพัฒนาเยาวชนตามหลักภาวนา ๔ คือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาปัญญา ทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติตนที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับครอบครัวและสังคม จากการศึกษาที่เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสในศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และการที่ได้มีโอกาสให้เข้าร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้เด็กและเยาวชนได้น้อมนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาเยาวชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนาที่ตัวของเยาวชนเองแล้ว ยังเป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนให้เจริญมากขึ้น ทั้งด้านความรู้และคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักทางพุทธปัญญา ได้แก่ การพัฒนาทางจริยธรรม และสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรม

การพัฒนาเยาวชนด้วยการที่ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนา ทำให้เยาวชนได้ประพฤติและปฏิบัติธรรม เป็นการอบรมเยาวชนให้มีความ

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประพฤติทางกายวาจาและใจที่ตั้งงามและถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำไปเป็นแนวทางในการที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และทำให้เกิดปัญญาในการที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และรู้เท่าทันกับสภาวะที่แท้จริงของธรรมชาติด้วยกำลังสติปัญญาของตน

ABSTRACT

This study had 3 objectives: 1) to study Buddhadhamma for youths, 2) to study the integration of Buddhadhamma for improving the youths and 3) to apply Buddhadhamma for improving the youths which was the case study of Dr.Prarajwachiramatee(WeeraVarapanyo) Thiptaka, commentaries, subcommentaries, books and related research papers which were gathered and concluded as Descriptive Research.

The results revealed that within the studied areas did not find any youths who had bad behaviors till creating any troubles to the society and the community, improving or developing the youths according to the principle of Bhavana 4: growth; cultivation; training; development consisting of 1) Kaya-bhavana; physical development, 2) Sila-bhavana; moral development, 3) Citta-bhavana; emotional development and 4) Panna-bhavana ; wisdom development showed that the youths behaved and conducted themselves well without creating any troubles to their families and the society the children and the youths who had opportunities for both to study Dhamma Doctrine in Buddhism and to participate in any Buddhist activities would allow them kindly take those Buddhadhamma to be applied in use accurately for their daily-lives.

The integration of Buddhadhamma for improving the youths, it disclosed that not only improving the youths themselves but also developing some environments which found to become the obstacles towards the development in applying Buddhadhamma to be used appropriately, Moreover, the integration of Buddhadhamma would be beneficial for improving the youths with more prosperity for both the knowledge and the virtue which could be dealt with the principle of Buddhi-panna; cognitivism such as ethics and environment development which found to be influenced upon the ethics development.

Improving the youths by allowing them to participate in some significant activities in Buddhism would certainly make them behave well and do the Dhamma practices which led them to become well-trained of fair and accurate behaviors according to Dhamma Doctrine in Buddhism in addition, these

participations in addition, these participations were leading them to be trained their minds in having the right concept according to the Buddhadhamma in Buddhism and they could take such ideas to benefit their way of lives with happiness which caused wisdom happeninig in order to solve any problems they were facing including they could be awareness of the nature's reality by their own wisdom.

๑. บทนำ

ปัญหาของเยาวชนในสภาวะการณ์ปัจจุบันของสังคมไทย นับว่าเป็นปัญหาของสังคมไทย นับว่าเป็นปัญหาที่น่าหนักใจแก่ทุกฝ่ายเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งทางกายและทางวาจา อันไม่เหมาะสมกับวัย ตัวอย่าง เช่น ปัญหาเยาวชนติดการพนันฟุตบอล เล่นเกมการพนันต่างๆ โดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย ไม่เสียดายเงินและการเล่นเกมคอมพิวเตอร์อย่างหมกมุ่น และชอบเล่นเกมที่มีความรุนแรง การเข้าสนทนากันทางอินเทอร์เน็ตเพื่อหาคู่อ มีการเล่นต่อตัวให้คู่นอน การมั่วสุมเรื่องเพศ การเที่ยวผับเที่ยวบาร์ ชอบเที่ยวกลางคืนใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยเกินตัว นิสิตนักศึกษาอยู่กินกันทั้ง ๆ ที่ยังต้องขอเงินจากพ่อแม่ผู้ปกครอง เมื่อท้องก็ทำแท้งนำลูกไปทิ้ง ไม่เชื่อฟังพ่อแม่เชื่อฟังแต่นักร้อง ดาราบางคนทั้งที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับว่าเป็นตัวอย่าง ในทางเสียหาย ประพฤติตนไม่เหมาะสม การติดเพื่อนและการเสพยาเสพติด เมาสุรา และขับรถเร็วเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดในท้องถนน ไม่ชอบเรียนหนังสือ ไม่รับผิดชอบต่อการเรียน เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาทางสังคมที่เกิดแทบทุกวัน^๑

ปัญหาส่วนหนึ่ง มาจากการที่ได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาโดยไม่ได้รับการกลั่นกรองว่าสิ่งใดเหมาะสมกับเยาวชนไทยหรือไม่ จึงทำให้เยาวชนตกเป็นเป้าหมายทางการตลาด คือการโฆษณาโดยใช้เยาวชนเป็นสื่อเพื่อที่จะขายสินค้าให้ได้มากที่สุด และขณะเดียวกัน ก็เกิดความอ่อนแอทางด้านวัฒนธรรมไทย เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีประเวศ จับแก๊งวัยรุ่นที่ประกอบมิชฉาชีพ ด้วยการออกปล้นโทรศัพท์มือถือตามห้างสรรพสินค้า และป้ายรถเมล์ ตำรวจเมืองพัทยาจับ ๕ ใน ๑๑ วัยรุ่นที่ลวงเด็กหญิงอายุ ๑๔ ปี ๒ คน ไปรุมข่มขืนกลางไร่มัน โดยมีเพื่อนที่เป็นเด็กหญิงเป็นนางนกต่อช่วยหลอกเพื่อนไป ซึ่งเป็นข่าวที่เกิดขึ้นในวันเดียวกัน^๒

งานวิจัยของ ดร.อมร นาครทรรพ อาจารย์คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะ สรุปสาเหตุที่มาของปัญหาต่าง ๆ ของเยาวชนว่าเกิดจาก การห่างบ้าน ห่างวัด ไตในห่าง ค่านิยมแพ้ไม่เป็น อิทธิพลของสื่อที่รุนแรง ระบบการศึกษาที่เน้นด้านการแข่งขันสร้างคน เพื่อป้อนตลาดแรงงานมากกว่าสร้างคนเพื่อเข้าใจชีวิต อิทธิพลของสถานเริงรม ผับ บาร์ คาราโอ

^๑แพทย์หญิงเพ็ญญา ทรัพย์เจริญ. “ปัญหาเยาวชน มีใครสนใจจะแก้” ไทยโพสต์ (๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๓

^๒สุชาติ ศรีสุวรรณ “เหตุของปัญหาวัยรุ่น”. มติชน (๑๑ มิถุนายน ๒๖๔๖).

เกะ อาบ-อบ-นวด ที่ผุดขึ้นเป็นดอกเห็ด หากมองในแง่ของจริยธรรมแล้ว ถือว่าเยาวชนอยู่ในอาการป่วยทางจริยธรรมขั้นวิกฤติในปัจจุบันนี้^๓

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันสังคมไทย ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์จนเกิดเป็นปัญหาวิกฤติสืบสนหลายอย่างทั้งในระดับบุคคล และระดับประเทศที่แก้กันไม่ค่อยจะได้ผล เพราะการแก้ปัญหาส่วนมากเป็นการแก้ปัญหาทางวัตถุซึ่งมุ่งเอาการบริโภคเป็นใหญ่ โดยละเลยการแก้ปัญหาพื้นฐานทางด้านจิตใจ แม้เมืองไทยเราจะเป็นเมืองพระพุทธศาสนา แต่ก็หลงลืมตน คือ ลืมวัฒนธรรมอันดีงามที่เป็นมรดกตกทอด มาจากบรรพบุรุษของตนในอดีต ซึ่งได้เคยประพฤติปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี ซึ่งได้เคยประพฤติปฏิบัติกันมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า^๔ ๓ สถาบันหลักของชาติ คือ บ้าน วัด และวัง ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาด้านจริยธรรม ศิลธรรม และการให้การศึกษาแก่เยาวชนมาโดยตลอด

ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยมีมากยิ่งขึ้น และยิ่งส่งผลกระทบต่อให้พระพุทธศาสนาถูกมองข้าม เพราะคนเราไปหลงรับเอาค่านิยมแบบตะวันตกมาใช้ การพัฒนาจึงเน้นไปทางนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้แทน เช่น การใช้เครื่องจักรแทนการใช้แรงงานคน มีการแข่งขันแย่งชิงกันมากยิ่งขึ้น และขณะเดียวกันก็ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติไปด้วย เช่น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ดิน น้ำ ป่าไม้ ลมธรร อากาศ บรรยากาศ และยังทำลายสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ ทัศนคติ ค่านิยม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าเหล่านี้ คือ ปัญหาบ้านเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่จะแก้ไม่ตกเพราะส่วนมากไปแก้ที่ปลายเหตุ

เมื่อการแก้ปัญหาของชาติดำเนินไปในทิศทางที่สวนกระแสกับพุทธธรรม ที่สอนให้รู้จักประมาณตน และรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม กิจกรรมที่มอมเมาเยาวชนของชาติไปหลงไหลอยู่กับอบายมุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของยาเสพติด การมั่วสุมทางเพศ และการพนันมีมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นทวีคูณ การที่จะยับยั้งความเสื่อมถอยดังกล่าวไว้ได้ น่าจะได้แก่การพัฒนาเยาวชนของชาติให้ผูกพันอยู่กับหลักพุทธธรรมและยึดมั่นในหลักศาสนา อันจะทำให้เกิดความมั่นคงแก่ชาติในอนาคต แม้พระสงฆ์ควรจัดโครงการ เพื่อดึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น และเป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาฟื้นฟูจิตใจของศาสนิกชน ได้ทุกเพศทุกวัย กิจกรรมที่ควรจัดควรจัดตามความสามารถ และความพร้อมของทางวัด บทบาทของโรงเรียน กิจกรรมอบรมเยาวชนด้านคุณธรรมและจริยธรรม หากโรงเรียนไม่สามารถจัดให้สมบูรณ์

^๓สุรพล ทวีศักดิ์. “เช็ก - ยา - ซู่ อารมณ์ป่วยทางจริยธรรมขั้นวิกฤติของเยาวชนไทย” มติชน, (๓ ตุลาคม ๒๕๕๗) : ๑๗

^๔“พระธรรนิส มั่นคงทรัพย์. “การศึกษาความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมระหว่างครูกับศิษย์ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสถาบันการศึกษาระดับมัธยมปีที่ ๖ ศึกษาเปรียบเทียบ : โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย กับโรงเรียนสตรีวิทยาลัย เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, (สาขาอักษรศาสตร์) : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙.

ได้ ทรัพยากรบุคคลที่ควรคำนึงถึง คือ พระสงฆ์และวัด โรงเรียนควรขอความร่วมมือจากพระสงฆ์และวัดใกล้เคียง^๕

พระสงฆ์ เป็นบุคคลผู้ทำหน้าที่ในการแก้ปัญหาเยาวชนดังกล่าว ได้อีกทางหนึ่ง โดยทำนอภัยหลักพุทธธรรมและการประยุกต์เพื่อการอบรม สั่งสอนเยาวชนให้เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตามแนววิถีพุทธ เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การให้คำปรึกษาและคำแนะนำปัญหาด้านจริยธรรม การชักชวนให้ศาสนิกชนเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา^๖

นอกจากนั้น พระสงฆ์บางรูป เช่น พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้ปลุกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัยโดยวิธีการต่าง ๆ ตามหลักพุทธธรรม เช่น จริยธรรมในการพัฒนาคน ส่งเสริมหน้าที่ระหว่างบุคคลในสังคม การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อโลกที่ตนอาศัยอยู่นี้^๗

ดังนั้น หลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงส่งผลให้เกิดการเกื้อกูลให้สังคมดำเนินไปสู่วิถีทางที่ดีงาม ประสานผลประโยชน์ทั้งสองฝ่ายทั้งตนเองและผู้อื่นไว้ได้อย่างมั่นคงถาวรทำให้คนเห็นใจกันมากยิ่งขึ้น ลดความเห็นแก่ตัวลง ขณะเดียวกันก็ร่วมกันทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความปรองดองสามัคคี และช่วยทำให้โลกอยู่ด้วยกันอย่างเกื้อกูล มิไม่ตรีจิตปรารถนาดีต่อกัน ถ้าหากบุคคลในสถาบันต่าง ๆ ขาดธรรม เช่น สถาบันของครอบครัวบุตรธิดาก็จะไม่เคารพนับถือผู้ปกครองของตน แม้พระพุทธศาสนาก็เช่นกัน ถ้าขาดหลักเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะเป็นที่รวบรวมจิตใจ หรือเป็นศูนย์กลางแห่งจิตวิญญาณของพุทธบริษัทได้เลย พระองค์ตรัสให้ความสำคัญต่อพุทธธรรมนี้มาก โดยเรียกว่า หลักสังคหะวัตถุ ๔ คือ ธรรมที่อิงอาศัยกันด้วยระบบของสังคมมนุษย์ มี ๔ อย่าง คือ การช่วยเหลือด้วยวัตถุสิ่งของ การช่วยเหลือกันด้วยคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ การรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน และการทำตามหน้าที่ให้เหมาะสมแก่ฐานะของตนเอง^๘

สังคมประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ได้มีพระเถระเป็นจำนวนหลายรูปให้ความสนใจ และเอาใจใส่ในการพัฒนาเยาวชนด้วยการจัดกิจกรรมภายในวัด ไร่รองรับเพื่อดึงเยาวชนอันเป็นกำลังของชาติในอนาคตออกมาจากอบายมุข ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เช่น การดื่มสุรา และการเสพยาเสพติด เป็นต้น ของเยาวชนวัยรุ่น เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอีกมากมาย และ

^๕พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) “พระพุทธศาสนายุคโลกาภิวัตน์”. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม ๒๕๓๙)

^๖ระพิน ชูชื่น. “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต. ๒๕๓๓.

^๗พระมหาประทีป กตปุญฺโญ (หนูด้วง) “ศึกษาวิเคราะห์งานปลุกฝังจริยธรรมของปัญญานันทภิกขุเกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๕๓.

^๘อรรถกถก. (ไทย) ๒๓ / ๓๒ / ๕๐ - ๕๓

แพร่กระจายไปทุกกลุ่มทุกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของเยาวชนที่กำลังศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มของเยาวชนในเขตเทศบาลตำบลนครชุม ซึ่งไม่พบปัญหาที่รุนแรงในกลุ่มเยาวชนในงานวิจัยนี้ จึงนำเสนอ พระราชวชิรเมธี ดร. (วีระ วรรณโณ) เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ ฯลฯ (พระอารามหลวง) หมู่ที่ ๓ เทศบาลตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร โดยที่ท่านเป็นพระเถระที่สามารถดึงเยาวชนให้ห่างไกลจากอบายมุข และอบรมขัดเกลา ด้วยหลักพุทธธรรม นอกจากนี้แล้วท่านยังเป็นพระเถระที่ได้มีคุณูปการอันเป็นสาธารณะประโยชน์ต่อส่วนรวม กล่าวโดยย่อคือ การพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุภายนอกและพัฒนาจิตใจของเยาวชน ซึ่งท่านได้ทำงานอุทิศตน เพื่อพระพุทธศาสนาจนได้รับการยกย่องจากหลายฝ่ายหลายหน่วยงาน และหนังสือพิมพ์ยังตีพิมพ์นำเสนอผลงานของท่านในการบูรณาการหลักพุทธธรรม เป็นผู้มีผลงานโดดเด่นในหลายๆด้าน ทั้งจากสถาบัน องค์กร หน่วยงาน ทั้งของรัฐและของเอกชน และผลงานที่โดดเด่นอีกมากมาย และที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนคือการพัฒนาชุมชน ก็คืองานด้านการศึกษาสงเคราะห์ และงานด้านศาสนศึกษา เพราะถือได้ว่าเป็นงานหลักที่สำคัญที่มุ่งเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม เช่น การจัดตั้งโรงเรียนของวัดตั้งแต่ระดับอนุบาลประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา (ระดับปริญญาตรี) โรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม บาลี เป็นวิธีการหนึ่ง ที่จะดึงเยาวชนให้ห่างไกลจากอบายมุข โดยการดึงเยาวชนให้เข้ามาบรรพชาเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางธรรมและทางโลก ซึ่งเป็นการปลูกฝังด้านคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพุทธธรรม

ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม ที่ท่านนำไปใช้ในการพัฒนาเยาวชนว่าได้ผลเป็นอย่างไร และมีหลักการที่เกี่ยวข้องที่ท่านนำไปใช้แล้วเกิดประสิทธิภาพอำนวยความสะดวกต่อกลุ่มเยาวชนที่เข้าศึกษาเล่าเรียนในวัดแห่งนี้ และเพท้อที่จะนำผลการวิจัยที่ได้ในครั้งนี้ออกเผยแพร่เป็นเชิงวิชาการอันจะเกิดประโยชน์ต่อองค์กรพระพุทธศาสนา และพฤติกรรมของเยาวชนที่พึงประสงค์ให้กับสังคมต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน
- ๒.๒ เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อสอนเยาวชนของพระราชวชิรเมธี ดร. (วีระ วรรณโณ)
- ๒.๓ เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาและการสงเคราะห์เยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระราชวชิรเมธี, ดร. (วีระ วรรณโณ)

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ของพระราชวชิรเมธี, ดร. (วีระ วรรณโณ) นั้น ผู้วิจัยได้เลือกวิจัยงานอบรมสั่งสอนเยาวชน โดยใช้วิธีการ ๓ อย่าง คือ

๑. การพัฒนาเยาวชนของพระราชราชชิรเมธี, ดร. (วีระ วรปญโญ) โดยตรง คือ การแสดงพระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม การจัดนิทรรศการ การจัดกิจกรรม เนื่องในโอกาสต่างๆ

๒. การพัฒนาเยาวชนโดยผ่านครู อาจารย์ ในโรงเรียนวัดพระบรมธาตุ ฯลฯ (พระอารามหลวง) และโรงเรียนวชิรปราการวิทยาคม และผู้ปกครองของเยาวชน เป็นผู้ร่วมดูแลสอดส่องพฤติกรรมของเยาวชนที่เหมาะสม และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามหลักพุทธธรรม

๓. การพัฒนาเยาวชนโดยผ่านสื่อ และอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับวัยและฐานะ และการอนุรักษ์โบราณสถานในวัดพระบรมธาตุ (พระอารามหลวง) ซึ่งเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระบรมศาสดา มุ่งเน้นการพัฒนาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานหลักเศรษฐกิจพอเพียง และความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่สมัยพญาลิไท กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย ซึ่งปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนในหลักศิลาจารึก

๔. ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา ขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของประชากรผู้ได้เข้าร่วมกิจกรรมการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน คือ หมู่ที่ ๒, ๓, และหมู่ที่ ๔ เขตเทศบาลตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

๕. การจัดทำข้อมูล

- ๑) เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งจากเอกสารงานวิจัย และข้อมูลภาคสนาม
- ๒) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารงานวิจัยและข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม
- ๓) สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๔. ผลการวิจัย

จากการศึกษาหลักพุทธธรรมในการพัฒนาเยาวชนของพระราชราชชิรเมธี, (วีระ วรปญโญ) ทำให้ทราบว่าท่านได้นำหลักภาวนา ๔ มาใช้ในการพัฒนาเยาวชน ได้แก่

๑. กายภาวนา การพัฒนากาย การอบรมกาย ได้จัดโครงการต่างๆ เช่น
 - รมรงค์และมติจากกรมการสถานศึกษา ให้โรงเรียนไม่ให้นำขนมกรุบกรอบ (ขนมขยยะ) และน้ำอัดลมเข้ามาวางขายในโรงเรียน โดยให้ถือเป็นนโยบาย เพื่อให้เยาวชนปลอดภัยจากโรคร้ายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการรับประทานขนมแบบนี้ เพื่อให้เยาวชนได้รับการพัฒนาทางกายอย่างแท้จริง
 - ให้จัดกายภาพของโรงเรียนที่เป็นกรมการสถานศึกษาให้สะอาด ปลอดภัย และเหมาะสมแก่การเรียนรู้
 - ให้พัฒนาปรับปรุงโรงอาหาร อาคาร ห้องน้ำ ห้องส้วม ให้สะอาดพร้อมใช้ ทำให้นักเรียนและคุณครูมีสุขภาพอนามัยที่ดี
 - จัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้

- เป็นวิทยากรระดับประเทศในการฝึกอบรม “โครงการสุขภาพดีวิถีไทย วิถีธรรม” โดยได้จัดเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่

- ๑) อนามัยชุมชน
- ๒) อ.ส.ม. ในชุมชนบ้านนครชุม
- ๓) ผู้นำชุมชน
- ๔) โรงเรียน
- ๕) วัด

ซึ่งโครงการนี้เป็นการพัฒนาให้เป็นที่ไปพร้อมกันทีเดียวทั้ง การพัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิตใจ และการพัฒนาด้านปัญญาฯลฯ

๒. ศิลภาวณา การพัฒนาศีล ได้จัดโครงการต่าง ๆ ดังนี้

- ให้เสนอเป็นนโยบายของโรงเรียนต่างๆ ในเขตพื้นที่การศึกษา ตามบทบาทหน้าที่ของกรรมการเขต เรื่อง สถานศึกษารักษาศีล ๕

- โครงการโรงเรียนรับศีล ๕ แปล หน้าเสาธง โดยกำหนดให้โรงเรียนได้มีการสมทานศีล ๕ ก่อนเคารพธงชาติฯลฯ

๓. จิตตภาวณา การพัฒนาด้านจิตใจ ได้จัดโครงการต่าง ๆ ดังนี้

- จักกกิจกรรม“ค่ายพุทธบุตร” ฯลฯ

๔. ปัญญาภาวณา

- จัดโครงการปฏิบัติธรรม

- จัดหนังสือธรรมะ แจกจ่ายให้แก่สถานศึกษา และเยาวชนทั่วไป จำนวนกว่า

๒๐,๐๐๐ เล่ม

๕. ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เพื่อที่จะนำไปใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑. การนำเอาวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละชุมชน ที่ทำให้เยาวชนยึดถือปฏิบัติกันต่อ ๆ มา จากการที่มารดาบิดาเป็นผู้นำในการปฏิบัติมาตั้งแต่เด็ก จนเกิดความเคยชินจนเป็นนิสัย และที่สำคัญคือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมต้องเริ่มจากการปลูกฝังในครอบครัว

๒. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะกลุ่ม ซึ่งยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด ซึ่งการวิจัยในครั้งต่อไป คือ การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ภูมิประเทศ เพราะเป็นปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชน

๓. การศึกษาคุณลักษณะของผู้นำในการที่จะพัฒนาเยาวชน เพราะหลักธรรมเดียวกัน อาจไม่ประสบผลสำเร็จเหมือนกันทุกคน และที่น่าศึกษาต่อไปในระยะยาว คือระยะเวลาในการที่จะพัฒนาให้เกิดผลสำเร็จได้ในแต่ละพื้นที่ เพราะสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน

บรรณานุกรม

- ดวงเดือน พันธุ์นาวัน “การวัดทัศนคติ” เอกสารประกอบการฝึกอบรมการวิจัยขั้นสูงทาง
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ๒๕๒๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
๒๕๓๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม : ฉบับเดิม และ
ฉบับปรับปรุงขยายความ พ.ศ. ๒๕๒๖.
- สมสุข นิธิอุทัย “การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย ๒๕๔๕.
- พิชญ์รัฐต์ แววิเศษ “การศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา” วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๕๔๙.

๖๖ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙

การศึกษาบทบาทของหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ
ที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
A Study of Venerable Luang-Phor Ngern Buddhajoti
on Supporting Buddhism

พระครูวิลาสรัตนรังสี*

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ ที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ (๑) เพื่อศึกษาบทบาทของหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ ที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และ (๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ ที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้การทบทวนวรรณกรรม เอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ พร้อมทั้งการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เรียบเรียง สรุป และประมวลผลงานวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

๑) หลวงพ่ोजินบรรพชาสามเณรเมื่ออายุ ๑๒ ปี และอุปสมบทขณะที่อายุ ๒๒ ปี จำพรรษาอยู่ที่วัดบางคลาน และออกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน กว่า ๕๐ ปี จึงกลับมาจำพรรษาที่วัดท้ายน้ำ และย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสที่วัดบางคลาน หลวงพ่ोजินเป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง ท่านมีวัตรปฏิบัติที่งดงาม มีน้ำใจ และเป็นกันเองกับทุกคน อีกทั้งมีเรื่องเล่า และตำนานเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์และปาฏิหาริย์เกี่ยวกับหลวงพ่ोजิน และวัตถุมงคลที่หลวงพ่ोजินปลุกเสกเป็นที่นิยม พุทธศาสนิกชนจากทุกสารทิศเดินทางมาที่วัดบางคลานที่ท่านจำพรรษาอยู่ ทำให้ท่านมีโอกาสเผยแผ่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งหลวงพ่ोजินยังเป็นผู้ที่ให้การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาหลักในสมัยนั้น ท่านทั้งสร้างและมีส่วนร่วมสนับสนุนในการสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ วิหาร อุโบสถ กุฏิ หอระฆังและศาสนสถานอื่นๆ อีกมากมาย ภายในจังหวัดพิจิตร ท่านให้การศึกษแก่สงฆ์และฆราวาสเป็นอย่างดี ช่วยกิจการสาธารณประโยชน์มากมาย ทั้งได้สร้างศาลาพักระหว่างทาง เพื่อความสะดวกของชาวบ้านเวลาเดินทาง และโรงเรียนแห่งแรกของอำเภอบางคลานสามารถที่จะกล่าวได้ว่า จากผลงานต่างๆ ของหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติทำให้ท่านเป็นเสาหลักของการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาหนึ่งในประเทศไทย

๒) หลักธรรมที่ส่งเสริมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ที่หลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติได้นำมาใช้ ได้แก่ หลักเบญจศีล-เบญจธรรม เพื่อใช้สั่งสอนประชาชน ทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม สังคหวัตถุ ๔

* หลักรัฐธรรมนูญศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โดยท่านเป็นผู้มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีจริยวัตรที่งดงาม ทำให้ชาวบ้านมีต้นแบบของการให้การสงเคราะห์ซึ่งกันและกันแบ่งปันกัน ก่อให้เกิดสังคมที่น่าอยู่ และ หลักการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อเป็นการพัฒนาจิตใจให้หยุดนิ่งเป็นสมาธิ พิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่เที่ยงของสังขารเป็นต้น ทำให้เกิดปัญญาโดยหลวงพ่ोजเงินได้นำไปใช้ปฏิบัติทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม อันส่งผลต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาจนกระทั่งเป็นที่ยอมรับจากประชาชนและสังคมเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของพุทธศาสนิกชนตราบนานปัจจุบัน

๓) หลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ เป็นพระภิกษุสงฆ์ที่เป็ญผู้มีความสามารถทั้งทางด้านแสดงธรรมเทศนา และวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นพระที่มีจริยวัตรงดงาม เป็นที่รักของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในจังหวัดพิจิตรและจังหวัดใกล้เคียง อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สำคัญในยุคนั้น ผลงานของท่านยังส่งผลต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน โดยทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ชาวบ้านเข้ามาวัดเพื่อเข้าถึงหลักธรรมมากขึ้น ดำเนินชีวิตโดยตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี หลักฐานส่วนใหญ่บันทึกถึงท่านในฐานะเกจิอาจารย์ผู้มีอิทธิฤทธิ์ และเชื่อกันว่าวัดอุ้มงคที่ท่านปลุกเสกมีพุทธคุณสูง แต่ในความเป็นจริง หลวงพ่ोजเงินเป็นพระสายวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีจริยวัตรที่งดงาม ท่านทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยการประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดี น้อมนำให้ชาวบ้านเข้าวัดทำบุญปฏิบัติธรรม หลวงพ่ोजเงินมีส่วนช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยการสร้างศาสนสถานมากมาย รวมถึงศาสนบุคคลที่มีเกียรติคุณงดงาม โดยผ่านการใช้กุศโลบายของการปลุกเสกวัตถุมงคล

ABSTRACT

The purposes of the research entitled “A study of Venerable Luang-Phor Ngern Buddhajoti on Supporting Buddhism” are (1) to study the role of Luang-Phor Ngern Buddhajoti on supporting Buddhism (2) to study the Dharmic principles, which promote Buddhist support and (3) to analysis the role of Luang-Phor Ngern Buddhajoti on supporting Buddhism. This study is a descriptive study. The author reviewed throughout the various types of Luang-Phor Ngern Buddhajoti related literatures, including books, documents, and researches and interviewed the persons who have an association with the works of Luang-Phor Ngern Buddhajoti, then analysed, discussed and drew a conclusion.

The results revealed

1) Luang-Phor Ngern was ordained to be a Buddhist novice when he was 12 years old and became a Buddhist monk when he was 22 years old. He stayed in Wat Bang-Klan for few years and then left for performing pilgrimage and mediation for at least 50 years. After that, he returned to Wat Tai-Nam and moved to Wat Bang-Klarn to act as the Abbot. Because of his purity, generous and amicable character, Luang-Phor Ngern was one among the most famous Buddhist monks in Thailand. There were

numerous stories of the supernatural and miraculous about him and his Buddhist relics, these made many of Buddhists across the country came to Wat Bang-Klarn to pray him respect. It was a great opportunity for him to propagate the Buddhism to them. In addition, he was the main Buddhism supporter in his era. Many Buddhism places and architectures in Phichit province and adjacent area were built, supported, and renovated by him. He gave the education to both Buddhist monks and Buddhists. He helped the community by constructing a school and public rest-houses. According to his works, Luang-Phor Ngern was one of the greatest pillars of supporting Buddhism in Thailand.

2) There were three Dharmic principles that promote supporting the Buddhism, which Luang-Phor Ngern applied in his life and his work Firstly, the Five Rules of Morality and the Five Ennobling Virtues, which Luang-Phor Ngern used in teaching people in order to make peace in the community. Secondly, the Four Bases of Sympathy that he regularly practiced, including his charity, his useful conduct and his kind speech and act. This principle develops the sharing community and makes it pleasant to live. Lastly, the Concentration Meditation and the Insight Meditation that he practiced and then trained the people to develop the concentration understand the impermanence and promote the wisdom. These three principles that Luang-Phor Ngern used and taught helped supporting Buddhism and made him became acknowledged and admired by Thai Buddhists since then.

3) Luang-Phor Ngern Buddhajoti is the skillful Buddhist monk in both teaching and meditation. He is the soul of Pichit and nearby provinces. His works help propagate and support the Buddhism since his period till the present-day. He made Wat Bang-Klarn to become the center of the community and persuaded people to go to the temple in order to increase their morality by teaching the Buddha's speeches. Most of the evidences focused on his miracle and supernatural power of his Buddhist relics. In contrast, Luang-Phor Ngern Buddhajoti is a beloved skillful Buddhist monk in teaching Buddhism way and meditation. He supported Buddhism by construct the Buddhist places and taught many great Buddhists and monks via the good strategy of giving Buddhist relics.

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนสำหรับปฏิบัติเพื่อให้พระสาวกผู้ปฏิบัติตามบรรลุมรรคผลนิพพานในลำดับต่างๆ ตลอดจนถึงพระนิพพาน คือการดับสิ้นกิเลส นั่นคือพระธรรม

วินัย พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อให้เหล่าสาวกได้พากันยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างเดียวกัน เพื่อฝึกหัดขัดเกลาอุปนิสัยใจคอของตนไปในทางที่ดี อันจะนำตนเองและหมู่คณะไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านการประพฤติวัตรปฏิบัติ การดำรงชีวิตประจำวันได้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางสังคมไปในทางที่ดีงามด้วย^๑

ในยุคต้นทศวรรษการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อาศัยบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นสำคัญ โดยจาริกไปในที่ต่าง ๆ และใช้วิธีต่าง ๆ สั่งสอนเพื่อนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา^๒ โดยกำเนิดตามพุทธปณิธานที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^๓

ด้วยการบำเพ็ญกรณียกิจดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและจริงจังของพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรือง เผยแผ่มาถึงสยามประเทศและตั้งมั่นอย่างรวดเร็ว การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง การถวายเป็นอภิวาท บำรุงกิจการทางพระพุทธศาสนาในทางทุกด้าน โดยพุทธบริษัท ๔ มีบทบาทและหน้าที่ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป แต่ในความเป็นจริงนั้น บทบาทหลักในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา อยู่ที่สถาบันสงฆ์ ผ่านการเทศนาสั่งสอนหลักธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และการจัดสร้างบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะวัตถุทางพระพุทธศาสนา โดยการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเข้มแข็งนั้น จะก่อให้เกิดประโยชน์กับบ้านเมืองมากมาย ประชาชนตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี อาชญากรรมลดลง ประกอบสัมมาอาชีพ การศึกษามีความเจริญขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจภายในประเทศดีขึ้น และประเทศเข้มแข็ง มั่นคง

หลวงพ่ोजิน พุทธโชติ วัดบางคลาน จังหวัดพิจิตร เป็นพระมหาเถระรูปหนึ่งในบรรดาพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เป็นพระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติหรือศีลวัตรที่ถูกต้องดีงาม ท่านมีคุณูปการมากมายในพระพุทธศาสนา ท่านได้ให้การทำนุบำรุงวัดและเสนาสนะ เป็นผู้นำมาซึ่งความเลื่อมใสและเป็นผู้นำด้านจิตและวิญญาณของเหล่าพุทธศาสนิกชนในชุมชนและเป็นที่เคารพนับถือของบุคคลในท้องถิ่นตลอดจนชาวไทยทั่วประเทศและต่างประเทศ ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างของพระสงฆ์ที่มีบทบาทชัดเจนที่สุดรูปหนึ่งของพระสงฆ์ไทย ที่มีหลักปฏิบัติยึดมั่นตามธรรมวินัย อย่างเคร่งครัด เพราะไม่ทำตนเองและผู้อื่นให้มีความเดือดร้อน มีแต่จะเป็นไปเพื่อความผาสุกของตนเองและหมู่คณะ โดยปรากฏเป็นที่ประจักษ์ทั่วไปในเกียรติคุณที่เลื่องลือไปไกลของท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ

จากบทบาทที่สำคัญของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ แห่งวัดบางคลาน อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ในด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และเกียรติคุณด้านศีลวัตรที่ปรากฏไป

^๑พระราชาธรรมณี (ประยูร ธมฺมจิตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโคมทอง ประทีป, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^๓วิ.ม.หา.(ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ทั่ว บันทึกประวัติเกี่ยวกับตัวท่านมีความคลุมเครือ กระจัดกระจาย โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ของตัวท่าน และวัตถุมงคล เครื่องรางของขลังต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวท่าน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมา บทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพื่อต้องการนำเสนอต่อพุทธศาสนิกชนทั่วไปทั้งในประเทศและนอกประเทศที่ศรัทธาเลื่อมใสท่าน นอกไปจากด้านพุทธคุณของวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับท่าน แต่เพื่อให้รู้ถึงบทบาท ที่สำคัญในฐานะ พระสงฆ์สาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ต้องการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์แห่งมหาชน และที่สำคัญ ผู้วิจัย ในฐานะที่เป็นคนจังหวัดพิจิตรได้เห็นประจักษ์ถึงเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่ของท่าน การศึกษาบทบาทของท่านที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จะนำมาซึ่งให้เกิดความภาคภูมิใจของประชาชนในจังหวัดพิจิตรและใกล้เคียง ทำให้มีแบบอย่างแห่งคุณงามความดีให้อนุชนรุ่นหลังได้นำไปเป็นต้นแบบในการทำความดีสืบไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบทบาทของหลวงพ่อกเงิน พุทธโชติ ที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของหลวงพ่อกเงิน พุทธโชติ ที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ดำเนินการวิจัยตามกรอบของการศึกษาบทบาทของหลวงพ่อกเงิน พุทธโชติ ที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อกเงิน พุทธโชติ วัดบางคลาน จังหวัดพิจิตร จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง และหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของหลวงพ่อกเงิน พุทธโชติ ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒. สัมภาษณ์บุคคลผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลวงพ่อกเงิน พุทธโชติ ได้แก่

- พระครูวิสิฐสีลาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดหิรัญญาราม อ.โพทะเล จ.พิจิตร
- พระครูพินิจสีลคุณ เจ้าอาวาสวัดท้ายน้ำ อ.โพทะเล จ.พิจิตร
- พระครูพิศิษฐ์ธรรมานุวัตร เจ้าอาวาสวัดห้วยเขน อ.บางมูลนาก จ.พิจิตร
- อาจารย์เชวง ชัยรัตน์ อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านบางคลาน (เงินอนุสรณ์)

อ.โพทะเล จ.พิจิตร

- นายพร ปั้นเป้ง ผู้แต่งหนังสือเกี่ยวกับประวัติหลวงพ่อกเงิน
- นายสุตใจ จุมจันทร์ (ใจ ตะพานหิน) เจ้าของร้านใจพระเครื่อง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระ

เครื่องเมืองพิจิตร อ.ตะพานหิน จ.พิจิตร

๓. วิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียง

๔. สรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ

๔. ผลการวิจัย

๑. สรุปบทบาทของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ท่านอยู่ในเพศบรรพชิต ๒ ครั้ง คือ ครั้งแรกบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดตองปุหรือวัดชนะสงคราม เพื่อศึกษาหาความรู้่าเรียนหนังสือ ทั้งหนังสือไทย หนังสือขอม เรียนบาลี และสันสกฤตตลอดจนพระธรรมวินัยจนแตกฉานความรู้สมควรแก่วัยวุฒิจากนั้นท่านได้ลาสิกขาบทแล้วได้กลับมาอาศัยอยู่กับพี่ชาย และพี่สะใภ้ที่ภูมิลำเนาเดิม เมื่อท่านอายุ ๒๒ ปี ประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๓ จึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดตองปุ โดยมีพระมหาสุเมธาจารย์ พระอธิการ เจ้าอาวาสวัดชนะสงครามสมัยนั้นเป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ศึกษาพระธรรมวินัยและวิทยาคมจนแตกฉาน ทั้งการด้านคันถ-ธรรมา และวิปัสสนาธุระ อยู่ที่วัดชนะสงครามอีกทั้งท่านยังได้ศึกษาวิชาอาคมจากอาจารย์ที่ไม่ปรากฏนามอีกหลายท่าน ที่ปรากฏนามก็คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) และหลวงพ่โโพธิ์ วัดโพธิ์ศรี เป็นต้นหลังจากนั้นท่านได้ย้ายกลับมาจำพรรษาที่วัดท้ายน้ำเป็นเวลาไม่นาน แล้วได้ออกธุดงค์เป็นเวลากว่า ๕๐ ปี จึงกลับมาจำพรรษาที่วัดท้ายน้ำ แล้วย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดบางคลานในที่สุด โดยท่านเป็นพระเถระที่มีชื่อเสียง เป็นที่เคารพนับถือของคนไทยทั้งประเทศ โดยวัดถุมงคลที่ท่านสร้าง ขึ้นชื่อเรื่องพุทธคุณอย่างยิ่ง

หลวงพ่ोजินเป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ มีบทบาทและชื่อเสียงอย่างยิ่งเมื่อท่านเข้าสู่ปัจฉิมวัยในยุครัชกาลที่ ๕ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ และยังคงมีส่วนสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยตราบปัจจุบัน โดยการที่ท่านเป็นพระที่มีจริยวัตรที่งดงาม มีความเป็นกันเองกับทุกคนขึ้น อีกทั้งยังมีชื่อเสียงในด้านการวิปัสสนากัมมัฏฐาน ญาณอภิญญา ทำให้ท่านเป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง และเป็นที่รักของคนไทยอย่างยิ่ง จากสาเหตุเหล่านี้เอง ทำให้พุทธศาสนิกชนมากมาย ต่างเดินทางมาที่วัดบางคลานเพื่อมุ่งหวังให้ได้กราบไหว้และได้พบกับหลวงพ่ोजิน ทำให้ได้มีโอกาสที่สัมผัสพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า อีกทั้งเครื่องราง วัดถุมงคลทั้งที่เกี่ยวกับท่าน ท่านเป็นคนปลุกเสก และหลังจากที่ท่านมรณภาพไปแล้ว ยังได้รับความนิยมน้อย่างยิ่ง เกิดการจัดทำซ้ำอีกนับครั้งไม่ถ้วน โดยแฝงกุศโลบายที่ทำให้ผู้ที่ครอบครองตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี ระลึกถึงพระพุทธศาสนา ถือว่ามีส่วนสำคัญในการช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

จากการที่หลวงพ่ोजินเป็นพระนักพัฒนา เป็นผู้นำในการสร้างศาสนสถานมากมายทั้งหอรขัง กุฏิ อุโบสถ ไปจนถึงการสร้างวัด มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน สร้างศาลาพักริมทาง และโรงเรียน ตลอดจนรักษาผู้เจ็บไข้ได้ป่วย นอกไปจากนั้นท่านยังเป็นพระที่มีปัญญา เป็นครูที่ประเสริฐ ได้สอนลูกศิษย์ลูกหาทั้งที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ และฆราวาส มีส่วนช่วยในดำรงพระพุทธศาสนา อีกทั้งท่านยังคงเป็นผู้มีฝีมือในงานศิลปะ มีส่วนช่วยในการธำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันดีของศาสนาพุทธเถรวาทในประเทศไทย จากเหตุผลเหล่านี้ สามารถสรุปได้ว่า ท่านเป็นพระเถระที่มีส่วนสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่ในยุคของท่าน แต่ยังคงส่งอิทธิพลมาถึงปัจจุบันนี้ด้วย

๒. สรุปหลักธรรมที่ส่งเสริมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ

จากการศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของ หลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ โดยผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารและงานที่เกี่ยวข้องพบว่า หลักธรรมที่หลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ วัดบางคลาน จังหวัดพิจิตร ได้นำมาใช้ได้แก่ หลักเบญจศีล-เบญจธรรม สังคหวัตถุ ๔ และหลักสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน ที่หลวงพ่ोजินได้นำไปใช้ปฏิบัติทั้งในส่วนตัวตน และในการอบรมสั่งสอนต่อส่วนรวม อันส่งผลต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาจนกระทั่งเป็นที่ยอมรับจากประชาชนและสังคมเป็นที่ตั้งศรัทธาของพุทธศาสนิกชนจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

หลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติได้ใช้หลักการเบญจศีล ในการสอนชาวบ้านทั้งผ่านการเทศนา และ ความเชื่อของการครอบครองวัตถุมงคล ที่ผู้ครอบครองจักต้องตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี จึงจะได้รับ พุทฺธคุณของวัตถุมงคลนั้น โดยเบญจศีล หรือ ศีล ๕ ข้อนี้ มีประโยชน์ เพื่อความสงบสุขของสังคม กล่าวคือ เพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น อันจะส่งผลให้เกิดการทะเลาะวิวาท ความหวาดระแวง และความวุ่นวายในสังคมอันจะมีผลทำให้ ๑) ตนเองไม่เดือดร้อน ๒) ผู้อื่นไม่เดือดร้อน ๓) ทำให้สังคมสงบเป็นสุข และเจริญด้วยอารยธรรม ๔) ประเทศเจริญรุ่งเรือง เศรษฐกิจดี ไม่มีการ คดโกง ๕) โลกร่มเย็นเกิดสันติสุข ปราศจากสงคราม ทั้งนี้ยังประโยชน์เพื่อเป็นการพัฒนาจิตใจของผู้ ถือในศีล ๕ ที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อควบคุมไม่ให้มีการแสดงออกทางกาย วาจา และใจไปในทางที่ ตอบสนองอำนาจของกิเลส ดังนั้นการทำศีลแต่ละครั้งก็คือการยอมให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจ ได้ เมื่อทำศีลเพิ่มมากขึ้นแต่ละครั้งยอมทำให้จิตใจหายบกระด้างมากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถทำศีล ได้รุกรามมากขึ้นไปเรื่อยๆ เป็นการพอกพูนความผิดไม่รู้จบสิ้น การถือศีลแต่ละข้อนั้นจะส่งผลให้มีการขัดเกลาภิเลส เป็นการปรับปรุงพัฒนาจิตใจ และต้องมีมนุษยธรรม โดยการมีเบญจธรรมมา สนับสนุนเบญจศีล จึงจะถือว่าครบถ้วนสมบูรณ์

หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่พบได้อย่างชัดเจนในผลงานของหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดย สังคหวัตถุ ๔ ประกอบไปด้วย ๑) ทาน ทาน เป็นตัวอย่างอันดีงามแก่พุทธศาสนิกชน ในการเป็นผู้ให้ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทั้งต่อฆราวาสใน การให้การศึกษาและการดูแลรักษาโรค และทั้งต่อสหธรรมิก ในการให้ความรู้สั่งสอนลูกศิษย์ และ การก่อสร้างศาสนสถาน ๒) ปิยวาจา คือการพูดจาด้วยความไพเราะ อ่อนหวาน จริงใจ ซึ่งท่านมี ความเป็นกันเองกับทุกคนชั้น พุดคุยอย่างเป็นกันเองโดยไม่ถือตัว ๓) อัตถจริยา คือ การให้ความ ช่วยเหลือ ท่านให้ความช่วยเหลือสังคมอย่างสม่ำเสมอ ดำรงตนเป็นประโยชน์ และสุดท้าย ๔) สมานัตตา คือ ความสม่ำเสมอ มีความเสมอต้นเสมอปลาย หลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ เป็นพระที่ปฏิบัติ ดี ปฏิบัติชอบ ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการช่วยเหลือผู้อื่นมาโดยตลอด

หลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ เป็นพระที่มีชื่อเสียงในด้านการวิปัสสนากัมมัฏฐาน ท่านเจริญ วิปัสสนาจนมีอิทธิฤทธิ์ และปัญญา เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง ได้รับการเคารพจากพุทธศาสนิกชนทั่วสารทิศ โดย การเจริญสมณะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ต้องทำควบคู่กันไปจึงจะเป็นหนทางเพื่อการหลุดพ้น ทุกข์ ละกิเลสอาสวะทั้งหลายได้ โดยใช้สมณะเพื่อทำให้จิตหยุดนิ่งเป็นสมาธิ จนเกิดฌานชั้นต่างๆ และใช้ฌานเพื่อเป็นบาทแห่งวิปัสสนา สมณะจึงถือเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่

วิปัสสนา ส่วนการพิจารณาด้วยการใช้ความนึกคิดตรึกตรองเพื่อให้เห็นไม่เที่ยง ความทุกข์ และ ความไม่มีตัวตนของสรรพสิ่งต่างๆ นั้น ย่อมเป็นอุปการะต่อการทำสมณะ หรือสมาธิให้เกิดขึ้น คือ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในสรรพสิ่ง ไม่ยึดติดในสิ่งทั้งหลาย จึงเกิดการปล่อยวางอารมณ์ภายนอกที่ ยึดติด และจิตจึงค่อยสงบนิ่ง ตั้งมั่น และเกิดเป็นสมาธิ

๓. สรุปผลการวิเคราะห์บทบาทของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ที่มีต่อการทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาครั้งนี้ สรุปได้ว่า หลวงพ่ोजิน พุทธโชติ แห่งวัดบางคลาน จังหวัดพิจิตรนั้น เป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงอย่างมาก โดยท่านเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์เมื่อประมาณเกือบ ๒๐๐ ปี ที่ผ่านมา จากเอกสารที่ทำการรวบรวมพบว่า ชื่อเสียงที่สำคัญของหลวงพ่ोजินนั้นส่วนใหญ่จะ เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคลที่ท่านปลุกเสก อิทธิปาฏิหาริย์ทั้งที่เกี่ยวกับตัวท่านเองโดยตรง และสิ่งของที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวท่าน แต่เอกสารที่รวบรวมนั้น ส่วนใหญ่ถูกบันทึกขึ้นตามคำบอก เล่าบ้าง ตำนานบ้าง ทำให้ความน่าเชื่อถือของเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับหลวงพ่ोजิน อาจมีความ คลาดเคลื่อนสูง อีกทั้งบางเรื่อง อาจเป็นเรื่องเล่าที่ได้รับการเสริมเติมแต่งขึ้นมา เพื่อเอื้อประโยชน์ ต่อวัตถุมงคลที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวท่าน โดยกลุ่มบุคคลผู้จัดทำจำหน่ายวัตถุมงคล เนื่องจากข้อมูล ส่วนใหญ่มีความคลาดเคลื่อนไม่ตรงกัน และพบอยู่ในหนังสือพระเครื่อง เพื่อขยายความศักดิ์สิทธิ์ ของตัวหลวงพ่ोजินเอง

วัตถุประสงค์การปลุกเสกวัตถุมงคลของหลวงพ่ोजินนั้น ท่านมีเจตนาใช้วัตถุมงคลเหล่านี้ เป็นกุศโลบาย เพื่อน้อมนำให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาหาพระพุทธศาสนา ให้เขาเหล่านั้นมีโอกาสได้รับ หลักธรรมของพระพุทธองค์ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต อีกทั้งวัตถุมงคล เหล่านี้ยังก่อให้เกิด ประโยชน์ ในด้านความศรัทธาของชาวบ้าน และการบริจาคจตุปัจจัยเพื่อใช้ในการทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา เห็นได้จากการที่หลวงพ่ोजินจัดสร้างอุโบสถหลายแห่ง บูรณปฏิสังขรณ์ศาสน สถาน และทำสาธารณประโยชน์ เช่นการสร้างศาลาที่พักกลางทางเป็นจำนวนมาก แต่หลังจากที่ หลวงพ่ोजินมรณภาพไป เรื่องราวเกี่ยวกับตัวหลวงพ่ोजินโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปในทาง อิทธิปาฏิหาริย์ และพุทธคุณของวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับตัวท่าน จากการรวบรวมข้อมูลพบว่า วัตถุมงคลที่ใช้หลวงพ่ोजินเป็นแบบนั้น ถูกสร้างขึ้นมามากแล้ว ซ้ำเล่า จนอาจกล่าวได้ว่า ใช้ชื่อเสียงของ ท่านในการโฆษณา แล้วจัดสร้างวัตถุมงคลเชิงพาณิชย์ขึ้นมาจำหน่ายอย่างเอาเป็นเอาตาย จะเห็นได้ ว่า เจตนาในการจัดสร้างวัตถุมงคลของหลวงพ่ोजินนั้น ถูกเบี่ยงเบนออกไปจากที่ท่านตั้งใจไว้ตั้งแต่ แรกเป็นอย่างมาก

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้เกี่ยวกับหลวงพ่ोजิน พุทธโชตินั้น พบว่าท่านเป็น พระนักพัฒนา เป็นพระที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผู้เป็นเสาหลักในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาใน จังหวัดพิจิตร แต่ประวัติที่เกี่ยวกับหลวงพ่ोजินที่ได้รับการบันทึกไว้นั้น มุ่งเน้นไปเพียงแต่เรื่องราว ของอิทธิปาฏิหาริย์ และพุทธคุณของวัตถุมงคลที่ท่านปลุกเสก เจตนาการสร้างวัตถุมงคลของท่านใน อดีตนั้น ปัจจุบันมีความคลาดเคลื่อนออกไปเป็นอย่างมาก ประเด็นปัญหาที่สำคัญที่เกิดขึ้นจาก งานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การศึกษาถึงประวัติของหลวงพ่ोजินในเชิงลึก มุ่งประเด็นไปยังการทำนุบำรุง

เงินเป็นพระนักพัฒนาที่มีจริยวัตรที่งดงาม เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในระแวกจังหวัดพิจิตร แทนที่จะเป็นด้านอิทธิฤทธิ์เครื่องรางของขลังที่ถูกใช้ในเชิงพาณิชย์ และ จะทำอย่างไรให้พุทธศาสนิกชน เมื่อมองวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน จะนึกถึงคุณงามความดีในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและหลักธรรมของหลวงพ่ोजิน เพื่อให้เขาเหล่านั้นน้อมนำเข้ามาสู่การนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๕. ข้อเสนอแนะ

น่านโยบายการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ที่ท่านได้ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างของผู้ที่พระพุทิตตามคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นพระนักพัฒนา และเป็นที่รักของคนหมู่มาก ไปปรับใช้ในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งหัวข้อที่ควรทำการศึกษาต่อไป ประกอบด้วย

๑. ศึกษาคุณูปการที่หลวงพ่ोजิน พุทธโชติ มีต่อชาวพิจิตร และคณะสงฆ์ในแ่งมุ่มอื่น นอกเหนือไปจากเรื่องเล่าอิทธิฤทธิ์และการปลุกเสกวัตถุมงคล

๒. เปรียบเทียบการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ กับหลวงพ่ोजิน ปรีสุทโธ

๓. เปรียบเทียบการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ กับครูบาศรีวิชัย

๔. อิทธิพลของวัตถุมงคลของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ต่อประชาชนจังหวัดพิจิตร

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๓๕**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๕.

๓๖ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙

ขุนสรรพกิจโกศล (โกวิทปัทมะสุนทร) ผู้รวบรวม. **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมปริจเฉทที่๗
สมุจจยสังคหวิภาค.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
จอมไทย ไพรวรรณ. **๑๐๘ ธรรมะ พระอริยสงฆ์.** กรุงเทพมหานคร: ไพลินบุ๊คเน็ต จำกัด, ๒๕๕๒.
ชัยรัตน์ โมโนยพงศ์. **หนังสือสายสิญจน์ ฉบับที่ ๑๙ “บารมีความศักดิ์สิทธิ์ หลวงพ่อเงิน”.**
กรุงเทพมหานคร: บางกอกสาส์น, ๒๕๓๕.
พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย,** (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโคมทอง
ประทีป, ๒๕๒๗.

ภavana ๔: เพื่อการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาด้วยทฤษฎีระบบเชิงพุทธ Bhavana 4 : For development of school principle by Buddhist theory system

พระครูปลัดไกรสอน ธมฺมรํสี*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้หลักภavana ๔ เพื่อพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน โดยศึกษากรณีการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า การบริหารที่เป็นไปได้คือรูปแบบของการบริหารเชิงประสาน กับหลักธรรมที่มีคุณลักษณะโดดเด่นคือ ภavana ๔ เป็นหลักธรรมที่ผู้ปฏิบัติได้ปฏิบัติตามแล้วจะมีผลดีทั้งสิ้น โดยการประกอบกรรม, พัฒนา ซึ่งมีหลักการพัฒนายุ ๔ ประเภทคือ

๑. กายภavana คือ การเจริญกาย พัฒนากาย
๒. ศิลภavana คือ การเจริญศีล พัฒนาคความประพฤติ
๓. จิตตภavana คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การประกอบกรรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญอก

งามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย

๔. ปัญญาภavana คือ การเจริญปัญญาพัฒนาปัญญาการประกอบกรรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รูเท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้โดยปัญญา

ดังนั้น เมื่อผู้บริหารได้ฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่งได้แก่คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญาที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตนและช่วยให้การบริหารสถานศึกษาเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้บรรลุความสำเร็จทำให้ทราบทิศทางการพัฒนางานด้านการบริหารสถานศึกษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันรวมทั้งบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนางานด้านการศึกษารุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งการพัฒนางานใหม่ประสิทธิภาพสูงสุดทั้งกับครูเรียน คณะครูตัวผู้บริหารเอง และสถานศึกษาที่รับผิดชอบ

คำสำคัญ : ภavana ๔ การพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนทฤษฎีระบบเชิงพุทธ

ABSTRACT

the purpose of this research was to study how to use the Bhavana 4 for development of school principle. By study the case study from the management of school principle. Study by content analysis from the document and the research to

* นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา, วัดมหาธาตุ ต.พระบรมมหาราชวัง อ.พระนคร กรุงเทพมหานคร

become the knowledge. The study indicated that possible management is coordinate management with interesting Bhavana 4 dharmic principle. Bhavana 4 is dharmic principle that who follow will have benefits by practice, learn and develop. They have 4 kinds of development :

1. Physical development is developing the body.
2. Moral development is developing the moral.
3. Emotional development is developing the emotion.
4. Wisdom development is developing the wisdom, Practice the wisdom

to know everything is real.

So when the school principle practice and learn to make the property inside. Those are the physical property, the moral property, the emotional property and the wisdom property will affect to outside of the body and help to manage the school for reform the education to successful. To know the directions of developing the school management that conduct in the present include intendancy and function of the school principle leading to development of educational achieve the objectives. Especially the development for maximum work quality to learners, teachers, school principle, school and integration by using management systems theory and a coherent system. From the management by using management systems theory help to make the management clearly and can move the organization forward and has more flexible that can lead the organization to the goal better.

Keyword : Bhavana 4 For development of school principle by
buddhist theory system

๑. บทนำ

การบริหารงานโรงเรียนมีความสำคัญต่อการดำเนินงานในองค์การผู้บริหารโรงเรียนมีการบริหารงานตามหลักภาวนา ๔ อย่างเป็นรูปแบบอย่างเป็นระบบ มีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อจะพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หลักภาวนา ๔ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไป จะใช้ให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถขององค์กรในการนำหลักการบริหารงานตามหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินงานงานโรงเรียนซึ่งครอบคลุมไปถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจการ เป็นการบริหารงานยุคใหม่ ที่เน้นความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ความรับผิดชอบความประพฤติชอบ การมีส่วนร่วม และการพัฒนาอบรมกาย วาจา ใจ โดยยึดหลักภาวนา ๔ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ การมีจิต สาธารณะ สำนักรับผิดชอบ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ยึดหลักความ

ชื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างประหยัด คุ่มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด เปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้ บุคลากรในองค์กรโรงเรียน ได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องในการดำเนินงาน

การบริหารโรงเรียนให้มีคุณภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำสูงสุดของโรงเรียน ต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นผู้นำทางการศึกษา คือ มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถและให้ความสำคัญกับการบริหารโรงเรียนในแต่ละด้าน เน้นการพัฒนาให้เกิดขึ้นโดยตรงกับนักเรียน มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่สังคมไทยต้องการ

การศึกษาเป็นรากฐานอันสำคัญในการสร้างความมั่นคง และความเจริญงอกงามก้าวหน้าของชาติ ถ้าการบริหารการศึกษาของชาติมีคุณภาพนั้นก็หมายถึงประชาชนในชาติมีคุณภาพตามไปด้วย ดังนั้นโรงเรียนจึงนับเป็นสถาบันทางการศึกษาที่สำคัญที่สุด และบุคลากรผู้บริหารโรงเรียนก็มีความสำคัญอย่างยิ่งการที่จะบริหารบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนให้ดี และมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในการบริหารงานให้โรงเรียน ผู้บริหารจะต้องบริหารบุคลากร ให้มีความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะต้องเป็นผู้บริหาร ที่มีศักยภาพ มีทักษะวิสัยทัศน์ จึงจะทำให้การบริหารงานบุคลากรในโรงเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างสูงสุด^๑ สถานศึกษาเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการให้บริการการศึกษา และสร้างคนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายของรัฐบาล การบริหารงานบุคคลจึงเป็นงานที่สำคัญยิ่ง และจะต้องดำเนินการเพื่อให้คนทำงานได้ผลดีที่สุดในขณะเดียวกันคนที่ทำงานจะต้องมีความสุข มีความพึงพอใจในการทำงาน

ดังนั้น ผู้บริหารจึงมีความสำคัญและเป็นหัวใจหลักของการบริหาร เพราะผู้บริหารเป็นกลไกขับเคลื่อนในการนำองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยเฉพาะสถานศึกษาที่เป็นแหล่งให้ความรู้ให้การศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชน และจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนในการนำองค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารต้องมีกลยุทธ์ในการสร้างแรงจูงใจ ขวัญและกำลังใจให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุข ผู้บริหารสถานศึกษานั้นต้องเปี่ยมด้วยคุณธรรมหลายประการจึงจะเอื้ออำนวยต่อการบริหารงาน และการบริหารงานที่ประกอบด้วยคุณธรรมจะทำให้การดำเนินงานขององค์กรไปสู่เป้าหมายได้ดีเสมอ ดังนั้นผู้บริหารควรมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารงาน คือ ภาวนา ๔ หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ทางกาย วาจา การพัฒนาคนให้มีคุณภาพจิตดี การพัฒนาปัญญา รู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

^๑มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, การบริหารงานบุคคลในโรงเรียน, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , ๒๕๔๐), หน้า ๗-๘.

๒. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาผู้บริหาร

๒.๑ ความหมาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่าการบริหาร หมายถึง การปกครอง เช่น การบริหารสวนทองถิ่น ดำเนินการจัดการ เช่น บริหารธุรกิจ^๒ การบริหารสถานศึกษานั้น เป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องกำหนดแผนงาน วิธีการ ตลอดจนขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ เพราะถ้าระบบบริหารภายในสถานศึกษาไม่ดี จะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่นๆ ของหน่วยงานได้ ดังนั้นความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษา จึงขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ นักวิชาการด้านการศึกษาได้ให้นิยามหรือความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

สมคิดบางโม กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาประชากรของประเทศที่สำคัญยิ่งเป็นหน่วยงานที่ใช้ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ จำนวนมากมายหากการจัดการบริหารงานในโรงเรียนขาดประสิทธิภาพ ผลผลิตของโรงเรียน คือนักเรียนที่สำเร็จออกไปย่อมมีประสิทธิภาพต่ำซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศย่อมล่าช้าตามไปด้วย^๓

ภิญโญ สาร ให้ความหมายการบริหารโรงเรียนว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชนหรือสมาชิกในสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ ทักษะคติ พฤติกรรม ค่านิยม คุณธรรม เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน^๔

รุ่งทิวา จักรกร ได้ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียนว่า หมายถึง การดำเนินการของกลุ่ม สามารถ ทักษะคติ พฤติกรรม ค่านิยม คุณธรรมเพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดี และมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน^๕

เมธี ปิลันธนานนท์ มีความเห็นว่า การบริหารสถานศึกษา เป็นการใช้องค์ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการบริหารหรือการบริการด้านการปกครอง การเรียนการสอน และการปรับปรุง

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒,(กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิชเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๙.

^๓สมคิด บางโม, การบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๓.

^๔ภิญโญ สาร, หลักการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๑๙), หน้า ๒.

^๕รุ่งทิวา จักรกร, การบริหารโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๘.

แก้ไขเกี่ยวกับการศึกษาร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา^๖

นพพงษ์ บุญจิตาตุลย์ ให้ความหมายการบริหารโรงเรียนไว้ว่า หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างที่บุคคลร่วมกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่เหมาะสม ผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน ในการดำเนินงาน ๕ ประการ คือ^๗

๑. การให้โอกาสทางการศึกษาหรือปรับปรุงการศึกษาในโรงเรียนหรือบริหารงานวิชาการ
๒. บริหารงานบุคลากรในโรงเรียน
๓. บริหารงานเกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน
๔. บริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ
๕. บริหารงานกิจการนักเรียน

พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารหมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting thing done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ตั้งองค์บริหารคณะสงฆ์^๘

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี(ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละคนและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^๙

^๖เมธี ปิไลนนานนท์ , การบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร : เมธีทิปส์, ๒๕๒๕), หน้า ๒.

^๗นพพงษ์ บุญจิตาตุลย์, ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์ , ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๘.

^๘พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.๙, Ph.D.), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^๙พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี(ว.วชิรเมธี), คนสำราญงานสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

โฮล(Holt) กล่าวว่า การบริหาร เป็นศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งพร้อมด้วยกระบวนการวางแผน การจัดการ การเป็นผู้นำและการควบคุม^{๑๐}

มัลลิกา ต้นสอน ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration) ว่าหมายถึงการกำหนดแนวทาง หรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยความสะดวก การสนับสนุน และการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติ สามารถดำเนินงานให้ ได้ ตามเป้าหมายที่ต้องการ^{๑๑}

จันทราณี สงวนนาม กล่าวว่า การบริหาร เป็นเรื่องของการทำกิจกรรมโดยผู้บริหาร และสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๑๒}

จันทราณี สงวนนาม ได้สรุปว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์เป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ คือมีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎี ที่ฟังเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิ ทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานโดยลักษณะเช่นนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) ซึ่งเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุ เป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมแล้ว การบริหารก็ จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)^{๑๓}

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร หมายถึงภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคน และวัสดุสามารถประสานเข้าด้วยกันเพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์การให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^{๑๔}

สมยศ นาวิการ ได้ศึกษาความหมายและแนวคิดในการบริหารของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ลูเธอร์ กูลิค (Luther Gulick) อ้างถึงใน สมยศ นาวิการ ได้ให้ทัศนะว่า การบริหารเป็นศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารย่อมจะให้ความรู้ที่เชื่อถือได้กับผู้บริหารว่าต้องทำอะไรภายใน

^{๑๐} Holt, D.H. Management principles and practices, (New Jersey :Neglewood Cliff : Prentice – Hall, 1993), p. 3.

^{๑๑}มัลลิกาต้นสอน, การจัดการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เอกซเปอร์เน็ทจำกัด., ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

^{๑๒}จันทราณี สงวนนาม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บุคพอยท, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๑๓}จันทราณี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. (ม.ท.ป, ๒๕๓๖), หน้า ๔.

^{๑๔}ธงชัย สันติวงษ์, องค์กรและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖

สถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ และช่วยให้พวกเขาคาดคะเนถึงผลลัพธ์ของการกระทำของพวกเขาได้^{๑๕}

๒.๒ ความสำคัญ

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการบริหารอย่างมาก เพราะสถานศึกษาเป็นระบบของระบบการศึกษาและระบบสังคม ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน ซึ่งจะประกอบด้วยผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการ หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาเป็นงานที่ยากลำบาก เป็นงานที่สำคัญและท้าทายความสามารถของบุคคล ผู้ที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องรู้ ต้องตระหนัก และมีความรู้ความสามารถอย่างดีในบทบาทภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบของงานในตำแหน่งนี้ ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องเข้าใจพลังทางสังคมต่าง ๆ ที่มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนอีกด้วย ความพยายามที่จะรวบรวมเอาความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และมติทัศน์ในเรื่องบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษา จึงสรุปไว้เป็นบทบาทหลัก ๖ ประการ คือ^{๑๖}

๑. เป็นผู้จัดการของโรงเรียน
๒. เป็นผู้นำทางการสอน
๓. เป็นผู้มีวินัยที่ผู้ใต้บังคับบัญชาและนักเรียนจะถือเอาเป็นแบบอย่างได้
๔. เป็นผู้อำนวยการประโยชน์ให้เกิดมนุษย์สัมพันธ์อันพึงประสงค์ในโรงเรียน
๕. เป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
๖. เป็นคนกลางไกลเกลี่ยข้อขัดแย้งต่าง ๆ

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ได้กำหนดมาตรฐานผู้บริหารการศึกษาของคุรุสภา พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติงานในหน้าที่ผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ๑๒ ประการ คือ^{๑๗}

๑. ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา
๒. ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร

ผู้เรียน และชุมชน

๓. มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ
๔. พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง
๕. พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ
๖. ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลถาวร
๗. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

^{๑๕} สมยศ นาวิการ, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

^{๑๖} สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, เกณฑ์ มาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐), หน้า ๔

^{๑๗} สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, เกณฑ์ มาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

๘. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
๙. ร่วมมือกับชุมชน และหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์
๑๐. แสวงหา และใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
๑๑. เป็นผู้นำ และสร้างผู้นำ
๑๒. สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์

๓. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบ

๓.๑ ความหมายของการบริหาร

การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษานั้น จะต้องดำเนินการเป็นไปอย่างมี ขั้นตอนมี ระบบต่อเนื่องสัมพันธ์กันในรูปของกระบวนการ ซึ่งจะทำให้มองเห็นทิศทางขอบข่ายของงานและ ผลสำเร็จของงานในอนาคต ผู้บริหารจึงต้องเข้าใจคำว่า การบริหาร ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เจริญผล สุวรรณโชติ กล่าวว่า การบริหาร คือกระบวนการของสังคมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาร่วมกันเพื่อกระทำกิจกรรมอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อให้บรรลุ ถึงจุดหมายตามที่ได้ กำหนดเอาไว้ การกระทำนั้นจะเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ การดำเนินการเพื่อให้คงอยู่ต่อไป การกระตุ้นหรือการช่วยเหลือให้เกิดการกระทำ การควบคุมและการ กระทำที่ให้เกิดการรวมกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีระบบแบบแผนหรือ อย่างไม่มีแบบ แผนทั้งในด้านของบุคคลและในด้านของวัตถุ^{๑๘}

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่น ๆ กล่าวว่า การบริหารหมายถึง กระบวนการนำ ทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้ บรรลุวัตถุประสงค์ ตามขั้นตอนบริหารคือ การวางแผน การจัด องค์กร การนำและการควบคุมโดยที่ การวางแผนคือการกำหนดวัตถุประสงค์ การตัดสินใจ การ จัดองค์การคือการรวบรวมทรัพยากร การจัดหาดคนเข้าทำงาน การจัดโครงสร้าง การนำคือการจูงใจ การมีอิทธิพลและการติดต่อสื่อสาร การควบคุมคือการตรวจสอบ การบริการสินค้า กระบวนการ ควบคุมคุณภาพ^{๑๙}

สมาน รังสิโยภุชณ์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์ กล่าวว่า การบริหารหมายถึงความ พยายาม ที่จะร่วมมือกันดำเนินงานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งให้บรรลุ ตามเป้าหมายที่วางไว้

จากความหมายของการบริหารที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึงการ ปฏิบัติ งานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปในองค์กรหรือหน่วยงานที่กระทำอย่างมีขั้นตอนต่อเนื่อง และเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานบรรลุวัตถุประสงค์ ตามที่วางไว้ร่วมกัน โดยมี ผู้บริหารเป็นผู้กำกับติดตามให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๒ ความสำคัญของการบริหาร

^{๑๘}เจริญผล สุวรรณโชติ , ทฤษฎีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ทิซซิ่งเอ็ด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๒.

^{๑๙}ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่น ๆ, ศัพท์การบริหารธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๗), หน้า

สมศักดิ์ คงเที่ยง กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารไว้ ดังนี้^{๒๐}

๑. การบริหารได้เจริญเติบโตควบคู่มากับการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก

๒. จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นผลให้องค์การต่าง ๆ ต้องขยายงานด้านการบริหารให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๓. การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าด้านวิทยาการต่าง ๆ ทำให้การบริหารเกิดการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้ารวดเร็วยิ่งขึ้น

๔. การบริหารเป็นมรรควิธีที่สำคัญในอันที่จะนำสังคมและประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

๕. การบริหารจะช่วยชี้ให้ทราบถึงแนวโน้มทั้งในด้านความเจริญและความเสื่อมของสังคมในอนาคต

๖. การบริหารมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ ฉะนั้นความสำเร็จของการบริหารจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมือง

๗. การบริหารมีลักษณะต้องใจ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือ ซึ่งนักบริหารต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ และการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหาร

๘. ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือในองค์การย่อมมีส่วนเกี่ยวพันในการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องน่าสนใจและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างฉลาด

๙. การบริหารกับการเมืองเป็นสิ่งคู่กันไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด ดังที่กล่าวกันว่า การเมืองกับการบริหารนั้นเปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญอันเดียวกัน

สรุปได้ว่า การบริหารจึงมีความสำคัญแก่คนทุกกลุ่มเพราะการบริหารเป็นสิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์ ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกการบริหารทำให้การทำงานขององค์การสำเร็จ ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ แม้ว่านักบริหารจะไม่ได้เป็นผู้ลงมือทำงานเองต้องอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำงานต่าง ๆ ก็ตามแต่ก็ไม่ได้ หมายความว่าผู้บริหารไม่ต้องทำอะไรเลย ตรงกันข้าม นักบริหารกลับต้องหันมาบริหารหรือการจัดการที่เป็นงานของกลุ่มทั้งกลุ่ม เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินไปได้ อย่างเป็นระบบ โดยที่ทุกฝ่ายต่างทำงานโดยได้ ประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

๓.๓ แนวคิดการบริหารเชิงระบบ

สำนักวิชาการและมาตรฐาน กล่าวว่า การบริหารเชิงระบบ เป็นกลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมุ่งหวังที่คุณภาพของนักเรียน จากกระบวนการทำงานที่มีระบบของครูที่ปรึกษา เมื่อพิจารณาโครงสร้างของระบบแต่ละระบบ จะพบว่ามืองค์ ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการคือปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลงานหรือผลผลิต

^{๒๐} สมศักดิ์ คงเที่ยง , หลักการบริหารการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๕๖.

(Product/Output) องค์ประกอบทั้ง ๓ ของระบบจะมีการดำเนินการไปตามลำดับ และต่างก็มีปฏิสัมพันธ์ กับสภาพแวดล้อมเดียวกันด้วยส่วนการควบคุมหรือการตรวจสอบแก้ไขระบบเพื่อให้ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นนั้นอาจไม่เป็นไปตามลำดับก็ได้ เช่น นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผลการตรวจสอบแก้ไขอาจเกิดจากกระบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือที่ปัจจัยนำเข้า เป็นต้น ทั้งนี้ การตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขจะต้องอาศัยข้อมูลย้อนกลับด้วย^{๒๑}

ศิริพงษ์ เศาภายน กล่าวว่า แนวคิดเชิงระบบของการบริหารโรงเรียนเป็นการวิเคราะห์ องค์ การและบทบาทของผู้ บริหารโรงเรียนในกรอบความคิดของระบบเปิดซึ่งสามารถกล่าว แยกแยกออกมาเป็น ๓ ส่วนคือ ปัจจัยป้อน กระบวนการถ่ายโยง และผลลัพธ์ กรอบความคิดนี้จะ ช่วยในการวิเคราะห์การปฏิบัติงานในโรงเรียนเป็นการวินิจฉัยปัญหาของโรงเรียนและผลที่เกิดจาก การบริหารที่ อาจนำไปสู่การปรับเปลี่ยนที่เป็นระบบ รายละเอียดในแต่ละส่วนมีดังนี้^{๒๒}

๑. ปัจจัยป้อน (Input) จากสภาพแวดล้อมทำให้เกิดปัจจัยป้อนซึ่งประกอบด้วยบุคลากร การเงิน ทรัพยากร และการฝึกปฏิบัติ นโยบายรัฐบาล การบริหารขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โครงสร้างของกฎหมายในด้านโรงเรียน รวมทั้งกลุ่มที่เกี่ยวข้องที่มีความสำเร็จในการกำหนด แนวทางของโรงเรียน

๒. กระบวนการถ่ายโยง (Transformation Process) องค์การได้ปรับเปลี่ยนปัจจัย ป้อนจากสภาพแวดล้อมมาสู่ผลลัพธ์ การปฏิบัติงานในระบบที่ทำให้เกิดผลลัพธ์จะมีการผนวก ค่านิยมเข้าไปในกระบวนการปฏิบัติงานด้วย กระบวนการถ่ายโยงนี้ยังหมายรวมถึงการปฏิบัติ การ ภายในองค์การและระบบของการบริหารจัดการ ส่วนประกอบของการบริหารเชิงปฏิบัติ การ ภายในองค์ การเป็นเทคนิควิธีการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนรวมอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้อง กับการตัดสินใจ ทักษะ การติดต่อสื่อสาร แผนปฏิบัติการ ความสามารถที่จะดำเนินการ ปรับเปลี่ยนกิจกรรม ที่ผู้บริหารโรงเรียนดำเนินงานภายในโครงสร้างขององค์การจะมีผลต่อผลลัพธ์ ของโรงเรียน

๓. ผลลัพธ์ (Output) งานของผู้บริหารโรงเรียนคือ ดูแลและใช้ปัจจัยป้อนจาก สภาพแวดล้อมภายนอก การถ่ายโยงปัจจัยป้อนผ่านกิจกรรมการบริหาร เช่น การจัดโครงสร้างการ พัฒนาวัฒนธรรม แรงจูงใจ การตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร การใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาหลักสูตร การบริหารบุคลากร การจัดการการเงินของสถาบันเพื่อให้ได้ผลผลิตสำหรับ โรงเรียนผลลัพธ์หมายรวมถึง ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน การปฏิบัติงานของครู ระดับการพัฒนาของ นักเรียนและครู การลาออกกลางคันของผู้เรียน การลาออกของครู การขาดเรียนของนักเรียนและ การขาดงานของครู การสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างครู และการบริหาร ความสัมพันธ์ ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน เจตคติของนักเรียนต่อโรงเรียน และความพึงพอใจในงานของครู

^{๒๑}สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการบริหารจัดการแนะแนว, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , ๒๕๕๒), หน้า ๒๕.

^{๒๒}ศิริพงษ์ศาภายน, หลักการบริหารการศึกษา : ทรัพยากรและการปฏิบัติ , (กรุงเทพมหานคร : บิ๊ค พอยท์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๒-๔๕.

สรุปว่าการบริหารเชิงระบบดังกล่าวนี้ สถานศึกษา ซึ่งเป็นสถานที่ให้ความรู้และอบรมสั่งสอนนักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตจากการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข ซึ่งเป็นผลที่ทุกคนมุ่งหวัง ผู้บริหารสถานศึกษา ครูแนะแนวและครูที่ปรึกษา เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จ ทั้งนี้กระบวนการในการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งประกอบด้วย การเตรียมและวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานตามแผน การนิเทศ กำกับ ติดตามและการประเมินผล ดังนั้นการนำแนวคิดการบริหารเชิงระบบมาใช้ในการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะทำให้การดำเนินงานมีความ ถูกต้อง ชัดเจน และสามารถติดตามประเมินผลเป็นระยะอันก่อให้เกิดการพัฒนาต่อไปได้ อย่างเป็นระบบและเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓.๔ การบริหารเชิงระบบตามวงจร PDCA

เป็นการบริหารคุณภาพของเดมมิง (Demming) ที่เริ่มในญี่ปุ่นประมาณปี ๑๙๕๐ และขณะนี้เป็นที่ยอมรับที่สำคัญคือเป็นศาสตร์ ที่ค่อนข้างง่าย ครอบคลุม PDCA และได้มีการพิสูจน์แล้วว่าถ้านำวงจรทั้งสี่ไปใช้ การบริหารงานจะประสบความสำเร็จได้

PDCA เป็นกิจกรรมพื้นฐานในการพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงานซึ่งประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุงซึ่งดำเนินการตามกิจกรรม PDCA อย่างเป็นระบบให้ ครบวงจร และอย่างต่อเนื่องหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและมี คุณภาพเพิ่มขึ้นโดยตลอด

ความหมายของ PDCA

PDCA คือ วงจรการบริหารงานคุณภาพประกอบด้วย

P = Plan คือ การวางแผนงานจากวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ได้กำหนดขึ้น

D = Do คือ การปฏิบัติตามขั้นตอนในแผนงานที่ได้เขียนไว้อย่างเป็นระบบและมี ความต่อเนื่อง

C = Check คือ การตรวจสอบผลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของการวางแผนว่ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนงานในขั้นตอนใด

A = Action คือ การปรับปรุงแก้ไขส่วนที่มีปัญหา หรือถ้าไม่มีปัญหาใดๆ ก็ยอมรับแนวทางการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้ผลสำเร็จ เพื่อนำไปใช้ในการทำงานครั้งต่อไป

เมื่อได้วางแผนงาน (P) นำไปปฏิบัติ (D) ระหว่างการปฏิบัติ ก็ ดำเนินการตรวจสอบ (C) พบปัญหาก็กักการแก้ไขหรือปรับปรุง (A) การปรับปรุงก็เริ่มจากการวางแผนก่อน วนไปได้เรื่อยๆจึงเรียกววงจร PDCA

วงจรเดมมิง หรือวงจร PDCA เป็นเครื่องมือการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง ในการติดตามปรับปรุงพัฒนาให้ บรรลุตามเป้าหมาย เป็นหลักในการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ

ประโยชน์ของ PDCA

๑. การวางแผนงานก่อนการปฏิบัติงาน จะทำให้เกิดความพร้อมเมื่อได้ปฏิบัติงานจริงการวางแผนงานควรวางให้ครบ ๔ ชั้น ดังนี้

๑.๑ ชั้นการศึกษา คือ การวางแผนศึกษาข้อมูล วิธีการ ความต้องการของตลาด ด้านทรัพยากรที่มีอยู่

๑.๒ ชั้นเตรียมงานคือการวางแผนเตรียมงานด้านสถานที่ ความพร้อมของบุคลากร อุปกรณ์

๑.๓ ชั้นดำเนินงาน คือ การวางแผนทางการปฏิบัติงานของแต่ละส่วน แต่ละฝ่าย

๑.๔ ชั้นการประเมินผล คือ การวางแผนหรือเตรียมการประเมินผลงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลที่ได้จากการประเมินเกิดความเที่ยงตรง

๒. การปฏิบัติตามแผนงานทำให้ทราบขั้นตอน วิธีการ และสามารถเตรียมงานล่วงหน้าด้วย ดังนั้น การปฏิบัติงานก็จะเกิดความราบรื่นและเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ได้ กำหนดไว้

๓. การตรวจสอบให้ได้ผลที่เที่ยงตรงเชื่อถือได้ ประกอบด้วย

๓.๑ ตรวจสอบจากเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

๓.๒ มีเครื่องมือที่เชื่อถือได้

๓.๓ มีเกณฑ์ การตรวจสอบที่ชัดเจน มี กำหนดเวลาการตรวจที่แน่นอน

๓.๔ บุคลากรที่ ทำการตรวจสอบต้องได้รับการยอมรับจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อการตรวจสอบได้รับการยอมรับ การปฏิบัติงานขั้นต่อไปก็ ดำเนินการต่อไปได้

๔. การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นขั้นตอนใดก็ตาม เมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขคุณภาพก็เกิดขึ้น ดังนั้นวงจร PDCA จึงเรียกว่า วงจรบริหารงานคุณภาพ

๔. หลักภavana ๔ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ภavana ^{๒๓} (การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา : cultivation; training; development)

๑. กายภavana (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงามให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ : physical development)

๒. สีลภavana (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral development)

^{๒๓}อง.ปญจก.๒๒/๗๙/๑๒๑

๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียรอดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development)

๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้ความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : cultivation of wisdom; intellectual development)

๔.๑ หลักภาวนา ๔ แนวคิดนักวิชาการมีดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่าภาวนาการทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น, การทำให้เกิดขึ้น, การเจริญ, การบำเพ็ญ

๑. การฝึกอบรมตามหลักพระพุทธศาสนามีสองอย่างคือ

๑.๑ สมถภาวนาฝึกอบรมให้เกิดความสงบ

๑.๒ วิปัสสนาฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เข้าใจเป็นจิตร , อีกนัยหนึ่งจัดเป็นสองเหมือนกันคือ

๑.๒.๑ จิตภาวนาคือการฝึกจิตใจให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความเข้มแข็งมั่นคงเบิกบานสงบสุขผ่องใสด้วยความเพียรสติและสมาธิ

๑.๒.๒ ปัญญาภาวนาคือการฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนมีจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

๒. การเจริญสมถกรรมฐานเพื่อให้เกิดสมาธิมี๓ขั้นคือ

๒.๑ บริกรรมภาวนาภาวนาขั้นเตรียมคือกำหนดอารมณ์กรรมฐาน

๒.๒ อุปะภาวนาภาวนาขั้นจวนเจียนคือเกิดอุปะจารสมาธิ

๒.๓ อัปปนาภาวนาภาวนาขั้นแน่วแนคือเกิดอัปปนาสมาธิซึ่งชาญ^{๒๔}

๔.๒ ความสำคัญเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔

ภิกษุผู้ไม่ได้เจริญการสัจจิตปัญญาก็ไม่สามารถแนะนำผู้อื่นให้สามารถประพฤติในอริสัจอริจิตอริปัญญาดี, ไม่สามารถแสดงธรรมอันเยี่ยมยอดที่สร้างความปิติน่าชื่นชมแก่ผู้ฟังถลาลงสู่ธรรมต่ำได้แก่แสดงธรรมเพื่อการแข่งดีเพื่อกล่าววาทะบุคคลอื่นหรือเพื่อหวังลาภสักการะ, ไม่ใส่ใจไม่ให้ความสำคัญในพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้แต่กลับชื่นชมยินดีสนใจศึกษาในคำกล่าวของบุคคลนองพระพุทธศาสนา, ประพฤติตนเป็นผู้มักมากเป็นตัวอย่างไม่ดีให้คนรุ่นหลังพากันทำตาม^{๒๕} ภาวนา๔เป็นคุณสมบัติที่มีคุณค่าให้แก่บุคคลพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาดน

^{๒๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับศัพท์”, พิมพ์ครั้งที่๑๐. (กรุงเทพมหานคร :บริษัทเอส. อาร์พริ้นเตอร์แมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า๑๗๒.

^{๒๕}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๕.

จึงเชิดชูบุคคลผู้มีก้าพัฒนาแล้วว่าเป็นบุคคลสูงสุด^{๒๖} เป็นผู้ควรค่าแก่การบูชา^{๒๗} ซึ่งยกย่องเช่นนั้นเกิดจากคุณของภาวนา๔ที่เป็นผลของการฝึกตนนั่นเอง^{๒๘}

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่าคือภาวนา๔ตอนปฏิบัติการฝึกสิกขามี ๓ แต่ทำไมตอนวัดผลภาวนามี ๔ ไม่เท่ากันทำไม (ในเวลาทำการฝึก)จัดจึงเป็นสิกขา๓และ (ในเวลาวัดผลคนที่ได้รับการฝึก) จึงจัดเป็นภาวนา๔อย่างไรที่ชี้แจงแล้วว่าธรรมาภคปฏิบัติการต้องจัดให้ตรงสอดคล้องกับระบบความเป็นไปของธรรมชาติแต่ตอนวัดผลไม่ต้องจัดให้ตรงกันแล้วเพราะวัตถุประสงค์อยู่ที่จะมองคุณผลที่เกิดขึ้นแล้วซึ่งมุ่งที่จะให้เห็นชัดเจนตอนนี้ถ้าแยกละเอียดออกไปก็จะยิ่งดีนี้แหละคือเหตุผลที่ว่าหลักวัดผลคือภาวนาเพิ่มเป็น ๔ ขอให้ดูความหมายและหัวข้อของภาวนา๔นั้นก่อน “ภาวนา” แปลว่าทำให้เจริญทำให้เป็นทำให้มีขึ้นหรือฝึกอบรมในภาษาบาลีท่านให้ความหมายว่า “วชฺฌนา” คือวัฒนาหรือพัฒนานั่นเองภาวนานี้เป็นคำหนึ่งที่มีความหมายใช้แทนกันได้กับ “สิกขา” ภาวนาจัดเป็น ๔ อย่างคือ

๑. กายภาวนาการพัฒนาการคือการมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือทางวัตถุ

๒. ศิลภาวนาการพัฒนาการคือการมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมคือเพื่อนมนุษย์

๓. จิตภาวนาการพัฒนาปัญญาคือการเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจและการหยั่งรู้ความจริง

๔. ปัญญาภาวนาการพัฒนาปัญญาคือการเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจและการหยั่งรู้ความจริงอย่างที่กล่าวแล้วว่าภาวนา ๔ นี้ใช้ในการวัดผลเพื่อดูว่าด้านต่างๆของการพัฒนาชีวิตของคนนั้นได้รับการพัฒนาครบถ้วนหรือไม่ดังนั้นเพื่อจะดูให้ชัดท่านได้แยกบางส่วนละเอียดออกไปอีกส่วนที่แยกออกไปอีกนี่คือสิกขาข้อที่ ๑ (ศีล) ซึ่งในภาวนาแบ่งออกไปเป็นภาวนา ๒ ข้อคือกายภาวนาและศิลปภาวนาทำไมจึงแบ่งสิกขาข้อศีลเป็นภาวนา ๒ ข้อที่จริงสิกขาข้อที่ ๑ คือศีลนั้นมี ๒ ส่วนอยู่แล้วในตัวเมื่อจัดเป็นภาวนาจึงแยกเป็น ๒ ได้ทันทีคือ

๑. ศีลในส่วนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย (ที่เรียกว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ) ได้แก่ความสัมพันธ์กับวัตถุหรือโลกของวัตถุและธรรมชาติส่วนอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์เช่น เรื่องปัจจัย ๔ สิ่งที่เราบริโภคใช้สอยทุกอย่างและธรรมชาติแวดล้อมต่างๆไปส่วนนี้แหละที่แยกออกไปจัดเป็นกายภาวนา

๒. ศีลในส่วนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมคือบุคคลอื่นในสังคมมนุษย์ด้วยกันได้แก่ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่ร่วมกันด้วยดีในหมู่มนุษย์ที่จะไม่เบียดเบียนกันแต่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันส่วนนี้แยกออกไปจัดเป็นศิลปภาวนาในไตรสิกขาศีลครอบคลุมความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางวัตถุ

^{๒๖} ชู.ธ (ไทย) ๒๕/๓๒๑/๑๑๓

^{๒๗} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๖/๕๙,

^{๒๘} ชู.ธ (ไทย) ๒๕/๑๐๖/๖๓

หรือทางกายภาพและทางสังคมรวมไว้ในข้อเดียวกันแต่เมื่อจัดเป็นภาวนาท่านแยกกันชัดเจนออกเป็น ๒ ข้อโดยยกเรื่องความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในโลกวัตถุแยกออกไปเป็นภาวนาส่วนเรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ในสังคมจัดไว้ในข้อศีลภาวนาทำไมตอนที่ เป็นสิกขาไม่แยกแต่ตอนเป็นภาวนาจึงแยกอย่างที่กล่าวแล้วว่าในเวลาฝึกหรือในกระบวนการฝึกศึกษาองค์ทั้ง ๓ อย่างของ ไตรสิกขาจะทำงานประสานไปด้วยกันในศีลที่มี ๒ ส่วนคือความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ในโลกวัตถุและความสัมพันธ์กับมนุษย์ในสังคมนั้นส่วนที่สัมพันธ์แต่ละครั้งจะเป็นอันใดอันหนึ่งอย่าง เดียวในกรณีหนึ่งๆ ศีลอาจจะเป็นความสัมพันธ์ด้านที่ ๑ (กายภาพ) หรือด้านที่ ๒ (สังคม) ก็ได้แต่ต้อง อย่างใดอย่างหนึ่งดังนั้นในกระบวนการฝึกศึกษาของไตรสิกขาที่มีองค์ประกอบทั้งสามอย่างทำงาน ประสานเป็นอันเดียวกันนั้นจึงต้องรวมศีลทั้ง ๒ ส่วนเป็นข้อเดียวทำให้สิกขามีเพียง ๓ คือศีลสมาธิ ปัญญาแต่ในภาวนาไม่มีเหตุบังคับอย่างนั้นจึงแยกศีล ๒ ส่วนออกจากกันเป็นคนละข้ออย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบจะได้วัดผลดูจำเพาะให้ชัดไปที่ละอย่างว่าในด้านซ้ายความสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมทางวัตถุเช่นการบริโภคน้ำปัจจัย ๔ เป็นอย่างไรในด้านศีลความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ เป็นอย่างไรเป็นอันว่าหลักภาวนานิยมใช้ในเวลาวัดหรือแสดงผลแต่ในการฝึกศึกษาหรือตัว กระบวนการฝึกพัฒนาจะใช้เป็นไตรสิกขาเนื่องจากภาวนาท่านนิยมใช้ในการวัดผลของการศึกษา หรือการพัฒนาบุคคลรูปศัพท์ที่พบจึงมักเป็นคำแสดงคุณสมบัติของบุคคลคือแทนที่จะเป็นภาวนา ๔ (กายภาวนาศีลภาวนาจิตภาวนาและปัญญาภาวนา) ก็เปลี่ยนเป็นภาวิต ๔ คือ

๑.ภาวิตกายมีกายที่พัฒนาแล้ว (= มีกายภาวนา) คือมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทาง กายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดีเริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์เช่นตาหูดูฟังเป็นต้นอย่างมีสติดูเป็นฟังเป็น ให้ได้ปัญญาบริโภคน้ำปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาดได้ผลตรงเต็มตาม คุณค่า

๒.ภาวิตศีลมีศีลที่พัฒนาแล้ว (= มีศีลภาวนา) คือมีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้วไม่ เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนเวรภัยตั้งอยู่ในวินัยและมีอาชีพะที่สุจริตมีความสัมพันธ์ทางสังคมใน ลักษณะที่เกื้อกูลสร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข

๓.ภาวิตจิตมีจิตที่พัฒนาแล้ว (= มีจิตภาวนา) คือมีจิตในที่ฝึกอบรมดีแล้วสมบูรณ์ด้วย คุณภาพจิตคือประกอบด้วยคุณธรรมเช่นมีเมตตากรุณาเอื้ออารีมีมุทิตามีความเคารพอ่อนโยน ซื่อสัตย์กตัญญูเป็นต้นสมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิตคือมีจิตใจเข้มแข็งมั่นคงมีความเพียรพยายามกล้า หาญอดทนรับผิดชอบมีสติมีสมาธิเป็นต้นและสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิตคือมีจิตใจที่ร่าเริงเบิกบานสด ซื่นเอิบอิมผ่องใสและสงบเป็นสุข

๔.ภาวิตปัญญามีปัญญาที่พัฒนาแล้ว (= มีปัญญาภาวนา) คือรู้จักคิดรู้จักพิจารณารู้จัก วินิจฉัยรู้จักแก้ปัญหาและรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็นปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝงเป็นผู้ที่กิเลส ครอบงำบัญชาไม่ได้เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตเป็นอิสระไร้ทุกข์

ผู้มีภูวนาครบทั้ง๔อย่างเป็นภาวิตทั้ง๔ด้านนี้แล้วโดยสมบูรณ์เรียกว่า“ภาวิตัตตะ” แปลว่าผู้ได้พัฒนาตนแล้วได้แก่พระอรหันต์^{๒๙}

๕. ภาวนา ๔ : เพื่อการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนแนวใหม่เชิงประยุกต์

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นอาจพิจารณาได้ว่า ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงเป็นผู้นำองค์กรและทรงเป็นผู้นำที่ยึดธรรมเป็นหลักในการนำพาสมาชิกในองค์กร คือ เหล่าพระสาวกไปสู่แนวทางการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายในทางพระพุทธศาสนาได้อย่างยอดเยี่ยม โดยที่พระพุทธองค์ในฐานะผู้นำได้ทรงเลือกใช้หลักในการนำและภาวะผู้นำของพระพุทธองค์ในเรื่องราวต่างๆ ตามโอกาส บุคคล สถานที่ และสถานการณ์ที่หลากหลายลักษณะ ยกตัวอย่างเช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การให้ความสำคัญระหว่างคนและงานอย่างเท่าเทียมกัน การสร้างแรงจูงใจ การกระตุ้นให้ดำเนินกิจกรรมในการปฏิบัติอย่างเต็มกำลังความรู้ความสามารถ รวมถึงวิธีการในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในองค์กรกับสมาชิกภายนอกองค์กร

คุณสมบัติของผู้นำภายในนั้น หมายถึง สภาพจิตใจ คุณธรรมหรือหลักการในด้านมโนธรรมที่ผู้นำโดยมากจะพึงมีเป็นเจตคติและความคิดรวมถึงอารมณ์ที่เป็นไปในฝ่ายดี และสามารถนำมาปรับใช้เพื่อการบริหารงานได้ โดยหลักคุณธรรมที่เป็นตัวกำหนดลักษณะและคุณสมบัติที่จัดเป็นมโนธรรมมี ดังต่อไปนี้

การพัฒนาศักยภาพความสามารถด้านต่างๆ ของเราเช่น ด้านความคิด ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม หรืออื่นๆ ด้านความคิดก็อย่างเช่น ต้องการฝึกทักษะการแก้ปัญหาที่ลองหา กิจกรรมที่พัฒนาความสามารถด้านความคิดมาฝึกให้เกิดการพัฒนาด้านกระบวนการคิดเป็นต้นด้านร่างกาย เช่น มีน้ำหนักตัวมากต้องการลดน้ำหนักให้อยู่ในเกณฑ์ปกติก็ออกกำลังกายควบคุมการกินอาหารจนสามารถมีสุขภาพร่างกายที่เหมาะสม เป็นต้นด้านอารมณ์ เช่น จากเป็นคนใจร้อน ก็ฝึกควบคุมอารมณ์ให้ได้ เป็นต้นการพัฒนาตนเองจึงมีความหมายกว้างครอบคลุมทุกส่วนของตัวเรา

- การพัฒนาคน ตรงกับศัพท์ทางพุทธศาสนาว่า "ภาวนา" พระราชวรมุนี (ประยุกต์ ปยุตโต) จำแนกการพัฒนาคนไว้ ๔ ประการ คือ

๑. กายภาวนา การพัฒนากาย หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ในทางที่ดี ระหว่างหู ตา จมูก ลิ้น กาย กับสิ่งแวดล้อม โดยการรับรู้และการเลือกรับแต่สิ่งที่ดี รวมแล้วสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

๒. ศิลภาวนา การพัฒนาศีล หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ทางกาย วาจา กับบุคคลอื่นในทางที่ศิ่งามและเกื้อกูล เช่น ไม่เบียดเบียน หรือมุ่งทำลายประโยชน์ของผู้อื่น

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), “พุทธธรรม (ฉบับเดิม)”, พิมพ์ครั้งที่๑๐.(กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส. อาร์.พรีนเตอร์แมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า๑๗๒.

๓. **จิตภาวนา** หมายถึง การพัฒนาคนให้มีคุณภาพจิตดี สมรรถภาพจิตดี สุขภาพจิตดี จิตใจมีคุณธรรม มีเมตตา มีกรุณา มีมูทิตา มีศรัทธา มีขันติ มีสมาธิ มีวิริยะ มีสติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ยังผลให้เกิดปิติ มีความอิมเอบเบิกบาน แจ่มใส อยู่เสมอ

๔. **ปัญญาภาวนา** การพัฒนาปัญญา หมายถึง การรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต จิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ในอำนาจของตัณหา อุปาทาน และอวิชชา

๕. บทสรุป

ผู้บริหารโรงเรียน มีหน้าที่ในการปกครองดูแลผู้บริหารฝ่ายต่างๆ และครู นักเรียนด้วยการยึดหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ทันสมัยอยู่เสมอ เป็นวิทยาศาสตร์ และสามารถนำมาปรับใช้ได้กับการดำรงชีวิต และการทำงานในปัจจุบัน และสามารถนำมาบูรณาการใช้กับผู้บริหารสถานศึกษาการบริหารเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมืออันสำคัญในอันที่จะชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จ หรือล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพ หรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์กร มีลักษณะการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพราะการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและการเจริญเติบโตของการบริหาร ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวองค์กรใดย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของบุคคลในสังคม

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ว่าพระพุทธศาสนาตั้งจุดหมายสูงสุดไว้ที่การบรรลุนิพพานซึ่งจัดว่าเป็นจุดหมายที่มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้บรรลุถึงได้ด้วย “การพัฒนา” ซึ่งในพระพุทธศาสนาใช้คำว่า “ภาวนา” แปลว่าการทำให้มีทำให้เป็นและการบรรลุนิพพานมีความสัมพันธ์กับบุคคลและเงื่อนไขต่างๆในการบรรลุนิพพาน

บรรณานุกรม

- จันทร์ธานี สงวนนาม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บุคพอยท, ๒๕๔๕).
- จันทร์ธานี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. (ม.ท.ป, ๒๕๓๖).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), “พุทธธรรม (ฉบับเดิม)”, พิมพ์ครั้งที่๑๐.(กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส. อาร์พรีนเตอร์แมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๖).

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวล” , พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.
กรุงเทพมหานคร :บริษัทเอส. อาร์พริ้นเตอร์แมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.๙, Ph.D.), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี(ว.วชิรเมธี), คนสำราญงานสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), ๒๕๕๐.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, การบริหารงานบุคคลในโรงเรียน, (นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐.
- ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร :
นานมีบุ๊คส์พับลิชเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- สมคิด บางโม, การบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏพระ
นคร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๓.
- ภิญโญ สาธร. หลักการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๑๙.
- รุ่งทิวา จักรกร, การบริหารโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๘.
- เมธี ปิรันนานนท์, การบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร : เมธีทีปส์, ๒๕๒๕.
- นพพงษ์ บุญจิตรดุสย์, ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- มัลลิกา ตันสอน, การจัดการยุคใหม่ , กรุงเทพมหานคร : เอกซเปอร์เน็ทจำกัด., ๒๕๔๔.
- ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๓๗.
- สมยศ นาวิการ, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการบริหารจัดการแนะแนว,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , ๒๕๕๒.
- ศิริพงษ์ เศาภายน, หลักการบริหารการศึกษา : ทฤษฎีและการปฏิบัติ , (กรุงเทพมหานคร : บัค
พอยท์, ๒๕๔๗.
- Holt, D.H. Management principles and practices, (New Jersey :Neglewood Cliff :
Prentice – Hall, 1993.

แนวคิดและวิธีการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา The Concepts and Methods of Conflict Management Guidelines Buddhism

ศรีพนา ศรีเชื้อ*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเขียนถึงแนวคิดของการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในสังคม และการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยสันติวิธีตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยผู้เขียนบทความได้รวบรวมข้อมูลจากหนังสือเอกสารคำบรรยายทฤษฎีและความคิดเห็นจากประสบการณ์ของนักวิชาการผู้มีหน้าที่และมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหา และการวิเคราะห์สภาพสังคมไทย เพื่อพิจารณาแนวทางสันติวิธีที่เหมาะสม และเกิดประสิทธิผล ซึ่งจุดเริ่มต้นของการนำแนวทางสันติวิธีมาใช้ในการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เริ่มจากความขัดแย้งในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในสังคม ความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งเลวร้าย หากใช้ปัญญาแก้ไข โดยความขัดแย้งอาจจะเป็นตัวนำไปสู่การพัฒนาได้ เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะปัญหา ดังนั้นการใช้ปัญญาและแนวทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม และวัฒนธรรมของสังคมนั้น

ในสังคมไทย วิธีการเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธี คือการหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และการแก้ไขปัญหาที่สาเหตุ โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมของสังคมไทย คือความเมตตา ผู้เขียนต้องการชี้ว่าหากวิธีการจัดการความขัดแย้งขาดรากฐานทางศาสนธรรม เพราะความขัดแย้งสามารถนำไปสู่ความรุนแรง ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ดังนั้นการนำคำสอนทางพุทธศาสนา คือสังฆธรรม ที่เป็นจุดเปลี่ยนแนวคิด ความสำคัญ คือความรู้ลึกถึงความ เป็น “คนที่ปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาได้อย่างเท่าเทียมกัน” สามารถนำไปตอบสนองหนทางการจัดการความขัดแย้ง โดยสันติวิธีและสามารถนำไปปฏิบัติได้

คำสำคัญ : ความขัดแย้ง, สันติวิธีเพื่อจัดการความขัดแย้ง, หลักอริยสัจ ๔

ABSTRACTS

This article aims to analyze a problem, write to the concept of social conflicts. Managing and resolving conflicts. By peaceful means in accordance with Buddhism. The authors collected data from narrative theory books, documents and comments from those who have previous experience of academics and experienced solutions. And analysis of social conditions Thailand, to consider a

* กรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกลาโหม

peaceful manner and effectiveness. The beginning of the approaches used peaceful means to resolve conflicts in a society with such effectiveness from the controversy about the nature of human society. Conflict is not a bad thing if the intelligence to solve the conflict could lead to the development. When conflicts arise because of the problems. Therefore, using the intelligence and Buddhism will help to eliminate conflicts with the correct environment culture and society.

In Thailand, how to achieve a peaceful solution. Is to find the root cause of the problem. And troubleshooting the cause The cultural dimension of social Thailand is kindness. The authors point out that if you want to manage conflicts of fundamental teaching. Because conflicts can lead to violence, Affect national security. Therefore, the teachings of Buddhism is the truth that is the important point is that there is "People who practice Buddhism are equally" can be a way to respond to conflict management, by peaceful means and can be implemented.

Keyword : Conflict, Peace to Conflict Management, Ariyasacca Principles

๑. บทนำ

สภาพปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันมีความหลากหลายสลับซับซ้อน และนำมาซึ่งความขัดแย้งเกิดขึ้นทั่วแผ่นดินไทย มุมมองความขัดแย้ง ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ซึ่งมีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ความขัดแย้งอาจเกิดจากความไม่เพียงพอหรือความขาดแคลน (Scarcity) โดยที่ความขาดแคลนนี้ส่วนหนึ่งถูกกำหนดโดยกรอบทางสังคม ความไม่พอใจและข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับความขาดแคลนเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ และเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะนำไปสู่การแข่งขันเพื่อจะได้ทรัพยากรที่ต้องการ ในกระบวนการแข่งขันนั้น บางคนใช้อำนาจที่เหนือกว่า ใช้ปัญญาที่มีมากกว่า ใช้ความเร็วหรือใช้วิธีการต่างๆ เพื่อที่จะทำให้ตนมีชัยชนะในการแข่งขันเหนือคนอื่น โดยปกติแล้วผู้ที่ได้รับผลประโยชน์มากกว่ามักจะหาวิธีที่ทำให้เขาสามารถรักษาทรัพยากรและผลประโยชน์ที่ตัวเองได้รับมาแล้วและทรัพยากรหรือผลประโยชน์ต่างๆ ที่คาดว่าจะได้รับอีกในอนาคต ดังนั้น การดำเนินการเพื่อคงอำนาจต่อไปจึงต้องจัดรูปแบบของการจัดการด้วยการใช้กำลังบังคับหรือการออกกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการได้เปรียบเสียเปรียบจนกลายเป็นผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นนั่นเอง^๑ แต่ความเป็นจริงแล้วการใช้ความรุนแรงสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เท่านั้น ไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาที่แท้จริง ประเทศไทยไม่มีทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง แต่ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธมีพระสงฆ์จำนวนมาก และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเพื่อสันติภาพ

^๑ บุญเกียรติ การะเวกพันธ์, การจัดการความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับราษฎร :กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล (ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). (กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๓), หน้า ๖.

แต่ชาวพุทธทั้งพระและฆราวาสไม่มีทักษะในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงซึ่งปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการเสนอรูปแบบของการแก้ปัญหา โดยใช้หลักธรรมและแนวทางพระพุทธศาสนา โดยกำลังเป็นที่สนใจและมีการนำมาใช้ปฏิบัติวิธีหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางการจัดการแบบสันติวิธีใช้ในการจัดการความขัดแย้ง

ปัญญาและทักษะในการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งเป็นสิ่งสำคัญ อันที่จริงความจริงยุติเป็นเครื่องมืออันวิเศษสุดที่มนุษย์ค้นพบอันก่อให้เกิดปัญญาและความสุข การวิเคราะห์ความขัดแย้งต้องวิเคราะห์โรค ต้องมุ่งต้นเหตุของโลก มากกว่าการเยียวยาอาการของโรค^๒ ปฐมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงทางสายกลางและอธิบายหลักอริยสัจ ๔

๒. ผลกระทบอันเกิดจากความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรง

เมื่อปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นและไม่สามารถหาข้อยุติซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มที่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกันและมีความหวาดระแวงในเจตนาที่มีต่อกันและจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ราวกับเห่าที่ยังไม่สามารถบรรลุต่อข้อตกลงในการแก้ปัญหาผลที่ตามมาจากการจัดการกับความขัดแย้งและความหวาดระแวงที่มีต่อกันจะก่อให้เกิดการเผชิญหน้าในรูปแบบต่างๆ และนำไปสู่การใช้กำลังบังคับ ซึ่งระดับของความรุนแรงจะแตกต่างกันไปจนสุดท้ายคือสงคราม

การใช้กำลังบังคับต่อกรณีเกิดปัญหาความขัดแย้งในสังคมของเราเกิดจากปัญหาความขัดแย้งที่ไม่ได้รับการแก้ไขหรือสามารถหาข้อยุติได้โดยสันติวิธีกลุ่มคนที่มีอำนาจเข้มแข็งกว่าจะบีบบังคับให้กลุ่มอื่นปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือแนวทางสอดคล้องกับผลประโยชน์ของคนกลุ่มใหญ่ หากเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชนรัฐมักจะอ้างกฎระเบียบเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับประชาชนซึ่งกฎระเบียบส่วนใหญ่ของสังคมยังคงเอื้อประโยชน์เพื่อรัฐหรือเพื่อรักษาอำนาจแห่งรัฐหรือกฎหมายที่ออกมาเป็นเวลานานแล้วไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันและยังไม่ได้มีการแก้ไขทำให้การบังคับใช้ ไม่ได้ได้รับความยินยอมจากประชาชนอาจเกิดการคัดค้านอื่นๆ เช่น กรณีเวนคืน กรณีการสร้างเขื่อน มักเกิดปัญหาเรื่องเงินชดเชยและที่อยู่ใหม่ของประชาชน นอกเหนือจากการคัดค้านในเรื่องสภาพนิเวศวิทยาของป่าไม้ที่ต้องถูกทำลายไปโดยที่รัฐไม่ฟังความคิดเห็นของประชาชนถึงผลกระทบและตกลงกันไม่ได้สถานการณ์เช่นนี้ย่อมเกิดผลกระทบในทางลบต่อพลังอำนาจของประเทศในด้านต่างๆ ดังนี้

๒.๑ ด้านเศรษฐกิจ

ในระดับระหว่างประเทศ ภัยคุกคามของการใช้กำลังอาวุธเข้าแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่การเสริมสร้างกำลังของกองทัพและสะสมอาวุธเป็นไปอย่างต่อเนื่องงบประมาณด้านการทหารยังไม่มีแนวโน้มลดลงในโลกยุคหลัง สงครามเย็นจากทัศนคติเชื่อว่าการเจรจาการแก้ไข

^๒ประเวศ วะสี, น.พ., เอกสารคำบรรยายแนวทางแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี การสัมมนาหน่วยข่าวและส่วนราชการฝ่ายต่างๆ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๓๘), หน้า ๖.

ปัญหาความขัดแย้งผลกระทบที่เกิดความขัดแย้งของประเทศย่อมส่งผลกระทบต่อภาพพจน์การลงทุนระยะยาวมีความเสี่ยงสูงนักลงทุนมองว่าไม่มีความมั่นคง เกิดการชะงักงันในทางเศรษฐกิจ^๓

๒.๒ ด้านสังคม

สังคมที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้อย่างสันติและเกิดการเผชิญหน้า ย่อมก่อให้เกิดความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจ การแก้ไขปัญหาใดๆ ของสังคมหรือการริเริ่มดำเนินการใดๆ เพื่อให้เกิดผลดีต่อสังคมส่วนรวมย่อมเป็นไปได้ยากและขาดความร่วมมือ ส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ ทำให้ปัญหาความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ที่มีอยู่เดิมไม่ได้รับการแก้ไข ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและการพัฒนาเศรษฐกิจที่จะเห็นได้จากในสถานการณ์ในปัจจุบัน มีการเรียกร้องในเรื่องปัญหาการค้าพืชผลทางการเกษตรโดยการปิดถนนเพื่อสร้างความกดดันแก่ผู้แก้ไขปัญหาและความเดือดร้อนแก่ประชาชนกลุ่มอื่นโดยทั่วไป

๒.๓ ด้านการเมือง

การเมืองเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศและการกระจายความเจริญไปสู่ส่วนต่างๆ ของประเทศ แต่การเมืองที่ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างสันติย่อมไม่สามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศได้ เนื่องจากผู้ดำรงอยู่ในอำนาจต้องคอยรักษาสถานอำนาจของตนอยู่ตลอดเวลา การเมืองขาดเสถียรภาพ การเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะรัฐบาลไม่สามารถดำเนินการได้ตามแนวทางสันติ แต่เกิดจากการใช้กำลังที่เหนือกว่าหรืออยู่ในสภาพที่ได้เปรียบเข้าช่วงชิงมา ประชาชนไม่เกิดความศรัทธาและมักเรียกร้องให้คืนอำนาจแก่ประชาชนส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลถึงแม้จะมาตามระบอบประชาธิปไตยขาดความต่อเนื่องในการบริหารประเทศให้เกิดประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อประเทศอย่างแท้จริง

การใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแสดงถึงการไม่สามารถประนีประนอมผลประโยชน์และความคิดเห็นเข้าด้วยกันได้ เกิดความแตกแยกทางความคิดของประชาชนและอาจนำมาซึ่งการแตกความสามัคคีของคนในชาติ ในปัจจุบันแม้ว่าความแตกแยกด้านอุดมการณ์หรือความคิดเห็นทางการเมืองจะไม่รุนแรง แต่ก็เกิดปัญหาใหม่ๆ เช่น ด้านพลังงาน การแย่งชิงทรัพยากร การพัฒนาที่ขาดความสมดุลเป็นปัญหาที่อาจทำให้เกิดความแตกแยกได้เช่นกัน ความขัดแย้งเหล่านี้ส่งผลให้ประเทศขาดเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศได้

๓. สันติวิธีเพื่อจัดการความขัดแย้ง

แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติโดยแนวทางสันติวิธีเป็นสิ่งที่เหมาะสม และเป็นการแก้ไขปัญหาคือต้นเหตุได้อย่างแท้จริง ขอบเขตของปัญหาจะเป็นที่ยอมรับและถือปฏิบัติของคนส่วนใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงเป็นแนวทางที่ส่วนราชการและข้าราชการควรยึดถือปฏิบัติในการดำเนินโครงการใดๆ หรือใช้เป็นหลักในการแก้ไขเมื่อเกิดสถานการณ์ความขัดแย้ง ทั้งที่

^๓ กนกทิพย์ รัชตะนันท์. วทอ, เอกสารวิจัย การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง, ๒๕๕๐, หน้า ๒๗.

เป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนด้วยกันเองหรือกับหน่วยราชการ การดำเนินโครงการใดๆ ของรัฐที่เปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงประชาพิจารณ์

การนำสันติวิธีมาใช้ในการแก้ไขปัญหาให้เกิดประสิทธิผล จะต้องเริ่มต้นมาจากการทำความเข้าใจในเรื่องของความขัดแย้งและสันติวิธี มาสรุปนำเสนอได้ว่า

๑. สันติวิธีไม่ใช่ทฤษฎีหรือสูตรสำเร็จ แต่เป็นทัศนคติหรือกรอบความคิดของการแก้ปัญหา ความขัดแย้ง ทั้งนี้เพราะปัญหาความขัดแย้งบางเรื่องขึ้นอยู่กับยุคสมัย เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อม คนแต่ละยุคแต่ละสมัยคิดไม่เหมือนกัน

๒. สันติวิธีก่อให้เกิดศักยภาพในการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ความสุขจะทำให้เกิดการสร้างระเบียบขึ้นในสังคม แต่ความรุนแรงจะทำให้ต้องสร้างระเบียบแต่คนในสังคมไม่มีความสุข

๓. การแก้ปัญหาอย่างสันติวิธีไม่ได้หมายความว่าถึงการปล่อยให้ใครทำอะไรได้ตามใจชอบ หรือการแก้ปัญหาโดยใช้สันติวิธีไม่ได้หมายถึงเรากำลังแก้ปัญหาหรือปกครองอย่างคนอ่อนแอ แต่หมายถึงการเผชิญกับปัญหาอย่างมี “จุดยืน” ที่สำคัญคือเมื่อเกิดปรากฏการณ์ขัดแย้งเกิดขึ้น เราจะนึกถึงเสมอว่าอีกฝ่ายเป็นเสมือนพี่หรือน้องของเรา

๔. “สันติวิธี” เป็น “วิธีการของคนกล้า” คือ กล้าเผชิญความจริงหรือเปลี่ยนแปลงแนวความคิดใน “การจัดการ” กับปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับระบบอำนาจแบบเจ้าขุนมูลนายแบบเดิม

๕. การจะนำสันติวิธีมาใช้ในการจัดการแก้ไขปัญหาในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดคือการเข้าใจปัญหาและเข้าใจสถานการณ์อย่างถ่องแท้ การเข้าใจปัญหาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเราเห็นว่าปัญหาเป็นปัญหาของเรา

๖. ความขัดแย้งที่ใช้ความรุนแรงไม่ใช่เหตุใช้ผล ก่อให้เกิดความเสียหาย ความสูญเสีย ไม่ใช่เฉพาะแต่คู่ขัดแย้ง แต่จะเป็นสังคมโดยรวม นอกจากนี้การใช้ความรุนแรงจะทำให้ไม่มีผู้ชนะ แต่ทุกคนและสังคมทั้งสังคมจะเป็นผู้แพ้ (หลักสมุทัยสัง : คือรากเง้าของความขัดแย้ง)

๗. ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติและธรรมชาติที่เกิดขึ้น ปัญหาอยู่ที่เราจะมองความขัดแย้งในมิติใด หากเราคิดว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งไม่ดี เราก็จะกลบไม่ให้เกิดซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แต่ปัญหาและความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ ถ้ากดเก็บมากๆ จะระเบิดออกมาและยิ่งทวีความรุนแรง แต่ถ้าเรามองความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติดีก็จะเกิดความคิดที่จะร่วมกันจัดการและแก้ไข ปัญหาที่เป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้ง (หลักธรรมทุกขสัง : ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์)

๘. ที่จริงแล้วสังคมไทยมีพลังอยู่มากที่จะจัดการกับปัญหาความขัดแย้งเรามีหลักธรรมของทุกศาสนาที่จะหล่อหลอมให้คนของเรามีความรัก ความเมตตาความเห็นอกเห็นใจ โดยปกติแล้วเรามักจะพูดอยู่เสมอถึงหลักการประนีประนอมประสานประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเตือนสติและให้ทุกคนยึดถือเมื่อเกิดความขัดแย้งก็คือ “รู้จักสามัคคี” ฉะนั้นเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง เราจึงน่าจะนำพลังนี้มาใช้ ซึ่งจะทำให้เราใช้เหตุใช้ผล หรือใช้ปัญญาเพื่อหาทางออกให้สังคมในการจัดการกับความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (นิโรธสัง : ความสงบบังเกิดขึ้นจากความขัดแย้ง)

๙. ความขัดแย้งไม่ใช่ปัญหาที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคง แต่ “การจัดการ” แก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ไม่ถูกต้อง ก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคง (มรรคัส : สันติสุข เป็นวิถีชีวิต)

ประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต สอนให้เรารู้ว่าเมื่อมีปัญหาทางออกที่ดีที่สุดคือการช่วยกัน แก้ไขแนวทางสันติวิธี โดยการนำวิธีการ การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา น่าจะเป็นแนวทางที่ดีที่สุดสอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตย สอดคล้องกับสังคมมนุษย์ ในการแก้ปัญหา และมองปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพรวม ด้วยการนำหลักธรรม อริยสัจ ๔ ทำให้รู้ ตีรู้ชอบ ทำให้สังคมมีความเข้มแข็งก้าวไปสู่สังคมที่เข้มแข็งสามารถนำทางสู่การพัฒนาของประเทศโดยมีศักยภาพของพลังอำนาจของชาติที่เข้มแข็ง และปราศจากความขัดแย้ง โดยการนำแนวทางพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติ

๔. การจัดการความขัดแย้งโดยหลักอริยสัจ ๔

สันติวิธี คือ การไม่ใช้ความรุนแรงในการ “การจัดการ” แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง อันเกิดจากสาเหตุต่างๆ ของกลุ่มคนในสังคมด้วยการปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นมิตร พร้อมเข้าใจและยอมรับ ปัญหาอุปสรรคของแต่ละฝ่าย เพื่อหาแนวทางไปสู่ข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน อย่างแท้จริง

อริยสัจ ๔ พระพุทธองค์สอนให้เราเผชิญหน้ากับปัญหาด้วยท่าที ให้ทดลองสิ่งที่พระพุทธองค์สอน เป็นพื้นฐาน “เมื่อเราใส่ใจต่อความทุกข์ของเรา และเฝ้าสังเกตว่าความทุกข์นั้นพึงเกิดขึ้นได้อย่างไร” เราจะมีพลังเปลี่ยนแปลงปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ มรรคมีองค์แปดชี้แนะหนทางแห่งการรู้จักตนเองอย่างลึกซึ้งและทำให้ชีวิตด้านอื่นๆ ประสานและสอดคล้อง เราจะประยุกต์หลักดังกล่าว เวลาที่มีความขัดแย้งอย่างไร แต่ละเราควรรำลึกรู้ว่า ธรรมะทำลายเราให้ละวางวิธีเก่าๆ ที่เคยจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง ให้ตัวเองมีประสบการณ์ทดลองใช้สันติวิธี ดังนั้นเราอาจประยุกต์หลักอริยสัจ ๔ ในกรณีที่มีความขัดแย้งได้

ทุกข์สัจ : ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์

ในสังคมไทยมีการเสื่อมสภาพทางสังคมได้ง่ายรวดเร็ว อำนาจเงิน ระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันอย่างเสรี สังคมไทยเกาะเสียงอยู่สงบ การเข้าร่วมผู้มีอำนาจ หรือผู้ชนะ เพียงเพื่อให้ตนเองสามารถเลื่อนสถานะทางสังคมสูงขึ้นได้ คือ สาม “อ” (อำนาจ, อิทธิพล และอภิสิทธิ์)

สิ่งเหล่านี้คือเกิดทุกข์ไม่ใช่ความขัดแย้ง แต่เป็นเพราะวิธีการที่เราจัดการกับความขัดแย้งอย่างไรต่างหาก ที่เป็นตัวกำหนดว่าความขัดแย้งจะพัฒนาไปในทางสร้างสรรค์ หรือทำลาย

ดังนั้น อริยสัจข้อแรกคือ การถามตัวเองว่า เรามีประสบการณ์เกี่ยวกับความขัดแย้งอย่างไร ความขัดแย้งนั้น มีลักษณะอย่างไร และพึงตระหนักอยู่อย่างแท้จริง^๕

^๕ ประเวศ วะสี, น.พ., เอกสารคำบรรยายแนวทางแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี การสัมมนาหน่วยข่าว และส่วนราชการฝ่ายต่างๆ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ), หน้า ๖.

สมุทัยสัง : คือรากเง้าของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งมีหลายสาเหตุ จากปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว กว่าพัฒนาในด้านอื่นๆ เพื่อให้เกิดงานสนับสนุนซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดปัญหา การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน (Sustainable development) ทำให้เกิดปัญหาตามมา ยกตัวอย่าง การใช้ทรัพยากรเกินขอบเขต การจัดสรรทรัพยากร และการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียม การแย่งชิงทรัพยากร ปัญหาทางการเมืองในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ จุดอ่อนของระบบประชาธิปไตยของไทย

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสถึงความขัดแย้ง มักจะเป็นผลมาจาก โลภะ โทสะ โมหะ อาสูลมูล ทั้งสามมีผลต่อจิตใจและความสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้ง โดยแสดงออกมาในรูปของความคิดและการกระทำ การใช้แนวคิดในเรื่อง อกุศลลมูล ทำให้เราสามารถสาวไปถึงต้นตอของความขัดแย้ง และภูมิหลังของความขัดแย้ง และเห็นกระบวนการทางจิตที่ต่อยอดความขัดแย้งในปัจจุบัน จึงควรล้างสนิมภายในใจจัดความขัดแย้งภายในตนนอกจากจากการสร้างทรัพย์ภายในแล้ว ยังต้องชำระสะสาง สนิมที่เกาะกินใจของตนเอง ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า มล (มะละ) แปลว่า สนิมหรือมลทินที่เกาะกินใจ ได้แก่ ปุริสมละ คือ สิ่งที่ทำให้คนเสียหาย 9 ประการด้วยกันคือความโกรธ (โกธะ) ลบหลู่ผู้มีคุณ (มักขะ) ริษยาผู้อื่น (อิสสา) ตระหนี่(มัจฉริยะ) เจ้าเล่ห์ (มายา) อ้ออวด (สาธูยยะ) โกหก (มุสา) คิดชั่ว (ปาปจิตตา) เห็นผิดเป็นชอบ (มิจฉาทิฎฐิ)

หลักธรรมทางพุทธศาสนาช่วยให้เข้าใจทะนุกมากขึ้น ทำให้เราเห็นการเปลี่ยนแปลงทางจิต อย่างมีกระบวนการต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่สิ่งเร้า อาจเป็นปัจจัยภายนอก หรือความคิดภายใน ตามมาด้วยขั้นตอนต่างๆ ของเรา และผู้อื่น

สิ่งสำคัญของสมุทัยสัง คือ การตระหนักรู้ถึงปัจจัยภายในที่เป็นรากเง้าของความขัดแย้งรอบๆ ตัวเรา ยืนยันด้วยทัศนคติที่เรามีต่อผู้อื่นนั่นเอง

นิโรจสัง : ความสงบบังเกิดขึ้นได้จากความขัดแย้ง

ทุกข์สิ้นสุดเมื่อเราละความยึดมั่น ความขัดแย้งนั้นไม่แน่นอน ไม่ยั่งยืน เป็นกระบวนการประกอบด้วยปัจจัยมากมาย เกิดการเปลี่ยนแปลง มีผลต่อความขัดแย้ง และหันเหทิศทางของความขัดแย้งอย่างชัดเจน

ความขัดแย้งแม้จะไม่ใช่ธรรมในอดีตมาก่อน แต่ความขัดแย้งถ้าไม่สามารถดำรงอยู่ได้ตลอดไป โดยความขัดแย้งนั้นไม่พัฒนา การครุ่นคิดซ้ำๆ ซากๆ ขัดแย้งกันมานาน ความเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ขึ้นกับจิตใจ

สันติภาพ และความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน เช่นเดียวกับวงจรแห่งทุกข์ ก็อาจจะเป็นวงจรการสิ้นทุกข์ พระพุทธองค์สอนว่าการบวนการทางจิตที่เกิดทุกข์ สามารถเปลี่ยนแปลงให้เป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความผาสุกและรู้แจ้ง ดังนั้นการมองความขัดแย้งว่าเกิดทุกข์และให้เกิดความยุ่งเหยิงเจ็บปวดทรมานทั้งปวง ก็เป็นโอกาสดีสำหรับการสร้างสันติ ความขัดแย้งจะกระตุ้นให้เราพัฒนากระบวนการแห่งสันติเพื่งจัดการกับรากเง้าของความขัดแย้งได้ เช่น ปลุกอริยทรัพย์ขึ้นภายในใจจัดความขัดแย้งภายในตน กล่าวคือ มนุษย์ต้องสร้างคุณสมบัติภายใน 7 ข้อนี้ให้มั่นคงไม่ว่าจะ

เป็นศรัทธาความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือและในการดีที่ทำศีลประพฤติถูกต้องดีงาม หิริ ความละอายใจต่อการทำชั่วโอดตปปะความเกรงกลัวต่อความชั่วพาสัจจะความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก จากความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และปัญญาความรู้ความเข้าใจถ่องแท้ในเหตุผล ดีชั่ว ถูกผิดคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์รู้คิดรู้พิจารณาและรู้ที่จะจัดทำอริยทรัพย์เป็นทรัพย์อันประเสริฐอยู่ภายในจิตใจ ดีกว่าทรัพย์ภายนอกเพราะไม่มีผู้ใดแย่งชิง ไม่สูญหายไปด้วยภัยอันตรายต่างๆทำ ใจให้ไม่อ้ำอวังยากจนและเป็นทุน สร้างทรัพย์ภายนอกได้ด้วย

มรรคสัง : สันติสุขเป็นวิถีชีวิต

เราไม่จำเป็นต้องรอคอยให้ความทุกข์หายไป เรามีอิสระที่จะเริ่มต้นใหม่ อิสระที่จะใช้ชีวิตที่เอื้อต่อวางคลายและสิ้นไปแห่งความทุกข์ได้ ดังนี้

- สัมมาหิริ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ได้แก่ การเข้าใจในอริยสัง
- สัมมาสังกัปปะ คือ ความนึกคิดดีงาม ปราศจากความทะยานอยาก ในความคิดที่จะมุ่งร้ายและทำลายกัน

- สัมมาวาจา คือการไม่พูดโกหก ไม่ใช่คำหยาบ หรือนินทาว่าร้าย
- สัมมากัมมันตะ คือ การไม่ฆ่า ไม่ขโมย ไม่มัวเมา หรือประพฤติดินทางเพศ
- สัมมาอาชีวะ คือการไม่ประกอบกิจการหรือกิจกรรมที่เบียดเบียนเป็นภัยต่อผู้อื่น เช่น

การบิน เป็นการสนับสนุนของกองทัพอากาศ การค้าอาวุธ เป็นต้น

- สัมมาวายามะ คือความเพียรที่จะชนะอกุศลกรรมและเสริมสร้างกุศลกรรม
- สัมมาสติ คือการตระหนักรู้ทั้งด้าน กาย และจิต เมื่อเดินก็มีสติรู้ที่กำลังเดิน หรือไม่สบายใจขุ่นเคือง ก็มีสติรู้ถึงสิ่งนั้นๆ ตลอดจนความคิด ประุ้งแต่งที่ตามมา

- สัมมาสมาธิ คือการตั้งมั่นแห่งจิตเป็นฐานให้การรับการทำสมาธิ รวมถึงคุณภาพจิตที่เป็นกุศล เช่น การมีเมตตาจิต สันโดษ และรู้ตัว

อริยสังสี่ มีความหมายหลายๆ ประการ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

สันติสุข นั้นคือสิ่งที่เราจะปฏิบัติมากกว่าสิ่งที่เราพึงรอคอยให้เกิดขึ้นเอง เมื่อเราเริ่มลงมือกระทำ กระบวนการแห่งสันติก็เป็นจริง เช่นเดียวกับความขัดแย้ง จากออบ โบเม่ นักบ่าเพญญาวนา ชาวคริสต์ กล่าวว่า “ไม่มีหนทางสู่สันติสุข สันติสุขคือหนทาง” การสร้างสันติไม่ใช่เทคนิควิธี แต่เป็นเรื่องของการมีสติตระหนักรู้ในชีวิตแต่ละวัน เช่น การปฏิบัติธรรม การสร้างสันตินั้นมีขั้นตอน ไม่ว่าปัญหาจะซับซ้อนเพียงใด ก็มักจะมีขั้นตอนที่เราทำได้ในปัจจุบัน หลังจากนั้นก็มีขั้นตอนอื่นๆ ตามมา ดังนั้นเมื่อเราทำที่ละขั้นตอน เราก็จะอาจสร้างสันติวิธีขึ้นมาได้ตามสถานการณ์นั้นๆ สิ่งที่เราคิดหรือกระทำในปัจจุบันย่อมเป็นส่วนหนึ่งของอนาคตโดยเป็นรากฐานของการกระทำในอนาคตด้วย

รากเง้าของความขัดแย้งที่ลึกที่สุด และมีผลกระทบต่อกันมาก คือ ทศนคติพื้นฐานตลอดจนความคิดต่อตัวเองและสิ่งที่คู่ขัดแย้งยึดถือเป็นคุณค่า ดังนั้นการแสวงหาทางออกให้คู่ขัดแย้งนั้น อย่างเดียวไม่พอ ต้องสร้างความรู้สึกนึกคิดอันเป็นรากเง้าของความขัดแย้งด้วย

คุณภาพทางจิตของผู้ไกล่เกลี่ย อาทิการไม่ยึดมั่น มีปัญญา กรุณา และมีสติ ที่ต้องนำมาใช้ให้เกิดการจัดการกับความขัดแย้ง ที่หยั่งรากลึกได้ ท่ามกลางความโกรธแค้น ความขมขื่น ผู้ไกล่เกลี่ยต้องก้าวเข้ามาอย่างเป็นมิตร ด้วยความมุ่งมั่น จะสร้างสันติให้เกิดขึ้น^๕ (ประเวศ วัชสี. ๒๕๓๘ : ๘.)

๕. สรุป

๑. สร้างสภาวะที่จะเกื้อกูลให้สามารถนำ “สันติวิธี” มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้โดย

๑.๑ สร้างความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาวะธรรมชาติ เช่น ประชากรเพิ่มขึ้น ทรัพยากรก็ต้องถูกใช้มากขึ้น แต่จะใช้อย่างไรให้เกิดความสมดุล มีระเบียบในการจัดการ หรือทำนุบำรุงรักษาไปพร้อมกับการใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

๑.๒ ให้ความสำคัญกับการเติบโตของภาคประชาชน การเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องที่เป็นสาธารณะ ซึ่งเขามีส่วนได้เสีย รวมทั้งเพื่อการตรวจสอบให้กลไกต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดสำหรับสังคม

๒. ทำให้ทุกคนเห็นปัญหาชาติอย่างถ่องแท้ร่วมกัน โดยเห็นว่าเป็นปัญหาของทุกคน เป็นปัญหาของเรา เราแก้ปัญหาก็เพื่อตัวเรา ถ้าเห็นต่างก็ต้องเอาใจเขามาใส่ใจเรา หรือลองคิดเอาตัวเราเป็นเขาจะคิดอย่างไร เชื่ออะไร เมื่อเข้าใจถ่องแท้แล้ว สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการทำงานเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์ที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันได้

๓. ความรู้ความเข้าใจเรื่องสันติวิธี จะต้องไม่จำกัดอยู่แต่ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้ง แต่ทุกฝ่ายและสังคมโดยรวมจะต้องศึกษาและเข้าใจเพราะสันติวิธีเป็นกลไกหรือเครื่องมือของสังคม ในประเทศที่เจริญแล้วมีการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านวัตถุที่จะนำมาช่วยแก้ปัญหาได้มากมาย แต่ก็มีสถาบันการศึกษามากมายที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสันติวิธี (conflict resolution institute)

ประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีตสอนให้เรารู้ว่าเมื่อมีปัญหา ทางออกที่ดีที่สุด คือการช่วยกันคิดแก้ไข ดังนั้นแนวทางสันติวิธีจึงน่าจะเป็นแนวทางที่ดีที่สุด สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตย สอดคล้องกับสังคมมนุษย์ที่ใช้ “ปัญญา” ในการแก้ไขปัญหาและมองปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพรวมแล้วร่วมกันระดมสติปัญญา ความรู้ความสามารถแม้กระทั่งความเห็นที่แตกต่างกันมาใช้ให้เกิดประโยชน์ หากเรามีจุดมุ่งหมายเดียวกันนับเป็นการเริ่มต้นที่ดีที่จะทำให้สังคมมีความเข้มแข็ง ก้าวไปสู่ประเทศที่พัฒนาอย่างมั่นคงด้วยการมีศักยภาพของพลังอำนาจของชาติที่เข้มแข็ง

พระพุทธองค์ทรงสอนว่า จะดับทุกข์ได้โดยการถอนรากเง้าแห่งความทุกข์ออกไปเสีย ใน การที่จะบรรลุถึงสันติภาพอย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีการกำจัดรากเง้าแห่งความขัดแย้ง คือการตะ

^๕ประเวศ วัชสี, น.พ., เอกสารคำบรรยายแนวทางแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี การสัมมนาหน่วยข่าว และส่วนราชการฝ่ายต่างๆ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ) หน้า ๘.

หนักและจัดการกับโลภะ โทสะ และโมหะ ที่แสดงตัวออกมาเป็นความขัดแย้ง คุณภาพทางจิตของนักสร้างสันติจึงเป็นสมบัติอันสำคัญที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

พุทธธรรมช่วยให้เราเห็นแนวทางในทางการจัดการกับความขัดแย้ง เป็นแนวทางที่ปฏิบัติได้ และลงลึกถึงจิตวิญญาณ เหตุผลนั้นง่ายมาก ความขัดแย้งมีรากเหง้า คือความหลง และโง่งม ดังนั้นสันติจะเกิดขึ้นได้ด้วยการรู้เท่าทันตนเองอย่างลึกและนำความรู้ใหม่นี้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหา

พุทธธรรมนั้น อยู่ในทุกที่ที่มีความทุกข์ เพราะธรรมะนั้นเป็นไปเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ พุทธธรรมอยู่ในหัวใจของผู้คน ทุกที่และทุกสิ่งที่เขาทำ แล้วนำธรรมะมาประยุกต์ใช้ ธรรมะจะกลายเป็นพื้นฐานอันหนักแน่นสำหรับความเปลี่ยนแปลง และสอดคล้องกับปัญหา

เห็นชัดได้ว่าจากบทความดังกล่าวสอดคล้องกับพุทธธรรม การสร้างสันติอาจไม่มีจุดจบ แต่มันมีจุดเริ่มต้น จุดเริ่มต้นนั้นต้องเป็นตรงนี้ เดียวนี้ ในจิตตรงนี้ และสถานการณ์นี้ ไม่มีที่ใดหรือเวลาใด ที่จะเริ่มออกไปจากนี้

บรรณานุกรม

กนกทิพย์ รัชตะนันท์. วทอ, เอกสารวิจัย การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง, ๒๕๕๐.

บุญเกียรติ การะเวกพันธ์. การจัดการความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับราษฎร :กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล (ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๓.

ประเวศ วะสี, น.พ.. เอกสารคำบรรยายแนวทางแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี การสัมมนาหน่วยข่าวและส่วนราชการฝ่ายต่างๆ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๓๘.

โรงเรียนวิถีพุทธในประชาคมอาเซียน Buddhist school on Asean Community

ภูเวียง วงศ์แสงเดือน*

บทคัดย่อ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนที่ได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนการสอนเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ควบคู่กับมีความประพฤติที่ดีงามซึ่งเป็นวิถีของโรงเรียนวิถีพุทธ การก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเป็นการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาให้กับคนในประเทศสมาชิก โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นอีกหนึ่งตัวเลือกในการพัฒนาตนเองเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่สมบูรณ์

คำสำคัญ :โรงเรียนวิถีพุทธ, ประชาคมอาเซียน

ABSTRACT

Buddhist schools are schools that have adopted the principles of Buddhism to the discrete functions in the administration and management course aimed to provide students with the knowledge, coupled with a virtuous conduct, which is a way of. Buddhist school Entering the ASEAN countries in Southeast Asia such as social, economic and education to people in the Member States. Buddhist schools is another option to develop their own to complete the ASEAN community.

Keywords : Buddhist school, Asean Community

๑. บทนำ

การศึกษาของประเทศไทยแต่เดิมมาเริ่มขึ้นจากครอบครัวโดยพ่อแม่ปู่ย่าตายายทำหน้าที่เป็นครูซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีคือเด็กได้รับการฝึกหัดอบรมตามวิถีชีวิตที่ครอบครัวดำเนินอยู่ครั้งเติบโตขึ้นประสบการณ์ชีวิตก็ขยายวงกว้างออกสู่ชุมชนท้องถิ่นและบ้านเมืองวิถีการศึกษาที่วิถีชีวิตจึงผสมผสานกันการศึกษาใช้ชีวิตและความเจริญของชีวิตเป็นตัวตั้งมีบริบทคือสิ่งแวดล้อมถิ่นที่อยู่ อาชีพการทำมาหากิน ประเพณีคุณค่าทางศาสนาและความคาดหวังที่จะให้ผู้เรียนเจริญขึ้นอย่างไร ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ เสฐียรโกเศศได้กล่าวถึงการศึกษาไว้ว่า “เป็นการปลูกฝังบ่มเพาะให้เรียนรู้วิถี

* พระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมสันพิทยา เขตราชเทวีกรุงเทพมหานครและ โรงเรียนวัดตีสองขาราม เขตราชเทวีกรุงเทพมหานคร

ชีวิตให้กุลบุตรกุลธิดามีความเจริญงอกงามทั้งในด้านการดำรงชีวิตและการมีส่วนร่วมซึมซับความดีงามตั้งแต่เล็กจนโต” การศึกษาจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม(socialization) ที่สำคัญนับตั้งแต่เกิดจนตายคนไทยได้รับการอบรมสั่งสอนทั้งจากจารีตประเพณีครอบครัวและชุมชนมีสถาบันหลักคือศาสนาที่วางเกณฑ์ของความดีความเก่งและความสุขในลักษณะที่ใช้ชีวิตเป็นศูนย์กลางมีศีลธรรมเป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นคนดีคนชั่วหลักศีลธรรมบุญ-บาปเวร-กรรมกุศล-อกุศลได้ถูกปลูกฝังอยู่ในจิตสำนึกชีวิตของคนไทยจึงได้เจริญเติบโตไปอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ^๑

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ความสำคัญ รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการเรียนของสถานศึกษา โดยเน้นกรอบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการ โดยรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธจะเน้นดำเนินการให้ผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ลักษณะการเกี่ยวกัลลัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน จะมีลักษณะของการร่วมมือ ทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆในชุมชน ด้วยศรัทธาและฉันทะที่จะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ในสังคมตามวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน และเรียนรู้รากเหง้าวัฒนธรรมอันดีงามของไทยอีกด้วยการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรแม้จะยึดเด็กเป็นสำคัญ แต่บุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและครู มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัย ให้ผู้เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง^๒

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นรากฐานการดำเนินชีวิต^๓

สืบเนื่องจากมหาเถรสมาคมได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๔๔ มอบหมายให้พระธรรมวรเมธี เลขาธิการแม่กองธรรมสนามหลวงและพระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้แทนไปพิจารณาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำลังจะประกาศใช้ในขณะนั้น ผลการเจรจากับกรมวิชาการในสมัยนั้น ปรากฏว่ากระทรวงศึกษาธิการพร้อมที่จะประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อ

^๑ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, เสฐียรโกเศศ, อ่างในสุนอมรวินันท์, **หลักการบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม**. (นันทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา), หน้า ๓๗.

^๒ไพรัช สู่แสนสุข และบรรเจตพร สู่แสนสุข, **การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, [ออนไลน์] : แหล่งที่มา ;<http://www.my.opera.com>[๒๑ ม.ค. ๕๘].

^๓มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **โรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗, หน้า ๓๑-๓๓).

วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ในหลักสูตรนี้มีเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาพระพุทธศาสนาเพียงไม่กี่บรรทัดดังต่อไปนี้

มาตรฐาน ส.๑.๑ เข้าใจในประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส.๑.๒ ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส.๑.๓ ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติสุข

เพื่อช่วยให้โรงเรียนทั่วประเทศมีรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นแบบเดียวกันโดยไม่มีการบิดเบือนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา พระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในสมัยนั้น จึงเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาสำหรับโรงเรียนทั่วประเทศ กระทรวงศึกษาธิการจึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าวมีพระเทพโสภณเป็นประธาน มีกรรมการ ๖๓ รูป/คน เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๔๕ เหตุที่ทำให้มีการพูดถึงโรงเรียนวิถีพุทธคือการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลนั้นจะต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริงเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ที่สำคัญคือ ต้องนิมนต์พระมาช่วยสอนในโรงเรียนเพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน ด้วยการสอนให้รู้ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

คณะกรรมการชุดนี้ได้จัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาและจัดพิมพ์เป็นหนังสือเรื่อง “การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔” สำเร็จเรียบร้อยทันเสนอในที่ประชุมเรื่อง “หลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา: หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา” ซึ่งมี พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน จัดที่สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๕ พระเทพโสภณ ในฐานะประธานกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นผู้รายงานรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อนายกรัฐมนตรีซึ่งได้เปิดโอกาสให้ที่ประชุมพิจารณาเรื่องนี้ นานพอสมควร ผลจากการประชุมชี้แจงครั้งนี้ พอสรุปได้เป็น ๓ ประการ ดังนี้ ๑. นายกรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบต่อรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และชื่นชมฝังมโนทัศน์ของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาพร้อมกับเสนอแนะให้สาระการเรียนรู้อื่นทำฝังมโนทัศน์เช่นเดียวกับสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ๒. นายกรัฐมนตรีเห็นชอบให้สาระการ

^๔ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ปฐมบท.

เรียนรู้พระพุทธศาสนามี ๑ หน่วยกิต ในระดับมัธยมศึกษา คำว่า ๑ หน่วยกิตมีค่าเท่ากับ ๒ ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ ๓. ให้มีโรงเรียนวิถิปุทธนาร่องจังหวัดละ ๒ โรงเรียน ในปี ๒๕๕๖

เหตุที่ทำให้มีโรงเรียนวิถิปุทธก็เพราะว่า นายกรัฐมนตรีได้ถามความเห็นชอบของที่ประชุมว่า รายละเอียดสาระการเรียนรู้อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร ผู้เข้าประชุมได้อภิปราย สนับสนุนรายละเอียดสาระการเรียนรู้อพระพุทธศาสนาตามที่นำเสนอ นั้น ชัยนันต์ สมุทรวณิช ผู้บังคับการราชวิทยาลัยเสนอแนะว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลจะต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริงเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ที่สำคัญ คือต้องนิมนต์พระสงฆ์มาช่วยสอนในโรงเรียน เหมือนกับโรงเรียนที่จัดโดยบางศาสนาที่ไม่สอนเฉพาะเรื่องวิชาการ แต่เน้นเรื่อง กิริยามารยาทและอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้วย โรงเรียนเหล่านั้นประสบความสำเร็จในการอบรม คุณธรรมจริยธรรม เพราะมีบาทหลวงและแม่ชีทั้งหลายมาเป็นแบบอย่างอบรมดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ดังนั้นจึงควรมีโรงเรียนที่สอนเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนเพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนด้วยการ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

๒. ความสำคัญของโรงเรียนวิถิปุทธ

โรงเรียนวิถิปุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โรงเรียนวิถิปุทธจะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนา ผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการมีนักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความสำคัญของโรงเรียนวิถิปุทธ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึงโรงเรียนวิถิปุทธว่า เป็นการจัดโรงเรียนในระบบปกติที่ทำการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ได้นำเอาหลักสูตรพุทธธรรมมาบูรณาการ กับหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อดำเนินชีวิตของผู้เรียนและคณะครูตามหลักพุทธธรรมจนหลักพุทธธรรมเป็นวิถีชีวิตของผู้เรียนและคณะครู ทั้งยังมีการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนโดยยึด มั่นในศีล สมานธิและปัญญา อันเป็นระบบไตรสิกขา ผู้เรียนจะมีศีลหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ต้งาม มีการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพและมีสมรรถภาพ มีจิตที่มั่นคงและมีความสงบจากกิเลสและตัณหา มีการใช้ปัญญาที่เป็นความรู้ถูกต้องในการคิดแก้ปัญหาที่แผนงาน มีครูและผู้บริหารเป็นกัลยาณมิตร บรรณาติต่อผู้เรียน^๕

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้แสดงปาฐกถาพิเศษถึงความสำคัญของโรงเรียนวิถิปุทธที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

^๕ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ, (กรุงเทพมหานคร: อุษากการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๘-๙.

(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๘ ซึ่งกล่าวว่า หลักในการจัดการศึกษา ๑. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และ ๒. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา^๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึงการสนับสนุนให้เห็นความสำคัญของการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิปุทธว่าการปฏิรูปการศึกษาเริ่มต้นมาไม่น้อยกว่า ๕ ปี โดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการปรับวิธีคิด ปรับวิธีการสอน เป็นการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการเรียนรู้รอบด้าน สมดุลบูรณาการที่กลมกลืนกับวิถีชีวิต เมื่อพิจารณาหลักการของโรงเรียนวิถิปุทธที่ว่าการพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟังตามหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิและปัญญา จึงสร้างความมั่นใจได้ว่าโรงเรียนวิถิปุทธเป็นการเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาที่แท้ ดังที่สมเด็จพระพุทธาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษาสอดคล้องกับรากฐานของสังคมไทยอย่างไม่มีครั้งใดที่จะตรงเหมือนครั้งนี้ โดยยึดหลักไตรสิกขาเป็นหลักของโรงเรียนวิถิปุทธ^๗

๓. ความหมายของโรงเรียนวิถิปุทธ

โรงเรียนวิถิปุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขโรงเรียนวิถิปุทธจะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการมีนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถิปุทธไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายโรงเรียนวิถิปุทธ ว่า คือโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่าทางอันประเสริฐมีองค์ ๘ ประการ พัฒนาตามหลักไตรสิกขา สรุปว่าโรงเรียนวิถิปุทธคือโรงเรียนที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คำว่า เป็น ในกรณีนี้หมายถึงกิน อยู่ ดู และฟังตามหลักไตรสิกขาคือให้เกิดความประพฤติที่ดีงาม (ศีล) เกิดความมั่นคงในอารมณ์ (สมาธิ) เกิดความรู้เท่าทัน (ปัญญา) ประยุกต์หลักพุทธธรรมให้ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสามารถบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับรายวิชาอื่นๆ คือสอดแทรกวิถีแห่งความเป็นพุทธลงในทุกรายวิชา ที่ทำการเรียนการสอน เป็นโรงเรียนที่เน้นหลักในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข มีวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนนั้นคือหลักของมรรคมีองค์ ๘ ประการ^๘

^๖ พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมมจิตโต). **ทิศทางการศึกษาไทย**. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) หน้า ๒๑.

^๗ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **โรงเรียนวิถิปุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔-๕.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต), **การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น**. (กรุงเทพมหานคร: อุกาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

มติมหาเถรสมาคม ให้ความหมายไว้ว่า โรงเรียนวิถิปุทธว่า คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวม ของสถานศึกษา ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริงสามารถดำเนินชีวิตได้อย่าง ถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ๓ ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน ส่งการพัฒนาที่สมบูรณ์ได้ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขานี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา ๔ คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิตใจ และปัญญา กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธต้องบูรณา การไตรสิกขาเข้ากับกลุ่มสาระและกิจกรรมต่าง ๆ ในหลักสูตรนั้นคือ มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็น เหมือนเส้นด้ายที่ร้อยเรียงทุกกลุ่มสาระและกิจกรรมเข้าด้วยกัน กล่าวอีกนัยคือ โรงเรียนฝึกอบรม ผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา ดังนั้น ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามหลัก ไตรสิกขาลงเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีไตรสิกขาในขณะที่กิน อยู่ ดูและฟัง ซึ่งเป็นกิจกรรม ประจำวันของนักเรียน เมื่อมีไตรสิกขาเป็นเครื่องมือพัฒนาแล้ว ผลที่ตามมา คือผู้เรียนจะได้รับการ พัฒนาทั้ง ๔ ด้านไปพร้อมกัน^๕ ได้แก่

๑. พัฒนาการทางกาย (กายภาวนา) หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย คือ การ ฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลายด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่ เป็นคุณมิให้เกิดโทษให้เป็นกุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญในเบื้องต้น คือ ให้กินเป็น อยู่ เป็น ดูเป็นและฟังเป็น กายภาวนาจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาตนเองเพื่อความสัมพันธที่ดีกับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. พัฒนาการทางด้านสังคม (ศีลภาวนา) หมายถึง การเจริญศีลคือการพัฒนาความ ประพฤติฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์และกติกาของสังคม ไม่เบียดเบียน หรือก่อ ความเดือดร้อนเสียหายให้แก่สังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี

๓. พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) หมายถึงการเจริญจิต คือพัฒนา ฝึกอบรมจิตใจให้ เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมี สมาธิ สดชื่น เบิกบาน ผ่องใส เป็นต้น

๔. พัฒนาการทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) หมายถึงการเจริญปัญญา คือการพัฒนา ปัญญา การฝึกอบรมทางปัญญา ให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันการ เปลี่ยนแปลง ของโลกและชีวิตตามสภาวะที่เป็นจริง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ไม่ลุ่มหลงไปตาม กระแสนิยม สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ผู้เรียนที่มีการพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านนี้จะ เป็น คนเก่ง ดี และมีความสุขด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

^๕มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,โรงเรียนวิถิปุทธ,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๑-๓๓.

๔.๑) พัฒนาการร่างกาย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาชีวะและพัฒนาการทางด้านปัญญาซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาการที่จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง

๔.๒) พัฒนาการทางสังคม ซึ่งเป็นผลจากการยึดมั่นในศีลธรรม รักษาระเบียบวินัย และจรรยาบรรณ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี

๔.๓) พัฒนาการทางจิต ซึ่งเกิดจากการบริหารทางจิตให้มีสติ สมาธิ และคุณธรรมอื่น ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นคนมีความสุข

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ให้ความหมายว่า โรงเรียนวิถิปุทธไว้ว่า วิถิปุทธคือโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา ๔คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิต และปัญญา^{๑๐}

บรรเจอดพร รัตนพันธ์ได้ให้ความหมายโรงเรียนวิถิปุทธไว้ว่า โรงเรียนวิถิปุทธเป็นนวัตกรรมจัดการศึกษาอีกนวัตกรรมหนึ่งที่มุ่งหวังพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยการให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมตามหลักศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งมีจุดเริ่มต้นที่ การกิน อยู่ ดู ฟังเป็นต่อเนื่องอย่างบูรณาการไปถึงการพัฒนาตนเองกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ วัตถุ เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ การพัฒนาจิตใจ ให้มีสมาธิ สงบ สบาย สดชื่น เบิกบาน มุ่งมั่น เข้มแข็ง เพียรพยายาม รวมทั้งมีปัญหา รู้เข้าใจเหตุผลตามความเป็นจริง^{๑๑}

๔. ความเป็นมาของประชาคมอาเซียน

ประเทศไทยเป็นผู้ริเริ่มในการจัดตั้ง"อาเซียน" หรือสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations; ASEAN) ตามกรอบ "ปฏิญญากรุงเทพ" เมื่อวันที่ ๘ ส.ค.๒๕๑๐ โดยประเทศผู้ร่วมก่อตั้งอาเซียนประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ รวมทั้งเป็นประเทศหลักประเทศหนึ่งที่ร่วมจัดทำแผนงานการเพื่อจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้สำเร็จภายในปี พ.ศ.๒๕๕๘ (ค.ศ.๒๐๑๕) พร้อมสมาชิกที่เพิ่มเข้ามาใหม่ในภายหลัง ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม พม่า ลาว และกัมพูชา รวมเป็น ๑๐ ประเทศ โดยการลงนามรับรอง "ปฏิญญาชะอำ-หัวหิน" ในประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑ มี.ค.๒๕๕๒ ทั้งนี้ ประชาคมที่ "อาเซียน" มุ่งเน้น มี ๓ ประการคือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Community; APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community; AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community; ASCC)

^{๑๐}พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **ทิศทางการศึกษาไทย**. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕-๓๖.

^{๑๑}บรรเจอดพร รัตนพันธ์, **ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถิปุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

จากการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะขยายครอบคลุมในทุกด้านไม่ว่าจะเป็น สังคม เศรษฐกิจการเมือง แรงงาน การศึกษา อุตสาหกรรมภาคธุรกิจและศาสนา วัฒนธรรม ประเทศไทย จำต้องสร้างองค์ความรู้และวางยุทธศาสตร์เพื่อปรับตัวในทุกภาคส่วน ในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ในอนาคตเนื่องจากการเข้าสู่ ประชาคมอาเซียนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรบุคคล อย่างไรก็ตาม จากการประเมินผลเรื่องการรับรู้การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกลับพบว่า คนไทยมีความรู้เรื่องอาเซียนอยู่อันดับที่ ๘ จากทั้งหมด ๑๐ ประเทศต่างจาก ประเทศลาวที่ประชาชนตื่นตัวเรื่องประชาคมอาเซียนอยู่อันดับ ๑ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันนี้ ลาวใช้ ความตื่นตัวเรื่องการเข้าสู่ ประชาคมอาเซียนเป็นแรงผลักดันไปสู่การปรับยุทธศาสตร์ประเทศให้เป็น แลนด์ลิงค์ (Land Link) เพื่อเป็นศูนย์กลางด้านโลจิสติกส์ของอาเซียนสำหรับประเด็นด้านการศึกษา ได้มีหลักฐานปรากฏชัดว่า ผลการประเมินการศึกษาของประเทศกลุ่มอาเซียน พบว่าการศึกษาของ ประเทศไทย อยู่ในเกณฑ์ ๓.๖ คะแนนจาก ๑๐ คะแนนในขณะที่ สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ลาว กัมพูชา และเวียดนามมีคะแนนในการประเมินการศึกษาสูงกว่าประเทศไทย^{๑๒}จาก แนวคิดดังกล่าว ผลกระทบที่ตามมาคือ ครูต้องปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

๕. ยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ ของประเทศไทยรัฐบาลได้มอบหมาย ให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)บูรณาการแนวทางการ ดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมของประเทศในการร่วมผลักดันให้ เกิดการสร้างประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ.๒๕๕๘ เพื่อให้เกิดความชัดเจน ในการเตรียมการ รองรับผลกระทบและแผนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและใช้ โอกาสจากความร่วมมือในอาเซียนเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศและส่งเสริมการ พัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนประกอบกับความตื่นตัวในการรับรู้เรื่อง ประชาคมอาเซียนที่มากขึ้นในทุกภาคส่วน

การเตรียมความพร้อมและใช้โอกาสจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม การเมืองและความมั่นคงของอาเซียนและการเชื่อมโยงภายในภูมิภาคทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบและประชาชนจะเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศยกระดับ คุณภาพชีวิตและสวัสดิการของประชาชนที่ดีขึ้นรวมทั้งสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความ ชัดแย้งและความมั่นคงในรูปแบบต่างๆเป็นหลักการสำคัญที่นำมาซึ่งการกำหนดยุทธศาสตร์การเข้า สู่ประชาคมอาเซียน ปี๒๕๕๘ ภายใต้แนวทางการพัฒนา ๘ ยุทธศาสตร์

วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยเป็นสมาชิกที่เข้มแข็งและสนับสนุนคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน อาเซียนร่วมกัน”

^{๑๒}<http://www.enn.co.th/๒๕๕๘> [สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของสินค้า บริการ การค้า และการลงทุนมีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพภาคการผลิต บริการ การค้าและการลงทุน เพื่อรองรับการเปิดเสรีและใช้โอกาสจากการเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการคุ้มครองทางสังคมมีเป้าหมายให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองทางสังคมและประกันความเสี่ยง มีสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน และปลอดภัย

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์มีเป้าหมายในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีความเชื่อมโยงและมีขีดความสามารถในการรองรับ พร้อมทั้งมีกฎ ระเบียบที่อำนวยความสะดวกทั้งการค้าและการลงทุน

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีเป้าหมายในการพัฒนามาตรฐานการศึกษาอาชีวศึกษา รวมทั้งทักษะฝีมือและภาษากลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่ การศึกษาแรงงาน/ผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่รัฐ

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การพัฒนากฎหมาย กฎ และระเบียบมีเป้าหมายในการปรับปรุงกฎหมายกฎ ระเบียบที่อำนวยความสะดวกการค้า การลงทุน และสอดคล้องกับพันธกรณีและข้อตกลงต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ ๖ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงความสำคัญของอาเซียนมีเป้าหมายให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นประชาคมอาเซียนโดยมีกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่ ภาคประชาชนภาคแรงงาน/ผู้ประกอบการ และภาครัฐ

ยุทธศาสตร์ที่ ๗ การเสริมสร้างความมั่นคงมีเป้าหมายในการสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงเพื่อนำไปสู่ภูมิภาคที่มีบรรทัดฐาน เอกภาพ และสันติภาพร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ที่ ๘ การเพิ่มศักยภาพของเมืองเพื่อเชื่อมโยงโอกาสจากอาเซียนมีเป้าหมายในการพัฒนาเมืองให้มีศักยภาพที่จะเชื่อมโยงกับประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งในด้านอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวบริการ การลงทุน และการค้าชายแดน

ยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ปี 2558

แหล่งที่มา : เรียบเรียงจากเอกสารประกอบการประชุมประจำปี ๒๕๕๖ สศช.

เอกสารประกอบ : เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ปี ๒๕๕๘ ยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนประเทศ.

จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทยประกอบกับ การก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์และการทะลักเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสถาบันทางศาสนา เช่น ปัญหาการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยของประชาชน ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดของประเทศกลุ่มอาเซียน เนื่องจากเยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดจากสาเหตุ ปัญหาสังคม ครอบครัว การเงิน การขาดความเอาใจใส่ และอิทธิพลจากคนรอบข้าง รวมถึงความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ในขณะเดียวกัน องค์การทางพระพุทธศาสนา ก็มีปัญหาทางด้านการปกครองคณะสงฆ์ กล่าวคือ การบิดเบือนของพระสงฆ์ขาดความสำรวมมีการ เรี่ยไรโดยไม่ได้รับอนุญาตการเที่ยวเร่ร่อนเพื่อหาลาภสักการะ การพักค้างแรมตามบ้านเรือน การปกปิดในย่านชุมชนการนุ่งห่มไม่เรียบร้อย การเข้าร่วมพิธีสงฆ์โดยไม่ได้รับฎีกา การกล่าวถ้อยคำไม่เหมาะสมการตั้งสำนักทรง การพักอาศัยอยู่ในที่โจคร การเล่นเกมพนัน การเสพยาเสพติด การดื่มสุราก่อความวุ่นวายในสถานที่ราชการ และอื่นๆ และเมื่อมีการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พระภิกษุ สงฆ์ จากกลุ่มประเทศอาเซียนย่อมมีการเดินทางเข้าประเทศไทย

๖. โรงเรียนวิถีพุทธในประชาคมอาเซียน

โรงเรียนวิถีพุทธในประชาคมอาเซียนนั้น สามารถมองได้ ๒ ประเด็นใหญ่ ได้แก่

ประเด็นที่ ๑ ประเทศที่นับถือพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน โดยพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน ได้แก่ เวียดนาม : ส่วนใหญ่ชาวเวียดนามนับถือพุทธศาสนา นิกายมหายาน ประเทศไทย : นับถือศาสนาพุทธศาสนาเถรวาท เมียนมาร์ : นับถือพุทธศาสนากัมพูชา : นับถือพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติลาว : นับถือพุทธศาสนาและสิงคโปร์มีการนับถือพุทธศาสนาและศาสนาอื่นร่วมกัน ประเทศเหล่านี้ที่นับถือพุทธศาสนานั้นย่อมที่จะส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามข้อปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะทำให้ประเทศที่นับถือพุทธศาสนาสามารถที่จะผลักดันให้โรงเรียนของแต่ละประเทศได้เกิดการจัดการเรียนการสอนและยกระดับของโรงเรียนในประเทศของตนเองให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธเหมือนกับประเทศไทย

ประเด็นที่ ๒ การเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศอาเซียนค่อนข้างทำได้ยากลำบากเพราะการขยายตัวของพุทธศาสนานั้นจำเป็นต้องให้ผู้ที่สนใจหรือต้องการศึกษาในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาเข้ามาสัมผัสและเห็นผลได้ด้วยตนเอง การเทศน์ การสอนของพระภิกษุสงฆ์ หรือผู้ที่เผยแผ่เป็นหนทางหนึ่งของการส่งเสริมการเผยแผ่พุทธศาสนาอันจะนำมาซึ่งการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธในอนาคต

สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธในประชาคมอาเซียนนั้นมีแนวโน้มในทิศทางที่ต้องพัฒนาโดยเน้นการจัดการเรียนการสอนในกรอบของการศึกษาเพราะเสาหลักสำคัญของประชาคมอาเซียนอีกเสาหลักที่สำคัญคือเสาหลักสังคมและวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียนการเผยแผ่พุทธศาสนาอันจะก่อให้เกิดโรงเรียนวิถีพุทธของแต่ละประเทศนั้นจึงขึ้นอยู่กับ การเผยแผ่พุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนของประเทศที่นับถือพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียนเป็นหัวใจหลักของการเกิดโรงเรียนวิถีพุทธในประชาคมอาเซียน

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์.เสฐียรโกเศศ. อ่างในสุนทรอมรวัดณ์. **หลักการบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

บรรเจอดพร รัตนพันธ์. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). **ทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต). **การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น**. กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ไพรัช สู่แสนสุข และบรรเจอดพร สู่แสนสุข. **การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. [ออนไลน์] : แหล่งที่มา ; <http://www.my.opera.com> [๒๑ ม.ค. ๕๘].

<http://www.enn.co.th/๒๕๕๘> [สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย

The Sangha Administration By Buddha's Discipline Teaching

พระครูอุเทศสุตตารณ*

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นที่ประเทศอินเดีย โดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นพระธรรมราชาแห่งหมู่สงฆ์และพระองค์ได้ทรงตั้งพระอัครสาวกขวาซ้าย และตั้งเอตทัคคะในทางนั้นๆ พระองค์ยังได้ตรัสไว้อีกว่า พระองค์เองกับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะผู้เป็นพระอัครสาวกขวาซ้ายเป็นผู้บริหารคณะสงฆ์เพราะว่าเมื่อเป็นคณะสงฆ์ขึ้นแล้วก็จำเป็นต้องมีการบริหาร พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงจัดตั้งผู้บริหารตั้งต้นแต่พระอัครสาวกดังกล่าว ตลอดถึงพระอุปัชฌาย์ อาจารย์เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ช่วยพระองค์ พระองค์เองก็ทรงปกครองคณะสงฆ์ในฐานะทรงเป็น ศาสตา และแม้เมื่อจะเสด็จดับขันธปรินิพพานก็ยังได้ทรงมอบหมายตั้งให้พระธรรมวินัย ที่พระองค์ ทรงแสดงแล้วบัญญัติแล้วเป็นศาสดาแทนพระองค์ เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายในบัดนี้จึงสมควรที่จะ เคารพหนักแน่นในพระธรรมวินัยในฐานะเป็น พระศาสดา และเป็นปฏิบัติปูชนียฐานอันสูงสุดของ คณะสงฆ์ พระธรรมวินัยนั้นย่อมต้องอยู่ในบุคคลผู้ทรงธรรมวินัยจึงเป็นหน้าที่ของ^๑ พระสังฆาธิการ ผู้บริหารพระศาสนาในระดับต่างๆ มีภาระหน้าที่ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมและต้องตั้งอยู่ในพรหม วิหารธรรม จึงจะได้ชื่อว่าเป็นนักปกครอง นักบริหาร และเป็นนักพัฒนาที่ดี อีกทั้งจะช่วยดำรง พระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นพัฒนาสภาพในประเทศไทยตลอดถึงในโลก

คำสำคัญ การปกครองคณะสงฆ์, ตามหลักพระธรรมวินัย

ABSTRACT

Buddhism arose in India. The Lord Buddha's Buddhist monks among the Kings of the Holy Apostles, and he gave him the right, left. And a specialist in it. He also had said that. Himself to Sariputta and Holy Smoke Callas, who is the apostle's radical right-Executive clergy because the clergy is, then it needs to be managed. Buddha had established executives began, but the Holy Apostles. Throughout the preceptor As parents, teachers, clergy helped him. He also ruled that the clergy as a prophet. And even when it went off Khan's death, he was assigned to the Book of Discipline. He's already shown a prophet in his stead. So are we in now therefore

* นักวิชาการอิสระ, วัดสุวรรณบรรพต ตำบลสุขฤทัย อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี

^๑ ภูมิรัตน์ โชติวุฑฒนาการ, พระบรมราชาทางด้านศาสนาและคุณธรรม, (ราชบุรี : โรงพิมพ์ศรี-อักษร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

deserves to be respected firm in discipline as a prophet and a base supreme religious practices of the clergy. Discipline shall be in person Buddhist Monks virtuous discipline is the duty of religious leaders at various levels. There is an obligation on both direct and indirect, and must be located in the virtues of fair. It should be called the executive magistrate and a good developer. It helps maintain the entrenched Buddhism throughout the world in perpetuity development. And now it is shown to the world that.

Keyword the sangha administration, buddha's discipline teaching.

๑. บทนำ

การปกครองเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารกิจการพระสงฆ์และพระศาสนาให้มีความเจริญก้าวหน้าเพื่อความตั้งมั่นของพระศาสนาให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และมหาชนผู้มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมการศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ในแง่วิชาการเกี่ยวกับความหมายของการปกครองประเภทการปกครองความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์รวมถึงการใช้อำนาจในรูปแบบตามพระวินัยบัญญัติกับรูปแบบตามอำนาจของรัฐซึ่งตราผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับต่างๆและวิวัฒนาการการปกครองในแต่ละยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงตามลำดับนำมาซึ่งความเข้าใจอันดีงามและมีประโยชน์โดยตรงต่อการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความสงบเรียบร้อยเป็นแบบอย่างการปกครองของสังคมโดยทั่วไปซึ่งในสังคมสงฆ์ได้รับการยกย่องเชิดชูให้มีสถานภาพสูงกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป^๒

ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครองดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคงการปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการ หรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับภาระงานมอบอำนาจ กระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตนและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้องเมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์^๓ การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครองการศึกษาการศึกษา สงเคราะห์การเผยแผ่สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย

^๒ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพฯ-มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒.

^๓ กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพฯมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า๑.

กฎระเบียบมหาเถรสมาคมข้อบังคับมติพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตนการระงับอธิกรณ์การวินิจฉัยการลงนิคกรรมการวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการและสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมาก คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมืองกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชนและกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย^๔

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง การปกครองที่ดีโดยเฉพาะคนในสังคมประชาธิปไตยพึงรู้หลักและปฏิบัติในหลักอริปไตยคือรู้หลักความเป็นใหญ่ที่เรียกว่าอริปไตย ๓ ประการ^๕ คือ

๑) **อัตตาริปไตย** ถือตนเป็นใหญ่คือถือเอาตนเองฐานะศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่กระทำการด้วยปรารถนและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณในฝ่ายกุศลได้แก่เว้นชั่วทำดีด้วยเคารพตน

๒) **โลการิปไตย** ถือโลกเป็นใหญ่คือถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่หันเหไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญกระทำการด้วยปรารถนาจะเอาใจหมู่ชนหาความนิยมหรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณในฝ่ายกุศลได้แก่เว้นชั่วทำดีด้วยเคารพเสียงหมู่ชน

๓) **ธรรมาริปไตย** ถือธรรมเป็นใหญ่คือถือหลักการความจริงความถูกต้องความดีงามเหตุผลเป็นใหญ่กระทำการด้วยปรารถนสิ่งที่ได้ศึกษาตรวจสอบตามข้อเท็จจริงและความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ้งชัดและพิจารณาอย่างดีที่สุดเต็มขีดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยความสามารถใจว่าเป็นไปโดยชอบธรรมและเพื่อความดีงามเป็นประมาณอย่างสามัญได้แก่ทำการด้วยความเคารพหลักการกฎระเบียบกติกาถ้าต้องการรับผิดชอบต่อรัฐประชาธิปไตยพึงถือหลักข้อ ๓ คือธรรมาริปไตยเพราะพระพุทธเจ้าทรงยกย่องธัมมาริปไตยว่าประเสริฐที่สุดโลการิปไตยก็ยิ่งดีกว่าอัตตาริปไตยจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้อัตตาริปไตยถ้าระบบเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรมในความถูกต้องมีความรักความเมตตาต่อประชาชนเหมือนพ่อปกครองลูกและมีได้ยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือโลการิปไตยนั้นประเสริฐที่สุดแม้จักปราชาญาเมธีทางการปกครองยุคปัจจุบันก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้าโดยกล่าวว่า “ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด

^๔พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูรธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๓๘.

^๕พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมนุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙ - ๒๐.

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นถือว่าเป็นกลไกมีความสำคัญมากที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย แก่สมาชิกในสังคมเอกลักษณ์เฉพาะของการปกครองคณะสงฆ์คือการที่พระพุทธเจ้าทรงปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสมกับสมาชิกของพระสาวกที่เลื่อมใสในคำสอนของพระองค์แล้ว ออกบวชปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์รูปแบบที่ทรงใช้การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลได้รับการศึกษาจากนักปราชญ์ในสมัยปัจจุบันว่าเป็นรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาจากกรปกครองของฝ่ายอาณาจักรในสมัยนั้นเพื่อทำให้เกิดรูปแบบใหม่เป็นการปกครองสังคมสงฆ์ที่มีทั้งผู้สำเร็จการปฏิบัติเรียกว่าอริยะสงฆ์หรือเสขะสงฆ์และทั้งยังอยู่ในระหว่างการปฏิบัติเรียกว่าเสขะสงฆ์ ดังนั้นสมัยที่พระพุทธองค์ยังไม่ปรินิพพานนั้นได้ทรงอยู่ในฐานะประมุขของภิกษุทั้งหลายที่เป็นสาวก พระองค์ทรงเป็นศาสดาที่แนะนำสั่งสอนชี้ผิดชี้ถูกและแก้ข้อสงสัยนานัปการให้สาวกทั้งหลายดังนั้นจึงเป็นที่วิตกกังวลของเหล่าสาวกว่าเมื่อทรงปรินิพพานไปแล้วจะมีผู้ใดมาทำหน้าที่นี้แทนพระองค์ได้ ทรงแสดงคำตอบไว้ในมหาปรินิพพานสูตรว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลายหลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๖

พระวินัยหรือสิกขาบทคือธรรมนุญการปกครองที่พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์พิจารณา ร่วมกันบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เป็นมาตรการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของภิกษุที่ยังเป็นปุถุชนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันถ้าภิกษุรูปใดประพฤติล่วงละเมิดก็จะได้รับโทษทั้งที่เป็นสถานหนักและเบาตลอดกันตามลักษณะของความผิดที่ได้ทำลงไปกล่าวคือโทษสถานหนักคือให้ขาดจากความเป็นภิกษุส่วนโทษสถานเบาคือการยอมรับสารภาพความผิดที่ได้ทำลงไปจากนั้นได้กล่าวคำปฏิญาณยืนยันต่อหน้าภิกษุผู้บริสุทธิ์ว่าจักสำรวมระวังและไม่ทำไม่พูดไม่คิดล่วงละเมิดอีกต่อไป เทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนั้นคือใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่องใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษดังพระบาลีที่ว่า “**นิกคณฺเห นิกคหารํ ปคคณฺเห ปคคหารํ** ช่มคนที่ควรชมยกย่องคนที่ควรยกย่อง”^๗

พระพุทธองค์ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการปกครองไว้ คำว่าวัตถุประสงค์หรือจุดประสงค์จุดมุ่งหมายแปลมาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ว่า “Objective” ซึ่งตรงกับศัพท์ในทางพระพุทธศาสนาว่า “อตถ” ที่แปลว่าความมุ่งหมายความประสงค์หรือประโยชน์เกื้อกูล การกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่จะต้องคำนึงถึงเพราะวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเปรียบเสมือนเข็มทิศหรือแนวทางในการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ในองค์กรคณะสงฆ์พระภิกษุต้องอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยและต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดย

^๖ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๗อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๖๙.

^๘พันตรีป. หลงสมบุรณ์, รวบรวมเรียบเรียง, **พจนานุกรมมคธ - ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า๒๘.

มีวัตถุประสงค์เพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวงและเพื่อทำนิพพานให้แจ้งซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดใน พระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งหรือจัดองค์คณะสงฆ์สมัยพุทธกาลที่ดีล้วนเป็นการจัด สภาพการณ์เพื่อให้สมาชิกในองค์คณะสงฆ์ได้บรรลุวัตถุประสงค์ในข้อดังกล่าวด้วยการอาศัย อำนาจประโยชน์เกื้อกูลแก่สมาชิกและองค์คณะสงฆ์จะพึงได้รับร่วมกัน ๓ ประการคือ ๑. ทัฏฐธัม มิกัตถ์ ๒. สัมปรายิกัตถ์ ๓. ปรมัตถ์^๙

ไชย ณฑล ได้กล่าวไว้พระผู้มีพระภาคทรงเป็นพระบรมศาสดาของพระศาสนาแล้วทรง แต่งตั้งอัครสาวกและมหาสาวกในฐานะผู้เลิศทางด้านต่างๆเป็นใหญ่เป็นอธิบดีในคุณวิเศษนั้นๆเพื่อ เป็นแบบอย่างและเป็นธรรมาจารย์สั่งสอนกุลบุตรและมหาชนตั้งนั้นโครงสร้างองค์คณะสงฆ์สมัย พุทธกาล ปรากฏดังนี้^{๑๐}

แผนภาพแสดงโครงสร้างการสายการบังคับบัญชาคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล^{๑๑}

ส่วนรูปแบบอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้น เป็นสังคมตัวอย่างคือสังคมสงฆ์โดยทรงใช้วิธีการทำให้มีระบบการที่บุคคลหลายสาขาอาชีพต่างเพศ

^๙ พุ.จ. (ไทย) ๓๐/๗๕๕/๓๘๘.

^{๑๐} ไชย ณฑล, การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗๒ - ๑๗๓.

^{๑๑} พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, หน้า ๖๘.

ต่างผิวพรรณมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนและมีระเบียบแบบแผนในการเป็นอยู่ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้รับประโยชน์จากการสอนของพระองค์อย่างเต็มที่ในระยะแรกที่พระองค์ทรงประกาศหลักคำสอนนั้นมีผู้สนใจเข้ามาศึกษาพระองค์ก็ทรงรับและสั่งสอนเองพร้อมกันนั้นก็จัดส่งไปประกาศพระศาสนาไปยังเมืองน้อยใหญ่อื่นๆ เมื่อกิจการเจริญเติบโตตามลำดับมีภิกษุจำนวนมากเกินกว่าที่จะทรงดูแลได้ทั่วถึงจึงมอบอำนาจให้พระสงฆ์ดูแลและปกครองกันเองโดยเคารพนับถือตามลำดับอาวุโสพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งในฐานะธรรมราชาทรงปกครองแบบพ่อปกครองลูกหรืออาจารย์ปกครองศิษย์ถือความสุจริตใจเป็นพื้นฐานและทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ใช้ระบอบสามัคคีธรรมซึ่งอาจเรียกว่า“สังฆาธิปไตย”^{๑๒}

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลนั้นเป็นไปในรูปแบบของระบอบสามัคคีธรรม ยึดถือพระธรรมวินัยเป็นหลักหรือเป็นแม่บทในการปกครองคณะสงฆ์ทุกประการ ซึ่งรูปแบบของระบอบการปกครองนี้ เป็นหลักของการปกครองในหลักของพุทธปรัชญาที่พระองค์ทรงแสดงและบัญญัติไว้ให้ภิกษุสงฆ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก พระธรรมวินัยในการปกครองของสงฆ์เป็นหลัก โดยยึดเป็นรูปแบบในการดำเนินงานในทางพระพุทธศาสนาที่ต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำ การที่ผู้ได้ปกครองจะทำตามคำสั่งของผู้นำจึงไม่ขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสำคัญโดยเฉพาะ พระอุปัชฌาย์และอาจารย์นับเป็นหน่วยปกครองที่ได้ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้ในการปกครองสงฆ์ ที่มีลักษณะควบคุมดูแลนอกจากนั้น ก็มีแต่พระธรรมวินัยที่ใช้ควบคุมวัตรปฏิบัติของสงฆ์ ซึ่งผู้ดูแลพระวินัยก็คือสงฆ์ที่อยู่ด้วยกันนั่นเอง ผู้ระงับอาบัติหรือการทำผิดพระวินัยก็เป็นอำนาจของสงฆ์ แม้แต่การระงับอธิกรณ์ก็เป็นอำนาจของสงฆ์เช่นกัน อุปัชฌาย์และอาจารย์นั้นถือว่าเป็นตัวแทนการปกครองที่ยึดถือผู้มีความรู้ อายุพรรษามากเคารพพระราชาที่อ่อนกว่า เท่ากับที่ปกครองน้องแต่มีธรรมวินัยกำกับอยู่เบื้องหลัง

๒. การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยนั้นถือว่าเป็นยุคแรกของการปกครองคณะสงฆ์ไทย อย่างเป็นรูปธรรมพระพุทธศาสนาในสมัยกรุงสุโขทัยนี้มีทั้งลัทธิหรือนิกายเถรวาทและมหายานตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ต้นราชวงศ์พระร่วงที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนาในสมัยกรุงสุโขทัยได้รับอิทธิพลจากคณะสงฆ์ลังกาวงศ์สืบเนื่องจากพระราหุลเถระได้มาประกาศพระพุทธศาสนาที่เมืองนครศรีธรรมราชตอนใต้ของประเทศไทยแรกเริ่มต้นพระพุทธศาสนาที่เมือง

^{๑๒} สุรพลสุขะพรหมดร., “พระสงฆ์กับการศึกษาการเมืองการปกครอง”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, (มกราคม - มีนาคม ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๑.

นครศรีธรรมราชประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง สร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้กับประชาชนจนเป็นที่รู้จัก
ในนามพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์เจริญรุ่งเรืองอย่างมาก^{๑๓}

คณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัยมี๒คณะคือคณะคามวาสีคือคณะฝ่ายฆราวาสและคณะอรัญวาสี
คือคณะฝ่ายช้ายทั้งสองฝ่ายปกครองแยกจากกันคือเป็นเหมือนองค์กรที่ปกครองโดยอิสระจากกันแต่
ละคณะมีเจ้าคณะผู้ปกครองบังคับบัญชาสูงสุดเป็นของตนเองที่เรียกว่าพระสังฆราชผู้มีหน้าที่
รับผิดชอบดูแลฝ่ายของตนตั้งนั้นกรุงสุโขทัยจึงมีพระสังฆนายกหรือประมุขสงฆ์ ๒รูปคือพระสังฆราช
คณะคามวาสีและพระสังฆราชคณะอรัญวาสีเช่นในพ.ศ. ๑๙๔๙พระครูติลกตริณศีลคันธรววาสีธรรม
กิตติสังฆราชมหาสามีเจ้า สติต ฌ วัดป่าแต่ทรงเป็นพระสังฆราชคณะอรัญวาสีอีกฝ่ายคือ
พระสังฆราชญาณรุจิมหาเถร เป็นพระสังฆราชของคณะคามวาสี^{๑๔}

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองของ
พระพุทธศาสนา ดังนั้นการปกครองคณะสงฆ์ไทยมีการปรับเปลี่ยนบ้าง โดยการปกครองคณะสงฆ์
สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี คณะสงฆ์แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ

๑) คณะคามวาสีฝ่ายช้าย คือ คณะของพระสงฆ์นิทายเดิมที่มีมาตั้งแต่แรก
สถาปนากรุงสุโขทัย มีพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นเจ้าคณะฝ่ายคามวาสีฝ่ายช้าย

๒) คณะอรัญวาสี คือ คณะที่สืบต่อประเพณีพระสงฆ์ลังกาวงศ์ในกรุงสุโขทัยมี
พระพุทธอาจารย์ เป็นเจ้าคณะ

๓) คณะคามวาสีฝ่ายฆราวาส คือ คณะสงฆ์นิทายเดิมที่ไปศรีลังกาแล้วอุปสมบทใหม่
แล้วกลับมาตั้งคณะใหม่ ในนามที่เรารู้จักคือคณะป่าแก้ว มีพระวันรัตน์เป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายฆราวาส

ตำแหน่งพระพุทธอาจารย์นี้ตั้งขึ้นใหม่ เป็นเจ้าคณะแทนพระวันรัตน์ ประมุขฝ่ายอรัญวาสี
เดิม ซึ่งสับเปลี่ยนไปเป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายฆราวาส ในรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เปลี่ยนเป็น
พระพุฒาจารย์คณะคามวาสีฝ่ายช้าย มีสมเด็จพระอริยวงศาสังฆราชาธิบดีอยู่วัดมหาธาตุ เป็นเจ้า
คณะมีฐานานุกรม ๑๐ รูป พระราชาคณะ ๑๘ รูป มีพระพิมลธรรม เป็นต้น

คณะอรัญวาสีมีพระพุทธอาจารย์ อยู่วัดโบสถ์ราชเดช เป็นเจ้าคณะบังคับบัญชาพระสงฆ์
ฝ่ายสมถและวิปัสสนาทั้งหมด มีพระราชาคณะ ๗ รูป มีพระญาณไตรโลก เป็นต้น

คณะคามวาสีฝ่ายฆราวาส มีพระวันรัตน์ อยู่วัดป่าแก้ว เป็นเจ้าคณะมีฐานานุกรม ๑๑ รูป มี
พระราชาคณะ ๑๗ รูป มีพระธรรมวโรดม เป็นต้น

คำว่า “สมเด็จ” เป็นภาษาเขมร เชื่อว่านำมาใช้นำหน้าพระราชาคณะชั้นนำตั้งแต่กรุงศรี
อยุธยา^{๑๕}

^{๑๓} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานปกครองคณะสงฆ์**, พิมพ์ครั้งที่๖,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๕), หน้า๗.

^{๑๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูรธมมจิตโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, หน้า ๘.

^{๑๕} นันท ธรรมสถิตย์, **พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน, ๒๕๓๓),
หน้า ๗๑.

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรีนั้น ถือว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองแต่ในส่วนการปกครองคณะสงฆ์ยังคงรูปแบบเดิมเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในสมัยกรุงธนบุรีนี้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ทรงมีความวิริยะอุตสาหะที่จะฟื้นฟูทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังเมื่อคณะสงฆ์รวมพลเป็นกลุ่มแล้วทำให้การปกครองเหมือนยุคกรุงศรีอยุธยาได้แล้ว ก็ทรงให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น แต่การปกครองคณะสงฆ์ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทชุดและเสื่อมอีกครั้งเป็นเพราะพระองค์ทรงวิปลาสนิญาทรงสั่งปลดสมเด็จพระสังฆราช (สี) ออกจากตำแหน่งแล้วตั้งพระครูธรรมธีรราชฆานุมณี (ชื่น) ให้เป็นสมเด็จพระสังฆราชแทน (รูปสุดท้ายในสมัยกรุงธนบุรี)

ส่วนตำแหน่งการปกครองและการแต่งตั้งสมณศักดิ์ สมเด็จพระยามหาราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า “ในสมัยกรุงธนบุรี ดูเหมือนว่าจะไม่จัดให้มีทำเนียบสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับของพระเจ้าธนบุรี” การปกครองไม่แตกต่างจากกรุงศรีอยุธยา แต่ในยุคกรุงธนบุรีใช้ระยะเวลาแค่ ๑๔ - ๑๕ ปี เท่านั้น

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ถือว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองแต่ในส่วนการปกครองคณะสงฆ์มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากสมัยกรุงธนบุรีอันสืบเนื่องจากกรุงธนบุรีสิ้นสุดลงใน พ.ศ.๒๓๒๕ ซึ่งถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนอาณาจักรของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างกรุงเทพมหานครเป็นราชธานีทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดหลายแห่งมีวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวังวัดสุทัศนเทพวรารามวัดสระเกศราชวรมหาวิหารและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหารเป็นต้น^{๑๖}

ส่วนโครงสร้างรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ยังเป็นแบบกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์เป็นครั้งแรกรวม ๑๐ ฉบับคือ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๓๒๕, ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๖ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๗ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๓๓๒, ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๓๓๗, ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๓๔๔^{๑๗}

วัตถุประสงค์ของการออกกฎหมายเพื่อการควบคุมดูแลหรือลงโทษแก่พระภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอยู่เป็นประจำถ้าคงอาศัยพระธรรมวินัยหรือที่เรียกว่าศีล๒๒๗ ข้อก็คงไม่เพียงพอสำหรับพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันนี้และทรงมีประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ปรับปรุงคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๑ ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ทรงปรารถนาให้กระทำสังคายนา พระธรรมวินัยขึ้น เพราะว่าพระไตรปิฎกที่สมเด็จพระเจ้า

^{๑๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๖), หน้า ๘.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

ตากสินมหาราชทรงรับสั่งให้รวบรวมจากหัวเมืองต่างๆเช่นเมืองนครศรีธรรมราชกัมพูชา เป็นต้น ยังมี ความคาดเคลื่อนผิดบ้างบางประการจึงเห็นสมควรให้ทรงทำการรวบรวมสังคายนาศรีไตรปิฎกใหม่ โดยทรงโปรดให้พระมหาเถระ ๒๑๘ รูปและราชบัณฑิต ๓๒ คนประชุมการกระทำสังคายนาศรีไตรปิฎกขึ้นเมื่อ วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ ปีวอก พ.ศ.๒๓๓๑ ณ วัดศรีสรรเพชญ์ (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์)^{๑๘}

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๒ ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับเป็นช่วงระยะเวลาสั้นมาก คือ ๑๕ ปี เท่านั้นที่ทรงครองราชย์ แต่ทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนา สมเด็จพระสังฆราชขึ้นถึง ๓ พระองค์ คือสมเด็จพระสังฆราช (ศุก) วัดมหาธาตุ, สมเด็จพระสังฆราช (มี) วัดราชบูรณะ และสมเด็จพระสังฆราช (ต่อน) วัดมหาธาตุ ทั้ง ๓ พระองค์อยู่วัดมหาธาตุฯ จนถึง ยุคนั้นกล่าวได้ว่าใครที่เป็นสมเด็จพระสังฆราชต้องอยู่วัดมหาธาตุฯ และในรัชกาลนี้ได้ส่งพระสงฆ์ ไทยดูกิจการงานพรศาสนา ณ ประเทศศรีลังกา และในสมัยสมเด็จพระสังฆราช (มี) โปรดให้มีการ บำเพ็ญกุศลวันมาฆบูชาเป็นกิจลักษณะ^{๑๙}

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๓ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ.๒๓๖๗ พระองค์ทรงมีพระราช ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าทรงมีความเคารพในองค์พระภิกษุสามเณรอย่างยิ่งแม้ พระภิกษุจะประพฤติชั่วอย่างไรไม่คอยสนพระทัยนักจนเป็นที่มาของคำว่า “ชั่วชั่งชิตชั่งสงฆ์” ใน ด้านการปกครองคณะสงฆ์ทรงโปรดให้ทรงสร้างวัดพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ใน กรุงเทพมหานครเข้าด้วยกัน โดยจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เพิ่มอีก ๑ คณะจากรูปแบบเดิม คือ

๑) คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคเหนือ

๒) คณะอรัญญาวาสี ปกครองพระนักปฏิบัติทั่วราชอาณาจักร

๓) พระคามวาสีฝ่ายขวา ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคใต้

๔) คณะกลาง ปกครองพระอารามหลวงกับวัดราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร

การปกครอง ๔ คณะอย่างนี้มีเจ้าคณะใหญ่ที่เป็นผู้บังคับบัญชาดูแลกิจการคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตนแต่เจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ ต้องขึ้นอยู่กับสมเด็จพระสังฆราช^{๒๐}

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๔ คณะสงฆ์เริ่มดีขึ้น จำนวนพระสงฆ์เริ่มมากขึ้น ตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๓ ทั้งยังมีคณะใหม่เพิ่มขึ้นอย่างเป็นทางการคือ คณะธรรมยุติและคณะอรัญญาวาสี เดิมกลับหายไปไม่ทราบชัดว่าหายไปไหน ตอนเริ่มรัชกาลยังมีอยู่ คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระ

^{๑๘} แสงอุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๒.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

^{๒๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๕

เทศเป็นเจ้าคณะ แต่ชื่ออริยวาสีค่อยๆ หายไปในภายหลัง ด้านสมณศักดิ์รัชกาลนี้เพิ่มมากขึ้น และทรงเห็นว่า กรมหมื่นนุชิตชิโนรส ทรงคุณธรรมยิ่งกว่าสังฆนายกอื่นๆ จึงโปรดตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก สถาปนาขึ้นเป็น "กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส" เป็นประธานสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร และทรงสถาปนาพระพิมลธรรม (อู่) วัดสุทัศน์ ขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณอนุโรมตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ ๓ ที่จะให้เป็นสังฆราช แต่ตอนนี้ยังไม่ได้เป็นสังฆราช เป็นเพียงเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือเท่านั้น และทรงยกพระพุทโธโฆษจารย์(ฉิม) เป็นสมเด็จพระพุทโธโฆษจารย์ด้วย ส่วนการปกครองหัวเมืองแต่เดิมตำแหน่งเป็นพระสังฆราชา รัชกาลที่ ๔ โปรดให้เปลี่ยนเป็น สังฆปาโมกข์ มียศเทียบเท่าพระครู แต่บางเมืองก็มียศเท่าพระราชาคณะ ใช้ราชทินนามเหมือนกรุงเทพมหานคร

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นระยะที่กิจการทุกส่วนของประเทศได้รับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากระบบเก่าสู่ระบบใหม่ ด้านศาสนาก็เช่นเดียวกัน มีการปฏิรูปขึ้นในทุกๆ ด้านเวลานั้น พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้ทรงช่วยในด้านการคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ด้านสมณศักดิ์ มีที่น่าสนใจคือ ในรัชกาลนี้ได้เพิ่มสมณศักดิ์ชั้น "ราช" ขึ้นใหม่ครั้งก่อนพระราชาคณะมี ๔ ชั้น คือ พระราชาคณะสามัญ ๑ ชั้น เมื่อเพิ่มชั้นราชขึ้น จึงมี ๕ ชั้น ส่วนชั้นสามัญกลายเป็นชั้นที่ ๖ จึงเรียงตามลำดับใหม่คือ ๑.ชั้นสมเด็จพระ ๒.ชั้นรองสมเด็จพระ ๓.ชั้นธรรม ๔.ชั้นเทพ ๕.ชั้นราช ๖.ชั้นเทพ และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะของบางตำแหน่ง เช่นเลื่อนพระพรหมมุนีจากชั้น ๓ ขึ้นเป็นชั้น ๒ เลื่อนพระธรรมโกษาจารย์จากชั้นสามัญเป็นชั้นที่ ๓ เป็นต้น เรื่องสำคัญในวงการสงฆ์ คือการมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์อย่างจริงจังขึ้น ซึ่งควรจะรู้โดยละเอียดไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้ เราทราบมาแล้วว่าคณะสงฆ์จัดเป็น ๓ นิกาย คือ ๑.มหานิกาย ๒.ธรรมยุติกนิกาย ๓.รามัญนิกาย ทั้งหมดนี้สืบมาจากทักษิณนิกายหรือเถรวาท แต่ก็มีอุตรนิกายหรือมหายานอยู่บ้างคือ พระญาณกับพระจีนฝ่ายหลังนี้มีได้รับการยกย่องเป็นพระภิกษุสงฆ์ คงถือว่าเป็นนักพรตเท่านั้น มาถึงรัชกาลที่ ๕ จึงทรงตั้งหัวหน้าฝ่ายญาณเป็นพระครู และฝ่ายจีนเป็นพระอาจารย์ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ยังยังมี ๔ คณะเหมือนรัชกาลที่ ๓,๔ คือ

๑. คณะเหนือ สมเด็จพระพุทโธโฆษจารย์ (แสง) วัดราชบูรณะเป็นเจ้าคณะใหญ่ โดยมารวมเอาวัดทางเหนือมาขึ้นกับคณะนี้ และคณะนี้ก็ขึ้นตรงต่อมหาดไทย

๒. คณะใต้ สมเด็จพระวันรัตน์ (ติต) วัดมหาธาตุเป็นเจ้าคณะใหญ่รวมเอาวัดทางใต้มาขึ้นกับคณะนี้ และขึ้นต่อกรมพระกลาโหมและกรมท่า

๓. คณะกลาง สมเด็จพระพุฒาจารย์ (หม่อมเจ้าสังฆทัต) วัดพระเชตุพนเป็นเจ้าคณะใหญ่รวมเอาวัดในส่วนกลางและนครเขื่อนขันธ์ (อ.พระประแดง) มาขึ้นในคณะนี้ แต่ที่ปรากฏจริงวัดในส่วนกลางไปขึ้นต่อคณะเหนือก็มี คณะใต้ก็มีสืบสนอยู่

๔. คณะธรรมยุติ เวลานั้นยังไม่มีสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ มีพระศาสนโสภณเป็นเจ้าคณะรองรวมเอาวัดธรรมยุติทั่วราชอาณาจักรขึ้นคณะนี้ ผู้ปกครองต่อมาเป็นพระราชาคณะที่เป็นเจ้าเสียส่วนมาก สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ของคณะนี้มีฐานานุกรมเป็นพิเศษกว่าคณะอื่นๆ^{๒๑}

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ทรงเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ พ.ศ. ๒๔๕๓ พระองค์ทรงโปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตตมาภิเษกทรงเลื่อนพระเกียรติยศพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวชิรญาณวโรรสพระบรมราชาอุปฌาจารย์ ขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาวชิรญาณวโรรสตำแหน่งสมเด็จพระมหาสมณะเป็นมหาสังฆปริณายกทั่วพระราชอาณาจักรและเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกนิกายการปกครองคณะสงฆ์ยังคงใช้พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ แต่เป็นอันงดใช้อำนาจจากมหาเถรสมาคม สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ยังคงเรียกประชุมและบัญชากิจการอันจะพึงทำการสงฆ์ในที่ประชุมนั้นดังข้อความที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงอธิบายเป็นเชิงอรรถในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติมีความว่าในแผ่นดินปรกติโปรดให้ข้าพเจ้าเป็นผู้บังคับบัญชาการคณะสงฆ์โดยทั่วไปการประชุมตามพระราชบัญญัตินี้ก็ชื่อว่าเป็นอันงดชั่วคราวโดยนัยหรือกล่าวอีกวาหนึ่งว่ายังไม่ถึงคราวเรียกประชุมตามพระราชบัญญัติตลอดเวลาที่ข้าพเจ้ายังบัญชาการอยู่ ข้าพเจ้าปรารถนาจะให้มหาเถรสมาคมคงมียืนอยู่ด้วยประการหนึ่ง จึงคงเรียกประชุมและบัญชากิจการอันจะพึงทำการสงฆ์ในที่ประชุมนั้น^{๒๒}

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๖ พอสรุปได้ดังนี้

๑) สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงบัญชาการคณะสงฆ์ในที่ประชุมมหาเถรสมาคมโดยปกติตัวอย่างเช่นที่ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ในยุคนี้จึงใช้ว่า “พระมหาสมณวินิจฉัย” ไม่ใช่คำว่า “มหาเถรสมาคมวินิจฉัย” ๒) เจ้าคณะมณฑล ๓) เจ้าคณะเมืองหรือจังหวัด ๔) เจ้าคณะแขวง ๕) เจ้าอาวาส

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้ไม่มีอะไรที่เปลี่ยนมากเพราะรูปแบบการปกครองคลึงคล้ายในสมัยรัชกาลที่ ๖ คือ มีสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองและมีมหาเถรสมาคมเป็น

^{๒๑} เรื่องเดียวกันหน้า, ๓๘.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

ผู้ให้คำปรึกษา จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ แต่ที่น่าสนใจคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงอาราธนาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ วัตรราชปิตุพร้อมด้วยคณาจารย์ทั้งหลายประชุมสอบทานพระไตรปิฎก ฉบับรัชกาลที่ ๕ ให้ละเอียดถี่ถ้วนอีกครั้งหนึ่ง แล้วโปรดประกาศชักชวนพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ประชาชน ช่วยกันออกทุนทรัพย์พิมพ์รวม พระราชกุศล พิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นใหม่ จำนวน ๑,๕๐๐ จบ จบละ ๔๕ เล่ม เท่าพระชนม์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงธรรมโปรดสัตว์นับแต่กาลตรัสรู้แล้ว พระไตรปิฎกชุดนี้ เรียกว่า "พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ" ซึ่งเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทยและอาจพูดได้ว่า สมบูรณ์ที่สุดในวงการพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระอานันทมหิดล พระองค์ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ขณะนั้นทรงพระเยาว์มากอายุแค่ ๙ พรรษาการปกครองประเทศไทยคงใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดดังนั้นการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองฝ่ายอาณาจักรครั้งนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ไปด้วย นั่นคือให้มีรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับการปกครองของอาณาจักรคณะรัฐบาลจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ นับว่าเป็นจุดเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยยกเลิกการปกครองที่ใช้พระราชบัญญัติฉบับเดิมคือฉบับ ร.ศ. ๑๒๑ ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ คณะรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ ดังข้อความต่อไปนี้

“พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้รับความเห็นชอบของคณะสงฆ์และได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วโดยราบรื่นความสำคัญในพระราชบัญญัติก็คือได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อนุโลมระบบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย”^{๒๓}

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยในรัชกาลสมัยปัจจุบันนั้น ถือว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองพร้อมกับการปกครองคณะสงฆ์มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองไปด้วย โดยประเทศไทยในปัจจุบันนี้มีนิกายฝ่ายเถรวาท ๒ นิกายคือ มหานิกายและธรรมยุตินิกาย มหานิกายมีจำนวนมากว่าและสืบเชื้อสายตรงมาจากการสถาปนาคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ในยุคลสุโขทัย ส่วนธรรมยุตินิกายได้สถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖ โดยเจ้าฟ้ามงกุฎซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเป็นนิกายเล็กกว่า มุ่งเน้นการปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด แต่ทั้งสองนิกายก็อยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมและสมเด็จพระสังฆราช การปฏิรูปภายในองค์กรระยะต่อมาได้ลดความแตกต่างระหว่างนิกายลงมากในศตรรษที่ผ่านมา คณะสงฆ์ในประเทศไทยได้ปกครองตัวเองอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับหนึ่ง (พ.ศ. ๒๔๘๔) และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับล่าสุด ซึ่งตราออกเป็นพระราชบัญญัติเมื่อ

^{๒๓} มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, *ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย*, หน้า ๑๙.

พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ และยังมีคณะสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่ายที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย คือ ฝ่ายมหายานที่แบ่งเป็นจिनิกายและอนันนิกาย และฝ่ายเถรวาทที่แบ่งเป็นมหานิกายและธรรมยุตินิกาย ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายานต้องอยู่ภายใต้การปกครองของ สมเด็จพระสังฆราช ผู้ที่มหากษัตริย์ทรงสถาปนาขึ้นจากนิกายใดนิกายหนึ่งในฝ่ายเถรวาท และจะดำรงตำแหน่ง พระสังฆราชไปจนตลอดพระชนม์ชีพ สมเด็จพระสังฆราชมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้ช่วยสนองงาน มหาเถรสมาคมนี้มีกรรมการถาวรโดยตำแหน่งจำนวน ๘ รูป และกรรมการที่สมเด็จพระสังฆราชทรง แต่งตั้งอีกจำนวน ๑๒ รูปมหาเถรสมาคมมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีอำนาจหน้าที่ปกครอง คณะสงฆ์ ออกกฎ ระเบียบ และแต่งตั้งผู้บริหารงานคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย การบริหารคณะสงฆ์มี สำนักงานพระพุทธรักษาแห่งชาติ ซึ่งทำหน้าที่เป็นสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยสนอง งาน สำนักงานนี้ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างคณะสงฆ์กับรัฐ เพื่อให้เกิดความร่วมมือกลมเกลียว กัน ทั้งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลพระภิกษุสามเณรและอาราม โดยจัดสรรงบประมาณอุดหนุนจากรัฐ และมีหน้าที่ส่งเสริมการบริหารงานของพระสงฆ์

เมื่อว่าตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ไทยมีการจัดองค์กรอย่างดี วัตถุประสงค์และพระภิกษุสามเณรประมาณ ๓ แสนรูป อยู่ภายใต้การบริหารแบบรวมอำนาจเข้าสู่ ศูนย์กลาง และคณะสงฆ์ได้รับการยอมรับและอุปถัมภ์จากรัฐ ซึ่งทำให้กิจการคณะสงฆ์ การศึกษา และพิธีกรรมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การปกครองคณะสงฆ์ที่มีการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง นี้ทำให้กิจการคณะสงฆ์ได้รับการดูแลใกล้ชิด สามารถรักษาระเบียบวินัย และมีช่องทางการ ติดต่อสื่อสารระหว่างศูนย์กลางการบริหารกับจังหวัดที่ไกลออกไป เนื่องจากมีการจัดองค์กรแบบนี้ การประสานร่วมมือและความปรองดองกับรัฐจึงคงมีอยู่ได้ และพระสงฆ์เองก็มีส่วนสร้างความ สามัคคีในหมู่ประชาชนและรักษาความมั่นคงของชาติ แต่เมื่อมองอีกมุมหนึ่ง องค์กรที่มีการรวมเข้า สู่ศูนย์กลางเช่นนี้ต้องพึ่งพาอาศัยคณะผู้นำจำนวนน้อย ซึ่งจะมีข้อจำกัดตรงที่ไม่สามารถตอบรับต่อ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที^{๒๔}

๓. บทสรุปวิเคราะห์

๑) บทสรุปวิเคราะห์การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพระพุทธกาล

การปกครองในสมัยพุทธกาลนั้น ในระยะต้นพระพุทธเจ้าเป็นผู้ดูแลทั้งหมดตั้งแต่การบวช ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา การรับไตรสรณะคมน์ ปัญหาพยากรณ์อุปสัมปทา ทูเตนอุปสัมปทา รวมถึงการบวชที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้เองทุกประเภทอนุโลมเข้าในการบวชด้วย เอหิภิกขุอุปสัมปทาทั้งหมด ต่อมาการบวชด้วยติสรณคณูปสัมปทา ทรงอนุญาตให้พระสาวกบวช ดำเนินการ และการบวชที่มอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ ในการให้การอุปสมบทคืออยู่ตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา อัน เป็นการบวชประเภทเดียวเท่านั้นที่ยังใช้กันอยู่ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนกระทั่งปัจจุบัน และไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงอีกเลย แม้จะผ่านระยะกาลมาถึงเกือบ ๒๖๐๐ ปีแล้วก็ตามนี่คือการบวชที่ถูกต้อง ในพระพุทธศาสนา เพื่อความสิ้นทุกข์ในที่สุด

^{๒๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมจินตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๓.

อาจสรุปวิเคราะห์ได้ว่าการปกครองและคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมหรือสามัคคีธรรม ให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ โดยอาศัยการนับอายุพรรษาในการนับระดับชั้นอาวุโสมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ทรงเป็นประธานในการตัดสินวินิจฉัยวางกรอบแนวการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ในรูปแบบที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ด้วยหลักพระธรรมวินัย ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยไปหลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว คณะสงฆ์ในยุคนั้น ๆ ก็ยังยึดถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อบัญญัติเกณฑ์กำหนดตัดสิน ให้ดำเนินไปด้วยหลักประชาธิปไตยโดยยึดหลักเสียงข้างมากเป็นมติเอกฉันท์ กล่าวโดยรวมในสมัยพุทธกาลนั้นได้กำหนดรูปแบบและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ คือ การบวช พระธรรมวินัย การศึกษา และการเผยแผ่

บทสรุปวิเคราะห์การปกครองคณะสงฆ์ในหลังสมัยพุทธกาล

หลังจากพุทธปรินิพพานมาแล้ว การปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นด้วยการทำสังคายนาเพื่อรวบรวมพระธรรมวินัยให้เข้าเป็นหมวดหมู่ และมีการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องตามหลักธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ เพื่อป้องกันมิให้กระจัดกระจาย ในภายหลังพุทธกาลไม่นาน คณะสงฆ์เริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมวินัยแตกต่างกันไป จนเกิดความแตกแยกในหมู่คณะสงฆ์โดยแบ่งแยกรูปแบบการปกครองออกไปเป็นหลายคณะ และอันสืบเนื่องจากทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ทำให้ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในเมืองไทย เริ่มจากดินแดนอาณาจักรสุวรรณภูมิ สู่อาณาจักรกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จวบกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ การปกครองคณะสงฆ์ไทยยังปฏิบัติตามรูปแบบการปกครองของพระพุทธองค์ถือตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ระหว่าง ศาสนจักรกับอาณาจักร การพึ่งอำนาจรัฐน่าจะเป็นการสร้างความคิดดีสิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนา ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไปตามนานาอารยประเทศถึงกระนั้นก็ตาม พระสงฆ์ก็ยังคงอยู่บนกรอบแห่งพระธรรมวินัยเดียวกันนั่นเอง

บทสรุปวิเคราะห์การปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยต่างๆ

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัย แบ่งการปกครองออกเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายคามวาสี และฝ่ายอรัญญวาสี โดยทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็มีเจ้าคณะผู้ปกครองดูแลบังคับบัญชาอยู่ตามลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ยึดตามรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย นำมาใช้ในการปกครอง โดยแบ่งออกเป็น ๒ คณะ คือ คณะคามวาสี และคณะอรัญญวาสี

ต่อมาการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ คณะ คือคณะคามวาสีฝ่ายชาย ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่สืบมาจากนิกายเดิมตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คณะอรัญญวาสีเป็นพระสงฆ์ที่สืบมาจากสมัยกรุงสุโขทัยเช่นกัน คณะคามวาสีฝ่ายขวา เป็นพระสงฆ์นิกายเดิมที่ไปบวชแปลงนิกายมาจากประเทศศรีลังกา ภายหลังรู้จักกันในนามว่า “คณะป่าแก้ว”

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น มีรูปแบบและลักษณะการปกครองคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ คณะ คือคณะกลาง (เพิ่มเข้ามาใหม่) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ในเขตพื้นที่ในกรุงเทพมหานครทั้งหมด คณะเหนือ (เดิมคือคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะใต้ (เดิมคือคณะคามวาสีฝ่ายขวา) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ภาคใต้ทั้งหมด และคณะอรัญญวาสี คือคณะเดิมที่มีอยู่ก่อนการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ ๓-๔ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ คณะเหมือนกัน เพียงแต่เปลี่ยนจากคณะอรัญญวาสี มาเป็นคณะธรรมยุติกนิกายเท่านั้น

สรุปวิเคราะห์การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย

การปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้น มีหลักการสำคัญ คือการมอบอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธาน การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มอบอำนาจการปกครองทั้งหมดไว้กับมหาเถรสมาคมเช่นนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ต้องการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ โดยไม่ต้องประสบกับอุปสรรคล่าช้าอันเนื่องจากการถ่วงดุลย์อำนาจในระบอบสังฆสภา เนื่องจากมหาเถรสมาคมมี อำนาจการปกครองคณะสงฆ์อย่างกว้างขวางมาก ความเจริญหรือความถดถอยของคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ เพราะมหาเถรสมาคมได้อำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสำคัญไว้ทั้งหมด ถ้ามหาเถรสมาคมประกอบไปด้วยกรรมการส่วนใหญ่ที่มีความรู้และความสามารถดี นโยบายใหม่ๆในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จะได้รับการประกาศใช้ มหาเถรสมาคม โดยการสนับสนุนของรัฐบาล สามารถออกคำสั่งให้คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรปฏิบัติตามได้ ผู้พร้อมจะปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคมก็ คือเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ลงไปจนถึงระดับเจ้าอาวาส

ดังนั้น แม้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จะมีส่วนดีตรงที่ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างมหานิกายกับธรรมยุติกนิกาย และทำให้มีเอกภาพเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ไทยได้ก็จริง แต่กระนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ก็ได้สร้างปัญหาให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ เพราะมีการยกเลิก “องค์กร” หรือ “กระทรวง” แล้วมอบงานทั้งหมด ให้อยู่ในความรับผิดชอบของกรรมการมหาเถรสมาคม ว่าโดยหลักการ กรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละรูป ต้องรับภาระกำกับดูแลงานปกครอง งานศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการและงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ การวินิจฉัยสั่งการแต่ละครั้ง ต้องอาศัยมติร่วมกันของมหาเถรสมาคม มีหลายครั้งที่มีเรื่องสับสนสะเทือนวงการคณะสงฆ์เกิดขึ้น ประชาชนรอดูว่าคณะสงฆ์จะจัดการอย่างไร ปรากฏว่ากรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละรูป ยังทำอะไรไม่ได้ จนกว่าจะมีการประชุมกรรมการมหาเถรสมาคม เพื่อพิจารณาเรื่องนั้น เพื่อแก้ปัญหาที่กฎหมายคณะสงฆ์น่าจะกำหนดให้มี “องค์กร” หรือ “กระทรวง” ซึ่งอยู่ในกำกับดูแลของกรรมการมหาเถรสมาคมบางรูปผู้ทำหน้าที่สังฆมนตรีมีอำนาจวินิจฉัยสั่งการในเรื่องนั้น ๆ แล้วจึงรายงานมหาเถรสมาคม แม้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๙ จะให้อำนาจสมเด็จพระสังฆราช ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือ คณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆตามมติมหาเถรสมาคม เพื่อกลั่นกรองเรื่องที่จะเสนอมหาเถรสมาคม

และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย แต่มีข้อสังเกตว่าคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการเหล่านี้มีหน้าที่เพียง

“กลั่นกรองเรื่อง“ เพื่อเสนอมหาเถรสมาคมเท่านั้น อำนาจในการวินิจฉัยสั่งการยัง อยู่ที่มหาเถรสมาคม ในทางปฏิบัติมหาเถรสมาคม สามารถมอบอำนาจให้คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการปฏิบัติหน้าที่ประจำ “องค์กร” หรือ “กระทรวง” ตามที่มหาเถรสมาคมกำหนด เช่น คณะกรรมการปกครอง คณะกรรมการศึกษา คณะกรรมการเผยแผ่ ให้คณะกรรมการเหล่านี้มีสำนักงานประจำและมีหน้าที่ประจำเช่นเดียวกับหน่วยงานของรัฐ ผลดีของการมีสำนักงานถาวรและคณะกรรมการถาวร ก็คือความต่อเนื่องของเอกสารและการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะคณะกรรมการจะเปลี่ยนไปที่ชุดก็ตาม งานยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และเอกสารสำคัญก็ไม่สูญหายทั้ง คณะกรรมการชุดใหม่ยังอาศัยเอกสารเหล่านั้นเพื่อศึกษางานเก่าไปด้วยข้อสำคัญก็คือคณะกรรมการหรืออนุกรรมการต้องมีวาระการดำรงตำแหน่งไม่เกินสี่ปีเหมือนคณะรัฐมนตรีของฝ่ายบ้านเมือง

ส่วนประเด็นสาระสำคัญของการออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ด้วยการบริหารงานคณะสงฆ์ไม่สามารถดำเนินกิจการงานคณะสงฆ์ได้ เพราะประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ประชวรและประทับรักษาพระสุขภาพเป็นเวลานานนับปี ไม่สามารถทรงเข้าร่วมประชุมได้ด้วยประเด็นดังกล่าวนี้ อาจเกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์ในการบริหารการตัดสินใจในนโยบายหลัก โดยภาพรวม จึงจำเป็นต้องมีประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช องค์ประธานในการประชุมกรรมการมหาเถรสมาคม ด้วยการออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยความเห็นชอบของทั้งพุทธจักร คือ กรรมการมหาเถรสมาคม และราชาอาณาจักร คือ คณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นอำนาจของฝ่ายบริหารโดยตรง ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในการพัฒนา ด้านการศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยและความมั่นคงศรัทธายังยืนสถาพรของพระพุทธศาสนาสืบไป

ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาก่อกุลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมี รูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมและพระธรรมวินัยเป็นแกนหลักของการปกครองอยู่เสมอ

บรรณานุกรม

- มณีรัตน์ โชติวุฒตนากร. พระบรมราชาวาทด้านศาสนาและคุณธรรม. ราชบุรี : โรงพิมพ์ศรี-อักษร, ๒๕๔๘.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๖.
- กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา เล่มที่ ๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- _____ . การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- _____ . คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____ . พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- _____ . ธรรมนุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- พันตรี ป. หลงสมบูรณ์. รวบรวมเรียบเรียง. พจนานุกรม มจร - ไทย. กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- ไชย ณ พล. การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๓๗.
- สุรพล สุยะพรหม ดร. “พระสงฆ์กับการศึกษาการเมืองการปกครอง”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๔๙) : ๑๒๑.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ตำนานปกครองคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๕.
- นนท์ ธรรมสถิต. พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน, ๒๕๓๓.
- แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

๑๓๔ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙

หลักธรรมาภิบาลในพระไตรปิฎก Good governance in Tipitaka

พระสำราญ ปภสสโร*

บทคัดย่อ

หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการสำหรับผู้บริหารสำหรับผู้บริหารของภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคสังคมที่ปฏิบัติอย่างมีความถูกต้อง เป็นธรรม โดยรัฐและธุรกิจต้องมีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และภาคสังคมเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความถูกต้องในสังคมในการทำงาน เพื่อให้ความสงบสุขและเกิดประสิทธิภาพในการทำงาน

คำสำคัญ: หลักธรรมาภิบาล, พระไตรปิฎก

ABSTRACT

Good governance is a core principle for the executive management of the public sector and social sector that provides practical, accurate, fair government and business must be transparent. Has a responsibility to review them. And strengthening the social sector to achieve accuracy in the work to achieve peace and performance.

Keywords: Good governance, Tripitaka

๑. บทนำ

ปัจจุบันสภาพบ้านเมืองเรียกร้องหาคุณธรรมในองค์กร ชี้ให้เห็นว่า มีเรื่องที่น่าห่วงใย และน่าระมัดระวังไปเสีย เพราะเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏและประจักษ์ล้วนเป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่า “การเกิดภาวะบกพร่องทางคุณธรรม” ซึ่งอาจมาจากสาเหตุไม่เข้าใจถึงรากเหง้าของศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานของคุณภาพของคนในสังคม^๑ เพื่อให้กระบวนการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เกิดผลอย่างจริงจัง รัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ใช้เป็นแนวทางในการจัดระเบียบให้สังคม ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรักสามัคคี และร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของหลัก

* วัดเกราะวังไทย ต.ถนนขาด อ.เมืองฯ จ.นครปฐม 73000

^๑ สมศักดิ์ สุภีรักษ์, “มิติการพัฒนาและการบริหารทรัพยากรบุคคล”, เอกสารประกอบการอบรมผู้บริหารสถานศึกษา ฝ่ายพัฒนาบุคคล สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์, (๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

สำคัญอย่างน้อย ๖ ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า^๒

จากสภาพการดังกล่าว รัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดทุกส่วนราชการและข้าราชการ ปฏิบัติราชการตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือธรรมาภิบาล (Good Governance) ซึ่งมีเจตนารมณ์ในการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจภาครัฐ มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่า ลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ปรับปรุงภารกิจส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวก ได้รับการตอบสนองความต้องการและมีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อผู้ปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมของประชาชน การเปิดเผยข้อมูล การติดตามตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานสม่ำเสมอ^๓

เมื่อย้อนไปศึกษาหลักพระพุทธศาสนาพบว่า ได้ตระหนักถึงการทำงานที่ดีที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้หลักธรรมาภิบาลกับหลักพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกันอย่างเห็นได้ชัดเช่น หลักสุจริตกับหลักโปร่งใสตรวจสอบได้ เป็นต้น ซึ่งจะขยายดังต่อไปนี้

๒. แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

๑) ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล (Good Governance) คือ การปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแล กิจการต่างๆ ให้เป็นไปในครรลองคลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึงการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ธรรมาภิบาลเป็นหลักการที่นำมาใช้บริหารงานในปัจจุบันอย่างแพร่หลายด้วยเหตุเพราะ ช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ อาทิ พนักงานทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตและขยันหมั่นเพียร ทำให้ผลประกอบการขององค์กรธุรกิจนั้นขยายตัว นอกจากนี้แล้วยังทำให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง ศรัทธาและเชื่อมั่นในองค์กรนั้นๆ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น องค์กรที่โปร่งใส ย่อมได้รับความไว้วางใจในการร่วมทำธุรกิจ รัฐบาลโปร่งใสตรวจสอบได้ ย่อมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน ตลอดจนส่งผลดีต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ เป็นต้น

การบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีหรือธรรมาภิบาล มีหน่วยงาน องค์กร และบุคคลต่างๆ ได้ให้ความหมาย ดังนี้

^๒ สำนักนายกรัฐมนตรี, ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานฯ, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^๓ สำนักนายกรัฐมนตรี, ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานฯ, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ระบุหลักการของค่านิยมการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไว้ว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการและธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคี และร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทา ป้องกัน หรือเยียวยาภาวะวิกฤติภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน^๕

ประเวศ วะสี ให้ความหมายของคำว่า ธรรมรัฐประกอบด้วยภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคสังคมที่มีความถูกต้อง เป็นธรรม โดยรัฐและธุรกิจต้องมีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และภาคสังคมเข้มแข็ง ธรรมรัฐแห่งชาติ หมายถึง การที่ประเทศมีพลังขับเคลื่อนที่ถูกต้องเป็นธรรมโดยถักทอทางสังคม เพื่อสร้างพลังงานทางสังคม (Social Energy) เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชาติก่อให้เกิดธรรมรัฐแห่งชาติขึ้น^๕

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้สรุปลักษณะสำคัญของธรรมาภิบาลแบบสากล ด้านเป้าหมาย โครงสร้าง และกระบวนการ และสาระของธรรมาภิบาล ดังนี้^๖

๑. เป้าหมายของธรรมาภิบาล (Objective) คือ การพัฒนาและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของทุกภาคส่วนในสังคม

๒. โครงสร้าง และกระบวนการ ของธรรมาภิบาล (Structure and Process) ที่จะนำไปสู่เป้าหมายได้ ต้องมีการวางกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่ดีของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชนหรือ ภาคประชาสังคม ภาคปัจเจกชนและครอบครัว มีส่วนร่วมกัน ผนึกพลัง ขับเคลื่อน กระบวนการของธรรมาภิบาล มี ๓ ส่วนที่เชื่อมโยงกัน คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคในการบริหารจัดการ (Participation) ความโปร่งใส (Accountability) ถูกวิจารณ์ได้ รวมทั้งความรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจ สาระของธรรมาภิบาล คือ การบริหารจัดการ

^๕ สำนักนายกรัฐมนตรี, ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๙.

^๕ ประเวศ วะสี, หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, (กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

^๖ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ต้องสร้างความสมดุลระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมีเสถียรภาพ

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นทั้งหลักการขั้นพื้นฐานและหลักยุทธศาสตร์ที่สังคมโลกต้องการให้เกิดขึ้น และนำมาใช้ เพื่อลด และแก้ปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง การเอาเปรียบ ช่วยให้เกิดการสร้างคุณค่า จิตสำนึก ทางปัญญา วัฒนธรรมและจริยธรรม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เข้มแข็ง มีความมั่นคง เกิดความเป็นธรรมในสังคม

๓. องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ และต่อมาได้ตราพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปราชการ โดยกำหนดให้ส่วนราชการและข้าราชการปฏิบัติราชการตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือธรรมาภิบาล ซึ่งมีองค์ประกอบของธรรมาภิบาล ด้วยหลักการ ๖ ด้าน ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า โดยมีสาระสำคัญดังนี้^{๕๗}

๑. หลักนิติธรรม (Rule of law) ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมายกฎ ข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

๒. หลักคุณธรรม (Morality) ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงามโดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

๓. หลักความโปร่งใส (Transparency) ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

^{๕๗}สัญญา ชาวไร่, “การศึกษาการรับรู้การบริหารจัดการโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙ - ๓๕.

๔. หลักความมีส่วนร่วม (Participation) ได้แก่การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่นๆ

๕. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง

๖. หลักความคุ้มค่า (Utility) ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน”

สรุปองค์ประกอบของธรรมาภิบาลเพื่อให้เกิดระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี คือการมีส่วนร่วมในการทำงานของบุคลากรในองค์กร มีการประสานระหว่างบุคลากรและผู้บังคับบัญชา ต้องมีการเปิดเผยการดำเนินงานด้านนโยบายการบริหารแบบหลักธรรมาภิบาลแบบเบ็ดเสร็จซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาจะว่าสาระที่แท้จริงคือหลักการของพระพุทธศาสนาดังนี้

๔. ธรรมาภิบาลในพระไตรปิฎก

ในยุคโลกาภิวัตน์สังคมมีปัญหามากมาย นับตั้งแต่ปัญหาพื้นฐานไปจนถึงปัญหาระดับโครงสร้าง ตัวอย่างของปัญหาต่างๆ ได้แก่ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การเกิดช่องว่างระหว่างความมั่งคั่งกับความไม่มีขยายตัวไปในวงกว้าง ปัญหาด้านสังคมปัญหาด้านการเมืองปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ปัญหาข้อพิพาทระหว่างพรมแดน หลายประเทศประสบปัญหาเพราะไม่สามารถสร้างสันติภาพภายในประเทศของตนได้ ปัญหาดังกล่าวกำลังรบกวนแนวทางการแก้ไข ในแวดวงวิชาการปัจจุบันได้มีความพยายามที่จะนำพระพุทธศาสนาเข้าไปผูกพัน (Engage) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม มีความพยายามที่จะตีความพุทธธรรมให้ครอบคลุมปัญหาใหม่ๆ เนื่องจากพุทธศาสนาแบบจารีตที่เน้นการแก้ปัญหาแบบปัจเจกบุคคลไม่เพียงพอต่อการตอบปัญหาของสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนได้ การแก้ปัญหาความทุกข์ของปัจเจกบุคคลและสังคมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมากล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความขัดแย้งน้อยที่สุด พระพุทธองค์สามารถสร้างสังคมสงฆ์ขึ้นมาให้เป็นแบบอย่างของรูปแบบการปกครอง หรือรูปแบบการบริหารจัดการในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามบัดนี้พระพุทธศาสนาที่เคยรุ่งเรืองได้ล่วงเลยมาแล้วกว่า ๒๕๕๕ ปี หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามกฎไตรลักษณ์ แต่พระธรรม

ของพระพุทธองค์ก็ยังคงอยู่ และมีความสำคัญเสมอมาสามารถนำมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยได้ ดังความตอนหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่ขัดแย้งกับโลก แต่โลกขัดแย้งกับเราผู้กล่าวเป็นธรรมไม่ขัดแย้งกับใครๆ ในโลก สิ่งใดที่บัณฑิตในโลกสมมติว่าไม่มี แม้เราก็ก้าวสิ่งนั้นว่า ‘ไม่มี’ สิ่งใดที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี แม้เราก็ก้าวสิ่งนั้นว่า ‘มี’ ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งที่บัณฑิตในโลกสมมติว่าไม่มี เราก็ก้าวว่า ‘ไม่มี’ คือ รูปที่เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร ที่บัณฑิตในโลกสมมติว่าไม่มีแม้เราก็ก้าวรูปนั้นว่า ‘ไม่มี’ เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณที่เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร ที่บัณฑิตในโลกสมมติว่าไม่มีแม้เราก็ก้าววิญญาณนั้นว่า ‘ไม่มี’ นี้แลชื่อว่าสิ่งที่บัณฑิตในโลกสมมติว่าไม่มี แม้เราก็ก้าวว่า ‘ไม่มี’ อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี เราก็ก้าวว่า ‘มี’ คือ รูปที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ผันแปร ที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี แม้เราก็ก้าวรูปนั้นว่า ‘มี’ เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ผันแปร ที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี แม้เราก็ก้าววิญญาณนั้นว่า ‘มี’ นี้แลชื่อว่าสิ่งที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี แม้เราก็ก้าวว่า ‘มี’ โลกธรรม มีอยู่ในโลก ตถาคตตรัสรู้ รู้แจ้งโลกธรรมนั้นแล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย ก็อะไรเล่าชื่อว่าโลกธรรมในโลก ที่ตถาคตตรัสรู้ รู้แจ้งแล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย คือ รูปจัดเป็นโลกธรรมในโลก ที่ตถาคตตรัสรู้ ฯลฯ ทำให้ง่าย บุคคลใด เมื่อตถาคตบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายอยู่อย่างนี้ ยังไม่รู้ไม่เห็น เราจะทำอะไรกับบุคคลผู้โง่เขลา เป็นปุถุชน คนบอด ไม่มีดวงตา ไม่รู้ ไม่เห็นนั้นได้ เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณจัดเป็นโลกธรรมในโลกที่ตถาคตตรัสรู้ รู้แจ้งแล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย บุคคลใด เมื่อตถาคตบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายอยู่อย่างนี้ ยังไม่รู้ไม่เห็น เราจะทำอะไรกับบุคคลผู้โง่เขลา เป็นปุถุชน คนบอด ไม่มีดวงตา ไม่รู้ ไม่เห็นนั้นได้ ภิกษุทั้งหลาย ดอกอุบลก็ดี ดอกปทุมก็ดี ดอกบุณฑริกก็ดี เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ โผล่พ้นน้ำแล้วตั้งอยู่ แต่ไม่ติดน้ำ แม้ฉันทตถาคตก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เกิดในโลก เจริญในโลก ครอบงำโลกอยู่ แต่ไม่ติดโลก^๕

พุทธดำรัสข้างต้นตีความได้ว่า คำว่า “ตถาคต” หมายถึง “ธรรม” หรือ “ธรรม” หมายถึง “ตถาคต” ดังพุทธพจน์ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นตถาคต” ดังนั้นพระธรรมของพระองค์หากรู้จักประยุกต์ใช้ย่อมสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในโลกได้อย่างแท้จริง

มีเพียงกิเลสของมนุษย์เท่านั้นที่เห็นว่าธรรมของพระพุทธองค์ล้ำสมัย พุทธธรรมาภิบาลหรือธรรมาภิบาลตามแนวพุทธเป็นกระบวนการวิธีหนึ่งที่ใช้แก้ปัญหาต่างๆ ที่มีความสลับซับซ้อนอย่างยิ่งดังเช่นในปัจจุบัน ทั้งนี้แนวคิดธรรมาภิบาล หรือ Good Governance ตามแนวตะวันตกที่มีการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายในปัจจุบันนั้นยังมีจุดอ่อน และความไม่ชัดเจนในหลายประเด็น ทั้งในแง่ความหมาย เป้าประสงค์ รวมถึงกระบวนการปฏิบัติ หากจะทำให้สมบูรณ์ พระพุทธศาสนาจะมี

^๕ ส.ช. (ไทย) ๑๗/๙๔/๑๗๘-๑๘๐

ทางออกของเรื่องนี้ ซึ่งธรรมาภิบาลเชิงพุทธ (Buddhist Good Governance) ที่ปรากฏขึ้นในพระไตรปิฎก ในจกัถวัตตีสสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ได้มีพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าทัฬหเนมิ ผู้ทรงธรรมครองราชย์โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะ มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ ได้แก่ (๑) จักรแก้ว (๒) ช้างแก้ว (๓) ม้าแก้ว (๔) มณีแก้ว (๕) นางแก้ว (๖) คหบดีแก้ว (๗) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรสมากกว่า ๑,๐๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต^๙

ธรรมราชาในจกัถวัตตีสสูตรได้กล่าวถึงแนวความคิดการบริหารจัดการโดยยึดธรรมเป็นใหญ่ โดยการนำธรรมมาใช้คุ้มครอง ป้องกัน ประชากรในแว่นแคว้นตามฐานะ ในพระสูตรชี้ให้เห็นว่า พระราชาจะทรงธรรมได้นั้นจะต้องมีที่ปรึกษาที่ทรงธรรมนั่นก็คือ สมณพราหมณ์ ซึ่งท่านไม่เจาะจงนักบวชในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ผู้เขียนจึงได้นำเสนอโครงสร้างการปกครองของพุทธจักรที่สามารถอยู่ร่วมกันกับอาณาจักรได้เป็นอย่างดีมาเชื่อมต่อ เพื่อให้เห็นความสอดคล้อง ซึ่งในประวัติศาสตร์พุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางฝ่ายการเมืองโดยการแสดงธรรม คือหลักปฏิบัติต่างๆ ในหลายเหตุการณ์เช่น การสนทนากับพระเจ้าพิมพิสารที่เวฬุวันสวนไผ่ การห้ามพระญาติมิให้ทำสงครามแย่งน้ำ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่นๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคัม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคัม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคัมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคัมเสียใหม่ แต่การเสนอให้เปลี่ยนแปลงสังคัมย่อมติดขัดที่ผู้ปกครองซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ดีอยู่แล้ว ดังนั้นหลักธรรมาภิบาลก็จะสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า หลักทศพิธราชธรรม หรือธรรม ๑๐ ประการ คือ ๑) ทาน ๒) ศีล ๓) การบริจาค ๔) ความซื่อตรง ๕) ความอ่อนโยน ๖) ความเพียร ๗) ความไม่โกรธ ๘) ความไม่เบียดเบียน ๙) ความอดทน ๑๐) ความไม่คลาดธรรม^{๑๐} ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หลักทศพิธราชธรรม หมายถึง หลักธรรมที่ใช้ในการปกครองประกอบด้วยหลักธรรม ๑๐ ประการ ได้แก่

๑) ทาน (การให้) คือ สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

^๙ ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๘๑/๖๐

^{๑๐} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.

๒) คีล (ความประพฤติดีงาม) คือ สรรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริตรักษา กิตติคุณ ให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์

๓) ปริจจาคะ (การบริจาค) คือ เสียสละความสุขสำราญ ตลอดจนชีวิตของตนเพื่อ ประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๔) อาชวาะ (ความซื่อตรง) คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๕) มัททวะ (ความอ่อนโยน) คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถ้อองคัมภ์ ความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ได้รับความรักภักดี

๖) ตปะ (ความทรงเดช) คือ แผดเผือกเลิศค้นหา มิให้เข้ามาครอบงำอำยาศัยจรังยับยั้ง ช่มใจได้ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร

๗) อักโกธะ (ความไม่โกรธ) คือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัย ความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจําใจ

๘) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) คือ ไม่บีบบัณฑิตชี้ เช่น เก็บภาษีขูดรีดหรือเกณฑ์ แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ ประชากรราษฎรผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๙) ชันติ (ความอดทน) คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่าย เพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจไม่ยอมละทิ้ง ภาระหน้าที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

๑๐) อวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรม) คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรมคงที่ไม่มี ความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ตีร้าย ลากสักการะ หรืออิฏฐารมณฺ์ อนิฏฐารมณฺ์ใดๆ สติมั่น ในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผน หลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

จากแนวคิดดังกล่าวพบว่า หลักธรรมาภิบาลในความหมายของพระพุทธศาสนา คือการใช้หลักธรรมในการบูรณาการไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา องค์กร และหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐ และเอกชนได้เป็นอย่างดี

๕. การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา

การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลเพื่อบริหารสถานศึกษาได้มีนักการศึกษาอย่าง เกษม วัฒนชัย ได้กล่าวถึงการบูรณาการแบบธรรมาภิบาลในสถานศึกษา นั้นมีดังนี้^{๑๑}

^{๑๑}เกษม วัฒนชัย, “ธรรมาภิบาล.....บทบาทสำคัญกรรมการสถานศึกษา”, รายงานการปฏิรูป การศึกษาไทย, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖๔ (๒๕๔๖) : ๒๑.

๑. การบริหารการศึกษาต้องสอดคล้องและตอบสนองนโยบายและความต้องการของระบบการศึกษาไทย ซึ่งในหลักธรรมาภิบาล งบประมาณที่ได้รับจะต้องนำไปใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเพื่อส่วนร่วม ถ้าเอาไปใช้ในสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นหรือเป็นประโยชน์เฉพาะตนเองหรือพวกพ้องตรงนี้ต้องรับผิดชอบในเชิงธรรมาภิบาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ งบประมาณทุกบาทที่โรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือกระทรวงศึกษาธิการ ได้มาต้องใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จะคอร์รัปชันไม่ได้ ตรงนี้เป็นหลักธรรมาภิบาลที่สำคัญ

๒. กระบวนการบริหารต้องมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และได้ประสิทธิผล (Effectiveness)

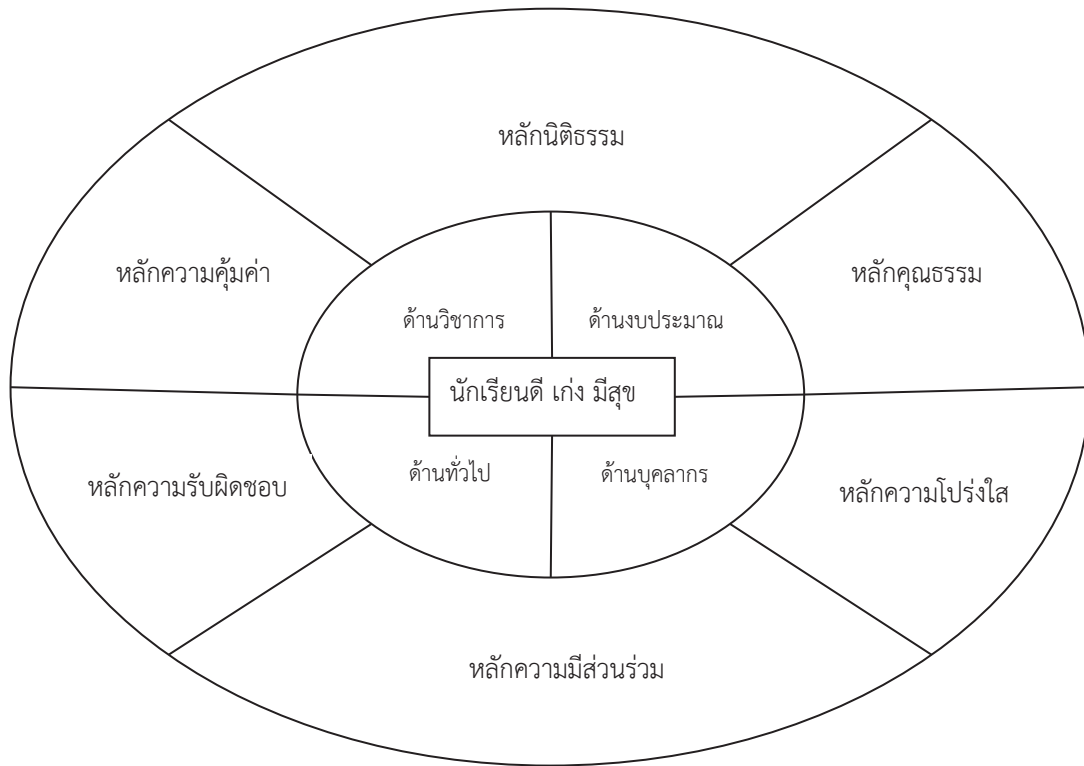
๓. ทุกขั้นตอนต้องโปร่งใส (Transparency) และมีเหตุผล (Reasonableness) เรื่อง “ความมีเหตุผล” มาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งมี ๓ เรื่องใหญ่ๆ คือ

- (๑) ทางสายกลาง (Moderation) หรือมัชฌิมาปฏิปทา
- (๒) ทำอะไรต้องมีเหตุผล (Reasonableness)
- (๓) มีภูมิคุ้มกัน (Self immunity)

๔. ต้องมีระบบรับผิดชอบต่อผลการบริหารการศึกษา (Accountability) ต้องสร้างระบบให้มีคนรับผิดชอบ ครูใหญ่ หัวหน้าหมวด ผู้อำนวยการ เขต เลขาธิการ ต้องรับผิดชอบต่อสร้างตรงนี้ได้ เชื่อว่าระบบจะมีธรรมาภิบาลและสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้สรุปภาพรวมการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลตามแนวคิดหลักธรรมาภิบาล^{๑๒} รายละเอียดดังแผนภูมิที่ ๑

^{๑๒} กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงฯ, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

แผนภูมิที่ ๑ การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

สรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียน จะต้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็น ในการนำ หลักการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานของโรงเรียน เพื่อให้เป็นไปตาม เจตนารมณ์ของพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล.** กรุงเทพมหานคร : กระทรวงฯ, ๒๕๔๖.
- เกษม วัฒนชัย, “ธรรมาภิบาล.....บทบาทสำคัญกรรมการสถานศึกษา”, **รายงานการปฏิรูปการศึกษาไทย, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖๔ ๒๕๔๖.**
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- บรรศักดิ์ อูวรรณโณ. **การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๔๒.
- ประเวศ วะสี. **หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี.** กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๔๑.

๑๔๖ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙

ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการบริหารองค์กร Buddhist Leadership with Organization Management

สุวิทย์ สอนจันทร์*

บทคัดย่อ

ผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยจะต้องมีความพยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ พวกเขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา ดังนั้น ผู้เขียนจึงมองว่าผู้บริหารที่ดีต้องมีภาวะผู้นำเชิงพุทธมาปรับใช้ในการบริหารองค์กร ภาวะผู้นำเชิงพุทธได้แก่ จักขุมา คือ มองไกล ต้องนำมาบูรณาการกับนิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้มนุษยสัมพันธ์ดี เนื่องจากผู้บริหารระดับสูงสามารถมอบหมายงานด้านเทคนิค หรือวิชาการให้ผู้ร่วมงานไปดำเนินการแทนได้ตามความสามารถและความเหมาะสมของผู้นั้น สำหรับ วิธูโร คือความชำนาญต้องนำมาบูรณาการกับนิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้มนุษยสัมพันธ์ดีเพราะต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับผู้ร่วมงานหรือทีมงาน

การนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้การบริหารมีภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อการบริหารองค์กรที่ดีต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถวางแผนขับเคลื่อนองค์กร สามารถคาดการณ์สิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้แม่นยำ ก้าวทันกระแสโลกและตลาดในการใช้คน ควบคุมการปฏิบัติงานได้ดี จัดการงานได้ดี มีความสามารถและรอบรู้ในการทำงาน รู้จักคนมาก กว้างขวางในวงการ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะในการสื่อสาร ประสานงานดี มีจิตใจกว้างขวาง และรู้จักให้อภัย

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, การบริหารองค์กร

ABSTRACTS

Executives are Olkatipati must have tried to please everyone, so they are in a position to continue. They are trying to gratify everyone, that is impossible. These executives typically escape. When a conflict arises within the organization was trying to swim away from the problem. The authors therefore believe that management requires good leadership Buddhist apply to corporate executives. Buddhist leaders, including the Cakkhuma. Is a foreseeable need to be integrated with the new technology is a seminar to share a good relationship. Because executives can delegate technical work or academic colleagues to act on behalf of

* นักวิชาการอิสระ, 113/7 หมู่บ้านเอซีเฮ้าส์ สายไหม 58 ถนนสายไหม แขวงสายไหม เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

the capability and suitability of that person. For Vidhuro Expertise is required to be integrated with the new technology is a seminar to share a good relationship because of the need to act with a colleague or team.

Applied to the administrative leadership to the Buddhist organization better. Must be a visionary, Planning organization, Can predict things Upcoming accurately Keep pace with global trends and the use of intelligent people. Operational control well Works great deal Talented and well-known people to work more extensive in the industry. Have a good relationship Have good communication skills, coordination, broad-minded, and forgiveness.

Keywords : Buddhist Leadership, Organization Management

๑. บทนำ

ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นยุคโลกไร้พรมแดนนี้ ในแง่ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีต่างๆ ย่อมส่งผลให้ศักยภาพในการแข่งขันขององค์กรสูงขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นในระดับประเทศ ในสถาบันของภาครัฐหรือเอกชน ความอยู่รอดขององค์กรดังกล่าวย่อมขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจอย่างถูกต้องรอบคอบและทันต่อสถานการณ์ของผู้บริหารซึ่งก็คือผู้นำขององค์กรนั้นๆ ดังนั้น ในทุกองค์กรจึงจำเป็นต้องมีผู้นำ

ผู้นำ คือ ผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่น เป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม่กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ ปัญหาของผู้นำก็คือทำอย่างไรจะให้เป็นที่ยอมรับของผู้ตาม เริ่มตั้งแต่หาทางให้ได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำ เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วก็ยังได้รับความร่วมมือจากสมาชิกช่วยกันทำงานและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์จนพร้อมที่จะได้รับเลือกตั้งให้กลับมาดำรงตำแหน่งอีกในสมัยหน้า^๑ บทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำที่ดี หากผู้นำขาดซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมย่อมทำให้ผู้นำนั้นขาดความชอบธรรมในการทำหน้าที่ในองค์กรนั้นต่อไป สอดคล้องกับนักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ชาวไทย^๒ ผู้ซึ่งให้ความสนใจศึกษาแนวทางการบริหารจัดการ รวมทั้งภาวะผู้นำตามแนวความคิดทฤษฎีตะวันตก ได้ให้แนวคิดที่ว่า กระบวนทัศน์ (Paradigm) การบริหารองค์การตามแนวคิดของนักวิชาการตะวันตกเป็นผลพวงของอารยธรรมแห่งอวิชชาและความไร้ซึ่งศีลธรรม การบริหารจึงต้องพึงภาวะผู้นำที่มีศีลธรรมได้แก่ภาวะผู้นำเชิงพุทธ

^๑ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖-๒๗.

^๒ กฤษ เพิ่มทันจิตต์, *แนวทางการบริหารภายใต้กระบวนทัศน์ วิธีพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุขุมวิทการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕-๓๐.

การบริหารที่ยึดหลักภาวะผู้นำเชิงพุทธ คือ แนวทางหนึ่งทีประเสริฐที่สุด องค์กรๆ แม้จะได้กำไรมหาศาล แต่ถ้าผู้บริหารขาดพุทธภาวะ องค์กรนั้นจะไม่สามารถยืนหยัดอยู่ได้นาน ผู้บริหารจึงต้องสร้างภาวะผู้นำเชิงพุทธที่มีประสิทธิผลได้ด้วยการยึดหลักคุณธรรมเป็นคุณสมบัติอันประเสริฐที่ผู้นำจะต้องยึดมั่นในการบริหารจัดการองค์การที่ตนรับผิดชอบ^๓

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประยุกต์ใช้หลักภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อนำไปบริหารองค์กรที่ดี โดยกำหนดประเด็นภาวะผู้นำเชิงพุทธตามแนวทฤษฎีปาปนิคสูตร (จักขุมา, วิรูโร และนิสสยสัมปันโน) และการบริหารตามแนวตะวันตกคือการบริหารที่เรียกกันว่า POSDCoRB เพื่อการนำองค์กรของตนให้มีประสิทธิผลทั้งในและต่างประเทศต่อไป

๒. ภาวะผู้นำองค์กรเชิงพุทธ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงลักษณะของผู้นำที่ดีไว้ในทฤษฎีปาปนิคสูตร^๔ มาในติกนิบาต อังคุตตรนิกาย ว่าผู้นำจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้ คือ

๑) มีตาดี (จักขุมา) คือ พ่อค้าในโลกนี้รู้จักสินค้าว่า สินค้านี้ ซื้อมาเท่านั้น ขายไปอย่างนี้ จักมีมูลค่าประมาณเท่านั้น มีกำไรเท่านั้น หมายถึง ความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล

๒) มีธุรกิจดี (วิรูโร) คือ พ่อค้าเป็นคนฉลาดซื้อและขายสินค้าได้ หมายถึง ความเป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการต่างๆ ไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบ

๓) เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย (นิสสยสัมปันโน) คือ ผู้ถึงพร้อมด้วยบุคคลที่จะเป็นที่พึ่งได้ หมายถึง ความเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีและได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น

ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า พ่อค้าที่ประกอบด้วยคุณสมบัติทั้ง ๓ ประการนี้ ย่อมถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไปพลอยในโภคทรัพย์ ในขณะที่เดียวกันคุณสมบัติทั้ง ๓ ประการนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการได้เช่นกัน ซึ่งการเป็นผู้นำนั้น จะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา คือ มีหูตาไว กว้างไกล สามารถจำแนกบุคคลและเหตุการณ์ออกกว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ผู้นำมีประสบการณ์ มีความชำนาญในการปกครอง เข้าใจบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ซึ่งพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต)^๕ ได้อธิบายขยายความเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

๑) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกลต้องสามารถวางแผน และฉลาดในการใช้คน คุณสมบัติข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Conceptual Skill” คือ ความชำนาญในการใช้ความคิด

๒) วิรูโร หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คุณสมบัติข้อนี้ตรงกับคำว่า “Technical Skill” คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

^๓ กมล ฉายะวัฒน์, *บริหารคนและงานด้วยวิธีการของพระพุทธเจ้า (ฉบับปรับปรุง)*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรประกาย จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔.

^๔ อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๐/๑๖๓-๑๖๕; อัง.ติก. (บาลี) /๒๐/๔๕๙/๑๔๖.

^๕ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๙-๔๐.

๓) นิสสัยสัมพันธ์ หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี คุณสมบัติข้อนี้ตรงกับคำว่า “Human Relation Skill” คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

การประยุกต์ใช้หลักภาวะผู้นำเชิงพุทธสำหรับนักบริหารที่ดี มีดังนี้

๑. การรู้จักรูป คือ ผู้นำจะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาในฐานะของสมาชิกขององค์กร ความรู้นี้นอกจากจะสร้างความสนิทสนมกันแล้ว ยังก่อให้เกิดมิตรไมตรีต่อกัน เข้าใจความต้องการของมวลสมาชิก

๒. ฉลาดในลักษณะ คือ เมื่อผู้นำรู้จักตัวบุคคล ก็จะสามารถพิจารณาจัดสรรตำแหน่งงานต่างๆ ให้เหมาะสมกับบุคคล การทำงานภายใต้การแนะนำมอบหมายนั้นก็สัมฤทธิ์ผล

๓. คอยช่วยเหลือ คือ ผู้นำสามารถแสดงศักยภาพในการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

๔. คอยปิดบังแผล คือ ผู้นำจะต้องมีความระมัดระวัง สำรวจตรวจตรามิให้เกิดความเสียหายอันเป็นการทำลายชื่อเสียงของสมาชิกในสังคม ป้องกันมิให้ปรากฏออกมาภายนอก

๕. สุขควัน คือ ผู้นำจะสามารถแสดงความสามารถของตนแก่ผู้อื่นอย่างถูกต้องแก่สมาชิก

๖. รู้จักทำ (น้ำ) คือ ผู้นำจะต้องแสวงหาความรู้ รู้จักความคิดในการทำงาน มีคณะทำงานที่ดี มีคณะที่ปรึกษาในกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่มวลสมาชิก

๗. รู้ว่าโคกินน้ำแล้วหรือยัง คือ ผู้นำจะต้องรู้จักกระบวนการพัฒนา ให้โอกาสแก่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของสมาชิกด้วยการอบรมเพิ่มพูนความรู้ ฝึกฝนทักษะอาชีพ

๘. การรู้จักทาง คือ ผู้นำจะต้องรู้แนวทางในการบริหารจัดการ ขณะเดียวกันก็ต้องรู้จักจุดร่วมของชีวิตมนุษย์ โดยนำพาสมาชิกของตนไปสู่จุดหมายของชีวิตร่วมกัน

๙. ฉลาดในสถานที่โคจร คือ ผู้นำจะต้องสามารถประเมินศักยภาพของกลุ่มด้วยการกำหนดเป้าหมาย วางแผนการทำงานและแนวทางปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์

๑๐. รัตนมให้เหลือไว้ คือ ผู้นำจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของมวลสมาชิก รู้จักประสานประโยชน์ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มด้วยความพอเหมาะพอดี รักษาสมดุลระหว่างการให้กับการรับ

๑๑. การบูชาโคที่เป็นพ่อกูหรือจ่ากู คือ ผู้นำจะสามารถเสริมภาวะของตนเองให้เด่นชัดด้วยการรู้จักให้บำเหน็จรางวัลแก่ผู้ทำงานดีมีคุณธรรม อันเป็นการสร้างเสริมความเชื่อถือต่อผู้นำและเป็นกำลังภายในใจ การกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม และมวลสมาชิก

๓. การบริหารองค์กร

นักวิชาการตะวันตก นำเสนอกระบวนการบริหารงาน ๗ ประการ เรียกโดยย่อว่า “POSDCoRB” เป็นกระบวนการบริหารงานที่นำเสนอไว้ในหนังสือ “Papers on the Science of Administration” ในปี พ.ศ.๒๔๗๙ โดยมีกระบวนการบริหารงาน^๖ ดังนี้

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนทางการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒) การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓) การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากรอันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงาน และการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

๔) การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจ และสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำ และควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่างๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

๖) การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าของกิจการต่างๆ ภายในหน่วยงาน

๗) งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบ และรัดกุมรวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี

การบริหารองค์กรต้องมีการกำหนดหน้าที่ในการบริหารที่เรียกกันว่า POSDCoRB: Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) Coordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) Budgeting (การงบประมาณ)

ลักษณะการบริหารองค์กรที่ดี

ได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้กำหนดคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรไว้ ดังนี้

ลักษณะที่เห็นเด่นชัดของผู้บริหารองค์กรที่ดี สามารถสรุปได้ ๘ ข้อ^๗ ดังนี้

^๖ Luther Gulick and Lyndall Urwick, *Papers on the Science of Administration*, (New York : Institute of Public Administration, 1937), pp. 37-38.

^๗ ยงยุทธ เกษสาคร, *ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: เอส เอล จี กราฟฟิค, ๒๕๕๑), หน้า ๕๔-๕๕.

๑) เป็นผู้มีความริเริ่มในงานใหม่ (As an Initiator) นักบริหารที่ดี มักจะแสดงพฤติกรรมในด้านการริเริ่มงานใหม่ๆ ขึ้น และมักจะมีแผนงานที่จัดระเบียบขั้นตอนไว้เป็นอย่างดี ผู้บริหารมักจะเป็นคนทำงานหนักอยู่เสมอ เพื่อให้งานที่เขาริเริ่มใหม่ๆ เหล่านั้นบรรลุผลสำเร็จ

๒) เป็นนักปรับปรุง (As an Improver) การเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ปรับปรุงตนเองในอาชีพการงาน การฝึกอบรมเพื่อการพัฒนา ผู้บริหารจะเป็นคนคอยกระตุ้นและให้กำลังใจแก่พนักงาน สนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชา แสวงหาและปรับปรุงวิธีการทำงานที่ดีกว่าวิธีเดิมอยู่เสมอ เสนอแนะวิธีการทำงานแบบใหม่ๆ ให้กับเพื่อนร่วมงานอยู่เนืองๆ

๓) เป็นผู้ให้การยอมรับ (As a Recognizer) คนอื่นๆ เมื่อเขาทำงานประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นผู้ให้กำลังใจ และให้คำชมเชย ยอมรับในผลสำเร็จของเพื่อนร่วมงาน ไม่ฉวยโอกาสเอาผลงานของคนอื่นมาเป็นของตน เพราะเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานสำเร็จนั้น หมายความว่าเราเองเป็นผู้บริหารที่ดี ที่สามารถบริหารให้คนทำงานบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ หน้าที่ของผู้บริหาร คือ พยายามดึงเอาความสามารถของบุคคลที่มีแฝงอยู่ในตัวเขาออกมาใช้ให้ปรากฏ และมองให้เห็นถึงปัญหาของคนอื่นๆ ในการทำงาน พร้อมกับคำชมเชยและยกย่องเพื่อนร่วมงานต่อหน้าคนอื่นๆ เมื่อเขาทำงานสำเร็จ เพื่อเป็นกำลังใจให้ทำงานอื่นๆ เพื่อหน่วยงานต่อไป

๔) เป็นที่พึ่งที่ปรึกษา (As a Counselor) นักบริหารที่ดีจะต้องพร้อมเสมอที่จะช่วยเหลือให้คำแนะนำ ในการแก้ปัญหาให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อเขาติดขัด และจำต้องมีความห่วงใยและกระตือรือร้น ที่จะให้ความช่วยเหลือพนักงานใหม่หรือเก่าที่มีปัญหา มาปรึกษาขอความช่วยเหลือจากตน

๕) มีศิลปะการเป็นนักพูด (As an Effective Speaker) สามารถพูดชักจูงให้หมู่คณะปฏิบัติงานด้วยความร่วมมือร่วมใจ ประสานสัมพันธ์กัน มีความสามารถในเชิงการใช้ภาษา เพราะสิ่งนี้จะสร้างเสน่ห์แห่งศรัทธา และความเชื่อถือให้เกิดขึ้นในตัวผู้นำ อย่างไรก็ตาม จะต้องมีความจริงใจในการพูดด้วย

๖) เป็นผู้ประสานงานที่ดี (As a Coordinator) ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนงาน และสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือในการปฏิบัติงานตามแผนของทุกๆ ฝ่ายด้วยความเต็มใจ มีความเข้าใจซึ่งกันและกันเพื่อความสำเร็จของงาน

๗) เข้าสังคมได้เป็นอย่างดี (As a Social Man) ผู้บริหารจะต้องอยู่กับคนจำนวนมาก ทั้งภายในองค์กรและนอกองค์กร เพื่อความสำเร็จของงาน ดังนั้น การเข้าสังคมในระดับต่างๆ ผู้บริหารจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตนเองให้เหมาะสมตามกาลเทศะ กล่าวคือจะต้องรู้จักเลือก และใช้เวลากับสังคมให้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๘) เป็นนักเปลี่ยนแปลง (As a Change Agent) การเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาองค์กรให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ผู้บริหารที่ดีต้องรู้จักเปลี่ยนแปลงสถานที่ ปรับปรุงสำนักงาน วิธีการทำงาน เพื่อให้เกิดความสนใจและมีชีวิตชีวา การเปลี่ยนแปลงต้องประกอบด้วยเหตุผลในการเปลี่ยนแปลง ต้องมีแนวความคิด โดยคำนึงถึงความประหยัดและถูกต้องเหมาะสมด้วย

ผู้บริหารองค์กรที่ดีจะต้องมีความจริง ๔ ประการ คือ มีความจริงต่อตนเอง มีความจริงต่อผู้อื่น คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตทั้งต่อตนเองและคนอื่น มีความจริงต่อศาสนา คือ สนใจศึกษาคำสอนในศาสนาและนำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริง สมควรตามฐานะ และประการสุดท้าย คือ มีความจริงต่อประเทศชาติ^๕ ผู้นำนั้น ต้องมีคุณสมบัติของความเป็นผู้นำในตนเองก่อน คือ ความมีสติ ความเป็นผู้ให้ ความมีคุณธรรม และความกล้าหาญ และต้องนำคุณสมบัติเหล่านั้นออกมาแสดงให้ผู้อื่นประจักษ์ จึงจะนำไปสู่การเป็นผู้นำอย่างแท้จริง เมื่อได้รับความรู้สึกและทัศนคติที่ดีงาม ซึ่งนำไปสู่ความเป็นผู้นำเชื่อถือ น่านับถือ และน่ายึดถือ^๖

๔. บทสรุป

ภาวะผู้นำองค์กรเชิงพุทธเพื่อการบริหารที่ดีต้องมี ภาวะผู้นำองค์กรเชิงพุทธบวกกับการบริหารองค์กรแบบตะวันตก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ภาวะผู้นำเชิงพุทธได้แก่ จักขุมา วิฐุโร นิสสยสัมปันโน คุณลักษณะข้อที่ ๑ (จักขุมา) และข้อที่ ๓ (นิสสยสัมปันโน) สำคัญมาก ส่วนข้อที่ ๒ (วิฐุโร) มีความ สำคัญน้อยลงมา เพราะผู้บริหารระดับสูงสามารถมอบหมายงานด้านเทคนิค หรือวิชาการให้ผู้ร่วมงานไปดำเนินการแทนได้ตามความสามารถและความเหมาะสมของผู้นั้น สำหรับผู้บริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้ง ๓ ข้อ มีความสำคัญเท่าๆ กัน กล่าวคือผู้บริหารระดับกลางจะต้องมีความชำนาญเฉพาะด้านและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงาน ในขณะเดียวกันก็ต้องมีปัญญาที่จะมองการณ์ไกล หรือการวางแผนงานในอนาคตและวางแผนตัวเองเพื่อที่จะเป็นผู้บริหารระดับสูงต่อไปสำหรับผู้บริหารระดับต้น จะต้องเป็นผู้มีคุณ ลักษณะข้อ ๒ (วิฐุโร) และข้อ ๓ (นิสสยสัมปันโน) เพราะต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับผู้ร่วมงานหรือทีมงานอย่างใกล้ชิด แต่อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารระดับต้นจำเป็น ต้องพัฒนาคุณลักษณะข้อ ๑ (จักขุมา) ไปด้วย ก็คือการพัฒนาปัญญาเพื่อเตรียมพร้อมเลื่อนขั้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงต่อไป ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติผู้นำเชิงพุทธ 11 ประการได้แก่ 1) การรู้จักรูป ๒) ฉลาดในลักษณะ ๓) คอยชี้ไข่ขวาง ๔) คอยปิดบังแผล ๕) สุขควัน ๖) รู้จักทำ (น้ำ) ๗) รู้ว่าโคกินน้ำแล้วหรือยัง ๘) การรู้จักทาง ๙) ฉลาดในสถานที่โคจร ๑๐) รัตนมให้เหลือไว้ ๑๑) การบูชาโคที่เป็นพ่อฝูงหรือจำฝูง

๒. การบริหารองค์กรแบบตะวันตกสรุปว่าต้องมีการกำหนดหน้าที่ในการบริหาร ได้แก่ หน้าที่ในการวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคคลเข้าทำงาน การสั่งการหรืออำนวยการ การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงานและการงบประมาณ และผู้บริหารต้องประกอบด้วยคุณสมบัติผู้นำ ๘ ประการ ได้แก่ ๑) เป็นผู้มีควมริเริ่มในงานใหม่ ๒) เป็นนักปรับปรุง ๓) เป็นผู้ให้

^๕ ปราชาญา กล้าผจญ, **คุณธรรม จริยธรรมผู้นำรัฐ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ก.พลการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๘๑.

^๖ ปริญญา ตันสกุล, **ศาสตร์แห่งผู้นำ : หลักธรรม ๗ ต้นของคนเป็นผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จิตจักรวาล, ๒๕๔๓), หน้า ๔๙-๕๐.

การยอมรับ ๔) เป็นที่พึ่งที่ปรึกษา ๕) มีศิลปะการเป็นนักพูด ๖) เป็นผู้ประสานงานที่ดี ๗) เข้าสังคมได้เป็นอย่างดี ๘) เป็นนักเปลี่ยนแปลง

บรรณานุกรม

- กมล ฉายะวัฒนะ. **บริหารคนและงานด้วยวิธีการของพระพุทธเจ้า (ฉบับปรับปรุง)**. กรุงเทพฯ-มหานคร : บริษัท เพชรประกาย จำกัด, ๒๕๕๔.
- กฤษ เพิ่มทันจิตต์. **แนวทางการบริหารภายใต้กระบวนทัศน์ วิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมวิทย์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒.
- ปราชญา กล้าผจญ. **คุณธรรม จริยธรรมผู้นำรัฐ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ก.พลการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙.
- ปริญญา ต้นสกุล. **ศาสตร์แห่งผู้นำ : หลักธรรม ๗ ต้นของคนเป็นผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จิตจักรวาล, ๒๕๔๓.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- ยงยุทธ เกษสาคร. **ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: เอส เอล จี กราฟฟิค, ๒๕๕๑.

Luther Gulick and Lyndall Urwick. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1937.

พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน Buddhist Integrated Approach to Managing Water Resources Sustainably

อำพล ปุญญา*

บทคัดย่อ

ปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการน้ำในบทความนี้ เกิดจากความไม่ชัดเจนในการควบคุมมวลน้ำที่มากมาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหานโยบายและโครงสร้างองค์กรในการป้องกันและจัดการวิกฤตอุทกภัย ที่มีหน่วยงานจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้องและขาดเอกภาพการบริหารจัดการ ดังนั้นผู้เขียนจึงได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วย การพัฒนาแหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำให้มีประสิทธิภาพ การอนุรักษ์แหล่งน้ำในลุ่มน้ำ การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม การควบคุมคุณภาพน้ำ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นให้เกิดการบูรณาการกับหลักพุทธธรรม ได้แก่การยึดหลักความเหมาะสม ความพอดีและพอเพียง ตามหลักสัพพายะ ๗ ประการ มาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้มีการพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : พุทธบูรณาการ, การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, ความยั่งยืน

ABSTRACTS

The issue of water management in this article. The uncertainty in the mass of water that much control. The impact caused other problems; economic, social and environmental, including the organizational structure and policies to prevent and manage the flood. There are many agencies involved and the lack of unified management. The author has used Buddhist principles for integrated water resources management. Includes development of water resources, the allocation of water to effectively conserve water resources in the basin, troubleshooting flood, the water quality control and natural resource management. By focusing on the integration of the Buddhist doctrines are; The adoption of appropriate Adequacy and sufficiency by the Sappaya used to live. To the development of sustainable water resources management further.

Keywords : Buddhist Integration, Management of Water Resources, Sustainability

* นักวิชาการอิสระ ๔๗๔ ถ.โกสีย์ ต.ปากน้ำโพ อ.เมืองฯ จ.นครสวรรค์

๑. บทนำ

น้ำมีความจำเป็นทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ น้ำจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างมากและเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า จึงมีความจำเป็นจะใช้หลักพุทธธรรมมาอธิบาย บุรณาการให้เข้ากับวิชาการสมัยใหม่มากขึ้น การปรับใช้ธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เป็นสะพาน วิธีการนอกจากจะทำให้ธรรมอภิลิโกคือไม่ล้ำสมัย เพราะสามารถปรับเข้ากับวิถีแห่งชีวิตของทุกคนทุกยุคทุกสมัยที่ทุกฝ่ายต้องรับรู้ ตระหนักและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งในอนาคตจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาความเป็นอยู่ให้สูงขึ้นจำเป็นต้องใช้น้ำปริมาณเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ในขณะที่ปริมาณน้ำมีจำนวนจำกัดทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากสาเหตุหลายประการ จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถและประสิทธิภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนตลอดไป

๒. พุทธบุรณาการ

คำว่า “บุรณาการ” เป็นศัพท์บัญญัติทางการศึกษา เดิมใช้คำว่า “บุรณาการรวมหน่วย” เป็นคำบัญญัติให้ตรงกับคำว่า “Integration” ในภาษาอังกฤษ หมายความว่า การรวมหน่วยที่แยกๆ กันเข้าเป็นหน่วยเดียวกัน^๑ ดังนั้น “บุรณาการ” จึงเป็นกระบวนการที่อยากให้เกิดความสัมพันธ์แบบองค์รวมของคัพพของครวม ให้ส่วนต่างๆ รวมกันเป็นหนึ่ง ประสานสัมพันธ์อย่างเป็นเอกภาพ ทำให้เกิดความสมบูรณ์ จึงเป็นการนำส่วนต่างๆ มารวมกัน แต่ไม่ใช่รวมแบบกลไก แบบเครื่องจักร แต่แบบมีชีวิต แบบองค์รวม มักใช้คำว่า “ฉนิกพลัง” (Synergy) เพื่ออธิบายการรวมกันเข้าในลักษณะนี้ ถ้ามีการประสานงานกันอย่างกลมกลืนก็จะเกิดพลังทวีคูณ^๒ ส่วนพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ให้ความหมายว่า การทำให้หน่วยงานย่อย ๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามารวมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว^๓

สำหรับทางพระพุทธศาสนาก็มีความพยายามที่จะใช้หลักพุทธธรรมมาอธิบายให้เข้ากับวิชาการสมัยใหม่มากขึ้นโดยที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้คำนิยามคำว่า “บุรณาการ”(Integration) ค่อนข้างจะสอดคล้องกับราชบัณฑิตยสถานว่า “หมายถึง การนำสิ่งที

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๓๔.

^๒ เสรี พงศ์พิศ, บุรณาการคืออะไร, หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษาพัฒนาการหรือบุรณาการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖

แยกกันมารวมเข้าเป็นอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (The whole) โดยท่านได้ยกประเด็น พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มาอธิบายเพิ่มเติมว่า “ถ้าศรัทธาในพระพุทธศาสนากับปัญญา ในทางวิทยาศาสตร์เป็นไปในทางเดียวกันคือส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่ สมบูรณ์ องค์รวมนี้แหละคือบูรณาการ และเนื่องจากวิทยาศาสตร์ครอบคลุมไปถึงศาสตร์สมัยใหม่ ที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์สร้างระบบความรู้ขึ้นมา เช่น ครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เราจึงสามารถบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ด้วย^๔ ซึ่งการบูรณาการ พระพุทธศาสนากับวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่ที่ว่าวิธีการศึกษาแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับ ศาสตร์สมัยใหม่จึงทำได้ ๒ วิธี คือ

วิธีที่ ๑ พุทธวิทยา (Buddhology) หมายถึง การปรับศาสตร์เข้าหา พระพุทธศาสนา คือ ใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้ง และนำศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายเสริม พระพุทธศาสนา วิธีนี้ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้ดู ทันสมัย และมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับได้ง่ายขึ้น

วิธีที่ ๒ ธรรมวิทยา (Dhammology) หมายถึง การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหา ศาสตร์ คือ ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้ง และนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมเข้าไปใน เนื้อหาของศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งนี้ เพราะศาสตร์สมัยใหม่มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจเรื่อง ศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเติมเต็มให้กับศาสตร์เหล่านั้น ย่อมจะช่วยให้เกิด องค์รวมที่สมบูรณ์

นอกจากนี้ ท่านยังหมายรวมไปด้วยวิธีบูรณาการแบบนี้จึงเป็นการศึกษาแบบธรรม ประยุกต์ ซึ่งหมายถึง การปรับใช้ธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เป็น สะพาน วิธีการนอกจากจะทำให้ธรรมอภิปรัชชาคือไม่ล้าสมัย เพราะสามารถปรับเข้ากับวิถีแห่งชีวิต ของทุกคนทุกยุคทุกสมัย แล้วยังจะเป็นการช่วยนำศีลธรรมกลับมาสู่โลกนี้อีกด้วย

เทคนิคการสร้างการบูรณาการ

จากแนวคิดการบูรณาการ ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ให้ความหมาย คำว่า บูรณาการ หมายถึง การทำงานที่มีการสร้างความร่วมมือ ประสาน และความสอดคล้องกัน หรืออาจเรียกอีกชื่อย่อได้ ว่า 3C ได้แก่ , Co-operation, Co-ordination, Consistency

๑) ความร่วมมือ (Co-operation) เป็นความเต็มใจของแต่ละคนในการช่วยเหลือซึ่งกัน และกันเพื่อไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งตามเป้าหมายขององค์การหรือหน่วยงานความร่วมมือจะ เป็นการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็น “เจ้าของหรือเจ้าภาพ” งานหรือกิจกรรมนั้นๆ แล้วขอให้ฝ่ายอื่นเข้า มาร่วมมีลักษณะเกิดขึ้นเป็นครั้งๆไปไม่มุ่งความต่อเนื่องและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าร่วม กิจกรรมแต่มุ่งจะให้กิจกรรมนั้นๆแล้วเสร็จตามความต้องการของฝ่ายเจ้าของงานความร่วมมือเป็น

^๔ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙.

การช่วยเหลือด้วยความสมัครใจแม้จะไม่มีหน้าที่โดยตรงอาจจะทำเรื่องเดียวกันในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลาก็ได้แม้กระทั่งอาจให้ความร่วมมือทำบางเรื่องบางเวลา

๒) การประสานงาน (Co-ordination) องค์กรหรือหน่วยงานการผลิตโดยทั่วไป จะมีการจัดแบ่งงานออกเป็นหน่วยงานย่อยตามลักษณะของงาน ถ้าการทำงานขาดการประสานงานที่ดี กระบวนการผลิตหรือกิจกรรมต่างๆ ก็ไม่อาจบรรลุตามเป้าหมายได้ โดยเฉพาะถ้าเป็นองค์กรขนาดใหญ่ มีหน่วยงานย่อยจำนวนมากและสลับซับซ้อน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประสานงานมากขึ้น

การประสานงาน (Co-ordination) หมายถึง การจัดให้บุคคลในองค์กรทำงานสัมพันธ์และสอดคล้องกัน โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ เป้าหมาย และมาตรฐาน การปฏิบัติงานขององค์กร วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการประสานงาน คือ

๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีแก่พนักงานและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
๒. เพื่อให้การปฏิบัติงานขององค์กรสำเร็จตามเป้าหมาย
๓. เพื่อให้งานมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้
๔. ประหยัดเวลาและทรัพยากรในการปฏิบัติงาน

การบริหารงานจำเป็นต้องจัดให้มีการประสานงานระหว่างนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรให้สอดคล้องง่ายต่อการปฏิบัติ โดยจัดให้มีการประสานงานที่ครบวงจร กล่าวคือ การประสานงานที่ดีจะต้องเริ่มต้นด้วยการวางแผนที่ดี กำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติตามกำหนดเวลาและสถานที่ตลอดจนผู้รับผิดชอบ เพื่อให้สะดวกแก่ทุกฝ่าย ในการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับกระบวนการของการผลิต การประสานงานมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

๑. การประสานงานจะต้องปฏิบัติตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรให้สอดคล้องกัน
๒. ประสานงานควรจัดให้เป็นระบบทั้งการประสานงานจากบนลงล่าง (Downward) และจากล่างสู่บน (Upward) ตลอดจนการประสานงานในระดับเดียวกัน เพื่อประสานความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกในองค์กร

๓. กระตุ้นให้สมาชิกในองค์กรมีความเต็มใจในการที่จะประสานงาน และร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้ดำเนินงานขององค์กรบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด

๔. การกำหนดตัวเครื่องมือการสื่อสาร วันเวลา และสถานที่ โดยยึดหลักการว่าการติดต่อประสานงานที่ดี ช่วยให้ปฏิบัติงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น

จะเห็นได้ว่าการประสานงานมิได้เพียงแต่จะจัดให้มีการประสานงานเท่านั้น หากแต่ต้องให้ทุกฝ่ายได้เข้าใจงานร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ จึงเห็นได้ชัดเจนว่าข้อตกลงที่สำคัญของการประสานงานก็คือ ความร่วมมือ (Co-operating) ในการปฏิบัติงานเพื่อจะช่วยให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ

๓) ความสอดคล้อง (Consistency) ความสอดคล้องเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะหากการผลักดันวัฒนธรรมขาดความสม่ำเสมอ วัฒนธรรมก็จะไม่เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในองค์กร ซึ่ง

เป็นพฤติกรรมให้ทุกคนปฏิบัติร่วมกันและสอดคล้องไปในทางเดียวกัน และต้องมีข้อตกลงร่วมกัน (Agreement) ที่ทุกคนเข้าใจตรงกันและก็ต้องยึดตรงนั้นไว้ในกระบวนการทำงานต่างๆ องค์กรต้องสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันในประเด็นสำคัญๆ ให้ได้ หากไม่มีข้อตกลงร่วมกันเวลาทำงานก็จะเกิดความวุ่นวายและไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

๓. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ หมายถึง เป็นการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรม การพัฒนา การจัดสรรและใช้ประโยชน์ การป้องกัน และการฟื้นฟูลุ่มน้ำแม่น้ำลำคลองเพื่อให้ได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาคและยั่งยืน จากนักคิดนักวิจัยได้เสนอแนวความคิดว่าการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ นั้น ดังนี้ความหมายของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีวิธีการดำเนินการในพื้นที่รับประโยชน์ จากน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การพัฒนา การเก็บรักษาซ่อมแซมสิ่งสึกหรอให้คืนสู่สภาพ การฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมให้ใช้ ประโยชน์ได้ต่อไป เพื่อให้สิ่งที่ดำเนินการนั้นบังเกิดผลอย่าง ยั่งยืนต่อมวลมนุษยและธรรมชาติ^๕ ซึ่งจะนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นวิธีการหรือ กิจกรรมดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การป้องกัน และแก้ไขภัย ธรรมชาติด้านน้ำ และการป้องกัน แก้ไขมลพิษทางน้ำ เพื่อให้สามารถใช้น้ำให้เกิด ประสิทธิภาพ สูงสุด^๖ ด้วยความสมเหตุสมผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นกระบวนการในการจัดหาน้ำ จัดสรร อนุรักษ์ พื้นฟูและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ อย่างยั่งยืน ตลอดจนการแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในทุกพื้นที่^๗ มีความเป็นแนวทางการปฏิบัติต่อการบริหารจัดการน้ำ ความหมายโดยรวมของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ตามมาตรการ วิธีการหรือกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาปัญหา การวางแผน การกำหนดนโยบาย การพิจารณาตัดสินใจในการ ดำเนินการจัดหา จัดสรร อนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ และแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำ อย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค เป็นธรรมและยั่งยืน

หลักการจัดการทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรน้ำมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ดิน ป่าไม้ สัตว์เป็นต้น ไม่สามารถแยกการจัดการน้ำได้เพียงอย่าง เดียว การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีขอบเขตของการจัดการที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในด้านการ พัฒนาและอนุรักษ์แหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ การป้องกันมลพิษทาง น้ำ และการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งมีผลต่อการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินการจัดการ

^๕ เกษม จันทร์แก้ว, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๐.

^๖ ปธาน สุวรรณมงคล, การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, รายงานการวิเคราะห์ โครงการปรับ ภาคราชาการสู่ยุคโลกาภิวัตน์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (โรงพิมพ์กองกลาง : สำนักงานคณะกรรมการ ข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^๗ กรมทรัพยากรน้ำ, การบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพยากรน้ำ, ๒๕๔๖, (อัดสำเนา).

ทรัพยากรน้ำให้เกิดความ ยั่งยืนต่อไป ต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน โดยมีผู้ให้หลักการและแนวทางไว้ ดังนี้^{๕๕}

๑) การพัฒนาอย่างองค์รวม (holistic approach) นำเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ประเภทหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างใกล้ชิด เช่น ดิน ป่าไม้ ในมิติ ต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ฯลฯ

๒) มีลักษณะของสหวิทยาการ (interdisciplinary) การจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นการนำความรู้จากหลายหลายวิธีมาใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น ด้านวิศวกรรมศาสตร์ ด้านเศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และด้านสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา ครอบคลุมตั้งแต่ การออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากน้ำ เทคโนโลยีการก่อสร้างเพื่อนำน้ำมาใช้ ประโยชน์การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามนโยบายผู้บริหารประเทศ ขนบธรรมเนียม ประเพณีเกี่ยวกับน้ำในชุมชน รวมถึงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างกลุ่มคนใน สังคม เป็นต้น

๓) อยู่ภายใต้กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) เป็นการผสมผสาน การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคม ในขณะที่เดียวกันก็มีการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับของทรัพยากรต่าง ๆ

๔) มีความเป็นเอกภาพ (unity) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย จะต้องมีความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ

๕) มีความเป็นเครือข่าย (network) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะต้องเน้น เครือข่ายในที่นี้หมายถึง เครือข่ายของทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย และเครือข่ายของผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น อันได้แก่ รัฐ เอกชน และประชาชน

๖) การมีส่วนร่วมของประชาชน (people participation) นำจัดเป็นสมบัติ สาธารณะที่ทุกฝ่ายในสังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อจัดหาน้ำที่มีคุณภาพและตอบสนอง วัตถุประสงค์ของการใช้น้ำได้ นับตั้งแต่การจัดหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรม รวมไปถึงการธำรงรักษาวงจรชีวิตของสิ่งมีชีวิตในน้ำได้^{๕๖}

๔. การจัดการทรัพยากรน้ำของโครงการพระราชดำริเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ

พระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรน้ำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ได้พระราชทานพระดำรัสว่า “น้ำคือชีวิต” ทั้งยังได้พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการพัฒนาแหล่งน้ำจำนวนมาก รัฐบาลและประชาชนไทยทั้งมวลจึงพร้อมใจกัน

^{๕๕} ปธาน สุวรรณมงคล, การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, (รายงานการวิเคราะห์โครงการปรับภาคข้าราชการสู่ยุคโลกาภิวัตน์), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กองกลาง สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

^{๕๖} สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, คู่มือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างผสมผสาน ในพื้นที่ระดับตำบล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “พระบิดาแห่งการจัดการทรัพยากรน้ำ” โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ แก้ไขปัญหาน้ำท่วมและการบำบัดน้ำเสีย ดังนี้

๑) พระราชดำริในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ ได้แก่ การสร้างอ่างเก็บน้ำเป็นการอาศัยแหล่งน้ำผิวดินที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ลำธาร ห้วย ร่องน้ำ ฯลฯ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำในท้องที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ซึ่งลำธารและลำห้วยมีน้ำไหลมาแต่เฉพาะในฤดูฝน โดยอ่างเก็บน้ำจะเก็บน้ำที่ไหลมามากตอนช่วงฤดูฝนไว้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนที่จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้จนตลอดฤดูแล้ง ตัวอย่างโครงการพระราชดำริได้แก่ โครงการอ่างเก็บน้ำเขาเต่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การก่อสร้างฝายทดน้ำ เป็นการก่อสร้างปิดขวางทางน้ำไหล เพื่อทดน้ำที่ไหลมาให้มีระดับสูงขึ้น จนสามารถผันน้ำเข้าไปตามคลองหรือคูส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกบริเวณสองฝั่งลำน้ำได้สะดวก ส่วนน้ำที่เหลือจะไหลล้นไหลไปเอง โครงการฝายคลองทับยาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การขุดลอกหนองบึงการขุดลอกหนองบึงเป็นการเพิ่มพื้นที่รองรับน้ำฝนให้ได้ปริมาณมากขึ้น สำหรับนำมาใช้ประโยชน์ในการเกษตรในฤดูแล้ง และช่วยให้การระบายน้ำในฤดูน้ำหลากเป็นไปอย่างรวดเร็วบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนอันเกิดจากอุทกภัย

๒) พระราชดำริในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้มีระบบการบริหารจัดการน้ำท่วมด้วยวิธีการที่เรียกว่า “แก้มลิง” หรือการผันน้ำส่วนเกินไปกักเก็บไว้ในพื้นที่ลุ่มรับน้ำหรืออ่างเก็บน้ำที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำ เพื่อชะลอปริมาณและความเร็วของน้ำ ซึ่งจะช่วยบรรเทาและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม หรือเพื่อรอใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง อันเป็นวิธีเดียวกับพฤติกรรมของลิงเวลากินกล้วยที่มักจะเก็บไว้ในกระพุ้งแก้มทั้งสองข้างก่อนแล้วค่อยกลืนในภายหลัง แก้มลิงจึงเป็นวิธีป้องกันน้ำท่วมวิธีหนึ่งที่นักภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติมาใช้เพื่อชะลอความเร็วและปริมาณน้ำในฤดูน้ำหลาก โดยใช้ หลักการทฤษฎีแรงโน้มถ่วงของโลก (Gravity Flow) เพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนจากอุทกภัยของชุมชน และบ้านเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำ ในขณะเดียวกันยังช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎรให้มีน้ำใช้ เพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง และทำให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศอีกด้วย ตัวอย่างแนวพระราชดำริ “แก้มลิง” ได้แก่ โครงการแก้มลิง “คลองมหาชัย - คลองสนามชัย” ที่มีวัตถุประสงค์ในการช่วยระบายน้ำท่วมซึ่งจากพื้นที่ตอนบน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา (ฝั่งธนบุรี) ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อระบายน้ำออกสู่ทะเลโดยเร็วที่สุด

๓) พระราชดำริในการจัดการน้ำเสีย การจัดการน้ำเสีย ด้วยหลักการ “น้ำดีไล่น้ำเสีย” เป็นการใช้หลักการธรรมชาติแห่งแรงโน้มถ่วงของโลก (Gravity Flow) ด้วยการใช้น้ำคุณภาพดีมาช่วยบรรเทาน้ำเน่าเสีย หรือการใช้น้ำที่มีคุณภาพดีช่วยผลักดันน้ำเน่าเสียออกไปและช่วยให้ น้ำเน่าเสียมีสภาพเจือจางลง ตัวอย่างโครงการพระราชดำริ ได้แก่ โครงการปรับปรุงระบบไหลเวียนของน้ำและขุดลอกคลองในเขตชุมชนหนาแน่นของกรุงเทพมหานครโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำคลองในเขตชุมชนหนาแน่นของกรุงเทพมหานครให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น และจัดให้มีการไหลเวียนของน้ำคลองในพื้นที่ดังกล่าว โดยการนำน้ำสะอาดจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาเจือจางน้ำในคลองสำคัญ

ตัวอย่างแนวพระราชดำริ ได้แก่ โครงการกรองน้ำเสียด้วยฝักตบชวา (Filtration) ตามแนวทฤษฎี การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “บึงมกกะสัน” ^{๑๐}

๕. พุทธบูรณาการในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

หลักพุทธวิธีเกี่ยวกับบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่จะส่งผลให้เกิดการบูรณาการ มี ประเด็นน่าสนใจศึกษา ดังนี้

จากการศึกษาในเสขียวัตถุ ปกิณณกะ (หมวดเบ็ดเตล็ด) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ สิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำปัจจุบัน คนส่วนมากจะขาด จิตสำนึกในเรื่องความรับผิดชอบต่อน้ำ มีนิสัยมักง่ายชอบทิ้งขยะตามใจชอบ แม้แต่โรงงาน อุตสาหกรรมด้วย โดยไม่สนใจว่า อนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไร พระพุทธศาสนามีท่าทีต่อการ อนุรักษ์แหล่งน้ำ ถ้าใครทำให้น้ำเสีย คือทำลายคุณภาพของน้ำ ถือว่าเป็นบาปอย่างยิ่ง เพราะสรรพ สัตว์ที่อาศัยน้ำนั้น หากขาดน้ำก็จะถึงจุดจบ ในขุททกนิกาย เปตวัตถุ ระบุไว้ว่า “หากบุคคลทำลาย สระน้ำ บ่อน้ำ สวน ศาลาน้ำ หรือสะพาน ย่อมเกิดเป็นเปรต เปลือยกาย และน่าเกลียดน่าชัง ดุจ เดียวกับเศรษฐีชนบาล” จึงควรสร้างจิตสำนึกเอาใจใส่ต่อการรักษาน้ำให้สะอาด ไม่ว่าจะเป็นน้ำใน แม่น้ำลำคลอง หรือบ่อน้ำก็ตาม แหล่งน้ำมีเพื่อให้สาธารณชนได้ใช้ทั้งอุปโภคและบริโภค แต่ละคน จำเป็นต้องใช้น้ำด้วยความระมัดระวัง โดยมีจิตใจห่วงหาอาทรต่อสาธารณชน เพื่อว่าคนอื่นๆ ต่อจาก เขาจะสามารถใช้น้ำโดยมีความสะอาดในระดับเดียวกันกับที่ตนเองใช้มาก่อน

การบูรณาการหลักสัปปายะ ๗ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนและ ให้เกิดเหมาะสมต่อการดำรงชีวิต ซึ่งคำว่า “สัปปายะ” หมายถึง สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วย สนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย (suitable things; things favorable to mental development) ^{๑๑} เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รู้จักประยุกต์ใช้ธรรมะใน การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมและ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน จะต้องมียุทธธรรม ๗ ข้อดังนี้

๑. อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ
๒. โจรรสัปปายะ (ที่หาอาหาร ที่เที่ยววิณชบาตที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มี อาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป
๓. ภัตตสัปปายะ (การพุดคุยที่เหมาะสม เช่น พุดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ 10 และ พุดแต่พอประมาณ

^{๑๐} กระทรวงมหาดไทย, แนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการบริหารจัดการน้ำ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). พจนานุกรมพุทธ ศาสตร์ฉบับประมวลธรรม Dictionary of Buddhist. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘๖.

4. บุคคลสัปปายะ (บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสมกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญา เป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ)
5. โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสมกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก, suitable food)
6. อุตุสัปปายะ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น)
7. อิริยาปถสัปปายะ (อิริยาบถที่เหมาะสมกัน เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่งตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี)

๖. สรุป

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีมากมาย แต่ขาดการนำมาบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวัน ในเรื่องของการการดำเนินการเกี่ยวกับเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องก็เช่นกัน โดยจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าและทั่วถึงกันอย่างยุติธรรม และการจัดการทรัพยากรน้ำจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต หากไม่มีการจัดการทรัพยากรน้ำจะทำให้เกิดปัญหาได้ ซึ่งปัญหาวิกฤตการณ์ของน้ำส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมา ด้วยเหตุนี้ การจัดการทรัพยากรน้ำจึงมีความสำคัญที่ทุกคนต้องร่วมมือกันในการจัดการเพื่อให้มีคุณภาพและปริมาณที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักสัปปายะ ๗ โดยยึดหลักความพอดี พอเหมาะ และพอเพียงทั้ง ๗ ประการ ได้แก่ ที่อยู่อาศัยที่พอเหมาะ ที่ทำมาหากินที่เหมาะสม การพูดคุยที่พอดี การทำตนให้พอเหมาะ มีอาหารที่เพียงพอ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม ก็จะสามารถทำตนให้มีความสุขได้

บรรณานุกรม

- เกษม จันทร์แก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๓๐.
กระทรวงมหาดไทย. แนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการบริหารจัดการน้ำ.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓.
กรมทรัพยากรน้ำ. การบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพยากรน้ำ.
(อัดสำเนา), ๒๕๕๖.
ปธาน สุวรรณมงคล.การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ. รายงานการวิเคราะห์โครงการปรับ ภาคราชการสู่ยุคโลกาภิวัตน์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. โรงพิมพ์กองกลาง : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๐.
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

๑๖๔ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม Dictionary of Buddhist. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. คู่มือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างผสมผสาน ในพื้นที่ระดับตำบล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๒.

พุทธการบูรณาการพัฒนาจริยบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อในสังคมไทย
Buddhist Integrated Approach to Ethics And Roles of Social
Media Development in Thai Society

ณัฐพงษ์ จันทราทิพย์*

บทคัดย่อ

บทบาทและจริยบรรณของสื่อในสังคมไทยสำหรับโลกยุคดิจิทัลดูเหมือนว่าจะมีความเข้มข้นขึ้น รวมทั้งผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ที่ได้มาจากการทำธุรกิจสื่อ มีมูลค่าสูง ทำให้เจ้าของกิจการ สื่อ สามารถสร้างทรัพย์สินกับบริษัทให้ตนเองและพวกพ้อง อย่างมหาศาลเพื่อสร้างอาณาจักรของตนเอง ไม่ว่าจะในรูปแบบใด มักจะมีช่องทางการให้ผู้ประกอบการ หาวิธีการในการได้มาซึ่งผลตอบแทนที่บางครั้งขัดต่อกฎหมาย แต่การหาผลประโยชน์เมื่อเกิดกรณีผิดพลาดหรือมีความไม่ชอบมาพากลในธุรกิจนี้ จึงทำให้ประชาชนจึงยกเรื่องของจริยบรรณในการประกอบวิชาชีพมาเป็นประเด็นหลัก การใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจริยบรรณและบทบาทหน้าที่อันสมควรของสื่อสามารถนำ หลักพุทธโอวาท ๓ โกศล ๓ สุจริต ๓ รวมทั้งหลักไตรสิกขา สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลข่าวสารพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น

บทความนี้จะนำเสนอแนวคิดและหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาจริยบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อ เพื่อให้ผู้ที่เป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน รู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพมากขึ้น

คำสำคัญ : จริยบรรณ, บทบาท, สื่อ

ABSTRACT

The Roles and ethics of social media in Thai society for the digital world seem to be intense. The enormous benefit comes in many forms from this business. This makes most of the social media's entrepreneur can built their own empire and assets. Whenever there is a topic concerning the transparency in conducting the media business, people always raise an issue concerning ethics and moral. The Buddhist Principle that we can apply to develop the ethics among the people in the social media business are The Buddha-Ovada 3 or The Three Admonitions, The Kosalla 3 or The Three Proficiency and the Sikkha 3 or The Threefold Training. This article will present the concepts and buddhist principle

* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

that can be apply to improve ethics and role of social media people with a great sense of responsibility in their profession which can be beneficial to the public.

Keywords: Ethics, Roles, Social Media

๑. บทนำ

ตามที่เราได้เห็นข่าวว่าศาลอาญาพิพากษา จำคุกผู้บริหาร บริษัทที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสื่อที่มีชื่อเสียงและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการทุจริต ถึง ๒๐ ปี แต่ลดเหลือ ๑๓ ปี ๔ เดือน ข้อหาร่วมกันเป็นจำเลย กระทำผิดพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.๒๕๐๒ และฐานสนับสนุนพนักงานกระทำความผิดดังกล่าว กรณีนี้ยกยอกเงินค่าโฆษณาเกินเวลาในรายการหนึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ อสมท. จำนวนร้อยละล้านบาท นับตั้งแต่ จัดตั้งบริษัท ไรส์ม จำกัด ได้ทำสัญญาผลิตรายการกับบริษัท อสมท. จำกัด (มหาชน) ระหว่างวันที่ ๑ ก.พ. ๒๕๔๘ ถึงวันที่ ๑๕ ก.ค. ๒๕๔๙ ร่วมกันผลิตรายการออกอากาศ และบทสรุปคำพิพากษาศาลชั้นต้นครั้งนี้ ศาลให้ประกันตัว ผู้ที่เกี่ยวข้องคนละ ๒ ล้าน และสั่งห้ามเดินทางออกนอกประเทศและรายงานตัวทุก ๓๐ วัน จากเหตุการณ์นี้คนในประเทศจึงต้องจับตามอง และมุ่งประเด็นไปในเรื่องของจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพเนื่องจากว่าเจ้าของบริษัทเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในวงการสื่อสารมวลชน ทิศทางกระแสกดดันทางสังคมจะเกิดขึ้นกับผู้ประกอบการธุรกิจสื่อสารมวลชนมากน้อยเพียงใดหรือไม่ เพราะทาง อุปนายกฝ่ายสิทธิและเสรีภาพและโฆษกสภามคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้ออกมาระบุว่า “ถึงเวลาแล้วหรือยังที่ ผู้สื่อข่าวคนดังของสังคม ควรทบทวนถึงความเหมาะสมในบทบาทหน้าจอโทรทัศน์ในฐานะสื่อสารมวลชน”

๒. แนวคิดของจรรยาบรรณ

จรรยาบรรณในวิชาชีพจะเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะจำแนกอาชีพว่าเป็นวิชาชีพหรือไม่ อาชีพที่เป็น “วิชาชีพ” นั้นกำหนดให้มีองค์กรรองรับ และมีการกำหนดมาตรฐานของประพฤติของผู้อยู่ในวงการวิชาชีพซึ่งเรียกว่า “จรรยาบรรณ” ส่วนลักษณะ “วิชาชีพ” ที่สำคัญคือ เป็นอาชีพที่มีศาสตร์ชั้นสูงรองรับ มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยและพัฒนาวิชาชีพมีการจัดการสอนศาสตร์ดังกล่าวในระดับอุดมศึกษาทั้งการสอนด้วยทฤษฎีและการปฏิบัติจนผู้เรียนเกิดความชำนาญ และมีประสบการณ์ในศาสตร์นั้น นอกจากนี้จะต้องมีองค์กรหรือสมาคมวิชาชีพ ตลอดจนมี “จรรยาบรรณในวิชาชีพ” เพื่อให้สมาชิกในวิชาชีพดำเนินชีวิตตามหลักมาตรฐานดังกล่าวหลักที่กำหนดในจรรยาบรรณวิชาชีพทั่วไป คือ แนวความประพฤติปฏิบัติที่มีต่อวิชาชีพ ต่อตนเอง และต่อสังคม สังคม ดังนี้

ความหมายของจรรยาบรรณ

จรรยาบรรณ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบการอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้นเพื่อรักษา

และส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ จรรยาบรรณจึงเป็นหลักความประพฤติของบุคคลในแต่ละกลุ่มอาชีพ เป็นเรื่องยี่ห่วยจิตใจให้มีคุณธรรมและจริยธรรม

Langlois, C.C. and Schlegelmilch เสนอว่า จรรยาบรรณ คือข้อความที่กำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานซึ่งให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อพนักงาน ผู้ร่วมหุ้น ผู้บริโภค สิ่งแวดล้อม และส่วนใด ๆ ก็ตามของสังคมภายนอกบริษัทด้วย และนั่นคือ เขาเสนอว่า เป้าประสงค์หนึ่งของจรรยาบรรณ คือมุ่งที่จะวางแนวทางความประพฤติของนักวิชาชีพต่อฝ่ายต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องต่อสังคม^๑

สรุปคำว่า จรรยาบรรณในวิชาชีพ คือ คุณธรรมประจำของแต่ละอาชีพและความรับผิดชอบต่องานในอาชีพนั่น ๆ ซึ่งจรรยาบรรณแต่ละอาชีวย่อมแตกต่างกันออกไป ในทุกอาชีพล้วนมีจุดประสงค์หลักที่เหมือนกันคือ ใช้เป็นหลักยึดถือในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ ถ้าได้ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของอาชีพนั่น ๆ แล้ว จะทำให้งานที่ทำมีประสิทธิภาพบังเกิดผลดี ปราศจากอคติ และข้อครหาใด ๆ ในการทำงาน ทำให้ผลงานที่ทำออกมาประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญของจรรยาบรรณ

๑. ช่วยควบคุมมาตรฐานและประกันคุณภาพและปริมาณที่ถูกต้อง ในการผลิตและการค้าผลิตภัณฑ์ และการบริการจากการประกอบอาชีพนั้น

๒. ช่วยควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพและผู้ผลิต ผู้ค้า เช่น ให้มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม

๓. ช่วยส่งเสริมมาตรฐาน คุณภาพและปริมาณที่ดีมีคุณค่าและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก เป็นที่นิยมเชื่อถือ

๔. ช่วยส่งเสริมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพและผู้ผลิต เช่น ให้มีเมตตากรุณา โปร่งดอง เชื่อถือ

๕. ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ลดปัญหาคดโกง ฉ้อฉล เอาไรต์เอาเปรียบ ลดการปลอมปน เห็นแก่ตัวและเห็นแก่ได้ ตลอดจนความมักได้ มักง่าย ความใจแคบไม่ยอมเสียสละ

๖. ช่วยเน้นให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในภาพพจน์ที่ดี ผู้มีจริยธรรม เช่น ในการเสียสละ ในการเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ในการรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานและหน้าที่อย่างแท้จริง

๗. ช่วยทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิทางกฎหมาย สำหรับผู้ประกอบการอาชีพให้เป็นไปโดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม^๒

^๑ Langlois, C.C. and Schlegelmilch B.B. Do corporate codes of ethics national character Evidence from Europe and the United States. *Journal of International Business Studies* 21 4 (1990) 519-539

^๒ จรรยาบรรณในวิชาชีพ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://nannoi.blogspot.com/2011/08/5.Html> [๑๔ มีนาคม ๒๕๕๙].

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า จรยาบรรณของวิชาชีพควรประพฤติ ตามหลักกัลยาณมิตร คือ ประกอบด้วยองค์คุณ ๗ ดังนี้

๑. ปิโย น่ารัก คือ มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจสร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง อยากให้เข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๒. ครุ คือ นำเคารพ คือ เป็นผู้หนักแน่นถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติ สมควรแก่ฐานะทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

๓. ภาวนิโย คือ นำเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝน ปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่นายกองควรเอาอย่าง ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกถึง

๔. วตตาคือ รู้จักพูดให้ได้ผล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูด ควรถามอะไร

๕. วจนุชโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม แม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อง่าย ไม่เสียอารมณ์ มีความฉลาดในการใช้คำพูด

๖. คมภิรณจ กถิ กตตาคือ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้ง ให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปการรู้จักสอนจากง่ายไปหายาก หรือมีความลึกซึ้งขึ้นโดยลำดับ

๗. โน จภูฐานะ นิโยชเย คือ ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือ เรื่องเหลวไหลไม่สมควรพูดหรือถาม^๓

บุหงา ชัยสุวรรณ สรุปเรื่องจรยาบรรณจาก Brooks ความสำคัญสรุปได้ ๓ ระดับ ดังนี้

๑. ประมวลจริยธรรม (Code of Ethics) เป็นข้อความแสดงค่านิยม หรือหลักการที่ระบุ เป้าประสงค์การทำงาน เป็นหลักจริยธรรมสั้นๆ โดยพยายามแสดงให้เห็นถึงจริยธรรมของบริษัท ทั้ง ความรับผิดชอบต่องานภายในด้วย

๒. ประมวลความประพฤติ (Code of Conduct) เป็นข้อความที่เป็นกฎเฉพาะส่วนที่เป็นหลักสำคัญ ความขัดแย้งของประโยชน์ของแต่ละกลุ่มมักจะได้รับการกล่าวถึงพร้อมกับการ กำหนดกฎหรือคำแนะนำที่เหมาะสมไว้

๓. ประมวลแนวทางปฏิบัติ (Code of practice) เป็นรายละเอียดของกฎ และเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจนเป็นการตีความ หรือแสดงให้เห็นตัวอย่างของแนวทางที่กำหนด^๔

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมานุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๐-๙๑.

^๔ บุหงา ชัยสุวรรณ, “ การกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพโฆษณาในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

๓. เหตุของความเสื่อมทางจรรยาบรรณ

ในความหมายของผู้เขียน เหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความเสื่อมทางจรรยาบรรณในวิชาชีพของธุรกิจสื่อสามารถเปรียบเทียบกับหลักพุทธศาสนาที่เรียกว่า วิบัติ ๔ คือ

๑. คติวิบัติ หรือวิบัติแห่งคติ ในที่นี้อาจ หมายถึง แนวทางดำเนินชีวิตที่ไม่เอื้ออำนวยแก่การกระทำความดีหรือการเจริญงอกงามของความดี แต่กลับเปิดทางให้แก่ความชั่วและส่งผลร้าย

๒. อุปริวิบัติ หรือ วิบัติแห่งร่างกาย ในที่นี้อาจหมายถึงร่างกายที่ไม่งาม เมื่อจิตใจไม่ดี บุคลิกภาพและการแสดงออกในที่สาธารณะก็จะไม่ดี

๓. กาลวิบัติ หรือ วิบัติแห่งกาล ในที่นี้อาจหมายถึง อยู่ในสมัยที่โลกมีแต่ความทางวัตถุ แต่ไม่มีความเจริญทางจิตใจ บ้านเมืองมีแต่ปัญหาหอบด้าน สังคมเสื่อมจากศีลธรรม มิตรแข่งขัน กดขี่ เบียดเบียนกันมาก มีการยกย่องคนชั่ว บีบคั้นคนดีไม่ให้เห็นแสดงออกถึงความถูกต้อง

๔. ปโยควิบัติ หรือวิบัติ แห่งการประกอบกิจการเสีย ในที่นี้อาจหมายถึง การประกอบกิจการงานที่ผิด ขาดคุณธรรมจริยธรรมหรือบางครั้งเมื่อกระทำความดี หรือประกอบอาชีพดี ก็ทำไม่ถึงขนาด ไม่ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ หรือหลักกฎหมาย รวมทั้งการประกอบอาชีพดีตลอดมา แต่กลับทำความชั่วหักล้างในระหว่างทาง อันเนื่องมาจากความ

๔. แนวทางการพัฒนาจรรยาบรรณโดยหลักพุทธศาสนา

วิธีการพัฒนาจรรยาบรรณ และบทบาทหน้าที่ของสื่อ ผู้เขียนขอเสนอหลักธรรมสำคัญ ๔ ประการ ที่สามารถนำมาปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพนั้น ได้ดังนี้

โอวาทปาฏิโมกข์

๑. สัพพปาปสฺส อภินฺน (ไม่ทำความชั่วทั้งปวง)

๒. กุสลสฺสุปสมฺปทา (ทำแต่ความดี)

๓. สจฺจิตฺตปริโยทปนฺ (ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์)^๕

สรุปได้ว่า คำว่า โอวาทปาฏิโมกข์ คือ ปาฏิโมกข์ที่เป็นโอวาท กล่าวคือ สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานในด้านคำกล่าวสอน หรือ หลักการโดยสรุปของพุทธศาสนา มีทั้งหลักคำสอนและหลักการปกครองคณะสงฆ์ ประกาศหลักอันเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา วิธการแห่งการประกาศ พร้อมทั้งจรรยาบรรณของนักเผยแผ่พระศาสนา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพร่วมกันในการเผยแผ่ศาสนา หรือ คำกล่าวสอนสำหรับรอดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ใจความโอวาทปาฏิโมกข์นั้นมีทั้งหมด ๑๓ ประการ ดังนี้ หลักการ ๓ หมายถึง สาระสำคัญที่ควรยึดถือเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง, การทำกุศลให้ถึงพร้อม, และการทำจิตให้ผ่องใส อุดมการณ์ ๔ หมายถึง หลักการที่ทรงวางไว้ เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ ความอดทน, ความไม่เบียดเบียน, ความสงบ, และนิพพาน วิธการ ๖ หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติสำหรับนักบวช ได้แก่

^๕ ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๕๔/๑๖๒.

การไม่ว่าร้าย, การไม่ทำร้าย, การสำรวมในปาฏิโมกข์, การรู้จักประมาณในภัตตาหารหรืออาหาร, การอยู่ในสถานที่ที่สงัด, และการฝึกหัดจิตใจให้สงบ

กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า พุทธศาสนาสอนให้ ละความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ บรรลุพระนิพพาน ดับกิเลสพันทุกข์ คือ เป้าหมายสูงสุด และพระสงฆ์ผู้สืบทอดศาสนา จักต้อง สำรวมกายจิตในธรรมวินัย กินอยู่พอประมาณ อุดหนุน ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย หรือว่าร้ายเช่นฆ่าคน อื่น เป็นต้น นี่คือการประกาศจุดยืนของพระพุทธศาสนาแก่ชาวโลก และเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ โลกอย่างแท้จริง

สุจริต ๓ แปลว่า ความประพฤติชอบ ๓ ประการ ได้แก่

๑. กายสุจริต ได้แก่ ความประพฤติชอบทางกาย มี ๓ ประการ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ และเว้นจากการประพฤตินิดในกาม

๒. วาจาสุจริต ได้แก่ ความประพฤติชอบทางวาจา มี ๔ ประการ คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบและเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๓. มโนสุจริต ได้แก่ ความประพฤติชอบทางใจ มี ๓ ประการ คือ ไมโลภ ไม่พยาบาท และมีความเห็นถูกต้อง^๖

โกศล ๓ (ความฉลาด, ความเชี่ยวชาญ)

๑. อายโกศล (ความฉลาดในความเจริญ, รอบรู้ทางเจริญ และเหตุของความเจริญ)

๒. อุปายโกศล (ความฉลาดในความเสื่อม, รอบรู้ทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม)

๓. อุบายโกศล (ความฉลาดในอุบาย, รอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์และวิธีที่จะทำให้สำเร็จ)^๗

ไตรสิกขา

๑. ศีล คือ การสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย การสำรวมกาย การสำรวมวาจา ให้อยู่ในบัญญัติศีล

๒. สมาธิ คือ การตั้งใจมั่น หรือยึดมั่น อารมณ์ใด อารมณ์หนึ่งเพียงอย่างเดียว

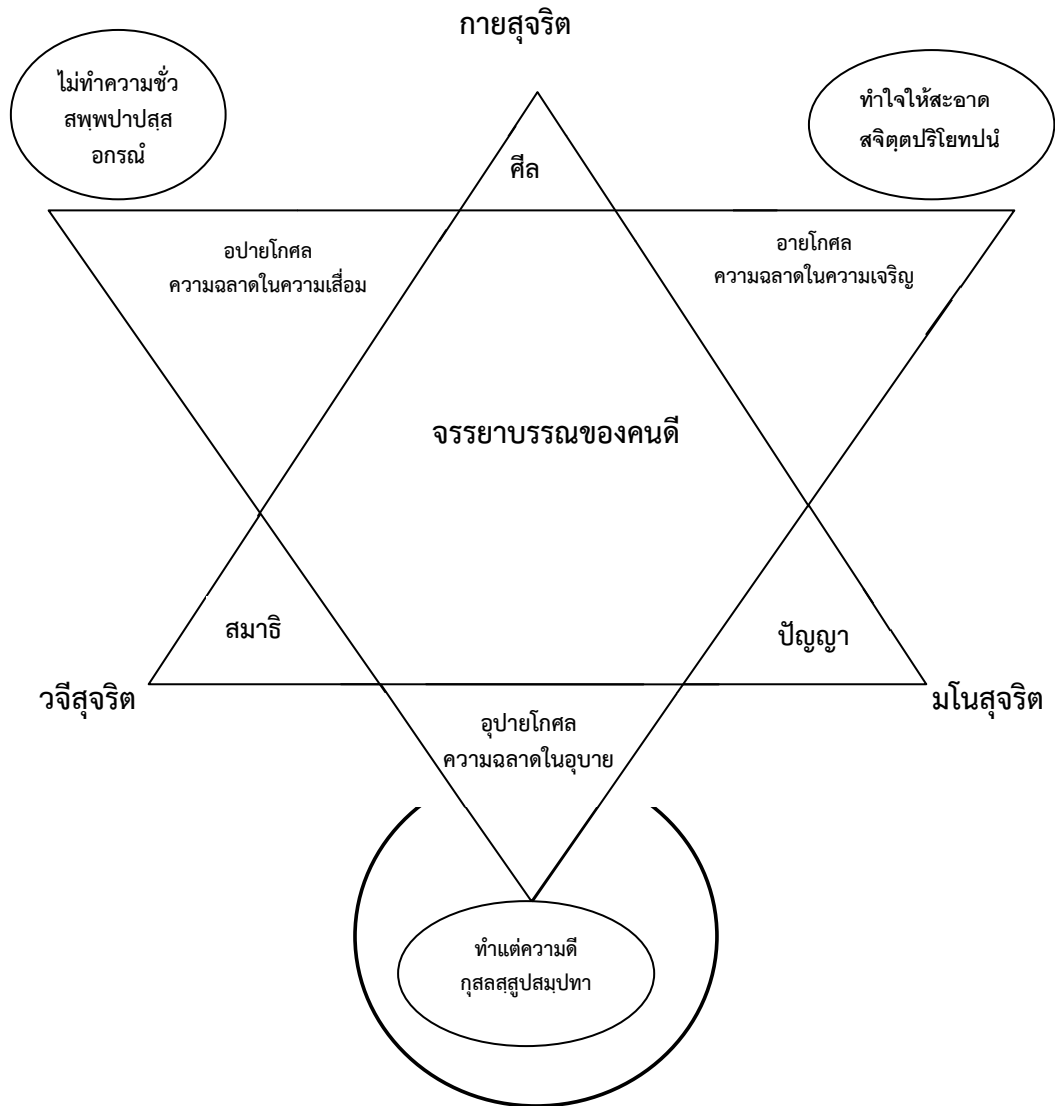
๓. ปัญญา คือ ความรอบรู้ การคิดได้ นึกได้ ให้ตั้งข้อสังเกตว่า ในภาวะที่ใจเราฟุ้งซ่าน เรามักนึกอะไรไม่ได้ คิดอะไรไม่ออกเกิดความสับสน^๘

การประยุกต์หลักธรรมทั้ง ๔ มาใช้ในการพัฒนาจรรยาบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อ สามารถเขียนเป็นแผนภูมิเพิ่มให้เข้าใจง่ายขึ้น ดังนี้

^๖ ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๒๗

^๗ ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๓๑

^๘ ๑๖อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒, ๒๐/๙๐/๓๑๘, ชุ.ม.(ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘-๔๙.

๕. บทสรุป

จะเห็นได้ว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมทั้ง ๔ นั้น สามารถนำมาวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจรรยาบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อในสังคมไทยได้คือ

๑. เมื่อคนเราทราบสาเหตุของความเสียใจที่ก่อให้เกิดความวิบัติ ทำให้ไม่มีความเจริญทางจิตใจ การใช้ศีลมาช่วยคิดวิเคราะห์จะทำให้เกิดความฉลาดในความเจริญและความสะอาดในใจ ไม่ทำความชั่ว ความประพฤติและการแสดงออกจะมีแต่ความจริงใจมากขึ้น

๒. เมื่อคนเรามีความฉลาดในอุบายและเข้าใจในเหตุของความเสียใจ มีความรอบรู้ สามารถหาวิธีแก้ไขเหตุการณ์ และวิธีการที่จะทำให้งานสำเร็จ เมื่อมีสมาธิก็จะตั้งใจยึดมั่นไม่สับสน ดังนั้น การพูดเพื่อให้สังคมได้รับทราบ เรื่องราวต่างๆ ก็จะไม่พูดเท็จ หรือพูดส่อเสียด จะสื่อสารเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

๓. เมื่อคนเรามีความฉลาดในความเสื่อม ครอบงำทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม และรู้วิธีแก้ไขโดยใช้ปัญญา คือ ความรอบรู้ การคิดได้ นึกได้ ระลึกได้ก็จะไม่เกิดความโลภ ไม่พยายาบาทจองเวร และจะเห็นในสิ่งที่ถูกต้องที่จะสื่อสารให้สังคม โดยสรุป ตัวอย่างการคิดวิเคราะห์ทั้งสามประการเบื้องต้นจะนำมาซึ่งการสร้างและพัฒนาจรรยาบรรณทางวิชาชีพ โดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมในหลากหลายมิติ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างจรรยาบรรณของคนดี ทำให้รู้สึกผิดชอบชั่วดีในฐานะที่เป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน มีคุณธรรมจริยธรรม ในการประกอบวิชาชีพ อันจะนำมาซึ่งความเจริญและความสุขของสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

จรรยาบรรณในวิชาชีพ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://nannoi.blogspot.com/๒๐๑๑/๐๘/๕>.

Html [๑๔ มีนาคม ๒๕๕๙].

บุหงา ชัยสุวรรณ. “ การกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพโฆษณาในประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

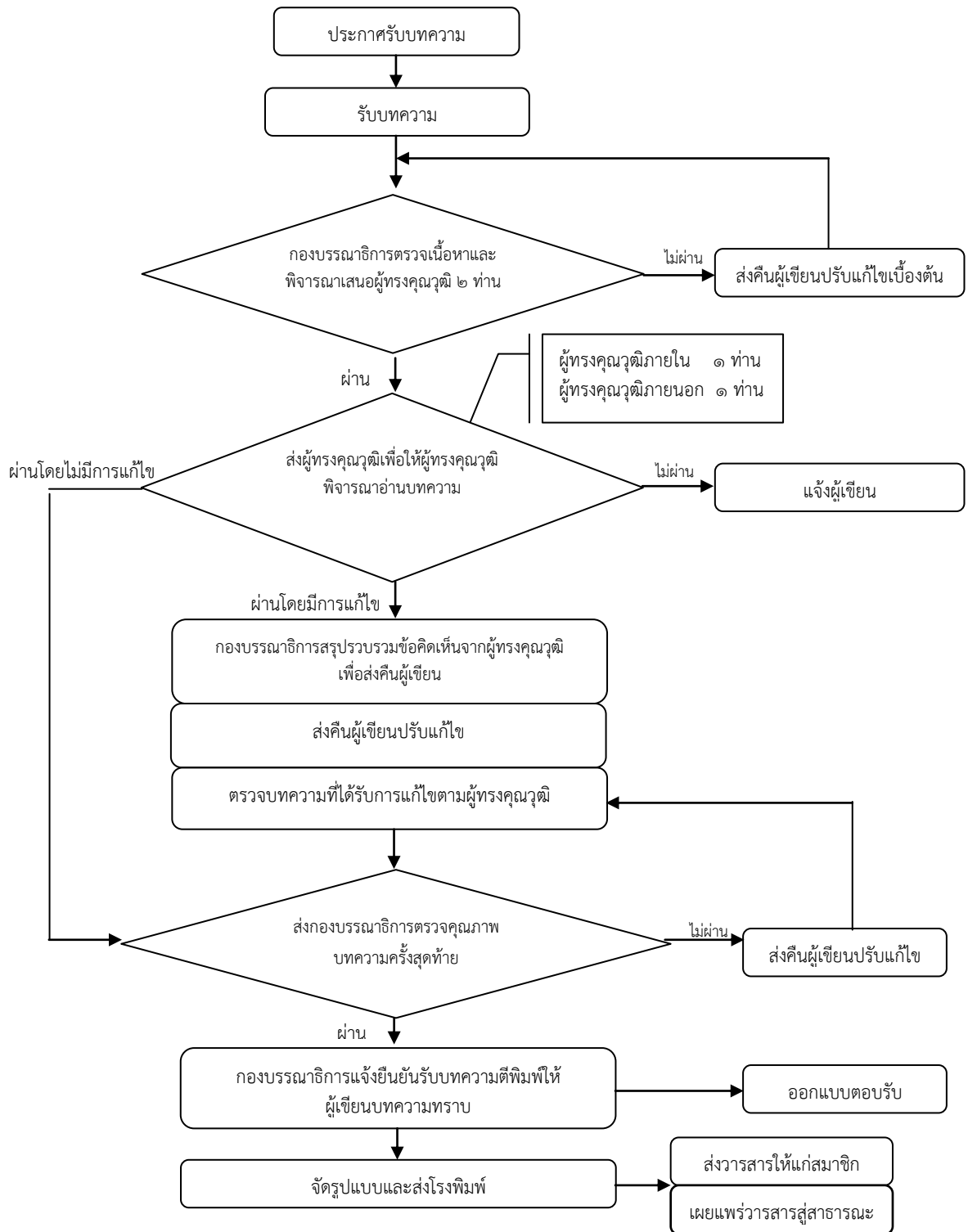
Langlois, C.C. and Schlegelmilch B.B. Do corporate codes of ethics national character Evidence from Europe and the United States. **Journal of International Business Studies** ๒๑ April ๑๙๙๐

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ๑๗๓

ภาคผนวก

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

๑. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๑.๒ บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

๑.๓ บทความวิจัย (Research article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

๑.๔ บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๑.๕ ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์จะต้องส่งจดหมายนำส่งบทความพร้อมต้นฉบับแบบพิมพ์ ๓ ชุด มายังกองบรรณาธิการ กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ๑ แผ่นที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มี

ความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร ๑๖ จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สี่ขนาดบีห้า (B5) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน ๑ นิ้วครึ่ง และด้านขวากับด้านล่าง ๐.๕ นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน ๑๕ หน้ากระดาษพิมพ์สี่ โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) ๒ ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – blind peer review)

๒. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน ๓๕๐ คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจนดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)

- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ ๓-๖ คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;)

๓. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

๓.๑ **บทนำ (Introduction)** เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

๓.๒ วิธีการศึกษา (methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓ ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ ๓.๒ ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

๓.๔ การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้มีการศึกษาค้นคว้า เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

๓.๕ ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

๓.๖ กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

๓.๗ เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote) เป็นการทำการรายการเอกสารอ้างอิงหรือคำอธิบายเพิ่มเติมที่อยู่ด้านล่างของข้อความในหน้ากระดาษแต่ละหน้า ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงแตกต่างกันตามประเภทของเอกสารหรือแหล่งที่ใช้อ้างอิง ดังนี้

การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ

๑. หนังสือ

๑.๑ คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ใให้อางซือยอคัมภีร. เลม/ขอ/หนา. และใหวงเล็บค้ววา (บาลี) วัหลังค้ยอใกรณใที่ใใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บค้ววา (ไทย) วั หลังค้ยอใกรณใที่ใใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น ๑ช.ซา. (บาลี) ๒๗/๘๕๕/๑๙๑.

๑.๒ หนังสือทั่วไป

ผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง, (สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปที่พิมพ์), หนา. ดังอย่างเช่น พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), **ปรัชญากรีก : บอเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หนา ๓๘.

Venerable Dr. W. Rahula, **What the Buddha Taught**, (Bangkok: Haw Trai Printing, 2004), p.69.

๒. วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หนา. ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร., “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, **مجร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๑๔-๒๘.

K.N., Jayatileke, “The Buddhist Theory of Causality”, *The Maha Bodhi*, vol. 77 No.1: 10-15.

๓. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย, “ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์”, ระดับของวิทยานิพนธ์, (ชื่อแผนกวิชาหรือคณะและมหาวิทยาลัย), ปีที่พิมพ์. ตัวอย่างเช่น

อนุวัต กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

๔. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕. เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538970572&Ntype=9> [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๖. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham, *Motivation and Personality*, (New York : Harper and Row Publishers, 1970.

การเขียนบรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

๒) วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า. ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร, “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, *مجล สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๑๔-๒๘.

๓) วิทยานิพนธ์

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง
สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕) เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9>
[๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๒. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham. *Motivation and Personality*. New York : Harper and Row Publishers, 1970.

๔. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

๕. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

๖. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

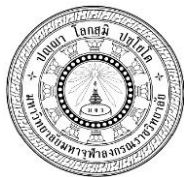
การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ กรุณาติดต่อ “ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์” สำนักงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ๕๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

๘. อัตราค่าวารสาร

กำหนดค่างวารสารปีละ ๓ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๑๙๙ บาท ไม่รวมค่าส่ง

๙. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ ๓๐๐ บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

เขียนที่.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้าชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์..... E-mail:

มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ เรื่อง:

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ซึ่งดำเนินการโดยบัณฑิตศึกษาวิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยบทความฉบับนี้ข้าพเจ้าได้นิพนธ์ขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา..... สาขาวิชา..... จาก (ชื่อสถาบัน)..... ปีการศึกษา..... หรือได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้วมีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดีรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้นและข้าพเจ้าขอรับรองว่า (ขีดเครื่องหมาย ✓)

- () เป็นผลงานทางวิชาการของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว
- () เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมนิพนธ์ตามชื่อที่ระบุในบทความจริง
- () บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน
- () บทความนี้ไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้ คือ

- () บทความวิชาการ ๓,๐๐๐ บาท
- () บทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ป.โท-เอก ๕,๐๐๐ บาท
- () บทความวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย ๕,๐๐๐ บาท เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

อนึ่ง แม้เมื่อข้าพเจ้าปรับแก้ไขแล้ว แต่งานยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้รับการให้การลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ติดใจเอาความใดๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการพิจารณาของคณะกรรมการถือว่าเป็นที่สุด

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

ใบตอบรับการเป็นสมาชิก

ที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

กราบনমসকর/เรียน บรรณารัการวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....

(ชื่อภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้).....

.....

.....

E - Mail..... เบอร์โทรศัพท์.....

โทรสาร..... มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็น

สมาชิกวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

() สมาชิกประเภทรายปี ๓๐๐ บาท (จำนวน ๓ เล่ม)

() เล่มละ ๑๘๘ บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

() เงินสด

() ธนาคัติ (ส่งจ่าย.....)

() ตั๋วแลกเงินไปรษณีย์

() แคชเชียร์เช็ค ในนาม.....

โปรดนำส่งวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สถานที่ติดต่อ ที่บ้าน ที่ทำงาน

เลขที่..... ถนน..... หมู่ที่..... ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร..... E-Mail.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

ลงชื่อ.....

คำบารุงปี พ.ศ.....

เลขที่ใบเสร็จ..... ()

ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงบัญชีแล้ว.....

๑๘๒ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙

